UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: [32+314.15 (478)]: 061.1EU (043.3)

BURDELNÎI EUGENIU

POLITICI MIGRAȚIONALE DE MUNCĂ ÎN RELAȚIILE REPUBLICII MOLDOVA CU UNIUNEA EUROPEANĂ

561.01 – TEORIA, METODOLOGIA ȘI ISTORIA POLITOLOGIEI; INSTITUȚII ȘI PROCESE POLITICE

Teză de doctor în științe politice

Conducător științific: Semnătură **MOȘNEAGA VALERIU**
dr. habilitat în științe politice,
profesor universitar

Autorul: Semnătură

CHIȘINĂU, 2016

© Burdelnîi, Eugeniu, 2016

CUPRINS

ADNOTARE (în română, rusă, engleză)…….**.....5**

LISTA ABREVIERILOR……...…**8**

INTRODUCERE….**.....**…….……..**9**

1. ASPECTE CONCEPTUALE ALE POLITICILOR MIGRAȚIONALE DE MUNCĂ ÎN PROCESUL GLOBALIZĂRII ……..…….**....18**

1.1. Procesele migrației forței de muncă și politicile migraționale de muncă în procesul globalizării: repere istoriografice ……..….**.....**18

1.2. Analiza conceptual-teoretică a politicilor migraționale de muncă ..……30

1.3. Abordarea teoretico-metodologică a cercetării politicilor migraționale de muncă **..**…….…..42

1.4. Concluzii la compartimentul 1…….…..**...**47

2. POLITICILE MIGRAȚIONALE DE MUNCĂ ÎN CADRUL UNIUNII EUROPENE ……**49**

2.1. Tendinţele actuale ale migraţiunii forţei de muncă la nivel regional şi global ……...49

2.2. Geneza şi etapele procesului migraţiunii forţei de muncă în Uniunea Europeană……...60

2.3. Politici migraţionale ale Uniunii Europene la etapa contemporană: esența și forme ……..75

2.4. Concluzii la compartimentul 2……..……...95

3. MIGRAȚIUNEA FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ……97

3.1. Fluxurile și tendințele generale ale migrației de muncă a cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană …….**.....**….**.....**….**....**97

3.2. Integrarea migranților de muncă moldoveni în Uniunea Europeană: probleme și

politici europene.....108

3.3. Reîntoarcerea şi reintegrarea migranţilor de muncă moldoveni din Uniunea Europeană în Republica Moldova…….....123

3.4. Concluzii la compartimentul 3…….....141

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI……..…....**143**

BIBLIOGRAFIE…….....….....**146**

ANEXE…….**165**

Anexa 1.Glosar de termeni selectivi în domeniul migrației internaționale……..…….....165

Anexa 2. Teorii ale migrației internaționale …….171

Anexa 3.Teoriile microeconomice ale migrației internaționale …….……..……..…...172

Anexa 4. Teoriile migraționale orientate spre un nivel mai ridicat al agregării (teoriile de nivel mezo)…….....…….…….....173

Anexa 5. Teoriile perpetuării în migrația internațională ……..……....176

Anexa 6. Tendințele generale ale migrației de muncă a cetățenilor RM în UE……...……...…..177

Anexa 7. Diferite etape ale procesului de integrare a migranților……..……...182

Anexa 8. Intențiile de revenire în țară a migranților de muncă moldoveni……..……..……..183

Anexa 9. Fluxurile de migranți și remitențe……...…...185

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII…….**187**

CV AL AUTORULUI…….....…….**188**

ADNOTARE

la teza de doctor în științe politice **"*Politici migraționale de muncă în relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană*", autor Eugeniu BURDELNÎI**, specialitatea 561.01 – Teoria, metodologia și istoria politologiei; Instituții și procese politice, Chișinău, 2016

Structura tezei: introducere, trei compartimente, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 192 surse, 9 anexe, 145 pagini de text de bază. Rezultatele tezei au fost expuse în 20 articole științifice, o monografie (grup de autori).

Cuvinte-cheie: Politicile migraționale, migrația de muncă, integrarea migrației, strategiile naționale de dezvoltare, reîntoarcerea și reintegrarea migranților, Uniunea Europeană, Republica Moldova.

Domeniul de studiu: Științe politice.

Scopul și obiectivele tezei: Teza are drept **scop** analiza conceptuală a politicilor migraționale de muncă în UE, precum și a implementării lor în statele-membre ale UE și Republicii Moldova la etapa actuală. **Obiectivele cercetării:** elaborarea bazei metodologice în cercetarea migrațiunii forței de muncă în UE la etapa actuală; efectuarea studiului teoretico-analitic al tendințelor actuale ale migrațiunii forței de muncă atît în UE, cît și în RM; analiza genezei și esenței politicilor migraționale în cadrul UE la etapa contemporană; identificarea problemelor de bază cu care se confruntă migranții de muncă moldoveni în UE din punct de vedere al integrării în societățile – gazdă; cercetarea problemelor, legate de reîntoarcerea și reintegrarea migranților de muncă moldoveni din UE în RM.

Noutatea și originalitatea științifică: Lucrarea reprezintă un studiu nou și o cercetare integrată a migrațiunii forței de muncă în UE, în contextul proceselor complexe, prin care trece comunitatea europeană, fiind corelate și la tendințele generale din RM în acest domeniu. Cercetarea dată abordează tema studiului din perspectiva politicilor aplicate pentru gestionarea eficientă a proceselor migraționale, prin prisma design-ului politicilor migraționale, ceea ce permite minimizarea costurilor și valorificarea beneficiilor migrațiunii forței de muncă, inclusiv contribuirea reprezentanților diasporei la procesul elaborării strategiilor de dezvoltare a țării.

Problema științifică soluționată constă în reconceptualizarea și elucidarea din punct de vedere științific și metodologic a esenței și formelor politicilor migraționale de muncă în cadrul statelor-membre ale UE, în general, și în RM, în particular, la etapa contemporană, avînd ca efect valorificarea potențialului migrației de muncă, în vederea maximizării beneficiilor și minimizării efectelor negative de durată ale migrației de muncă pentru dezvoltarea țărilor.

Semnificația teoretică: Conținutul, concluziile și recomandările acestei cercetări pot servi drept un *suport teoretico-conceptual* pentru toți acei, care analizează multitudinea aspectelor fenomenului migrațiunii forței de muncă la etapa contemporană, în special, prin prisma politologică.

Valoarea aplicativă: Rezultatele cercetării pot oferi un *suport analitico-aplicativ* important pentru factorii de decizie și „punctele de contact" în cadrul instituțiilor de stat, organizațiilor internaționale, donatorilor externi, instituțiilor europene, responsabile sau implicate în procesul gestionării migrațiunii forței de muncă, elaborării politicilor migraționale și incorporării diferitor aspecte, relevante acestui fenomen, în planurile și strategiile de dezvoltare a țări.

Implementarea rezultatelor științifice: teza este elaborată în cadrul Departamentului Științe Politice și Administrative, FRIȘPA, USM; a fost prezentată și susținută în ședințele Departamentului și Seminarului Științific de Profil al USM. Rezultatele obținute au fost prezentate în 20 lucrării științifice, publicate în culegerile conferințelor și reviste de specialitate din RM, România, Slovenia, Federația Rusă, Ucraina, Georgia, precum și într-o monografie (grup de autori), publicată în Lituaniană. Rezultatele cercetării pot fi utilizate de factorii de decizie, instituții universitar-academice, exponenții cercurilor politice și de afaceri, economiști, sociologi, demografi.

ANNOTATION

to Ph.D. thesis in Political Sciences **"*Labor migration policies in relations of the Republic of Moldova with the European Union*"**, **author Eugeniu BURDELNII**, specialty 561.01 – Theory, methodology and history of political science; political institutions and processes, Chișinău, 2016

Thesis's structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography (192 sources), 9 annexes, 145 pages of text. The results of the thesis were reflected in 20 scientific articles, one monograph (group of authors).

Key words: Migration policies, labor migration, migration mainstreaming, national development strategies, return and reintegration of migrants, European Union, Republic of Moldova.

Areas of research: Political Sciences.

The thesis's aim and targets: The thesis's **aim** resides in conceptual analysis of labor migration policies in EU, as well as their implementation in EU member-states and the Republic of Moldova during contemporary stage. **Research targets**: elaboration of methodological framework for researching labor migration in the EU on contemporary stage; exercising theoretical and analytic study of current trends of the labor migration as in the EU, as in the RM; analyses of genesis and core of the EU migration policies in modern times; identification of fundamental challenges, faced by Moldovan labor migrants in the UE in terms of integration in hosting societies; research of challenges related to return and reintegration of Moldovan labor migrants from the EU in the RM.

Scientific novelty and originality: This paper represents a new study and an integrated research of labor migration in the EU in context of complex processes, through which the European community passes, that are correlated with the general tendencies in this area in the RM. This research addresses subject of research in terms of policies applied for efficient management of the migration processes through the prism of the design of migration policies that allows minimizing costs and maximizing the benefits of labor migration, including contribution of Diaspora members to elaboration of development strategies of the country.

The solved scientific problem refers to reconceptualization and elucidation from the scientific and methodological point of view of the essence and forms of labor migration policies in EU member-states, in general, and the RM, in particular, on contemporary stage, resulting in capitalization of benefits and minimization of long-lasting negative effects of labor migration for the development of countries.

Theoretical significance: The content, conclusions and recommendations of this research paper could serve as a theoretical and conceptual support for all those, who analyze multiple aspects of labor migration phenomenon on contemporary stage, particularly through the prism of political sciences.

Applied value: The results of the study could offer an important *analytical and applicative support* for decision makers and „focal points" within state institutions, international organizations, external donors, EU institutions in charge of or involved in the process of labor migration management, formulation of migration policies and migration mainstreaming in plans and strategies of country development.

Implementation of scientific results: the thesis is drafted in the framework of the Political and Administrative Sciences Department, FIRPAS, MSU; it was presented and defended in the course of meetings of the Department and Profile Scientific Seminar of the MSU. Obtained results were presented in 20 scientific papers, published in collections of Conferences' papers and specialized magazines from the RM, România, Slovenia, Russian Federation, Georgia, as well as a monography (a group of authors), published in the Lithuania. The research's results can be used by the decision makers, university and academic institutions, exponents of political and business circles, economists, sociologists, and experts in demography.

АННОТАЦИЯ

к докторской диссертации по политическим наукам **"*Политики в сфере трудовой миграции во взаимоотношениях Республики Молдова с Европейским Союзом*", автор Евгений БУРДЕЛЬНЫЙ,** специальность 561.01 – Теория, методология и история политологии; политические процессы и структуры, Кишинэу, 2016

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография (192 источника), 9 приложений, 145 страниц текста. Результаты диссертации опубликованы в 20 научных статьях и в монографии (в соавторстве).

Ключевые слова: миграционные политики, трудовая миграция, интеграция миграции, национальные стратегии развития, возвращение и реинтеграция мигрантов, Европейский Союз, Республика Молдова. **Область исследования:** политические науки. **Цель и задачи исследования. Цель** – концептуальный анализ политики ЕС в области трудовой миграции, а также их внедрения в государствах-членах ЕС и РМ на современном этапе. **Задачи исследования**: разработка методологической базы исследования трудовой миграции в ЕС на современном этапе; теоретико-аналитическое изучение текущих тенденций трудовой миграции в ЕС и в РМ; анализ генезиса и сути современных миграционных политик ЕС; выявление ключевых проблем молдавских трудовых мигрантов в ЕС, через призму интеграции в принимающих обществах; исследование возвращения и реинтеграции молдавских трудовых мигрантов из ЕС в РМ. **Научная новизна и оригинальность:** Новое и интегрированное исследование трудовой миграции в ЕС в контексте сложных процессов, проистекающих в европейском сообществе, и соотносящихся с общими тенденциями в РМ в этой области. Исследование рассматривает изучаемую тему через призму прикладных политик для эффективного управления миграционными процессами путем планирования миграционных политик для минимизирования рисков и использования преимуществ трудовой миграции, включая вклад представителей диаспоры в разработку стратегий развития страны.

Решенная научная проблема: Концептуализация и изучение с научной и методологической точки зрения сути и форм политик в области трудовой миграции в странах-членах ЕС, в общем, и в РМ, в частности, на современном этапе, для использования потенциала трудовой миграции для того, чтобы максимизировать ее преимущества и минимизировать ее долгосрочные негативные последствия для развития стран. **Теоретическое значение:** Содержание, выводы и рекомендации исследования могут служить *теоретико-методологической базой* для исследования множества аспектов трудовой миграции на современном этапе, особенно с политологической точки зрения. **Прикладная ценность:** Результаты исследования могут служить важной аналитико-прикладной базой для государственных деятелей, международных организаций, внешних доноров, европейских учреждений, ответственных или вовлеченных в управление трудовой миграцией, разработку миграционных политик и включения различных аспектов этого явления в планы и стратегии развития страны.

Внедрение научных результатов: диссертация разработана в рамках Департамента Политических и Административных Наук, ФМОПАН, МолдГУ; была представлена и защищена в рамках заседаний Департамента и Профильного Научного Семинара МолдГУ. Полученные результаты были представлены в 20 научных работах, опубликованных в сборниках конференций и специализированных журналах из РМ, Румынии, Словении, Российской Федерации, Украине, Грузии, а также в монографии (в соавторстве), опубликованной в Литве. Результаты исследования могут быть использованы ответственными лицами, университетско-академическими учреждениями, представителями политических и деловых кругов, экономистами, социологами, демографами.

LISTA ABREVIERILOR

AFM - Ancheta Forței de Muncă

BMA – Biroul Migrație și Azil

BNS – Biroul Național de Statistică

BRD – Biroul pentru Relații cu Diaspora

CBS-AXA - Centrul de Investigații Sociologice și Studii de Marketing din Republica Moldova

CE – Comisia Europeană

CSI – Comunitatea Statelor Independente

ETF - Fundația Europeană de Formare

EUROSTAT – Oficiul statistic al Uniunii Europene

FRONTEX – Agenția Uniunii Europene pentru cooperarea între autoritățile de frontieră

GAAM - Noua abordare globală revizuită în materie de migrație și mobilitate - o politică strategică, adoptată de Comisia Europeană în 2011

GAM – Abordare Globală a Migrației - un document strategic, adoptat de Consiliul European în 2005 și 2006

IUE - Institutului Universitar European

ÎMM – Întreprinderile Mici și Mijlocii

MAEIE – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova

MAI- Ministerul Afacerilor Interne

MMPSF - Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei

Moldova 2020 - Strategia Națională de Dezvoltare 2012– 2020

OCDE - Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică

OIM – Organizația Internațională pentru Migrație

ONU – Organizația Națiunilor Unite

PM – Parteneriatul de Mobilitate

PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

RM – Republica Moldova

UE – Uniunea Europeană

USD – dolar american

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. În prezent, impactul evident al procesului de globalizare asupra configurării fluxurilor de migrație internațională (cum ar fi: apariția noilor „valuri" migraționale ca urmare a schimbărilor geopolitice globale; globalizarea și intensificarea proceselor migraționale în toate regiunile lumii; stratificarea și feminizarea migrației; schimbările demografice majore la nivel global; impactul migrației internaționale asupra agendei politice globale etc.) indică asupra necesității unei analize profunde a esenței și principalelor manifestări ale acestui fenomen, inclusiv din punct de vedere politologic. La nivelul Uniuni Europene procesele migraționale beneficiază de o atenție oficială sporită, condiționată de impactul lor asupra domeniului economic, demografic, politic, social, precum și asupra securității naționale și regionale etc. Prin urmare, în scop de maximizare a potențialului de dezvoltare a migrației și a mobilității pentru menținerea ritmurilor de creștere economică, a nivelului de bunăstare și a coeziunii sociale în cadrul UE, apare necesitatea formulării și ajustării unor politici care ar permite reglementarea eficientă a proceselor migraționale la nivel european în condițiile globalizării. Concomitent, luînd în considerare sensibilitatea politică a chestiunii „migrației", se pare că autoritățile și instituțiile europene se vor confrunta în continuare cu unele dificultăți la capitolul peivind implementarea politicilor migraționale menite, în special, să-i atragă și să-i integreze pe migranți. Analizînd cele expuse, putem concluziona că statele membre ale UE au și vor avea nevoie de o abordare comună din punct de vedere al elaborării și implementării politicilor relevante în special, domeniului economic și al migrației forței de muncă, precum și de o armonizare a politicilor existente și viitoare cu domeniile tangențiale migrației, cum ar fi cel al integrării, educației, științei, calificărilor înalte, creșterii economice, pieței de muncă, legislativ etc. Astfel de situație conduce la necesitatea unei fundamentări teoretico-conceptuale și științifice a politicilor migraționale de muncă în UE în procesul de globalizare. Importanța acestui exercițiu este reflectată în în lucrările științifice ale cercetătorilor din diferite domenii, prin evidențierea caracterului interdisciplinar al fenomenului studiat, ceea ce oferă un punct de reper teoretico-științific tremeinic pentru continuarea cercetărilor. Acest fapt asigură efectuarea unei analize multiaspectuale a politicilor migraționale, începînd de la unele abordări conceptual-teoretice (teorii ale migrației internaționale de muncă, rolul teoriilor în explicarea tendințelor migraționale actuale etc.) și pînă la unele abordări aplicative (maximizarea oportunităților create de migrația forței de muncă în statele membre ale UE și minimizarea consecințelor negative ale acestor procese).

De asemenea, devine tot mai evident că implementarea cu succes a politicilor migraționale în cadrul UE depinde de cooperarea fezabilă cu țările terțe, de origine a fluxurilor migraționale, cum este și Republica Moldova. Complexitatea acestor fenomene, precum și importanța socială, economică, demografică, politică etc. a migrației forței de muncă a moldovenilor în UE solicită din partea autorităților moldovenești, a mediului academic și a experților în domeniu înțelegerea profundă a proceselor respective, formularea și corelarea politicilor migraționale cu realitățile naționale și cu cele europene, inclusiv, integrarea multitudinii aspectelor migrației forței de muncă în diferite programe și strategii de dezvoltare a țării. Cu toate acestea, cercetările și analizele existente în cadrul științei politice cu privire la migrația forței de muncă în UE, inclusiv din Republica Moldova, se axează, în opinia noastră, preponderent pe examinarea tendințelor și trendurilor actuale în acest domeniu, politicile migraționale fiind insuficient cercetate. În lucrarea dată, pe lîngă analiza complexă a politicilor migrației forței de muncă în contextul de globalizare din UE, se evidențiază și eventualul impact și valorificarea potențialului acestor politici pentru gestionarea eficientă a domeniului supus cercetării.

Scopul și obiectivele tezei. Obiectul de cercetare al lucrării îl constituie aspectele politicilor migraționale de muncă în UE în contextul contemporan, precum și perspectivele și tendințele de evoluție a acestor politici.

În calitate de **subiect de cercetare** este expus procesul de implementare a politicilor migraționale de muncă în UE și în Republica Moldova în contextul contemporan, precum și impactul lor asupra migranților în diferite domenii (politic, reîntoarcerii și reintegrării pe piața muncii, economic, social etc.) pe plan național și pe cel regional european.

Scopul prezentei cercetări rezidă în analiza conceptuală a politicilor migraționale de muncă în UE, precum și a implementării lor în statele membre ale UE și ale Republicii Moldova în contextul contemporan.

În vederea realizării scopului propus, au fost formulate următoarele **obiective:**

- Studierea complexă a bibliografiei la temă în vederea unei expuneri argumentate și obiective a constatărilor și deducerilor de bază ale cercetării;
- Elaborarea bazei metodologice și explicarea categoriilor științifice utilizate la cercetarea migrației forței de muncă în UE la etapa contemporană;
- Efectuarea studiului teoretico-analitic al tendințelor actuale ale migrației forței de muncă atît în UE, cît și în Republica Moldova;

- Analiza genezei și esenței politicilor migraționale de muncă din cadrul UE în procesul de globalizare;
- Identificarea, din punct de vedere al integrării în societățile-gazdă, a problemelor de bază cu care se confruntă lucrătorii migranți moldoveni în UE;
- Cercetarea problemelor vizînd reîntoarcerea și reintegrarea lucrătorilor migranți moldoveni din UE în Republica Moldova;
- Formularea concluziilor și recomandărilor cu privire la problemele-cheie ale lucrării științifice.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Prezenta lucrare științifică reprezintă un studiu nou și o cercetare integrată a politicilor migraționale de muncă în UE în contextul contemporan, fiind corelată și la realitățile din Republica Moldova în acest domeniu. În condițiile unei migrații de muncă în masă din Republica Moldova către UE, cu efectele sale negative și pozitive, scopul formulării unor politici migraționale adecvate prin analiza tendințelor actuale în acest domeniu, de asemenea, înțelegerea motivelor și cauzelor ce stau la baza deciziei de a emigra, notează o valoare științifică sporită. Studiul în cauză oferă o valoare științifică de caracter complinitor pentru mediul național academic și de experți cu privire la dinamica și impactul multidimensional al politicilor migraționale de muncă asupra dezvoltării Republicii Moldova. Concomitent, dat fiind faptul că majoritatea studiilor autohtone similare au caracter preponderent descriptiv, cercetarea de față este efectuată din perspectiva politicilor aplicate pentru gestionarea eficientă a proceselor migraționale. În opinia autorului, analiza fenomenului migrației forței de muncă prin prisma design-ului politicilor migraționale va permite minimizarea costurilor și valorificarea la maximum a beneficiilor migrației forței de muncă, inclusiv contribuția reprezentanților diasporei la procesul de elaborare și formulare a strategiilor de dezvoltare a țării. Prin urmare, această cercetare științifică, din punct de vedere conceptual și paradigmatic, își propune să depășească înțelegerea fenomenului migrației muncitorilor moldoveni în UE doar ca o problemă sau o realitate negativă. Analiza multiaspectuală a fenomenului dat în cadrul prezentei lucrări, accentuează necesitatea aplicării unor politici migraționale coerente, direcționate spre focusarea asupra eventualelor beneficii oferite de procesele migraționale cetățenilor RM care se află în UE.

Luînd în considerare cele expuse, noutatea științifică a acestei lucrări constă în:

- Conceptualizarea rolului și locului migrației în procesele politice moderne, care, în condițiile procesului de globalizare, se manifestă, pe de o parte, în politizarea proceselor migraționale și, pe de altă parte, în impactul fenomenului migrației asupra proceselor politice;

- Elucidarea faptului că politizarea proceselor migraționale îi determină pe migranți să formuleze și să articuleze interesele lor economice, sociale, politice, culturale prin intermediul partidelor sau al mișcărilor politice, astfel această creștere a activității migranților condiționînd schimbarea realității politice existente;
- Studierea profundă a tendințelor actuale ale fenomenului migrației forței de muncă în UE, în special din Republica Moldova;
- Determinarea gradului de eficiență a politicilor de stat aplicate în domeniul migrației forței de muncă în UE și Republica Moldova;
- Prezentarea argumentelor științifice privind intențiile de revenire a lucrătorilor migranți moldoveni din UE;
- Minimizarea efectelor negative în procesul reintegrării acestora și modalitățile de valorificare a potențialului migrației de muncă pentru dezvoltarea țării.

Problema științifică soluționată constă în reconceptualizarea și elucidarea din punct de vedere științific și metodologic a esenței și formelor politicilor migraționale de muncă în cadrul statelor membre ale UE, în general, și în Republica Moldova, în particular, avînd ca efect valorificarea potențialului migrației de muncă, în vederea maximizării beneficiilor și minimizării efectelor negative de durată ale migrației de muncă.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Conținutul, concluziile și recomandările acestei cercetări pot servi drept *suport teoretico-conceptual* pentru toți specialiștii care analizează multitudinea aspectelor fenomenului migrației forței de muncă în la etapa contemporană, în special prin prisma politologică. De asemenea, lucrarea dată poate fi folosită în fundamentarea unor cursuri universitare, orientate spre studierea fenomenului migrației internaționale, a mecanismului de elaborare și implementare a politicilor migraționale și de dezvoltare interconectate.

Rezultatele cercetării pot oferi și un *suport analitico-aplicativ* important pentru factorii de decizie și pentru „punctele de contact" în cadrul instituțiilor de stat, organizațiilor internaționale, donatorilor externi și al instituțiilor europene responsabile. Rezultatele respective pot fi aplicate în procesul de gestionare a migrației forței de muncă, de elaborare a politicilor migraționale și de încorporare a diferitor aspecte relevante acestui fenomen în planurile și strategiile de dezvoltare a țării.

Unele aspecte ale cercetării pot fi utilizate de factorii de decizie, exponenții cercurilor politice și de afaceri, de economiști, sociologi, demografi pentru a proiecta și înțelege eventualele evoluții în acest domeniu, evoluții care pot sta la baza procesului de design conceptual și instituțional al

politicilor migraționale respective.

Aprobarea rezultatelor științifice. Unele constatări științifice obținute au fost utilizate în calitate de suport didactic în predarea cursului universitar opțional "Managementul proceselor migraționale în epoca globalizării", elaborat de către autorul lucrării în perioada 2002-2007 la Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova. Participările autorului la următoarele proiecte internaționale de cercetare: a) Activitatea de cercetare "Probleme ale reintegrării și reîntoarcerii migranților înalți calificați în țările regiunii de frontieră a Eurasiei de vest: aspecte ale sociologiei de tranziție (cazul Republicii Moldova)" în cadrul Programului de burse Carnegie la Universitatea Georgetown, Școala Edmund A. Walsh pentru Serviciu Străin, Institutul de Studiere a Migrației Internaționale (ISIM) (Washington DC, SUA) (*septembrie 2015 – ianuarie 2016*); b) Activitatea de cercetare "Probleme ale reintegrării şi reîntoarcerii migranţilor de muncă din UE (analiza comparativă a situației din Ucraina, Moldova şi Belarus)" în cadrul Programului "Transformările sociale în regiunea vecină – Belarus, Ucraina şi Moldova", organizat de: Corporaţia Carnegie, New York; ACRT/ACCELS; ACER; şi Centrul CASE, Belarus (*septembrie 2010 – ianuarie 2012*), c) Activitatea de cercetare "Studierea practicilor regulării migraţiei transfrontaliere în Moldova, Ucraina şi Belarus în contextul extinderii UE" în cadrul Programului "Transformările sociale în regiunea vecină – Belarus, Ucraina şi Moldova", organizat de: Corporaţia Carnegie, New York; ACRT/ACCELS; ACER; şi Centrul CASE, Belarus *(septembrie 2006 – septembrie 2007),* au permis acumularea materialelor informative de ordin teoretico-conceptual, analitic și de sinteză, care au fost pe larg folosite în cadrul lucrării științifice.

De asemenea, subiectul cercetat a fost pe larg analizat în cadrul multiplelor articole și studii științifice, publicate de autor în reviste de specialitate din țară și de peste hotare.

Sumarul compartimentelor tezei. Teza este structurată în baza scopului general și a obiectivelor propuse spre cercetare a fenomenului migrației forței de muncă în UE și este alcătuită din introducere, trei compartimente, douăsprezece paragrafe (sub-compartimente), concluzii generale și recomandări, anexe, adnotări în trei limbi, listă a abrevierilor.

Introducerea argumentează actualitatea și importanța cercetării migrației forței de muncă în UE, în special prin prisma politicilor aplicate; formulează scopul și obiectivele propuse spre realizare; identifică problemele științifice și evidențiază noutatea științifică; menționează semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării și face referință la modalitățile de aprobare a rezultatelor științifice pe plan național și internațional.

Compartimentul 1 „**Aspecte conceptuale ale politicilor migraţionale de muncă în procesul de globalizare”** realizează o analiză a surselor de referință, o sistematizare a viziunilor savanților și experților internaționali, regionali și naționali, care au abordat, direct sau indirect, acest subiect.

Subcapitolul ***Procesele migrației forței de muncă și politicile migraționale de muncă în procesul de globalizare: repere istoriografice*** analizează conceptul migrației forței de muncă din punct de vedere istoriografic. Dacă istoricului și etapelor acestui proces li s-a acordat o atenție destul de modestă în mediul academic, atunci la începutul secolului al XXI-lea în lumea academică europeană, precum și în spațiul românesc și autohton apar unele lucrări științifice cu caracter aplicativ și de expertiză (D. Guardia, K. Pichelmann [129], K. F. Zimmermann, M. Kahanec [191], E. Benedetti [80], M. Benton și M. Petrovic [81], J. Bijak ș. a. [83], R. Münz [157], A. Singleton [170], A. Weinar [184], R. Cucuruzan [21], D.-L. Constantin [19], E. Burdelnîi [53]). În RM a fost acumulat materialul empiric și analitic bogat cu privire la migrația de muncă a populației moldovenești, identificarea trendurilor și tendințelor sale (V. Moșneaga [156, 68, 67, 64, 65, 66], D. Cheianu-Andrei [11], Gh. Rusnac [67], V. Țurcan [72], E. Burdelnîi [6, 7, 55, 54, 71], M. Vremiș [6, 158], V. Craievschii-Toartă [6]). Totodată, analiza din punct de vedere istoriografic a subiectului migrației forței de muncă a demonstrat că adeseori în cercetările științifice, în special în cele autohtone, prevalează abordarea descriptivă, lipsește legătură de continuitate cu studiile anterioare, efectuate de către alți savanți. În context, cercetarea în cauză poate complini eficient insuficiență de materiale și de informații cu privire la politicile migraționale de muncă în procesul de globalizare, oferind o valoare complinitoare incontestabilă în circuitul științific.

Subcapitolul doi, intitulat „***Analiza conceptual-teoretică a politicilor migraționale de muncă”*** se axează pe identificarea răspunsurilor la întrebările privind cauzele care au generat şi generează apariţia fluxurilor migratoare. S-a constat astfel că, pentru a explica natura şi metodele folosite pe parcursul timpului, în mediul academic s-au elaborat mai multe teorii, cum ar fi: „*Teoria economiei neoclasice”, „Teoria noii economii a migraţiei”, „Teoria pieţei forţei de muncă duale şi segmentate”, „Teoria dependenței/ sistemelor mondiale”, „Teoria reţelelor de migranţi”, „Abordarea din perspectiva teoriei capitalului social”, „Teoria instituţională”, „Teoria cauzării cumulative”* etc. În rezultatul analizei efectuate, s-a constatat că în prezent încă nu există o teorie universală, coerentă și integră, ce ar putea să descrie complexitatea fenomenului studiat, în timp ce globalizarea migrației condiționează aplicarea unor abordări fundamental noi cu privire la conștientizarea realităților migraționale.

În subcapitolul trei, intitulat „***Abordarea teoretico-metodologică a cercetării politicilor migraționale de muncă",*** se expune baza teoretico-metodologică a lucrării, care s-a realizat prin utilizarea principiilor și metodelor analizei științifice elaborate în domeniul cercetărilor politologice, filosofice, economice, al teoriei relațiilor internaționale, sociologice contemporane europene și autohtone etc. Baza metodologică, aplicată la elaborarea acestei lucrări a inclus studiul și analiza aprofundată, evaluativă și selectivă a bibliografiei de specialitate, a studiilor și rapoartelor de cercetare, surselor electronice, a publicațiilor statistice, articolelor științifice și a rezultatelor practice ale mai multor conferințe și seminare internaționale și naționale în domeniul subiectului de referință.

Compartimentul 2 „Politicile migraționale de muncă în cadrul Uniunii Europene" are drept scop realizarea unei cercetări ample a procesului de reglementare a migrației forței de muncă în UE. Este remarcat faptul că impactul evident al procesului de globalizare asupra configurației fluxurilor migrației internaționale determină necesitatea unei analize profunde a esenței și al principalelor aspecte de manifestare a fenomenului în cauză.

Primul subcapitol, intitulat „***Tendințele actuale ale migraţiunii forţei de muncă la nivel regional şi global***", își propune să sintetizeze punctele de vedere ale unor experți care deduc următoarele domenii principale de schimbări în procesele de migrație internaționale produse în urma impactului de globalizare: a) schimbările în țările de origine și în țările de destinație a migranților; b) intensificarea migrației în toate regiunile lumii; c) stratificarea migrației; d) feminizarea migrației; e) nivelul scăzut al natalității și îmbătrînirea populației în țările dezvoltate; f) globalizarea și cererea de forță de muncă în unele regiuni ale lumii; g) includerea problematicii migrației pe agenda politică la nivel mondial. În următoarele decenii, migrația internațională poate varia ca anvergură, ca nivel de acoperire și complexitate, avînd în vedere dezechilibrul demografic în creștere, efectele schimbărilor climatice, noua dinamică politică și economică, inovațiile tehnologice și rețelele sociale.

Subcapitolul doi, intitulat „***Geneza şi etapele procesului migraţiei forţei de muncă în Uniunea Europeană",*** examinează patru etape sau „valuri" ale migrației forței de muncă în UE, caracterizate prin diferite aspecte și tendințe. Actualul val de migrație a forței de muncă în UE se caracterizează prin anumite tendințe comune, ce influențează dinamică și conținutul acestor procese la nivel european (îmbătrînirea populației, scăderea natalității, necesitatea menținerii nivelului de bunăstare, importanța atragerii forței de muncă înalt calificate, creșterea migrației ilegale, politizarea excesivă a subiectului migrație, importanța integrării mai bune a migranților etc.), procese ce au condiționat necesitatea ajustării oportune a politicilor migraționale în cadrul UE.

În cadrul subcapitolului trei, intitulat ***„Politici migraţionale ale Uniunii Europene la etapa contemporană: esența și forme”,*** se evaluează, în conformitate cu noile tendințe demografice, sociale și economice, politicile migraționale de muncă în cadrul statelor-membre ale UE. S-a constat că guvernele și instituțiile UE acceptă tot mai mult ideea imposibilității stopării migrației, concentrîndu-și, de fapt, atenția asupra „gestionării migrației”, în cooperare cu țările de origine, ținînd cont de realitatea și necesitățile lor și încurajînd situațiile de tip „cîștigător – cîștigător” între țările de origine și de destinație a migranților. În pofida existenței anumitor particularități, se conturează și tendințe comune care influențează dinamica și conținutul proceselor migraționale la nivel european: declinul demografic; îmbătrînirea populației, deficitul forței de muncă, insuficiența personalului calificat, politizarea excesivă a problemei migrației, iar aceste tendințe pot submina dezvoltarea durabilă și coeziunea socială în cadrul comunității europene. În contextul dat, recrutarea resortisanților din țările terțe, în special a muncitorilor înalt calificați, pare a fi unica soluție viabilă în contextul politic, demografic, economic și social european actual.

În compartimentul 3 **„Migrațiunea forței de muncă din Republica Moldova în Uniunea Europeană”** se examinează principalii factori determinanți ai tendințelor migraționiste în RM. În rezultatul cercetării s-a ajuns la concluzia că pentru elucidarea cauzelor și tendințelor de emigrare din RM o importanță deosebită o au *teoria rețelelor sociale* și *teoria economică neoclasică.*

Primul subcapitol, intitulat ***„Fluxurile și tendințele generale ale migrației de muncă a cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană”,*** *se* analizează, începînd cu obținerea independenței, trecutul și prezentul trendurilor migraționiste, în evoluția proceselor de migrație din RM, identificînd patru etape în acest sens. Pe parcursul ultimilor ani, creșterea conștientizării migrației drept un fenomen care produce rezultatele pozitive pentru dezvoltarea RM, dar și costurile sociale negative, au condus la un șir de acțiuni intense de ordin legislativ și instituțional ale Guvernului RM, acțiuni ce determină politica migrațională în domeniile-cheie ale gestionării migrației pe termen mediu și lung. În acest context, politica migrațională modernizată începe să fie considerată drept o parte componentă a politicii sociale, se asigură subordonarea scopurilor politicii migraționale priorităților naționale generale, precum și legătura ei cu perspectivele de dezvoltare a țării.

Subcapitolul doi, intitulat ***„Integrarea lucrătorilor migranți moldoveni în Uniunea Europeană: probleme și politici europene”,*** analizează aspecte diferite ale integrării lucrătorilor migranți moldoveni în UE prin prisma mai multor indicatori. Este necesar de remarcat că procesul de adaptare socială și de integrare a migranților moldoveni în țările-gazdă decurge destul de eficient. În opinia

autorului, integrarea cu succes a migranților moldoveni în țările-gazdă din UE va micșora de la sine eventualele rate de revenire a migranților moldoveni acasă, fapt de care, fără îndoială, trebuie să se țină cont la elaborarea și implementarea politicilor migraționale de către autoritățile moldovenești.

Subcapitolul trei, intitulat ***„Reîntoarcerea şi reintegrarea lucrătorilor migranţi moldoveni din Uniunea Europeană în Republica Moldova”,*** examinează particularitățile reîntoarcerii și integrării lucrătorilor migranți reveniți din UE în RM. În pofida tendințelor pozitive în schimbarea paradigmei instituționale și de politici în ceea ce privește procesele date, rațiunile și cauzele reîntoarcerii acasă a lucrătorilor migranți moldoveni pot fi determinate de factori individuali sau instituționali. Autorul identifică astfel un șir de factori/motive care creează „obstacole” pentru reîntoarcerea migranților moldoveni și pentru promovarea, în perspectivă, a migrației forței de muncă drept o strategie foarte atractivă de cîștigare a existenței.

Compartimentul **„Concluziile generale și recomandările”** înglobează o privire de ansamblu asupra celor mai importante și relevante constatări pe marginea studiului. De asemenea, ele conțin soluții concrete privind abordarea problemelor și provocărilor identificate pe parcursul cercetării.

1. ASPECTE CONCEPTUALE ALE POLITICILOR MIGRAȚIONALE DE MUNCĂ ÎN PROCESUL DE GLOBALIZARE

Scopul acestui compartiment rezidă în analiza aspectelor teoretico-metodologice ale migrației forței de muncă. Fiind un fenomen divers și multidimensional, procesele migraționale nu pot fi explicate printr-o singură teorie, ceea ce a condus la apariția multitudinii lor. Dacă teoriile premoderne se manifestau prin rigiditatea și neconcordanța dintre ele, atunci, pe parcursul timpului au fost efectuate mai multe eforturi de sistematizare și sintetizare a abordărilor teoretice privind fenomenul în cauză în încercarea de a ajusta mai eficient teoriile existente la transformările globale sociale, economice și politice, care cuprind și procesele migraționale actuale. Urmînd această logică, autorul va examina caracteristicile generale ale evoluției istorice a abordărilor teoretice ale migrației forței de muncă și va încerca să explice sistemul multinivelar al teoriilor moderne. În acest context, accentul analitic va fi plasat pe caracterul inderdisciplinar al procesului de studiere a fenomenului migrațional. De asemenea, vor fi evidențiate și provocările cu care, actualmente, se confruntă cercetătorii internaționali în teoretizarea proceselor migraționale în epoca globalizării.

O parte importantă a compartimentului este dedicată examinării reperelor metodologice ale lucrării. În scopul analizei cuprinzătoare a subiectului investigat, este efectuată analiza istoriografică a unui șir de materiale teoretice și empirice, care vine să demonstreze actualitatea și imperativitatea cercetării.

1.1. Procesele migrației forței de muncă și politicile migraționale de muncă în procesul de globalizare: repere istoriografice

Procesul de globalizare a fluxurilor migraționale de muncă a condiționat operarea unor abordări fundamental noi cu privire la conștientizarea realităților migraționale. În literatura occidentală au apărut concepții care se axează pe cercetarea proceselor migraționale ca fiind o parte a transformărilor sociale globale. Atenția cercetătorilor și savanților a început să fie îndreptată spre examinarea și studierea tendințelor și aprofilului proceselor migraționale internaționale, aconsecințelor acestor procese atît pentru societățile-gazdă, cît și pentru țările de origine ale fluxurilor de migranți. Astfel, unii savanți occidentali (R. Talwar [176]; P. Li [141]; R. Lucas [143]; G. H. Hanson [131]; Ç. Özden, și M. Schiff [160]) se focusează pe analiza modelului actual al fluxurilor migraționale care se intersectează și interacționează.

Articolul lui H. De Haas „Dinamica internă a proceselor migraționale: o investigație teoretică” oferă un compediu al cercetărilor impactului migrației asupra dezvoltării în dependență de paradigmele teoretice care se evidențiau în științele sociale în diferite perioade de timp. În opinia acestui autor, teoriile existente cu privire la dinamica internă a proceselor migraționale se caracterizează prin cîteva lacune fundamentale. În primul rînd, focusarea lor excesivă asupra rețelelor de migranți neglijează impactul migrației asupra țării de origine și de destinație, ceea ce, la rîndul său, modifică cauzele inițiale ce determină aceasta. În al doilea rînd, teoriile existente nu sînt în stare să explice de ce marea majoritate a migrațiilor inițiale nu conduc spre formarea rețelelor de migranți. Astfel, H. De Haas încearcă să propună un cadru conceptual al dinamicii interne a proceselor migraționale, enunțînd o serie de ipoteze cu privire la mecanismele de facilitare și de subminare ale migrației, care apar în diferite traiectorii, stadii de formare și de declin ale sistemelor migraționale [113]. În același sens, A. Portes, în articolul său „Migrația și schimbarea socială: unele reflecții conceptuale”, concluzionează că migrația ca atare condiționează transformările în societățile de origine sau de destinație. Autorul susține că migrația nu conduce la schimbări sociale sau la modificarea valorilor fundamentale în societățile-gazdă. În rezultat, instituțiile publice, valorile și principiile sociale și morale ale societății rămîn intacte. Totuși, migrația produce anumite efecte asupra societăților de origine, care depind de numărul și de profilul migranților, precum și de dimensiunile proceselor migraționale [165]. Sociologul britanic D. Bartram, în lucrarea sa „Bazele normative ale implicării politicii: reflecții cu privire la migrația internațională de muncă”, examinează varietatea aspectelor legate de reglementarea migrației de muncă, ca urmare a cererii pe piața muncii din diferite țări. Autorul tratează cum diverse cadre normative conduc la formularea diferitor politici cu privire la migrația internațională de muncă [78]. Subiectul analizei cercetătorilor M. Kritts, L. Lim și H. Zlotnik, în lucrarea lor „Sistemele migrației internaționale: abordare globală”, reprezintă fluxurile migraționale la nivelul macro-, rețelele de migranți, beneficiile pentru țările-gazdă și țările de origine ale migranților. Autorii adoptă abordarea sistemică pentru examinarea migrației internaționale contemporane și a altor tipuri de fluxuri de populație între state. În articolul dat se analizează efectul fluxurilor migraționale asupra relațiilor economice, politice și sociale dintre țările de origine și de destinație ale acestor fluxuri [138]. Reprezentantul școlii americane G. Friman, în articolul său „Declinul suveranității? Politicile și restricțiile imigraționale în statele liberale”, apreciază că, în prezent, instituțiile europene nu au capacitatea să asigure realizarea intereselor naționale puse în legătură cu contracararea migrației ilegale, iar orice decizie dură în această privință

va fi limitată de astfel de factori cum sînt normele internaționale în domeniul respectării drepturilor omului [120]. Cercetătorul britanic F. Duvell, analizînd rezultatele unor cercetări științifice în articolul „Mobilitatea spațială a populației: indicatori, categorii și topologii", concluzionează că tendința comună la nivel global în reglementarea proceselor migraționale constă în orientarea spre realizarea unei politici restrictive și de constrîngere [58].

De asemenea, transformarea proceselor migraționale internaționale, care sub impactul procesului de globalizare, conduce la creșterea oportunităților, la exacerbarea problemelor existente și la generarea unor noi provocări, s-a bucurat de o atenție deosebită din partea OIM. Astfel, experții acestei organizații internaționale și-au pus drept scop transpunerea rezultatelor expertizei și analizei, a tendințelor actuale ale migrației internaționale în politicile și practicile respective. Prin urmare, în Raportul cu privire la migrația globală, publicat în 2010, analiștii și cercetătorii OIM oferă mai multe instrumente de autoevaluare a scenariilor viitoare și demonstrează necesitatea unei abordări mult mai cuprinzătoare în vederea consolidării capacităților de reglementare a fenomenului migrației internaționale [190].

Referindu-ne la dimensiunea regională a migrației internaționale, în special la migrația forței de muncă în spațiul UE, ținem să remarcăm că istoricului și etapelor acestui proces li s-a acordat o atenție destul de modestă în mediul academic. Marea parte a lucrărilor științifice se focusează doar asupra descrierea acestui subiect: R. Riza [35]; J.-P. Garson, A. Loizillon [123]; C. Tudorache [44]; A. Zaiceva, K. Zimmermann [191]. În același timp, cercetătorii I. Molodicova [63], P. Ruspini [169], E. Benedetti [80] și L. Cerna [96] au efectuat o analiză istorică a proceselor și politicilor migraționale în domeniul forței de muncă în spațiul UE, pronunțîndu-se, în special, pe dihotomia dintre cauză și efect. Așadar, acești experți concluzionează că pot fi distinse patru etape în evoluția migrației forței de muncă în UE, care sînt caracterizate prin diferite aspecte și tendințe. Ca urmare a acestor procese, actualmente UE se confruntă cu o multitudine de provocări și oportunități în domeniul migrației și mobilității. În același timp, migrația forței de muncă activă a cetățenilor non-UE deține un rol important în eforturile acesteia de a dezvolta o forță de muncă adaptabilă și de calificare înaltă, ce ar putea satisface provocările legate de schimbările demografice și economice în statele membre ale UE. În rezultat, transformările structurale și calitative radicale prin care au trecut procesele migraționale pot fi caracterizate ca un proces deschis, circular și reversibil. Schimbările și provocările menționate au determinat necesitatea unei gestionări eficiente a proceselor migraționale prin intermediul elaborării și aplicării politicilor relevante.

În scop de înlăturare a decalajului dintre abordările teoretice ale fenomenului migrației forței de muncă în spațiul UE și realitățile existente, la începutul secolului al XXI-lea, în mediul academic european, precum și în spațiul românesc și autohton, au început să apără unele lucrări științifice cu caracter aplicativ și de expertiză (D. Guardia, K. Pichelmann [130], K.F. Zimmermann, M. Kahanec [192], E. Benedetti [80], M. Benton și M. Petrovic [81], J. Bijak ș. a. [83], R. Münz [158, 159], A. Singleton [171], A. Weinar [185], R. Cucuruzan [21], D.-L. Constantin [18, 19], E. Burdelnîi [53]). Cercetătorii nominalizați examinează tendințele și profilul proceselor migraționale ale forței de muncă în UE, caracteristicile lor distinctive, impactul migrației de muncă asupra dezvoltării societății și, în special, asupra economiei, consecințele acestor procese atît pentru societățile-gazdă, cît și pentru țările de origine ale fluxurilor de migranți.

În premieră, se atestă o conştientizare la cel mai înalt nivel de către instituțiile europene a necesității unei abordări coordonate a fenomenului migrației de muncă, fapt care a condiționat elaborarea unui număr impozant de directive, regulamente, comunicări şi decizii, unele în fază de proiect menit să reglementeze, în mod direct şi indirect, politicile migraţioniste în UE. Printre cele mai importante programe pot fi specificate *Programul Tampere* (1999) ce introduce politica comună în domeniul azilului; *Programul Haga* (2005) pentru întărirea libertăţii, securităţii şi justiţiei în Uniunea Europeană, urmat de *Programul de solidaritate şi management al fluxurilor migratorii pentru perioada 2007 – 2013* (2006); *Planul cu privire la migraţia legală şi integrarea migranţilor* care prevede, în special, imigraţia provenită din ţările terţe şi *Planul de acţiune european privind mobilitatea locurilor de muncă pe 2007 – 2010* care prevede mobilitatea geografică şi pe profesii în cadrul UE. *Abordarea Globală a Fenomenului Migraţiei (GAM)*, adoptată de Consiliul European în 2005 şi 2006, se referă la toate stadiile migraţiei, urmăreşte utilizarea atît a beneficiilor migraţiei legale, cît şi a politicilor de asigurare a acțiunilor împotriva migraţiei ilegale şi a traficului de fiinţe umane. De asemenea, GAM se bazează pe principiul general al subsidiarităţii, proporţionalităţii, solidarităţii şi al respectului pentru diferite sisteme legale şi tradiţii ale statelor membre, inclusiv pe respectul drepturilor şi libertăţilor umane fundamentale ale migranţilor şi pe accesul cuvenit procedurii de azil. Ca abordare politică, GAM reprezintă o tentativă bună de minimizare a tensiunilor din jurul politicii UE privind migrația, acordînd o pondere egală tuturor componentelor sale și comasînd competențele și resursele UE și ale statelor membre. În baza *Pactului european privind imigraţia şi azilul* (2008), UE își propune să dezvolte o politică flexibilă şi cuprinzătoare privind migraţia. *Programul de la Stockholm* (2010) stabileşte prioritățile UE pentru spaţiul de justiţie,

libertate şi securitate în perioada 2010–2014. În conformitate cu prevederile Programului, UE va continua să îşi dezvolte gestionarea integrată a frontierelor şi politicile de acordare a vizelor pentru a eficientiza accesul resortisanţilor din ţările terţe în Europa, asigurînd concomitent securitatea propriilor cetăţeni. *Noua abordare globală revizuită în materie de migraţie şi mobilitate (GAAM)*, adoptată în 2011, a propus consolidarea dialogului și a cooperării operaționale cu țările terțe în domeniul migrației și mobilității, acțiuni în care mobilitatea resortisanților ocupă un loc central și prin care parteneriatele devin mai durabile și mai puternic orientate spre viitor.

O altă sursă importantă de informații factologice, de analiză și de expertiză a subiectului cercetat reprezintă o Comunicările Comisiei către Parlamentul European, Consiliul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor [100, 101, 102, 103, 104, 12, 13, 15, 105, 14, 106]. Prin intermediul acestora, experții Comisiei Europene, pe de o parte, analizează tendințele curente prin prisma diferitor variabile, raportează altor instituții europene cu privire la acțiunile întreprinse, iar pe de altă parte, oferă primele puncte de plecare pentru elaborarea și adoptarea politicilor comune. De asemenea, creează perspective și sugerează îmbunătățiri, atît de fond, cît și metodologice, în ceea ce privește diferite aspecte ale migrației forței de muncă în UE, concentrîndu-se asupra modalităților de sporire a coordonării, coerenței și sinergiilor.

Pregătirea și aderarea României la UE, cu toate consecințele multidimensionale ale acestui proces, a determinat o creștere sesizabilă a interesului pentru studierea fenomenului migraţionist în spațiul academic românesc. Astfel, sociologul român D. Sandu, în cartea sa „Lumile sociale ale migrației românești în străinătate", introduce în circuit noțiunea de „lumea socială a migranţilor". Aceasta desemnează o explicație a caracterului traseelor şi motivelor migraţiei temporare pentru muncă, referindu-se la integrarea socială şi securitate, la modelele culturale, de gîndire, de acțiune și de afirmație identitară pentru migranții români în UE, care are efecte atît asupra celor rămași, cît și asupra celor reîntorși acasă [38].

Profesorul român S. Stănciugelu explorează pe larg termenul de „val", care a intrat în dezbaterile ştiinţifice încă de la începutul anilor 1980 ai secolului trecut, cînd A. Toffler descria trei categorii de societăţi în istoria umanităţii, fiecare fiind generată de o schimbare revoluţionară la nivel de conţinut, producţie şi de comportamente sociale şi economice. „Valul" reprezintă pentru A. Toffler o epocă sau o perioadă compactă în istoria omenirii, care se caracterizează prin forme de producţie şi consum, organizare socială şi familială specifice generate de tipuri şi mecanisme de producţie, distribuţie şi consum ale resurselor vitale ale societăţii. Urmărind logica ştiinţelor politice,

semnificaţia termenului „val*”* rămîne neschimbată la nivel de logică, şi anume, este caracteristica generală a unei epoci, grup de trăsături generale care configurează o identitate istorică – epocă, sistem politic democratic sau nondemocratic. Pentru S. Huntington, „valul” este un concept – parte a unei reţele autogenerate de concepte cu valoare metaforică – flux, reflux, undă, a căror definire şi absorbţie în vocabularul ştiinţei politice le face asimilabile categoriei „concept ştiinţific”. Un „val” reprezintă pentru S. Stănciugelu un set de tranziţii de la regimuri democratice la regimuri nondemocratice şi invers, pe perioade temporale strict determinate (*„valurile democratizării”).* Într-o definiţie de generalitate maximă, un *val de migraţie*, aşa cum îl înţelege cercetătorul român în lucrarea sa, trimite la mişcarea de populaţii, care antrenează mobilitate de comportamente sociale, politice şi profesionale stabile („lumi sociale”) dinspre o ţară de origine către o ţară sau către ţări de destinaţie. De asemenea, S. Stănciugelu adaptează noțiunea de „lumea socială a migranților”, introdusă în circuitul academic de către D. Sandu, și o folosește în sensul de „spaţiu de viaţă puternic structurat prin modele de gîndire, identitate şi acţiune asociate migraţiei”. Lucrarea dată cuprinde și un aspect aplicativ vădit, deoarece autorul analizează aspectele ce țin de elaborarea unei politici publice pentru fenomenul de migraţie internaţională, marcînd anumite puncte de interes şi de dezbatere ce provin din experienţă, date concrete şi din cercetări anterioare [40].

Sociologul M. Șerban, în „Dinamica migrației internaționale: un exercițiu asupra migrației românești în Spania”, analizează migrația cetățenilor români în Spania în perioada 1990–2006. Lucrarea se orientează spre cercetarea dinamicii migrației internaționale, aplicînd reperele teoriei rețelelor de migranți [41].

M. Constantinescu, în articolul său „Teorii ale migrației internaționale”, analizează lucrările fundamentale în domeniul de cercetare, încercînd să evalueze combinațiile predictive și explicative ale teoriilor aplicate în prezent în migrația internațională. Autoarea constată că elaborarea unei teorii integre cu privire la migrația internațională, capabilă să cuprindă multitudinea manifestărilor acestui fenomen, ar reprezenta o dificultate în momentul de față [20].

Dr. I. Vlase și Dr. R. Anghel, în articolul „Migrație și schimbare socială. Reflecții conceptuale pentru studiul efectelor migrației românești”, cercetează legătură dintre migrație și schimbare socială. Acest fenomen a captat interesul cercetătorilor în ultimii 10 ani, cînd nivelul foarte crescut al remiterilor financiare anuale, estimate la mai mult de 300 de miliarde de dolari după 2007, au catalizat atenția savanților către contextele de origine ale migranților. Există diferite perspective, optimiste sau pesimiste, asupra relației dintre migrație și dezvoltare. În timp ce mai mulți autori împărtășesc o

viziune optimistă, argumentînd, în primul rînd, că migrația este un factor pozitiv pentru dezvoltare, alți autori au mai degrabă una pesimistă. Cercetătorii susțin faptul că migrația conduce implicit la subdezvoltare și adesea la depopulare, iar efectele pozitive sînt de scurtă durată, pe cînd efectele negative sînt de lungă durată și accentuează subdezvoltarea țărilor și regiunilor de origine ale migranților. În acest context de dezbateri generale, o atenție specială este acordată analizei tipurilor de schimbări sociale pe care le produce migrația [45].

Profesorul D. Constantin, în fruntea unui grup de cercetători, a efectuat studiul „Fenomenul migraţionist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană" în care examinează problema gestionării migrației la nivel global. În același timp, cercetătorii prezintă caracteristicile globale și socioculturale cantitative ale migrației, particularitățile integrării migranților în societățile țărilor-gazdă, precum și percepția publică a acestui fenomen. De asemenea, lucrarea abordează efectele aderării României la UE atît din perspectiva impactului acestui exercițiu politic asupra țărilor-gazdă ale migranților români, cît și a influenței asupra statului român, trecînd în revistă, în special, astfel de aspecte cum sînt migrația circulatorie pentru muncă, impactul remitențelor, combaterea migrației ilegale etc. Lucrarea finalizează cu o examinare a trăsăturilor migrației din România în UE prin prisma politicilor comunitare în domeniul gestionării forței de muncă imigrante. Grupul de autori concluzionează că migraţia reprezintă o componentă din ce în ce mai importantă a societății contemporane, un factor de stimulare a globalizării pieţelor şi un instrument de reglare a dezechilibrelor de pe pieţele muncii regionale/locale. Migraţia de muncă (asociată sau nu cu mobilitatea teritorială) în prezent constituie cea mai dinamică formă de circulaţie a populaţiei (potenţial active). Autorul opinează că țările UE dispun de politici migraţioniste bine structurate ce sînt susţinute prin cadrul legal-instituțional naţional şi european. În perioada de preaderare în România, măsurile care s-au luat atît în privinţa legislaţiei, cît şi a cadrului instituţional au avut mai curînd un caracter reactiv, legat de asigurarea adaptării la cerinţele europene. În același timp, D. Constantin este de părerea că experienţa internaţională în monitorizarea și administrarea fenomenului migraţionist demonstrează împletirea strînsă a dimensiunii legislativ-instituţionale cu cea socioculturală. Elaborarea şi adoptarea legilor, crearea instituţiilor, stabilirea strategiilor şi a politicilor corespunzătoare reprezintă componente majore ale acestui proces. Însă succesul lor nu poate fi separat de modul în care actorii implicaţi – administraţia de stat, organizaţiile neguvernamentale, mass-media, comunităţile, indivizii – răspund aşa-numitelor „provocări comportamentale" legate de participare, comunicare, mentalităţi, atitudini. Luînd în calcul diferite variante posibile de evoluţie a fenomenelor

migratorii (la nivel mondial, în UE şi în particular, cazul României) şi combinînd între ele diferite premise, din studiul dat rezultă o scară extrem de largă de posibilităţi privind manifestarea ulterioară a imigraţiei în România (nu mai puţin de 24 de opţiuni). Din perspectiva imigraţiei, în special, a celei ilegale, aderarea României la UE a presupus, pe lîngă anumite avantaje, şi riscuri care nu pot fi neglijate. După aderare, de la România s-a aşteptat organizarea unui sistem complex de gestionare a imigraţiei, asigurînd din fonduri proprii, parţial sau integral, mijloace de cazare şi de subzistenţă, servicii de integrare socială şi economică etc. În privinţa migraţiei pentru muncă, cea mai mare relevanţă de după aderarea României la UE, o au următoarele aspecte: aceasta este fluctuantă, factorii ce definesc intensitatea şi caracteristicile sale fiind determinaţi, în primul rînd, de situaţia pieţei muncii din ţările de destinaţie şi doar în mică măsură de „opţiunea" ofertei din ţară; politicile statelor primitoare fac realmente imposibilă atingerea unui nivel „critic, de alarmă" al prezenţei lucrătorilor români pe piaţa UE; se estimează o continuă însănătoşire/îmbunătățire a comportamentului şi atitudinii lucrătorului român migrant, dar şi o atitudine mai fermă privind antidiscriminarea, inclusiv în ceea ce priveşte securitatea socială [18].

În articolul profesorilor M. Roman şi C. Voicu „Cîteva efecte socioeconomice ale migraţiei forţei de muncă asupra ţărilor de emigraţie. Cazul României" sînt analizate fluxurile şi trendurile recente ale migraţiei forţei de muncă românești şi impactul acestora asupra vieţii economice şi sociale din România. După aderarea României la UE, circulaţia românilor este complet liberalizată, iar aceștia au valorificat oportunitatea. Autorii s-au concentrat, în special, asupra studierii consecințelor social-demografice ale acestui fenomen, deoarece, în opinia lor, există importante efecte economice privind aspectele financiare şi cele ale calităţii vieţii românilor. De asemenea, se distinge un impact social negativ asupra vieţii familiilor de migranţi, cea mai severă problemă fiind abandonarea temporară a minorilor de către părinţii migranţi, consecințele căreia determină autorităţile să elaboreze politici pentru a monitoriza situația [36].

Referindu-ne la esența și reglementarea forței de muncă ce migrează din RM în UE, considerăm că este necesar de remarcat că studierea și analiza tendințelor generale ale acestui proces începe în Republica Moldova la sfîrșitul anilor '90 ai secolului trecut. Actualmente, mediul academic autohton de cercetare și știință dispune de material empiric și analitic valoros cu privire la migrația de muncă a populației moldovenești. Exceptînd „Anuarul statistic al Republicii Moldova", care include referințe și date statistice cu privire la migrația populației, începînd cu trimestrul patru al anului 1998, se realizează trimestrial „Ancheta forței de muncă în gospodării" (AFM) de către BNS, în

corespundere cu „Regulamentul Cadru al UE privind Cercetarea forţei de muncă în ţările UE”. AFM reprezintă principala sursă de informaţii privind situaţia şi tendinţele pe piaţa muncii, permiţînd astfel obţinerea de date conjuncturale asupra mărimii şi structurii ofertei şi evidențierea fenomenelor cu caracter sezonier care se manifestă pe piaţa forţei de muncă.

La începutul secolului al XXI-lea se întreprind studii sociologice, cu subiect de cercetare migrația forței de muncă (cu utilizarea instrumentarului necesar, aferent sociologiei empirice). Astfel de companii sociologice cum sînt CBS AXA, CIVIS (Centru de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice), structurile sociologice ale Universității de Stat din Moldova (Facultatea de Sociologie și Asistență Socială; Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative), dispun de experiență solidă în cercetarea domeniului migrației forței de muncă. Este important de menționat că asemenea cercetări sociologice sînt finanțate de partenerii externi ai RM, cum ar fi OIM, UNICEF, Organizația Internațională a Muncii, Banca Mondială etc. De asemenea, începînd cu anul 2004, în „Barometrul de Opinie Publică”, emis de două ori pe an de Institutul de Politici Publice, sînt incluse și subiecte legate de migrația forței de muncă.

Vom mai reține și că problema migrației forței de muncă din RM în UE își găsește reflectarea și în cercetările comunității academice, de care se ocupă reprezentanții mai multor științe sociale: V. Moșneaga [68, 67, 64, 65, 66, 157], D. Cheianu-Andrei [11], Gh. Rusnac [67], V. Țurcan [70], E. Burdelnîi [6, 7, 55, 54, 53, 71], M. Vremiș [6, 183], V. Craievschii-Toartă [6] etc. Cercetările date sînt axate pe studierea diferitor aspecte ale migrației forței de muncă din Republica Moldova: consecințele pozitive și negative ale acestui fenomen, impactul remitențelor trimise de către migranți asupra economiei țării, evoluțiile sociale și demografice, aspectele culturale și lingvistice, exodul forței de muncă de înaltă calificare, necesitățile specifice ale copiilor și vîrstnicilor rămași fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare, politicile necesare pentru reîntoarcerea lucrătorilor migranți moldoveni de peste hotare.

În această ordine de idei, putem menționa articolul expertului V. Moșneaga **„**Impactul social-politic al migrației forței de muncă în Moldova”, publicat în anul 2012 în cadrul proiectului UE „CARIM – EAST – Crearea Centrului de cercetare cu privire la procesele migraționale și politicile migraționale în regiunea de Est a Europei” [65]. În acest articol V. Moșneaga efectuează o analiză amplă a legislației și atendințelor politicilor migraționale, a sistemului de instituții statale, care, prin intermediul anumitor politici, gestionează procesele date. Autorul expune caracteristica etapelor-cheie în reglementarea migrației în RM. De asemenea, elucidează conținutul și evoluția principalelor

abordări în domeniul managementului migrațional, inclusiv determinarea riscurilor acestui proces.

Monografia „Problemele reintegrării și reîntoarcerii migranților de muncă din Uniunea Europeană în statele zonei de frontieră", publicată la Vilnius în 2012 de cercetătorii moldoveni V. Moșneaga și E. Burdelnîi, în cooperare cu colegii din Ucraina și Republica Belarus, este studiată esența fluxurilor migraționale contemporane și specificul lor în fiecare din țările analizate [68]. De asemenea, a fost examinată și eficiența modalităților de reglementare a proceselor și politicilor migraționale aplicate în Moldova, Ucraina și Belarus. În contextul extinderii UE și a Parteneriatului Estic, analiza comparativă, utilizată la cercetarea subiectului, a permis elucidarea momentelor comune, abordărilor similare și specifice vis-a-vis de politicile migraționale, identificarea implicărilor mai mult sau mai puțin eficiente din perspectiva reglementării proceselor migraționale, în special, cu privire la reîntoarcerea și reintegrarea lucrătorilor migranți. Monografia dată conține și un set de recomandări practice cu privire la perfecționarea managementului migrațional.

Profilul Migrațional Extins (PME) al RM, elaborat în 2012 de o echipă de experţi autohtoni (M. Vremiş, V. Craievschi-Toartă, E. Burdelnîi) şi internaţionali (M. Poulain şi A. Herm) sub coordonarea şi îndrumarea OIM, a oferit cadrul optim pentru a compila și a analiza de manieră structurată informația existentă din diferite surse. PME serveşte drept mijloc de identificare şi elaborare a strategiilor și politicilor migraționale cu substrat empiric, prin asigurarea necesității de date și de politici [6].

Ținem să remarcăm că, în afară de autorii autohtoni, reprezentanții mediului academic și ai comunității de experți din spațiul UE, de asemenea, au analizat situația curentă și tendințele actuale în domeniul migrației de muncă a cetățenilor RM în UE, precum și al reîntoarcerii lucrătorilor migranți moldoveni acasă. În acest sens, poate fi menționat Raportul Centrului cu privire la migrație, politică și societate din cadrul Universității Oxford „Moldova și UE: liberalizînd sau securizînd migrația?", elaborat de expertul N. Ratzmann, care trece în revistă tendințele migraționale din RM, cartografiază fluxurile legale ale imigrației și emigrației, inclusiv remitențele, și explică impactul social al migrației [168]. De asemenea, acest Raport evidențiază relațiile RM cu UE, plasîndu-le în contextul politicilor migraționale ale UE.

Un grup internațional de cercetători din șapte țări (Polonia, Cehia, Ungaria, Slovacia, Ucraina, Belarus și Moldova) au compilat un raport multidimensional, publicat de Centrul pentru Studii Estice din Polonia (OSW). Raportul are drept scop analiza detaliată a modelelor de migrație, precum și prezentarea pronosticului transpunerii acestui fenomen din Ucraina, Belarus și Moldova în UE și în

statele membre ale Grupului de la Vîșegrad. Autorii s-au axat, în special, pe cercetarea raportului dintre politica UE cu privire la liberalizarea regimului de vize și dinamica migrației, relevînd impactul factorilor economici, politici și instituționali asupra patternurilor de migrație din Europa de Est. Liberalizarea recentă a regimului de vize între UE și RM (28 aprilie 2014), avansarea Ucrainei în negocierea liberalizării regimului de vize, precum și interesul vădit al structurilor europene de a susține mobilitatea în UE a cetățenilor din statele membre ale Parteneriatului Estic, i-a impulsionat pe autorii studiului de a încerca să formuleze anumite răspunsuri la următoarele întrebări: Care vor fi modelele de viitor ale migrației din Europa de Est în UE? Care vor fi efectele liberalizării regimului de vize pentru Belarus, Moldova și Ucraina? Care sînt îngrijorările statelor membre ale UE cu privire la migrația est-europeană și dacă sînt justificate? etc. [136, p. 193 – 194].

Prezintă interes și Raportul Comisiei Europene către Parlamentul European și Consiliul European „Posibile impacturi ale viitoarei liberalizări a regimului de vize cu Republica Moldova în materie de migrație și de securitate în Uniunea Europeană. Evaluare preliminară" din 2012 [17]. Acesta are drept scop identificarea principalelor fenomene și a tendințelor-cheie în materie de migrație, mobilitate și securitate în RM, precum și a posibilului impact al unui regim fără vize asupra acestor aspecte. În Raport sînt identificate și măsurile optime în acest sens, care ar trebui luate în considerare de către RM și, atunci cînd este cazul, de către UE și de statele membre.

Două rapoarte ale Băncii Mondiale „Consolidarea legăturii dintre migraţie şi dezvoltare în Moldova" [47] și „Moldova după criza globală: promovarea concurenței și creșterii comune" [156] examinează rolul migranţilor ca segment deosebit al pieţei şi ca resursă pentru dezvoltare. Diferite surse au arătat că aceştia remit sume mari de bani, au predilecție sporită pentru economii, demonstrează dorința puternică de a se întoarce acasă şi manifestă intenție clară pentru investiţii în RM. Prezumpţia de bază este că transferul acestui capital acumulat ar putea oferi o oportunitate semnificativă de dezvoltare pentru RM. Rapoartele analizează legăturile dintre migraţie şi dezvoltare, condiţiile locale (inclusiv mediul şi oportunităţile de afaceri), cîştigurile din migraţie şi oportunităţile de valorificare a intenţiilor migranţilor de a se întoarce în ţara lor de origine.

Un grup de cercetători economiști din Germania (T. Mahmoud, Ch. Trebesch), SUA (A. Steinmayr) și Franța (H. Rapoport), în studiul „Impactul migrației forței de muncă asupra extinderii democrației: datele din fosta republica sovietică" au analizat legătura de cauzalitate între migrația forței de muncă și creșterea susținerii forțelor democratice și reformiste în RM, examinînd fenomenul dat prin prisma politologică. Autorii studiului au concluzionat că migrația populației conduce la

diseminarea informației și a normelor de viață din alte țări; că migrația cetățenilor RM în țările occidentale a contribuit la căderea guvernării comuniste în 2009; că globalizarea pieței de muncă are consecințe politice importante, de care se va ține cont în procesul de elaborare a politicilor migraționale atît în țările-gazdă, cît și în țările de origine ale migranților [57].

Un alt aspect substanțial tratează problema integrării cetățenilor moldoveni peste hotare, care nu-și găsește încă reflectarea cuvenită în literatura științifică autohtonă. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că pînă nu demult cercetările științifice accentuau importanța studierii, preponderent a fenomenului migrației cetățenilor moldoveni, a identificării trendurilor, tendințelor lor și a numărului emigranților moldoveni. Printre puținele lucrări care analizează subiectul integrării lucrătorilor migranți moldoveni peste hotare, în special, în statele membre ale UE, poate fi menționat articolul expertului V. Ganta din cadrul BNS din RM „Estimarea integrării migranților de muncă peste hotare: cazul Moldovei" în cadrul proiectului UE „CARIM – EAST – Crearea Centrului de cercetare cu privire la procesele migraționale și politicile migraționale în regiunea de Est a Europei" [121]. Această lucrare evaluează factorii determinanți care favorizează integrarea cu succes a migranților moldoveni peste hotare, în special, din perspectiva țării de origine a fluxurilor migraționale.

În lucrarea sa „Migranții de muncă moldoveni în Uniunea Europeană: problemele integrării", cercetătorul V. Moșneaga, de asemenea, examinează integrarea imigranților moldoveni în statele membre ale UE. Autorul aplică metoda analizei datelor secundare, obținute în urma examinării materialelor statistice și a rezultatelor cercetătorilor sociologice efectuate în RM de instituțiile naționale, serviciile sociologice, structurile internaționale (Banca Mondială, OIM) [64]. Integrarea migranților este analizată în baza metodologiei MIPEX, cînd indexul integrării politicilor naționale ale statelor membre ale UE se determină în corespundere cu 150 de parametri, unificați în 7 grupuri de bază: mobilitatea pe piața muncii; reunificarea familiei; educația; participarea politică: ședera permanentă; cetățenia; nediscriminarea.

Sociologul moldovean D. Cheianu-Andrei, în studiul său „Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și în Regatul Unit al Marii Britanii" în cadrul ciclului de studii „Cartografierea diasporei moldovenești" II, realizat de OIM – Moldova, s-a axat pe analiza integrării profesionale și a celei sociale a lucrătorilor migranți moldoveni în țările de destinație. Autorul își propune evaluarea relațiilor migranților cu țara de origine și cu organizațiile din diasporă, precum și cunoașterea proiectelor de viitor, inclusiv a procesului de dezvoltare și coeziune a acestor organizații [11].

Analiza istoriografică a subiectului migrației forței de muncă a demonstrat că, deseori, în cadrul cercetărilor științifice, în special autohtone, predomină abordarea descriptivă și lipsește legătura de continuitate cu studiile anterioare efectuate de alți savanți. De asemenea, lucrările și cercetările științifice care își propun examinarea complexă a fenomenului migrația forței de muncă și analiza impactului acesteia asupra transformărilor interne în structura socială, economică, politică, culturală și chiar mentală a unei societăți etc. sînt destul de modeste. Astfel, cercetarea în cauză poate completa eficient insuficiența de materiale și informații cu privire la politicile migraționale de muncă în contextul de globalizare, oferind o valoare complinitoare incontestabilă în circuitul științific.

1.2. Analiza conceptual-teoretică a politicilor migraționale de muncă

Primele aspecte legate de analiza economică a fenomenului migrațional au apărut încă în secolul al XVII-lea și pot fi întîlnite în lucrarea economistului scoțian A. Smith „Avuția națiunilor, cercetare asupra naturii și cauzelor ei", apărută în 1776, în care autorul observă că exista o mare diferență salarială între zonele rurale și urbane în Marea Britanie din acea perioadă, ceea ce a condus la declanșarea unei mișcări de prporții a populației ca răspuns la dezechilibrul în cauză [85, p. 29].

Noțiunea de „migrație" a fost introdusă pentru prima dată în circuitul științific de către savantul englez E. Ravenstein în studiul său „Legile migrației", publicat în 1885. Deși lucrarea se concentrează pe analiza datelor doar din Marea Britanie, cercetătorul a reușit să formuleze o serie universală de „legi ale migrației", care au fost ulterior încluse în legi suplimentare. În conformitate cu legile lui Ravenstein, cauza primară a migrației este însoțită de oportunități externe; volumul migrației descrește odată cu distanța; migrația se desfășoară în valuri, nu printr-un flux continuu; marile orașe îi absorb pe imigranți; golul lăsat de primul strat migrator îi atrage pe migranți din cercul exterior; părăsirea unei zone de către un migrant atrage un migrant din zona din vecinătatea imediată; curentul migrator atrage un contracurent al migrației; migranții care străbat distanțe mari se îndreaptă spre centre industrial-comerciale; locuitorii orașelor migrează mai puțin decît cei din zonele rurale; bărbații migrează mai puțin decît femeile; toți oamenii simt nevoia să-și amelioreze condițiile materiale de viață [5, p. 9 - 10]. Cauza generală a migrației, în opinia lui Ravenstein, este diferența de dezvoltare dintre zona de plecare și zona de sosire. Ravenstein a propus și o tipologizare a migranților: locali, pe distanțe scurte, pe distanțe lungi, stadiali (parcurg distanțe mari, dar în stadii mici), temporari etc. [5, p. 9 - 10].

La începutul secolului al XX-lea, în rezultatul interesului sporit al savanților față de impactul industrializării și urbanizării asupra comportamentului social al individului, o atenție deosebită a început să fie acordată subiectelor legate de cercetarea fenomenului migrației. Abordarea sociologică clasică a proceselor migraționale este prezentă în lucrarea cercetătorilor occidentali W. Thomas și F. Znaniecki „Țăranul polonez în Europa și America" (1918 – 1920), în care, în baza metodelor calitative, se analizează consecințele proceselor migraționale [178]. Una dintre abordările tipice ale formelor istorice ale migrației a fost propusă de renumitul sociolog german W. Sombart, care a elucidat legăturile dintre coloniști și dezvoltarea „spiritului capitalist" și a determinat tipurile particulare și în masă ale migrațiilor [59]. De asemenea, o atenţie sporită în ceea ce privește cercetarea migraţiei a fost acordată în perioada 1920 - 1930 de teoreticienii Școlii de la Chicago R. Park şi R. McKenzie, care au înaintat ideea că migraţia adeseori se manifestă drept indicator şi accelerator al mobilităţii sociale (mobilitatea spațială a familiilor, indivizilor, instituțiilor). Subiectul migrației a fost abordat de savanții americani și în procesul de elaborare a noțiunii de „personalitate marginală" care, în opinia lui Park, reprezintă rezultatul dezvoltării tipului modern de societate, căruia îi este caracteristică intensificarea maximă a mobilității și migrației [162]. În baza legilor lui Ravenstein, savantul american G. Zipf a elaborat modelul gravitațional al migrației, care formulează argumentat constatarea că volumul migrației este cu atît mai mare, cu cît mai mare este numărul populației în comunitățile de origine și de destinație. Ideea principală, care fundamentează ipoteza în cauză, presupune că unele categorii de persoane pot beneficia, în locurile de origine, de oportunități salariale ce depășesc nivelul salariilor cîștigate în prezent, fără costuri de migrație și în comunități alternative. Prin umare, astfel de persoane vor migra. De asemenea, ca urmare a creșterii populației în comunitățile de destinație, cantitatea și calitatea oportunităților de angajare se va majora, ceea ce va condiționa intensificarea fluxurilor migraționale [85, p. 30 – 31].

Dacă pînă la mijlocul secolului al XX-lea teoria migrației a fost preponderent focusată pe studierea migrației interne, fiind strîns legată de modelele de localizare din domeniul economiei regionale și geografiei economice, atunci, începînd cu mijlocul anilor '50 ai secolului trecut migrația internațională de muncă reprezintă subiectul cercetărilor academice vaste. Cercetătorii au încercat să măsoare amploarea sa, să definească caracteristicile sale dominante și, în special, să evalueze contribuția sa la dezvoltarea socioeconomică a ţărilor. De exemplu, S. Stouffer, autorul teoriei oportunităţilor vicariante, în lucrarea sa „Oportunitățile care intervin: o teorie referitoare la mobilitate şi distanţă" (1940) formulează legea oportunităților, care constată că numărul

migranților variază direct proporțional cu spațiile alocate. De exemplu, dacă într-un loc e nevoie de 5 - 10 persoane, atunci nu se constituie motivația migrațională. Însă, daca în acel spațiu e nevoie de 100 - 500 de persoane, atunci se declanșează procesul migrației [5, p. 10]. De asemenea, Stouffer adaugă că numărul de migranți care se mișcă din orașul (i) în orașul (j) este direct proporțional cu oportunitățile accesibile în (j) și invers proporțional cu numărul de oportunități care intervin între (i) și (j) [5, p. 10].

Sfîrșitul anilor 1970 ai secolului trecut și, mai pregnant, al anilor 1980 ai secolului trecut ar putea fi considerat intervalul în care are loc regîndirea corpusului teoretic utilizat pînă atunci în domeniul migrației internaționale în virtutea provocărilor pe care lumea migrației le punea în fața specialiștilor în domeniu [20, p. 110 - 111]. ***Ipoteza tranziției mobile***, formulată de W. Zelinsky în 1971, reprezintă o încercare de teoretizare a migrației pe scară largă, ce racordează schimbările în procesul de migrație și în comportamentul de mobilitate la diferite stadii ale procesului de modernizare. Aceste modele de migrație și mobilitate au fost exprimate prin intermediului a cinci etape bazate pe experiența istorică europeană: 1. Societățile tradiționale premoderne: procesele migraționale foarte limitate, se atestă doar mișcările locale, de exemplu, în scop de căsătorie sau de vînzare a producției agricole; 2. Societatea de tranziție timpurie: migrația rural-urbană în masă; emigrația spre destinațiile atractive de peste hotare în scop de colonizare sau acomodare; 3. Societatea de tranziție tîrzie: reducerea semnificației migrației rural-urbane și a emigrației; creșterea diferitor forme de circulație, de exemplu naveta; 4. Societatea avansată: migrația de tip rural-urbană este substituită de migrația interurbană, migrația în masă a lucrătorilor de calificare scăzută din țările mai puțin dezvoltate; circulația internațională a migranților de calificare înaltă și a profesioniștilor; circulație internă intensă atît în scop economic, cît și de turism; 5. Societatea viitoare super-avansată: sisteme de comunicații și de livrare mai bine dezvoltate pot aduce la descreștere, într-o anumită măsură, a circulației umane; migrația internă va avea caracterul inter- sau intra-urban; continuarea migrației forței de muncă de calificare scăzută din țările mai puțin dezvoltate; posibilitatea introducerii unor sisteme de control al proceselor migraționale [137, p. 14 - 16]. În conformitate cu opinia lui R. King, modelul lui Zelinsky a anticipat dezbaterile curente cu privire la migrație și dezvoltare; el a integrat diferite forme ale migrației și mobilității într-un cadru unic și, prin urmare, a prefigurat unele aspecte ale paradigmei mobilităților post-2000. Totodată, el a prevăzut rolul tehnologiilor și comunicațiilor avansate în substituirea unor forme de mobilitate [137, p. 14 - 16]. Însă, în opinia

noastră, modelul propus este retroactiv, fiind reprezentat de o conceptualizare demodată a procesului de dezvoltare, care a fost aplicată doar în cazul experienței istorice a statelor avansate.

Teoria economiei neoclasice, fondată de J. Arango și utilizată inițial la explicarea deplasărilor interne ale populației, a devenit una dintre construcțiile teoretice majore din domeniul migraţiei internaționale în perioada 1960–1970 [20, p. 93 - 114]. Teoria dată se concentrează pe diferențele dintre salarii și condițiile de angajare, precum și pe costurile migrației. În general, migrația este concepută ca o decizie individuală luată cu scop de maximizare a veniturilor [137, 180, 86]. Conform acestei teorii, migrația internațională se declanșează ca urmare a diferențelor dintre cererea şi oferta de muncă în diverse zone geografice (ţări, în cazul migrației internaționale), reflectate de diferențele între nivelul salariilor și veniturilor [74, p. 283 - 296]. Respectiv, salariile mici sînt rezultatul excedentului relativ de forță de muncă, iar cele mari sînt o consecință a deficitului relativ de forță de muncă. Ca urmare a diferențelor evidențiate mai sus, forţa de muncă, ponderată de un contraflux al investiției de capital, este transpusă în migrație prin mobilitatea specialiștilor de calificare înaltă. Acest fapt vizează maximizarea recompensei în urma investiției lor în capital uman în cadrul unui mediu sărac de o astfel de resursă (așa-numitul „flux internațional de capital uman"). Fluxurile de migraţie internațională devin, în concepția susținătorilor acestei teorii, mecanismele de echilibrare a deficiențelor interne de pe piața forţei de muncă la nivel global [20, p. 95]. Sîntem de acord cu obiecțiile aduse teoriei neoclasice, care vizează aspecte legate strict de construcția teoretică, mai ales de corespunderea ei cu situația migrației internaționale actuale, dat fiind faptul că teoria privilegiază rolul factorilor economici în explicarea apariției fluxurilor de migrație şi a deciziei de a migra. Factorul politic, pe care teoria nu-l include în explicație, joacă un rol crescînd ca importanță în mișcările populației la nivel internațional [74, p. 286].

Teoria pieţei forţei de muncă duale şi segmentate încadrată, de asemenea, în paradigma neoclasică și formulată în anii '70 ai secolului trecut susţine că economiile dezvoltate sînt structurate astfel încît să aibă nevoie de un anumit nivel de imigrare. Din acest motiv, fenomenul migraţiei internaţionale constituie efectul inevitabil al modului de funcţionare al pieţei forţei de muncă. Reprezentantul cel mai cunoscut al curentului M. Piore argumentează că migraţia internațională constituie efectul cererii de forță de muncă inevitabil legată de caracteristicile economiilor dezvoltate [161] . Elementul esențial este existența unei piețe a forței de muncă duale, incluzînd un sector primar caracterizat, în special, de servicii stabile, condiţii bune de muncă, beneficii generoase şi de posibilitatea mobilității ascendente, precum şi un sector secundar cu servicii necalificate şi instabile,

condiții grele sau periculoase de muncă şi posibilități slabe de mobilitate ascendentă. Muncitorii localnici evită încadrarea în sectorul secundar din cauza instabilității locurilor de muncă, salariilor mici, statusului şi a prestigiului scăzut asociat acestor poziții. Dacă cererea de forţă de muncă în segmentul secundar era anterior satisfăcută intern de forță de muncă feminină, de adolescenți şi de populația de migranți din zonele rurale, atunci modificările sociale şi demografice legate de aceste categorii au redus considerabil potențialul lor de angajare în servicii prost plătite, necalificate şi instabile. Această idee, expusă de cercetătorul român M. Constantinescu, la care subscrie şi noi, este coerentă şi asaigură o serie de avantaje indiscutabile. Însă a fost dificil de argumentat în ce măsură abordarea pieţei forţei de muncă segmentate reprezintă în sine o teorie a migraţiei, întrucît se concentrează în exclusivitate pe ceea ce se întîmplă la destinaţie şi exclude toți factorii de tip „push" [20, p. 99 - 100].

Teoria dependenţei sau a sistemelor mondiale, introdusă în circuitul ştiințific în 1974, joacă un rol important în evoluţia gîndirii despre migraţie impunînd, în primul rînd, o schimbare de perspectivă, dezvoltată ulterior de teoria sistemului mondial prin importanţa acordată aspectelor de ordin macrostructural în apariția şi dezvoltarea fluxurilor migraţionale [184]. Conform celui mai de seamă exponent al acestei teorii, sociologul şi savantul american I.Wallerstein, există trei zone geografice: ţări de centru, de periferie şi de semiperiferie. Ideea de bază, de la care se porneşte, este cea a dominației ţărilor din centrul dezvoltat al lumii capitaliste, care încearcă să-şi întărească poziţia prin penetrarea zonelor subdezvoltate în căutarea de materii prime, prin forţa de muncă ieftină, pieţe noi de desfacere. Din punct de vedere al migraţiei, principalul efect îl prezintă apariția unei categorii de indivizi desprinşi de comunitatea tradiţională („uprooted" – termen în engleză), care migrează, în căutarea unei vieți mai bune, către ţările economic dezvoltate. Oraşele globale sau centrele de concentrare a activităţii economice (de decizie) la nivel mondial, prin cererea mare de forţă de muncă la extremele ierarhiei ocupaţionale (calificare înaltă versus necalificare), sînt o destinaţie atractivă a migranţilor din lumea a treia, condiționînd, în acelaşi timp, retragerea localnicilor cu calificare modestă [20, p.103]. În funcţie de această perspectivă, autorul a demonstrat cum efectul dominaţiei, exercitat de ţările „de centru" în raport cu cele de la „periferie" în procesul de dezvoltare a societăţii de tip capitalist, este în legătură directă cu fenomenul migraţional. Migraţiile sînt, din acest punct de vedere, efectul direct al dominaţiei exercitate de ţările „de centru" asupra celor de la „periferie" şi al apariţiei inevitabile a inegalităţii economice [20, p. 109 - 110]. Cercetătorul român M. Constantinescu consideră că unul dintre meritele teoriei respective, în contextul în care a apărut şi s-a extins, este de

a scoate în evidenţă la scară globală factorii de natură structurală implicaţi în apariţia şi dezvoltarea fluxurilor migraţiei internaţionale. Însă, teoria dată are caracter general descriptiv, ceea ce îngreunează testarea multora dintre afirmaţiile sale, cum ar fi ce se întîmplă cu indivizii odată ajunşi în țară de destinație, de unde apar în aceste condiţii migranţii reîntorşi sau cei circulatorii [20, p. 103 - 104].

Modelul neoclasic interpretează migrația drept un fenomen de autocorecție, care conduce spre un echilibru nou, conform căruia diferențele salariale încă mai constituie motiv al migrației. Prin urmare, teoria dependenței interpretează situația aceasta drept un fenomen de autoperpetuare ce reproduce inegalitățile prin intermediul mecanismului de *cauzare cumulativă* [137, p. 16 - 18]. ***Teoria cauzării cumulative*** a fost utilizată pentru a explica perpetuarea migranților mexicani în SUA. Un volum semnificativ al eforturilor de cercetare [74] a fost rezervat pentru a demonstra impactul pe care îl exercită extinderea rețelelor de migrație asupra probabilității și perpetuării fenomenului cercetat. Ideea centrală o reprezintă rolul esențial jucat de rețelele de migrație care îi relaționează pe migranții din țările de destinație cu potențialii migranți din comunitățile lor de origine. Rolul acestor rețele în procesul de migrație se manifestă, deseori, prin existența unui membru al familiei și/sau a unui prieten din aceeași comunitate, care sînt migranți. Rețelele respective reduc costurile migrației prin asigurarea potențialilor migranți cu informația necesară despre procesul de imigrare, despre disponibilitatea serviciilor și despre cazarea la locul de destinație. Partea avantajoasă a acestui proces este tendința migrației de a modifica structurile comunității, astfel încît să genereze migrația suplimentară, contribuind, în acest mod, la cauzarea cumulativă a migrației [140]. Concomitent, considerăm că teoria cauzării cumulative a migrației este limitată de faptul că ea poate explica doar rezultatele migrației (de exemplu, volumul și diversitatea socio-demografică a curentelor de migrație) din punct de vedere al comunităților de origine a migranților. De exemplu, nu este clar dacă rezultatele prezise în conformitate cu postulatele teoriei respective ar trebui să se materializeze și în punctele de destinație a migranților. Această lacună își trage rădăcinile din natura parametrilor de cercetare (cel puțin în Statele Unite ale Americii) și a datelor disponibile în perioada 1980-1990, cînd a fost dezvoltată teoria în cauză [75].

În acelaşi timp, atît *teoria dependenţei sau a sistemelor mondiale*, cît și *teoria cauzării cumulative,* care, convențional, se încadrează în abordarea sistemică, au fost considerate drept un cadru cuprinzător și eficient de studiere a migrației. În opinia lui R. King, punctul forte al abordării sistemice constă în faptul că aceasta favorizează conceptualizarea migrației drept un proces circular,

multicauzal și interdependent, fapt ce depășește percepția anterioară a migrației ca o mișcare lineară, unidirecțională [137, p. 20]. Criticile aduse teoriei cauzării cumulative sînt într-un fel „neutralizate" de studierea exhaustivă a *rețelelor de migranți.* J. Arango consideră rețelele de migranți drept „cei mai importanți factori explicativi ai migrației". Rețelele date sînt apreciate drept legături interpersonale care îi conectează pe migranții, pe persoanele neantrenate în procesul migrației și pe foștii migranți în anumite rețele de rudenie, prietenie sau de origine comună. Astfel de rețele pot fi considerate drept o formă a capitalului social extins asupra spațiului migrațional. Prin urmare, acestea facilitează probabilitatea mișcării internaționale, deoarece oferă informații ce reduc costurile și riscurile migrației. Rețelele personale și sociale constituie „nivelul crucial de tip meso -", care este plasat între abordările micro- și macro- ale migrației, contribuind la conectarea motivelor personale și sociostructurale, ce stau la baza deciziei de a migra. [137, p. 21].

Teoria noii economii a migraţiei, apărută în 1985 și atribuită în special lui O. Stark [172, p. 173 - 178] ca principal promotor, răspunde la două critici pertinente adresate cadrului conceptual neoclasic: scoate individul din situația de relativă izolare (individul care decidea independent este înlocuit de unitatea mai largă a familiei/gospodăriei), iar economicul în forma sa de diferență la nivel de salarii (absolută sau percepută între origine şi destinaţie) încetează de a mai juca rolul de factor fundamental. În condițiile noii perspective, decizia de migraţie, aparţinînd familiei/gospodăriei, face parte din strategia de minimizare a riscului (legat de pierderea venitului, şomaj etc.) prin diversificarea surselor de venit (bani trimişi acasă de migranţi – termenul în engleză „remittances"). Prin urmare, una dintre consecințele importante ale fenomenului la nivel comunitar este creşterea probabilităţii de migraţie în gospodăriile fără migranţi ca urmare a rearanjării poziţiilor în distribuţia de venituri şi a amplificării deprivării relative. Totodată, calculul raţional de reducere a riscului este greu de acceptat ca ipoteză pentru decizia de migraţie în faza de declanşare a procesului, cînd riscurile şi costurile asociate migraţiei internaţionale (în special în forma sa clandestină) sînt ridicate. Dacă o gospodărie se implică într-o strategie de reducere a riscurilor prin trimiterea unuia dintre membrii săi la muncă în străinătate (şi integrarea banilor primiţi ca sursă constantă în buget), atunci este raţional să o facă în momentul de reducere a costurilor migraţiei (în urma dezvoltării reţelelor), adică în faza de maturitate a fluxului. Dacă deplasarea accentului de la indivizii izolaţi către familie/gospodărie se soldează cu un mare cîştig comparativ cu economia neoclasică, atunci migraţia unui individ „îngheaţă" în cadrul noii economii a migraţiei la faza de migraţie individuală [20, p. 99 - 100].

Teoria reţelelor de migranţi, formulată de M. Boyd [88], M. Douglas şi J. Arango [74], F. Cases [92] în a doua jumătate a anilor ’80 ai secolului trecut, își propune să explice fenomenul migraţional prin evidențierea caracterului său dinamic şi cumulativ. În migraţia internaţională interesul pentru reţelele de migranţi se impune odată cu manifestarea şi conştientizarea la nivelul cercetării ştiinţifice a modificărilor fenomenului la scară globală [20, p. 104 - 105]. Imaginea propusă este una a spaţiilor interconectate: spaţiul de origine (cel mai adesea considerat în formă de comunitate) şi spaţiul de destinaţie (privilegiat, abordat în formă de comunitate etnică de imigranţi). Relaţiile sociale condiționează legăturile, furnizînd potenţialilor migranţi/migranţilor acces la informaţie, sprijin la identificarea aranjamentelor celor mai sigure şi ieftine de depăşire a interdicţiilor de intrare în spaţiul ţării de destinaţie, sprijin pentru găsirea unui loc de muncă şi a unei locuinţe şi, eventual, a mijloacelor de trai pentru perioada de început a căutărilor, pentru suport emoţional şi social [20, p. 105].

Pentru prima dată în 1987, D. Massey [150] şi colegii săi R. Alarcon, J. Durand, H. Gonzalez [149] și F. Garip [122] vorbesc despre reţelele de migranţi în termeni de capital social, lansînd o nouă linie teoretică prin plasarea reţelelor în cadrul conceptual mai larg al *teoriei capitalului social* în sociologie. Această linie teoretică a fost consolidată și de „*teoria resurselor sociale*”, elaborată de N. Li [140] și care se referă clar la rolul resurselor în acţiunea socială, prin intermediul a trei ipoteze ce definesc teoria: a) *ipoteza resurselor sociale* - statuează faptul că accesul la resurse sociale şi utilizarea acestora cresc şansele de succes ale acţiunilor sociale; b) *ipoteza poziţiei sociale* -sugerează faptul că statusurile indivizilor sînt asociate pozitiv cu accesul la acestea, ca şi utilizarea unor resurse sociale mai bune; c) *ipoteza puterii legăturilor sociale* - stipulează că utilizarea unor legături mai slabe este asociată pozitiv cu accesul şi utilizarea resurselor sociale.

Capitalul social migrant este, de obicei, conceptualizat ca fiind ansamblul de resurse de informații sau de asistență pe care persoanele fizice le obțin prin raporturile lor sociale cu migranții anteriori. Aceste resurse reduc costurile și riscurile de migrare pentru potențialii migranți. Numeroase studii, în special bazate pe abordarea fluxurilor migraționale Mexic - SUA, au demonstrat modul în care accesul la capitalul social migrant prin intermediul legăturilor de familie sau comunitare sporesc probabilitatea indivizilor de a migra [120]. Studiile au sugerat, de asemenea, că, după acumularea de capital social migrant, se inițiază un proces de „cauzalitate cumulativă” prin care fluxurile de migrație se autosusțin [146]. Totuși, în opinia noastră, definiţiile utilizate sînt în majoritatea cazurilor atît de generale, încît „obiectul” de cercetare nu poate fi definit în mod adecvat. Există o categorie largă de

întrebări, cărora cercetarea în domeniu nu le poate încă da răspuns: cum apare o astfel de reţea, cum evoluează, care sînt stadiile prin care trece, cum se ajunge la încetarea migraţiei etc. [20, p. 106 - 107].

Teoria instituţională, formulată în anii 1990 ai secolului trecut de cercetătorii internaționali ca D. Massey, J. Arango, G. Hugo, A. Kouaouci, A. Pellegrino, E.J. Taylor, este încă în fază incipientă. Abordarea dată se centrează pe studiul instituţiilor care apar şi se dezvoltă în cadrul şi, exclusiv, ca rezultat al fluxurilor de migraţie. Categoria este extrem de eterogenă, incluzînd, pe de o parte, *organizaţiile voluntare* ce asigură imigranţilor suport, militînd pentru drepturile acestora. Pe de altă parte, sînt *agenţii* care facilitează intrarea, transportarea, găsirea unui loc de muncă, locuinţele, obţinerea actelor etc. în ţara de destinaţie. Agenții speculează oportunităţile economice oferite de diferenţa dintre numărul mare de indivizi care doresc să emigreze şi restricţiile de intrare/muncă/şedere/legalizare din majoritatea ţărilor dezvoltate [74, p. 44]. Ideea centrală a abordării constă în faptul că dezvoltarea laturii instituţionale a unui flux, combinată cu existenţa reţelelor de migranţi, conferă independenţa procesului în raport cu mediul în care se desfăşoară, constituind elementele fundamentale pe care se bazează caracteristica sa de autosusţinere [20, p. 105 - 106].

Îndeosebi de la începutul anilor 1990 ai secolului trecut, au luat amploare noi paradigme și abordări, fiind acum puse în discuție inexactitățile terminologice specifice, precum și o gamă largă de concepții eronate, care au distorsionat cercetările în domeniul migrației [75]. A devenit clar că fenomenul dat necesită și o descriere teoretico-explicativă, acceptată condiționat de toți actorii implicați (de exemplu, la nivelul organizațiilor internaționale, al statelor naționale etc.). Această descriere trebuie sa fie în raport/concordantă cu termenii, definițiile, noțiunile utilizate pentru a desemna un „limbaj comun" de conștientizare și conceptualizare a proceselor migraționale globale (*A se vedea Anexa 1*). Înainte de toate, savanții și-au orientat cercetările în afara modelului normativ al migrației „globale", model care se concentrează în exclusivitate pe migrația europeană și pe lumea occidentală, începînd astfel să se axeze pe studierea modelelor ample și complexe de migrație. O sursă a distorsiunii l-a reprezentat vechiul principiu al „naționalismului metodologic", care a tratat migrația ca pe un proces strict linear și bazat pe ideea de „emigrație" – „imigrație", caracteristică unei națiuni, precum și pe noțiunea de „uprootedness", legată de apariţia unei categorii de indivizi desprinşi din comunitatea tradiţională, care migrează în căutarea unei vieţi mai bune către zona urbană şi, ulterior, către ţările din centrul economiei mondiale. Recunoașterea caracterului aparent al acestei ipoteze a generat orientarea epistemică către o „abordare sistemică" mai cuprinzătoare în procesul de studiere a „comunităților transnaționale" [75]. Pe de o parte, cercetătorii au remarcat contrastul inițial dintre

abordarea problemei la nivel macro-, inclusiv cu aspectele sale structurale de ordin politic, juridic și economic, și, pe de altă parte, între cercetarea problemei la nivel micro-, care se referă la deciziile indivizilor și ale familiilor lor, precum și cum acestea influențează schimbările în comunitățile lor de origine [89, p. 8 - 9]. Aceste abordări au condus la divizarea convențională a teoriilor principale, menționate mai sus, în teorii cu nivel micro- și nivel mai ridicat de agregare [91, p.10] (*A se vedea Anexa 2*).

Numărul crescînd al migranţilor în spaţiul internaţional în procesul de globalizare, caracterizat de S. Castles drept „epoca migrației" [94], evidenţa empirică a dificultăţii controlării unui flux odată declanşat au sporit atenţia acordată fenomenului la nivelul cercetării ştiinţifice [20, p. 110 - 111]. Realitatea migraţiei internaţionale cu greu putea fi încadrată în modele care esenţialmente o descriau ca eveniment unic şi irepetabil (migraţie definitivă), acestea condiționînd consecinţa ruperii legăturilor cu spaţiul de origine şi o evoluţie predictibilă ca flux [74]. Astfel, în opinia lui J. Arango, „construcţia teoriilor în acest domeniu este realmente o problemă a secolului al XX-lea şi, în special, a ultimei sale treimi" [74]. În același timp, în pofida existenței unui număr mare de teorii clasice (t*eoriile microeconomice ale migrației* (*A se vedea Anexa 3*); *teoriile migraționale orientate spre un nivel mai ridicat al agregării* (*A se vedea Anexa 4*); *perpetuarea migrației* (*A se vedea Anexa 5*)), în opinia cercetătorului britanic F. Duvell, astăzi încă nu există nicio teorie coerentă și integră, ce ar putea să descrie complexitatea fenomenului studiat [58, p. 75]. Concomitent, analiza efectuată ne permite să concluzionăm că anumite tendințe de studiere a migrației pot fi trasate în știința contemporană, luîndu-se în considerare transformările globale. Actualmente, cercetătorii fenomenului migrației internaționale opinează că definiția clasică a migrației este foarte „îngustă" pentru analiza tendințelor migraționale contemporane în contextul de globalizare. Autorul este de acord cu cercetătorul rus M. Blinova, care susține că în prezent se atestă o încercare de a elabora teorii convenționale noi și de a identifica un cadru metodologic care împreună ar fi capabile să explice exhaustiv realitatea migrațională în proces de schimbare [50, p. 260]. Una din concepțiile similare este *concepţia migrației transnaționale*, formulată de S. Glick, L. Bash, S. Blanc începînd cu a doua jumătate a anilor 1990 ai secolului trecut. Acești cercetători definesc migrația transnațională drept un model în cadrul căruia migranții, tranzitînd frontierele politice, sociale, culturale internaționale și rămînînd în țara nouă, își păstrează legăturile sociale cu țara lor de origine. Astfel de transmigranți locuiesc simulant în cîteva locuri și sînt incluși în cîteva comunități [124]. În esență*, concepţia migrației transnaționale* reprezintă o alternativă a concepției societății contemporane, care o interpretează în calitate de

comunitatea mondială diferențiată din punct de vedere funcțional. Acest fapt permite interpretarea rețelelor sociale și a comunităților de migranți ca o parte a proceselor de globalizare [49, p. 279 - 280]. În această ordine de idei, cosiderăm că abordarea sistemică pare a fi cea mai adecvată pentru analiza proceselor migraționale contemporane în contextul de globalizare. De exemplu, în albia abordării sistemice, savantul britanic J. Salt presupunea la începutul secolului al XXI-lea că există argumente fondate pentru a reexamina concepția tradițională a migrației drept o relație între „individ" (sau familie) care intenționează să se mute pe un termen mai mult sau mai puțin extins și stat care acționează ca un „paznic". J. Salt propune analiza migrației în calitate de business internațional, cu un buget enorm, care manipulează cu sute de mii de locuri de muncă și indivizi în întreaga lume și care gestionează o rețea de organizații și instituții [170, p. 313 - 328].

În continuare, vom analiza selectiv cele mai recente teorii prrivind migrația, care și-au căpătat răspîndire în ultima perioadă, în special în literatura occidentală. În temeiul abordării sistemice, menite să sistematizeze diferite concepții privind migrația internațională și să demonstreze că fluxurile migraționale între țările de origine și anumite țări de destinație sînt determinate de factori diferiți, la începutul anilor 1990 ai secolului trecut a fost elaborată *teoria sistemelor migraționale* de către M. Kritz, H. Zlotnik. În cadrul acesteia, sistemul migrațional este perceput drept un grup de țări de destinație (nucleu), legate cu țările de origine prin intermediul unui flux și contra-flux considerabil de migranți. Însă, în afară de rețelele de migranți, țările date sînt legate și prin alte tipuri de rețele – istorice, culturale, tehnologice. Luînd în considerare faptul că formarea unor fluxuri migraționale stabile creează un anumit spațiu comun (sistemul migrațional), care include țările de origine și cele de destinație, atunci pentru înțelegerea dinamicii spațiului respectiv se impune examinarea sistemului ca o entitate integră. Trebuie menționat că orice sistem migrațional se află într-un context anumit (social, politic, demografic, economic). În acest sens, elementele-cheie ale abordării migraționale se referă la înțelegerea interacțiunii reciproce dintre fluxurile migraționale și interacțiunea economică, socială, culturală și geopolitică între state, fluxurile de mărfuri, capitaluri, cunoștințe și tehnologii, realizarea migrației prin intermediul rețelelor globale și locale de diferite niveluri, care constituie infrastructura migrației [50, p. 262 - 263]. Însă noi considerăm că în schema teoretică, fundamentată de teoria sistemelor migraționale, se elucidează doar legătura cauză-efect între migrație și factorii migrației (economici, sociali, politici). Desfășurînd în continuare abordarea dată, cercetătorul olandez R. Jennissen fracționează categoriile „economia", „societatea", „politica" și „legăturile", identificate în teoria sistemelor migraționale, în elemente particulare care influențează migrația internațională. În

opinia cercetătorului britanic A. Fielding, categoria „societatea” în aceasta schemă teoretică se constituie din astfel de elemente cum sînt politica, cultura, structura socială, componenta demografică. În categoria „politica” se evidențiază situația politică și politicile migraționale [50, p. 263].

În baza analizei teoriilor migraționale sus-menționate, precum și luînd în considerare multitudinea cercetărilor empirice cu privire la sistemele migraționale internaționale, D. Massey, de asemenea, elaborează *teoria sintetică a migrației internaționale*. Ideile principale ale teoriei date rezidă în următoarele: migrația internațională constituie un rezultat al creșterii economice; imigrația reprezintă o consecință naturală a proceselor extinse de integrare socială, a proceselor politice și economice, care tranzitează granițele internaționale; cînd migranții acced într-o țară dezvoltată, aceasta reprezintă un răspuns la o cerere puternică și stabilă, care se înscrie în structura economiilor postindustriale; migranții, care acced într-o țară dezvoltată pentru prima dată, ca regulă, nu-și manifestă intenția de a se stabili cu traiul acolo; motivarea migranților se schimbă în măsura în care aceștia acumulează experiență peste hotare; migrația internațională are tendința de a-și crea o infrastructură proprie pe parcursul timpului (rețelele migraționale); în pofida tendințelor puternice de autoconservare și consolidare, durata fluxurilor imigraționale este, în orice circumstanțe, limitată, fapt ce este argumentat și de forma inversată a curbei (U) sau a așa-zisei „cocoașe migraționale” [62, p. 132 - 148].

Din perspectiva provocărilor viitoare cu privire la elaborarea teoriei migraționale unice, în opinia lui J. Arango, atenția științifică ar trebui să fie redirecționată spre structurile sociale, culturale și de familie ale migrației la nivele micro- și meso-, precum și spre dimensiunea politică a relațiilor internaționale și a controlului proceselor migraționale la nivelul macro-. Subscriem la aserțiunile lui R. King, exceptînd subiectele puse în legătură cu economia politică la nivel macro-, că analiza procesului politic și a statului, de obicei, lipsește din teoriile migraționale, ceea ce condiționează oportunitatea aducerii lor în discursul științific. Cercetătorul R. King, de asemenea, consideră că încă o provocare în domeniul cercetării științifice a migrației o va constitui poziționarea subiectului gender sau a participării femeilor la procesele migraționale în centrul obiectului privind teoria migrației. Din cauza motivelor diferite care stau la baza deciziei femeii și bărbatului de a migra, precum și a condițiilor diferite în care se desfășoară migrația, ar fi important de înțeles, după caz, și în ce măsură migrația remodelează relațiile dintre femei și bărbați [137, p. 26 - 27].

1.3. Abordarea teoretico-metodologică a cercetării politicilor migraționale de muncă

Baza teoretico-metodologică a lucrării se axează pe utilizarea principiilor și metodelor analizei științifice din domeniul cercetărilor politologice, filosofice, economice de drept, al teoriei relațiilor internaționale, demografice și sociologice contemporane europene și autohtone, în dependență de specificul paradigmelor și al școlilor științifice examinate. Baza metodologică aplicată la realizarea lucrării a inclus studierea și analiza aprofundată, evaluativă și selectivă a bibliografiei de specialitate, a studiilor și rapoartelor de cercetare, a surselor electronice de informație, a publicațiilor statistice și a articolelor științifice, a analizelor critice și a rezultatelor practice ale mai multor conferințe și seminare internaționale și naționale în domeniul subiectului studiat.

În scopul cercetării și verificării ipotezei de lucru propuse, al stabilirii corelației între variabile, au fost aplicate, în primul rînd, metodele general-științifice, cum ar fi compararea, sinteza, analiza, observația, inducția, deducția, care au contribuit la o mai bună conceptualizare a subiectului cercetat. În al doilea rînd, în procesul cercetării au fost aplicate și metodele general-teoretice ale cercetării științifice, cum ar fi principiul istorismului; abordarea sistemică, normativă, instituțională etc. Metodele general-științifice au asigurat obținerea unor rezultate obiective cu privire la reflectarea subiectului cercetat și formularea unei previziuni a dezvoltării politicilor migraționale, precum și înaintarea unor recomandări în această privință.

Abordarea normativ-axiologică a determinat evaluarea subiectelor privind politicile migraționale din perspectiva reglementării legale și normative a proceselor migraționale, cum ar fi raportarea politicilor statale la realitățile existente, coraportul dintre normele legislației naționale și ale celei internaționale în domeniul dat, principiile și standardele elaborate în baza suveranității statului (de exemplu, dreptul statului privind oferirea cetățeniei, deportarea cetățenilor străini, contracararea migrației ilegale, asigurarea securității naționale). De asemenea, această metodă a permis elucidarea importanței proceselor migraționale drept niște fenomene politice atît pentru societate, cît și pentru individ.

Metoda sistemică a facilitat cercetarea canalelor de interacțiune dintre sistemul politic și procesele migraționale în calitate de elemente importante ale mediului social extern în raport cu sistemul politic. Astfel, a fost posibilă identificarea mecanismelor de funcționare, adaptare, dezvoltare a sistemului politic în contextul etapelor (valurilor) migraționale și elucidarea dimensiunii migraționale ca o parte componentă a procesului politic. Această metodă a permis să avansăm considerabil în înțelegerea

fenomenului cercetat, creînd o percepție de sinteză a politicilor migraționale drept un sistem autosuficient al acțiunii sociale.

Metoda instituțională a fost utilizată în timpul analizei impactului instituțiilor UE asupra reglementării proceselor migraționale în elaborarea politicii migraționale comune a UE. Procesul de formulare a politicii migraționale comune în cadrul UE trece prin etapele consecutive ale instituționalizării la nivel național şi supranațional.

Metoda istorică ne-a permis să analizăm geneza și etapele (valurile) proceselor migrației forței de muncă în UE. Metoda dată a contribuit la elucidarea cauzalității apariției și evoluției anumitor fenomene migraționale, a regularităților și legalităților fiecărui val migrațional, depăistînd anumite lacune, suprapuneri sau coerențe în procesele migraționale.

Metoda comparativă elucidează un șir de factori ce determină rezultatul final al experienței migraționale. Comparațiile analitice dintre diferite state membre ale UE ne-au permis să identificăm similitudinile și diferențele în reglementarea proceselor migraționale la nivel național și european, precum și impactul lor asupra elaborării unei politici europene comune în această privință. Metoda dată a fost folosită în procesul de acumulare și procesare a datelor și statisticilor, de interpretare și operaționalizare a conceptelor principale.

Metoda empirică a contribuit la analiza datelor statistice valabile, a cadrului legal-normativ al UE, a acordurilor și convențiilor internaționale care se referă la politica migrațională a UE. Metoda dată a servit drept suport pentru acumularea datelor cantitative și calitative cu privire la dinamica și impactul procesului migrației forței de muncă în cazul Republicii Moldova.

Metoda behavioristă și-a concentrat atenția asupra comportamentului şi reacțiilor indivizilor, cetățenilor și actorilor politici din cadrul UE ca urmare a impactului proceselor migraționale. Acest fapt a condus la plasarea subiectului migrației pe agenda politică europeană (încercările instituțiilor UE de a formula politica europeană comună în domeniul migrației, apariția și ponderea partidelor politice antimigraționale în UE, comportamentul electoratului etc.). Metoda behavioristă s-a axat pe utilizarea și cuantificarea extinsă a datelor statistice, a procesării rezultatelor sondajelor sociologice, precum și pe instrumentele antropologiei culturale și psihologiei politice.

De asemenea, în scop de cercetare şi verificare a ipotezei de lucru înaintate, am utilizat un șir de metode şi tehnici suplimentare, dar absolut necesare în cadrul oricărui studiu, precum ***analiza documentelor*** şi ***observația semistructurată*** cu scop de facilitare a selectării şi interpretării datelor obţinute.

Obiectul de cercetare al acestei lucrări îl constituie aspectele politicilor migraționale de muncă în UE în procesul de globalizare, precum și perspectivele și tendințele de evoluție a acestor politici.

În calitate de ***subiect de cercetare*** este expus procesul de implementare a politicilor migraționale de muncă în UE și în Republica Moldova în contextul de globalizare, precum și impactul lor asupra migranților în diferite domenii (de reîntoarcere și reintegrare pe piața muncii, economic, social etc.) pe plan național și cel regional european.

Scopul prezentei cercetări rezidă în analiza conceptuală a politicilor migraționale de muncă în UE, precum și a implementării lor în statele membre ale UE și în Republica Moldova în procesul de globalizare.

În vederea realizării scopului cercetării, au fost formulate următoarele ***obiective:***

- Studierea complexă a bibliografiei ce abordează tema acestei lucrări științifice în vederea expunerii argumentate și obiective de către autor la formularea constatărilor de bază ale cercetării;
- Elaborarea bazei metodologice și explicarea categoriilor științifice utilizate în cercetarea migrației forței de muncă în UE în procesul de globalizare;
- Efectuarea studiului teoretico-analitic al tendințelor actuale de migrație a forței de muncă atît în UE, cît și în Republica Moldova;
- Analiza genezei și aesenței politicilor migraționale din cadrul UE în procesul de globalizare;
- Identificarea problemelor de bază cu care se confruntă lucrătorii migranți moldoveni în UE din punct de vedere al integrării în societățile-gazdă;
- Cercetarea problemelor vizînd reîntoarcerea și reintegrarea lucrătorilor migranți moldoveni din UE în Republica Moldova;
- Formularea concluziilor și recomandărilor cu privire la problemele-cheie ale acestei lucrări științifice.

Activitatea de cercetare realizată în corespundere cu tema, scopul și obiectivele propuse a permis soluționarea problemei științifice, care constă în reconceptualizarea și elucidarea din punct de vedere științific și metodologic a esenței și formelor politicilor migraționale de muncă în cadrul statelo rmembre ale UE, în general, și în Republica Moldova, în particular, în procesul de globalizare, avînd ca efect valorificarea potențialului migrației de muncă, în vederea maximizării beneficiilor și minimizării efectelor negative de durată ale migrației de muncă pentru dezvoltarea țărilor.

Referindu-ne la abordarea teoretico-metodologică a subiectului cercetat, în ultimii ani s-au întreprins, în opinia noastră, eforturi considerabile în vederea conştientizării teoretice a complexităţii proceselor de migraţie internaţională. Precum a fost descris anterior, savanţii occidentali (D. Massey [145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152], N. Lin [140], M. Kritz [138], W. Lewis [139], M. J. Piore [163], M. P. Todaro [180], O. Stark [172], J. Arango [74], G. J. Borjas [86], M. Boyd [88], I. Wallerstein [184], etc.) au elaborat teoriile clasice ale migraţiei populaţiei, în care sînt analizaţi factorii şi mecanismele autodezvoltării şi autosusţinerii migraţiei. Teoriile migraționale contemporane pot reprezenta un fundament solid pentru elaborarea concepțiilor de gestionare strategică a proceselor migraționale în condițiile globalizării prin intermediul politicilor migraţionale, întrucît oferă un studiu integrat al recentelor transformări migraționale sub influența acestui fenomen. În același timp, C. Janses a menționat încă în 1969 că subiectul migrației este cercetat de mai multe discipline din domeniul științelor sociale, în special din perspectiva geografiei, sociologiei, economiei, psihologiei, științei politice, antropologiei, istoriei, demografiei, dreptului, culturii etc. Fiecare disciplină tinde să aducă propria „ortodoxie epistemologică", nivelul de analiză și setul de date puse la contribuție [137, p. 9 - 10]. După cum menționează savantul american J. Hollifield, D. Massey și colegii săi au formulat foarte concis și clar problema dată: „Specialiștii în științele sociale încearcă să studieze subiectul migrațiilor nu prin prisma paradigmei generale, ci din perspectiva abordărilor teoretice diverse, concurente, fragmentate între discipline, regiuni și ideologii. În rezultat, cercetarea migrațiilor are tendința de a se reduce. De multe ori, studiile efectuate devin ineficiente și se caracterizează prin repetări și discuții inutile, care pot conduce la erori în anumite subiecte principale" [52, p. 34].

Din perspectiva științei și a teoriei politice, potrivit cercetătorului rus E. Tiurucanova, fenomenul migraţiei se examinează în două dimensiuni: a) la nivel statal, naţional; b) la nivel politic, de conjunctură. Prima dimensiune se referă la impactul proceselor migraţionale asupra structurii social-politice a statului şi a identităţii naţionale a cetăţenilor săi, a sistemului relaţiilor intrastatale şi culturii politice, a potenţialului uman al statului, care determină rolul şi locul acestui stat pe arena politică internaţională. Astfel, una dintre chestiunile de bază, studiate în cadrul acestei dimensiuni, reprezintă controlul asupra fluxurilor migraţionale şi, prin urmare, elaborarea regulilor de intrare, ieşire şi de aflare pe teritoriul statului naţional, ceea ce constituie *politica migraţională* a statului [69, p. 214]. Cea de-a două dimensiune direcționează atenția politologilor față de problemele securității naţionale şi față de ameninţările care pot fi provocate de fluxurile migraţionale necontrolate şi ilegale. Prin urmare, în cadrul dimensiunii în cauză, migranţii şi asociaţiile lor sînt tratați ca actori politici,

care participă direct la viaţa politică a statului sau devin subiecţii interacţiunii diferitor forţe politice în ţările de origine şi de destinaţie. În acest context, studierea problemei privind adaptarea şi integrarea migranţilor în societatea-gazdă şi sistemul social-politic al statului naţional este de o importanţă sporită. Astfel, impactul proceselor migraţionale asupra institutului de cetăţenie al statului naţional, a comportamentului electoral şi formării diferitor politici statale reprezintă subiecte de cercetare pentru politologi [69, p. 215]. Urmînd logica cercetării lui J. Hollifield şi C. Brettel, putem constata că politologii, care studiază fenomenul migrației, sînt preocupați, preponderent, de următoarele trei subiecte. Primul subiect se referă la analiza rolului statului național în gestionarea fluxurilor migraționale și în controlul frontierelor proprii. Cel de-al doilea subiect examinează impactul migrației asupra subiectelor suveranității și cetățeniei, precum și interacțiunea dintre fenomenul migrației, pe de o parte, și securitatea națională, pe de altă parte. Cel de-al treilea subiect se referă la problema privind integrarea migranților în societățile-gazdă și, în special, la chestiunile legate de obținerea cetățeniei și respectarea drepturilor omului [52, p. 34].

Din punct de vedere al școlilor științifice regionale, actualmente cercetările științifice din cadrul școlii americane se concentrează pe analiza apartenenței sociale a migranților, a solidarității etnice, a incorporării politice și economice, a problemelor integrării culturale și etnice, pe subiecte legate de formarea culturii naționale comune și pe eventualele conflicte dintre migranți și societatea-gazdă. Direcțiile de bază de cercetare în cadrul școlii europene sînt următoarele: integrarea migranților în comunitățile-gazdă, studierea formării minorităților nou apărute; gestionarea politicilor migraționale în cadrul UE în paralel cu chestiunile legate de primirea refugiaților și contracararea migrației ilegale; problemele migrației etnice și subiectele legate de minorități, diaspore și repatriere [51, p. 171 - 172]. Școala științifică autohtonă din Republica Moldova cercetează preponderent subiecte legate de migrația forței de muncă, migrația circulară, reîntoarcerea și reintegrarea lucrătorilor migranți, migrația forței de muncă de calificare înaltă, în special, a medicilor, migrația și dezvoltarea.

În contextul dat, ar fi interesant, în opinia noastră, pentru politologi de a studia mai aprofundat politicile migraționale de muncă din perspectiva multidisciplinară a subiectului, legată de impactul politic, economic, social și cultural al migrației și transnaționalismului asupra țărilor de origine a fluxurilor de migrație, precum și a raportului dintre migrație și dezvoltare în astfel de state. De asemenea, un subiect interesant pentru studiul multidisciplinar l-ar constitui analiza problemei privind acordarea cetățeniei migranților în țările-gazdă, examinarea chestiunilor legate de statul național și

respectarea drepturilor migranților într-o societate democratică. Recentele schimbări ale caracterului și dimensiunilor migrației internaționale solicită, printre altele, și cercetarea politologică a subiectelor legate de impactul migrației internaționale asupra capacității statului de a-și controla frontierele împotriva migrației ilegale, precum și securitatea statului, relația între migrația și „securitatea societală", politicile migraționale cu privire la diasporă.

1.4. Concluzii la compartimentul 1

În acest compartiment a fost realizată analiza istoriografică și abordarea conceptual-teoretică și teoretico-metodologică a migrației forței de muncă, ceea ce a permis trasarea următoarelor concluzii:

1. Dacă teoriile premoderne, apărute în secolul al XIX-lea, se manifestau prin rigiditate și neconcordanță între ele, atunci, începînd cu mijlocul secolului al XX-lea, migrația internațională de muncă a început să constituie subiectul cercetărilor academice de proporții. În literatura occidentală încep să se contureze concepții care se axează pe cercetarea proceselor migraționale ca parte a transformărilor sociale globale;

2. Istoricului și etapelor migrației forței de muncă în spațiul UE li s-a acordată o atenție destul de modestă în mediul academic, majoritatea lucrărilor științifice referindu-se doar la descrierea acestui subiect. În scop de înlăturare a decalajului dintre abordările teoretice ale fenomenului migrației forței de muncă în spațiul UE și realitățile existente, începînd cu primii ani ai secolului al XXI-lea, în lumea academică europeană, în spațiul românesc și autohton au început să apără lucrări științifice cu caracter aplicativ și de expertiză;.

3. În premieră, se atestă o conștientizare la cel mai înalt nivel de către instituțiile europene a necesității unei abordări coordonate a fenomenului migrației de muncă. Acest fapt a determinat elaborarea unui șir de directive, regulamente, comunicări și decizii care reglementează în mod direct și indirect politicile migraționiste în UE;

4. În RM a fost acumulat material empiric și analitic valoros cu privire la migrația de muncă a populației moldovenești, identificarea trendurilor și tendințelor sale. Totuși, în cadrul cercetărilor științifice, în special al celor autohtone, predomină abordarea descriptivă și lipsește legătura de continuitate cu studiile anterioare efectuate de alți savanți;

5. În urma unei analize profunde a situației în domeniul cercetat, în special, a materialelor științifice la tema tezei, propunem formularea următorului **scop** – analiza conceptuală a politicilor migraționale

de muncă în UE, precum și a implementării lor în statele membre ale UE și în Republica Moldova. Pentru atingerea acestui scop ne propunem următoarele obiective:

- Studierea complexă a bibliografiei ce abordează tema acestei lucrări științifice în vederea expunerii argumentate și obiective a constatărilor de bază ale cercetării;
- Elaborarea bazei metodologice și explicarea noțiunilor științifice utilizate în cercetarea migrației forței de muncă în UE la etapa actuală;
- Efectuarea studiului teoretico-analitic al tendințelor actuale de migrație a forței de muncă atît în UE, cît și în RM;
- Analiza genezei și esenței politicilor migraționale din cadrul UE la etapa actuală;
- Identificarea problemelor de bază cu care se confruntă lucrătorii migranți moldoveni în UE din punct de vedere al integrării în societățile-gazdă;
- Cercetarea problemelor vizînd reîntoarcerea și reintegrarea lucrătorilor migranți moldoveni din UE în RM;
- Formularea concluziilor și recomandărilor cu privire la problemele-cheie ale acestei lucrări științifice.

6. Prin realizarea obiectivelor propuse, autorul urmărește soluționarea problemei științifice care constă în reconceptualizarea și elucidarea din punct de vedere științific și metodologic a esenței și formelor politicilor migraționale de muncă în cadrul statelor membre UE, în general, și în RM, în particular,la etapa actuală. Cercetarea urmărește, astfel, efectul valorificării potențialului migrației de muncă în vederea maximizării beneficiilor și minimizării efectelor negative de durată ale migrației de muncă.

2. POLITICILE MIGRAŢIONALE DE MUNCĂ ÎN CADRUL UNIUNII EUROPENE

Compartimentul dat rezervă spațiu pentru cercetarea științifică a interacțiunii dintre globalizare și migrație prin identificarea, cel puțin, a trei factori ce configurează coraportul stabilit. De asemenea, sînt specificate șapte domenii principale de schimbări în procesul de migrație internațională la etapa contemporană. În cadrul compartimentului se analizează conținutul și specificul politicilor UE în procesul migrației forței de muncă, care a trecut prin mai multe valuri în evoluția sa, fiind caracterizat prin diferite tendințe și particularități. În pofida existenței diverselor trăsături specifice ale acestui proces, ultimul val al migrației forței de muncă posedă anumite similitudini comune, rezultate din impactul procesului de globalizare, similitudini care au determinat conturarea și ajustarea politicilor migraționale în UE. În plan european, cadrul normativ și juridic comun a fost consolidat considerabil, fiind suplinit cu instrumentele financiare flexibile și arhitectura instituțională comunitară. Acest fapt a conferit un grad sporit de vizibilitate și consistență reglementării și gestionării domeniului dat.

În același timp, un accent deosebit în cadrul acestui compartiment este plasat pe obstacolele privind elaborarea și implementarea politicii europene comune în domeniul migrației, care este îngreunată de caracterul său dispersat, deoarece guvernele statelor membre ale UE sînt reticente în a-și ceda împuternicirile structurilor europene supranaționale. Elaborarea și implementarea politicilor migraționale în cadrul UE reprezintă unul dintre cele mai fierbinți subiecte ale dezbaterilor politice actuale. Ca urmare a acestor tendințe, UE a început să conștientizeze la nivel oficial că migrația forței de muncă activă a cetățenilor non-UE deține un rol important în eforturile comunitare de a dezvolta o forță de muncă adaptabilă și de calificare înaltă, în stare să depășească provocările legate de schimbările demografice, sociale, economice etc. Această orientare se produce în contextul economiei actuale extrem de competitive și globalizate și trebuie să se manifeste în pofida tendințelor actuale negative din cadrul UE.

2.1. Tendinţele actuale ale migraţiunii forţei de muncă la nivel regional şi global

În pofida faptului că mișcarea în masă a oamenilor pe o distanță considerabilă a reprezentat mereu o caracteristică integrantă a dezvoltării istorice, totuși viteza, scopul, complexitatea și volumul migrației actuale la nivel mondial, în contextul de globalizare, nu au precedent. Dacă în 1980 populația migrantă la nivel global, adică persoanele care locuiau în afara țării lor de origine, reprezenta mai puțin de 100 de milioane de persoane sau 2,2 % din populația lumii, atunci către anul 2005, numărul migranților a crescut la 190 de milioane de persoane sau 2,9% din populația lumii [141, p. 1 - 2].

Actualmente, la nivel global, mai mult de 214 milioane de oameni se află în mișcare, chiar dacă, în general, creșterea numărului populației a încetinit în perioada de referință. Cu toate acestea, conform estimărilor OIM, în cazul în care numărul populației migrante va continua să crească în același ritm precum în ultimii 20 de ani, atunci numărul de migranți internaționali la nivel mondial pînă în 2050 ar putea ajunge la cifra de 405 milioane [72, p. 3]. În opinia savantului S. Castles, există o legătură mutuală puternică între procesul de globalizare și migrația internațională a populației, luînd în considerare faptul că ambele fenomene reprezintă un proces transfrontalier cu dimensiuni transnaționale [94, p. 219].

Sintetizînd punctele de vedere ale unor experți, deducem următoarele domenii principale de schimbări în procesul de migrație internațională în epoca globalizării [141, p. 4]:

1. Globalizarea și schimbările în țările de origine și în țările de destinație a migranților

Globalizarea a reînnoit și a impulsionat o veche dezbatere cu privire la impactul migrației asupra țărilor sau regiunilor de origine. În timp ce Statele Unite ale Americii și Europa de Vest au rămas în lista celor mai importante destinații, au existat și mișcări semnificative de migrație către alte țări din „Lumea Nouă" (Australia, Noua Zeelandă și Canada), precum și către țările bogate în petrol din Golful Persic (în primul rînd, din Asia de Sud și de Est), reflectînd o creștere uriașă a cererii de forță de muncă ca urmare a șocurilor petroliere din anii '70 ai secolului trecut [158, p. 18 -19]. Continentul european – o sursă tradițională a migrației – a devenit o regiune de găzduire în masă a imigranților. La moment, fiecare al treilea migrant internațional locuiește în Europa, reprezentînd 8,7 % din populația totală a Europei [189, p. 184]. Este important de menționat că liberalizarea generală a procesului de eliberare a pașapoartelor, produsă în urmă cu abia 20 de ani, a generat o oficializare a dreptului de ieșire, în timp ce intrarea în țările dezvoltate a devenit tot mai controlată prin intermediul sistemului de vize. De asemenea, anvergura procesului de acordare a azilului în proporții neînregistrate pînă acum a contribuit la schimbarea profilului fluxurilor de migrație internațională [138, p. 48 - 49]. În opinia savantului român S. Stănciugelu, aceasta a condus la faptul că migrația este influențată de toate dimensiunile securității, în special de cea psihosocială. Reprezentarea pe care cetățenii țării de destinație și-o formează despre imigranți, despre solicitanții de azil sau despre refugiați determină, în mare parte, măsurile care se iau în sprijinul sau împotriva acestora. De asemenea, reprezentarea rfespectivă determină atitudini ce pot crea tensiuni, crize sau chiar conflicte între părțile implicate. În acest climat psihosocial, migranții constituie o sursă de beneficii, dar și de probleme economice, sociale, politice, militare și ecologice atît pentru țara de destinație, cît și pentru

cea de origine [40, p. 26]. Printre efectele negative pentru țara de origine pot fi menționate următoarele: exodul de specialiști de calificare înaltă sau „exodul de creiere” [99]; încetinirea creșterii naturale a populației și modificări în structura demografică [60]; apariția unor probleme de securitate națională și înrăutățirea imaginii țării pe arena internațională; acutizarea unei serii de procese sociopolitice, economice, medico-sanitare, științifico-educaționale și de altă natură [54]. De asemenea, influxurile masive de valută străină în formă de remitențe pot deveni o adevărată problemă pentru economiile slab diversificate și necompetitive. Dependența excesivă a țării de aceste influxuri financiare creează mai multe situații de hazard moral, atît la nivelul Guvernului (manifestată prin reticența în implementarea unor reforme ce ar consolida sustenabilitatea fiscală), cît și la nivelul familiilor receptoare de remitențe (manifestată prin creșterea pretențiilor salariale față de angajatorii locali și, respectiv, prin diminuarea ofertei de forță de muncă) [33, p. 18].

Totodată, pentru țările de origine ale imigranților, aspectele pozitive ale migrației pot fi sistematizate după cum urmează:

- Exodul parțial reduce problema șomajului și a tulburărilor sociale [37, p. 93 - 106];
- Lucrătorii migranți dobîndesc o nouă experiență profesională și își îmbunătățesc abilitățile posedate, se familiarizează cu tehnologiile și formele moderne de producere din străinătate sau din țările mai dezvoltate. Acest lucru contribuie la emanciparea mentalității, avînd efect pozitiv asupra răspîndirii ideilor și tehnologiilor noi [153, p. 62];
- Exodul parțial reduce și presiunea demografică în cazul în care țara se confruntă cu problema suprapopulării;
- Remitențele pot avea un impact pozitiv asupra creșterii macroeconomice și pot influența favorabil creșterea economică pe termen lung [143, p. 6]. În multe țări, volumul remitențelor depășește semnificativ investițiile străine directe și de asistență externă pentru dezvoltare [72]. În țări precum Albania, Bosnia și Herțegovina, contribuția remitențelor în economia țării este aproape comparabilă cu veniturile obținute din exporturi, iar Tadjikistan, Republica Moldova și Kîrgîzstan au fost în lista primelor cinci țări după ponderea remitențelor ca procent din PIB în 2010, respectiv, 49,6 %, 31,4 % și 27,9 % [189, p. 185]. De exemplu, în perioada 2000–2012 volumul net al remitențelor în RM a crescut de peste 9 ori, de la 178,6 mln. dolari SUA la 1699 mln. dolari SUA în 2012 [33, p. 16]. La moment, acestea asigură circa o pătrime din PIB, continuînd să rămînă cea mai importantă sursă de finanțare a contului curent și devansînd vizibil investițiile străine directe, transferurile guvernamentale și împrumuturile. Experții Băncii Mondiale confirmă faptul că scăderea volumului de remitențe are

un impact direct asupra creşterii sărăciei în ţară. J. Galbraith, economist canadian, reprezentant al Şcolii keynesiene, a remarcat că „Migraţia este cea mai veche acţiune împotriva sărăciei. Ea îi selectează pe cei care îşi doresc cel mai mult să fie ajutaţi. Este avantajoasă pentru ţara în care merg şi ajută la spargerea echilibrului de sărăcie în ţara din care provin" [72]. O simplă modelare a situaţiei arată că scăderea remitenţelor cu 50% va genera o creştere a sărăciei cu 1,2 % pe an. De exemplu, în perioada 2010 – 2011 remitenţele au redus incidenţa sărăciei de 1,65 ori în medie în RM [33, p. 19]. Cu toate acestea, reprezentanţii Băncii Mondiale afirmă că utilizarea corectă a remitenţelor, care sînt resurse private, în scopul dezvoltării este salutabilă, însă sînt necesare instrumente adecvate, susţinute prin garanţii, pentru a atrage fluxuri financiare corespunzătoare. Totuşi, remitenţele nu pot substitui fondurile de dezvoltare [72].

Efectele pozitive ale impactului migraţiei asupra ţărilor de destinaţie pot fi structurate după cum urmează:

- Utilizarea forţei de muncă străine crează oportunităţi suplimentare pentru creşterea economică şi permite evitarea problemei lipsei forţei de muncă. De exemplu, majoritatea ţărilor din UE se confruntă cu lipsa forţei de muncă atît în sectoarele calificate, cît şi în cele unde este solicitată munca necalificată. Prima categorie include experţi în domeniul tehnologiilor avansate, profesionişti în domeniul sănătăţii, cercetători şi oameni de ştiinţă, ingineri şi profesori. A doua categorie include lucrători agricoli, muncitori din domeniul construcţiilor, lucrători din business-ul hotelier şi din afacerile cu restaurante etc. [99];
- Străinii care lucrează în ţară, în special migranţii de calificare înaltă, promovează creşterea produsului intern brut. În acest sens, oficialii germani chiar au recunoscut că „muncitorii străini au fost, împreună cu cetăţenii germani, înfăptuitorii miracolului economic german" [153, p. 12];
- Muncitorii străini sînt, în mare parte, angajaţi pentru a îndeplini cele mai dificile, mai necalificate şi mai puţin prestigioase locuri de muncă. Ca urmare, această stare de lucruri oferă forţei de muncă locale oportunitatea de a beneficia de un loc de muncă mai profitabil şi de calificare mai înaltă;
- Veniturile obţinute de migranţi sînt, cel mai des, „investite" în consumul de bunuri sau în servicii, plata impozitelor etc., ceea ce este benefic pentru creşterea economică a statului;
- Eliminarea problemei crizei demografice în ţara de destinaţie, în cazul în care aceasta se confruntă cu o asemenea problemă [60, p. 93 - 105].

Oponenţii migraţiei în ţările de destinaţie îşi limitează argumentele lor la următoarele: muncitorii străini „strivesc" piaţa naţională a forţei de muncă, deţin locurile care ar putea să le revină

localnicilor și determină o creștere a șomajului [60, p. 94]. Disponibilitatea muncitorilor străini de a lucra pentru un salariu minim reduce salariile din sectoare întregi ale economiei. În circumstanțele cînd salariile sînt relativ flexibile, cum ar fi exemplul Statelor Unite ale Americii, există probe că forța de muncă suplimentară exercită presiune asupra salariilor lucrătorilor localnici din cadrul aceluiași sector. În cazul în care salariile sînt mai puțin flexibile, cum ar fi în majoritatea țărilor UE, impactul tinde să se manifeste prin sporirea ratei de șomaj. Migrația poate avea un impact și asupra echilibrului fiscal al statului gazdă [141, p. 5 - 6], întrucît țările de atracție a migranților sînt nevoite să suporte povara unor costuri sociale sau publice ale acestora (finanțarea educației și a asistenței medicale, prestații sociale pentru sărăcie și șomaj, menținerea ordinii publice, protecția mediului etc.) [60, p. 102]. Cu toate acestea, rezultatele numeroaselor studii efectuate în țări precum SUA demonstrează că efectul migrației asupra salariilor și a ocupării forței de muncă pare să fie mic, iar contribuțiile aduse de migranți prin impozite par a fi mai mari chiar și decît beneficiile obținute pe termen lung [72].

Guvernele țărilor de destinație văd necesitatea de imigrație ca o sursă de completare a rîndurilor populației și a forței de muncă, inclusiv ca un mijloc de a susține viitoarea creștere economică. Însă aceasta ar putea genera o reacție negativă a populației băștinașe față de noii veniți. În țările-gazdă dezbaterile publice pe marginea problemei migrației ghidează deseori politica națională. Imigranții sînt blamați pentru perturbarea societății civile, secarea trezoreriei publice, scăderea salariilor, precum și pentru crearea altor probleme [129, p. 180]. În consecință, toate țările de destinație încearcă să limiteze imigrația ilegală și angajarea în cîmpul muncii a lucrătorilor ilegali, însă se confruntă cu lipsa voinței și a mijloacelor necesare pentru realizarea acestui lucru, dat fiind conflictul permanent dintre logica pieței muncii, care le determină să deschidă granițele, și logica statelor, care le obligă să închidă hotarele [186, p. 51]. În opinia noastră, discrepanța dintre declarațiile politice și situația reală reflectă existența unei contradicții contemporane majore. Pe de o parte, migrația reprezintă o sursă de aprovizionare continuă cu forță de muncă ieftină. Pe de altă parte, imigranții ilegali se află în imposibilitatea de a se organiza la locul de muncă pentru a-și apăra demnitatea și pentru a-și asigura condiții decente, fiind stigmatizați și izolați [179, p. 6]. În acest sens, potrivit unor cercetători, provocarea politică este de a găsi un echilibru între interesele pe termen lung ale națiunii, producînd un flux constant de imigranți, și interesele imediate ale cetățenilor, care caută să dea vina pe aceștia în multe probleme economice și a sociale [140, p. 15 - 16].

Țările care primesc imigranți, de asemenea, adoptă poziționări diferite în răspunsul lor față de diversitatea culturală și rasială. De exemplu, Canada și Australia au adoptat oficial o politică a

multiculturalismului, deși de multe ori aceasta, pur și simplu, este redusă la recunoașterea diversității culturale. Țări precum Germania și Franța încearcă să protejeze cultura și stilul de viață tradițional și sînt mai puțin dispuse să accepte diversitatea adusă de imigranți. Astfel, provocarea pentru țările de destinație este de a găsi o soluție politică optimă care le va permite să combine moștenirea culturală proprie cu perspectivele de viitor, care, indubitabil, vor fi diverse și multiculturale [140, p. 17].

Sistematizînd cele expuse mai sus, vom afirma că cei mai mulți dintre analitici apreciază migrația internațională ca fiind un proces pozitiv. Revista „*The Economist"*, de exemplu, a susținut că reducerea restricțiilor privind migrația forței de muncă „ar constitui cel mai rapid mod de a realiza o creștere economică globală". Efectele pozitive, după cum afirmă acești analiști, vor depăși efectele pe care le-ar produce eliminarea barierelor comerciale [126, p. 15]. Cu alte cuvinte, migrația gestionată cu atenție poate deveni un instrument puternic pentru creșterea și inovarea economică în țările de destinație și pentru dezvoltare și reducere a sărăciei în țările mai sărace, pentru asigurarea drepturilor omului, precum și pentru dezvoltarea umană a migranților și a familiilor acestora [189, p. 4]. Fluxurile migraționale multidirecționale accentuează necesitatea de acțiune la nivel global, incluzînd în aceasta atît țările dezvoltate, cît și țările în curs de dezvoltare, nu doar în calitate de furnizor de forță de muncă ieftină, dar și prin contribuirea la procesul de dezvoltare globală [72].

2. Intensificarea migrației sau accelerarea creșterii economice și a proceselor de migrație în toate regiunile lumii

Acest lucru se datorează răspîndirii și accesului larg la mijloacele de transport, care facilitează circulația persoanelor și „micșorează" distanțele dintre țări. Răspîndirea internetului la nivel mondial accelerează ritmul de difuzie tehnologică, favorizîndu-i pe emigranți să perceapă mai ușor oportunitățile și provocările cu privire la potențialele țări de destinație. Web-ul permite migranților să beneficieze tot mai mult de avantajele existente în timp ce se află în țara lor de origine, dar și să caute oportunități de migrație la nivel mondial [176, p. 200]. În aceste condiții, munca temporară în străinătate de multe ori pare mai atractivă pentru migranți, deoarece suscită mai puține costuri materiale și de alt caracter. În cele din urmă, atragerea temporară a muncitorilor străini corespunde obiectivelor politicii migraționale promovate de majoritatea țărilor de destinație [48, p. 80]. Cu toate acestea, precum a fost menționat mai sus, această tendință îngreunează controlul statelor naționale asupra fluxurilor migratorii.

3. *Stratificarea migrației*

Procesele de migrație internațională în prezent sînt caracterizate prin diverse forme de migrație internațională (migrație, repatriere, emigrare la un loc permanent de trai, refugiere, strămutarea internă a persoanelor etc.). De exemplu, dacă în anii ’50 ai secolului trecut numărul de refugiați se estima la cifra de 2 milioane, atunci în 2009 numărul total al refugiaților a ajuns la cifra de 15,2 milioane [128, p. 9]. Anul 2015 s-a caracterizat printr-un val fără de precedent al refugiaților în UE, în special din regiunea instabilă a Orientului Apropiat – cel mai masiv influx de imigranți după cel de-al Doilea Război Mondial. Devine tipică situația cînd circuitul de migranți începe cu un tip de migrație și se încheie cu o formă absolut diferită. Acest tip de stratificare constituie unul dintre principalele obstacole în calea gestionării eficiente a migrației internaționale de către statele naționale.

4. *Feminizarea migrației*

Dacă în trecut marea majoritate a migranților o constituiau bărbații, atunci încă din anii ’60 ai secolului trecut această tendință a început să se schimbe treptat. În prezent, femeile reprezintă aproape jumătate din numărul total de migranți internaționali, în unele regiuni ale lumii fiind chiar mai numeroase decît bărbații. Hong Kong, Israel, Kazahstan, Federația Rusă, Ucraina și Uzbekistan sînt principalele țări-gazdă în care majoritatea migranților o constituie femeile [189, p. 247]. Ponderea femeilor în rîndul imigranților din Europa de Est și din Comunitatea Statelor Independente este una covîrșitoare în comparație cu alte regiuni [189].

Femeile deja nu mai migrează cu singurul scop de a-și însoți soții, ci și pe cont propriu, în căutarea oportunităților de angajare. Circulația bărbaților și a femeilor în economia mondială este diferită, femeile fiind angajate, în special, în sfera de prestare a serviciilor și în sfera culturală. Acest lucru le face pe femei mai vulnerabile în ceea ce privește nerespectarea drepturilor omului, întrucît femeile imigrante sînt cel mai frecvent întîlnite în sferele instabile și ilegale ale economiei, inclusiv prestînd servicii la domiciliu, în sfera divertismentului și în industria sexului, unde drepturile migranților nu sînt protejate de legislația locală în domeniul muncii [134, p. 6].

5. *Nivelul scăzut al natalității și îmbătrînirea populației în țările dezvoltate*

Nivelul scăzut al natalității și îmbătrînirea populației au determinat multe țări dezvoltate să considere migrația internațională drept o sursă de completare a forței de muncă și de sporire a numărului de populație, deși nivelul natalității și nivelul de dezvoltare economică tind să evolueze în direcție opusă. *Raportul ONU privind îmbătrînirea populației la nivel global* (actualizat în perioada 2002–2007), demonstrează că numărul celor cu vîrsta de peste 60 de ani a constituit 8% din populația la nivel mondial în 1950, ridicîndu-se la 11 % în 2007. Acesta preconizează să ajungă la 22% pînă în

2050. Raportul subliniază că pînă în 2050 numărul persoanelor cu vîrsta de peste 60 de ani va alcătui o treime din numărul total al populației din UE și SUA [176, p. 199].

Diminuarea ratelor natalității și îmbătrînirea populației înseamnă că piața forței de muncă în țările dezvoltate nu va mai fi completată în același ritm ca și în perioadele anterioare, iar cu timpul va crește și rata populației în vîrstă. Studiul ONU prezice o scădere de la 12:1 în 1950 la 4:1 în 2050 a raportului global dintre lucrătorii cu vîrstă cuprinsă între 15 și 64 de ani și persoanele în vîrstă [176, p. 200]. În caz de realizare a unui asemenea scenariu, ponderea persoanelor apte de muncă va fi prea mică pentru a putea sprijini sistemul fiscal și pentru a asigura funcționarea normală a programelor sociale de sănătate publică, care, simultan, vor înregistra o creștere semnificativă a costurilor din cauza numărului tot mai mare de persoane în vîrstă [141, p. 8]. Tendințele demografice și îmbătrînirea forței de muncă în multe dintre țările industrializate indică asupra faptului că migrația va deveni o opțiune tot mai importantă în abordarea raportului crescînd dintre populația aflată la pensie, populația activă și îmbătrînirea forței de muncă [181, p. 3].

6. Globalizarea și cererea de forță de muncă

Impactul globalizării asupra cererii forței de muncă este ambiguu. Pe de o parte, au fost create oportunități de mobilitate socială pentru cei cu experiența științifică și cunoștințe tehnice necesare pentru noua economie. Pe de altă parte, sîntem martori ai unui proces de redistribuire a forței de muncă rămase în țările periferice, asociate cu economia tradițională. Aceste tendințe generează diferite tipuri de cerere de forță de muncă în diferite regiuni. Astfel, în regiunile dezvoltate ale lumii, în legătură cu noua economie, există o cerere de personal de înaltă calificare, în timp ce în regiunile periferice afectate de economia de piață, persistă, de regulă, o cerere față de forța de muncă industrială prost plătită, însă necesară pentru creșterea economiei, asociată cu creșterea activităților industriale și de producție. În contextul globalizării, cererea de forță de muncă de înaltă calificare în țările care găzduiesc imigranți a crescut, iar cererea de forță de muncă necalificată s-a mutat în regiunile periferice, unde aceasta este mai mult decît suficientă [141, p. 8].

Referindu-ne la migrația forței de muncă înalt calificate considerăm că este important de menționat mobilitatea ei mai sporită în comparație cu alte tipuri de migrație internațională. Economiștii F. Docquier și H. Rapoport au stabilit că, dacă nivelul mediu al migrației în lume constituie 0,9% pentru specialiștii necalificați și 1,6% pentru specialiști de calificare medie, atunci acest nivel atinge cifra de 5,5% pentru persoanele de înaltă calificare [187, p. 12]. În pofida prudenței continue manifestate de către mai multe organizații pe fundalul incertitudinii economice în curs de

desfășurare, o parte semnificativă a angajatorilor din întreaga lume au identificat lipsa unui capital disponibil de persoane talentate și competențe ca fiind o piedică în dezvoltarea afacerilor. Această neconcordanță a persoanelor talentate va continua să reprezinte o provocare pentru angajatori [174]. În același timp, potrivit Raportului UNESCO din 2007 „Știință, Tehnologii și Dezvoltare Economică a statelor din Europa de Sud-Est", multe țări se confruntă cu emigrarea a 70% din totalul de profesioniști calificați [164]. De exemplu, mai mult de 500.000 de oameni de știință și programatori din Rusia au părăsit țara după prăbușirea Uniunii Sovietice în 1991. În Republica Moldova numărul de cercetători ai Academiei de Științe a Moldovei a scăzut de la 29.850 de persoane în 1990 la 4.794 de persoane în anul 2004. Principalele țări de destinație a acestora au devenit Israelul, Germania, Statele Unite ale Americii, Rusia etc. Astfel, numărul total de cercetători a scăzut cu 83,4% [9, p.4]. Extrem de negativ se manifestă exodul de creiere asupra sectoarelor vitale precum educația și sănătatea, reducînd șansele acestor țări de atingere a Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) [84].

Generalizînd opinia experților privind posibilele cauze ale migrației de specialiști de calificare înaltă sau exodul de creiere, menționăm următoarele: încălcarea drepturilor omului sau nerespectarea libertăților academice; persecuția politică, etnică sau religioasă; provocările economice cu care se confruntă țările aflate în proces de tranziție și care nu sporesc probabilitatea unor investiții semnificative în domeniul științei; privarea de dreptul la educație [182, p. 77]. Potrivit cercetătorului danez H. Olesen, proasta guvernare, de asemenea, joacă un rol important în migrația profesioniștilor de calificare înaltă. Se pare că oamenii reacționează deosebit de sensibil atunci cînd „descoperă că situația privind protecția drepturilor omului de către autoritățile din țara lor de origine devine inacceptabilă. Acest lucru se poate manifesta în diferite forme: funcționarii publici onești refuză să se implice în practici corupte; incapacitatea de a-și exprima în mod liber o opinie, mai ales în cazul funcționarilor publici; ascensiunea în carieră nu se bazează pe criterii profesionale*"* [182, p. 76]. Ba mai mult, în conformitate cu rațiunile cercetătorului maghiar T. A. Bozóki, cele mai talentate persoane părăsesc țara, deoarece elita socială din țara lor de origine s-a format pe fundalul revoltelor din perioada de tranziție, fiind infectată de corupție și capitalism imoral, care a creat un concept „oligarhic" de guvernare și care în niciun caz nu poate fi atractiv. În această ordine de idei, fenomenul "exodul de creiere" poate fi explicat ca evitarea unui conflict social direct și ca o revoluție pașnică a celor care doresc să fie apreciați după principiul meritocrației, dar nu în conformitate cu abilitățile lor „manageriale", percepute ca bază pentru punerea în aplicare a pseudotranziției [181, p. 90].

Dintr-o altă perspectivă, în prezent, oamenii de știință recunosc efectele benefice pe care le poate avea „exodul de creiere” în cazul în care acesta este transformat într-o „migrație circulară” [181, p. 77]. Savanții afirmă că, deși „exodul de creiere” generează o întîrziere a creșterii economice și a dezvoltării pe termen scurt, acesta totuși, pe termen lung, constituie un stimulent pentru ca guvernul să investească mai mult în educație în scop de ameliorare a pieței forței de muncă și a abilităților lucrătorilor [181, p. 79]. Migranții reveniți în țara de origine aduc cu sine abilitățile și experiența acumulată în străinătate, contribuind astfel la creșterea productivității. Expatriații rămași peste hotare contribuie prin remitențe financiare. De exemplu, mulți observatori au remarcat faptul că schimbul de cunoștințe și de tehnologii realizat cu țările dezvoltate poate spori productivitatea și exercită un impact benefic asupra dezvoltării economice. Concomitent, migranții stabilesc contacte profesionale și personale, care, de asemenea, se dovedesc a fi utile și productive la întoarcerea lor acasă [181, p. 81].

7. *Includerea problematicii migrației pe agenda politică la nivel mondial*

În rezultatul procesului de globalizare, migrația și dezbaterile legate de migrație se îndepărtează de dialogurile bilaterale și regionale către o platformă multilaterală, începînd să ocupe o poziție tot mai semnificativă pe agenda politică globală [158, p.1]. Se produce un dialog tot mai larg cu privire la necesitatea unor modificări ale cadrului instituțional global, pentru a reprezenta mai bine lumea în curs de dezvoltare, în problemele legate de migrație [176, p. 198]. De exemplu, în 2003, Secretarul General al ONU și un șir de guverne au dat start activității Comisiei Mondiale privind Migrația Internațională, care și-a prezentat raportul final în 2005. În septembrie 2006, ONU a găzduit primul Dialog la nivel înalt cu privire la Migrația și Dezvoltarea Internațională, care a condus la crearea Forumului Global pentru Migrație. Totuși, în pofida acestor eforturi, se menține un decalaj sensibil între importanța crescîndă a migrației ca fenomen economic și social și analiza empirică riguroasă a acestuia [158, p. 1].

În același timp, mai mulți experți străini sînt sceptici cu privire la posibilitatea edificării unui regim migraţional global în perioada imediat următoare. De exemplu, cercetătorul american J. Hollifield consideră că asimetria intereselor, în special între lumea dezvoltată şi cea în curs de dezvoltare, este atît de mare încît nu va permite statelor să depăşească problemele vizînd coordonarea şi cooperarea. Chiar dacă statele devin din ce în ce mai dependente în ce privește perspectiva comerţului şi migraţiei, se pare că ele vor rămîne în capcana paradoxului liberal, fiind deschise din din punct de vedere economic şi închise din punct de vedere politic în următoarele decade [130, p. 26 - 27]. De părere similară este şi savantul rus E. Tiurucanova, care consideră că migraţia constituie, în

acelaşi timp, atît o sursă de insecuritate, cît şi una de securitate pentru ţările de origine şi cetăţenii lor, precum şi pentru ţările de destinaţie şi locuitorii acestora. În condiții de globalizare, multe state naționale își pierd controlul asupra fluxurilor de resurse financiare, mărfuri, persoane, care treptat devin transnaționale. Prin urmare, în pofida dominării conceptului de *cooperare* în politica internațională, interacțiunea migrațională între statele naționale capătă, mai degrabă, formă de *opoziție* [69, p. 103 - 104].

Așa cum afirmă unii experți, la nivel mondial se menține o probabilitate înaltă în măsura în care fluxurile de migrație să crească sau, cel puțin, să rămînă constante în următorii 20 de ani [176, p. 43 - 44]. Însă, după cum a subliniat P. Li, este dificilă prezicerea viitorului migrației internaționale într-o epocă a globalizării [141, p. 19]. În următoarele decenii, migrația internațională poate varia din punct de vedere al anvergurii, al nivelului de acoperire şi al complexității, avînd în vedere dezechilibrul demografic în creștere, efectele schimbărilor climatice, noua dinamică politică și economică, inovațiile tehnologice și rețelele sociale [189, p. 3]. Există probabilitatea creșterii la nivel mondial a concurenței dintre migranții calificați, dat fiind faptul că țările în curs de dezvoltare își vor spori productivitatea economică și vor reduce diferențele economice existente în raport cu țările dezvoltate, iar presiunile demografice în regiunile dezvoltate vor cunoaște, de asemenea, o creștere. Această presupunere este confirmată și de experții OCDE, care constată că concurența globală pentru obținerea forței de muncă se va intensifica, în special pentru obținerea persoanelor talentate de top, a specialiștilor de calificare înaltă și a celor semicalificați și, probabil, chiar și pentru muncitorii necalificați și va continua să structureze natura fluxurilor de migrație [173, p. 43 - 44]. În conformitate cu acest scenariu, țările care sînt în măsură să stabilească o remunerare competitivă, o politică competentă de integrare a imigranților și a multiculturalismului vor obține o poziție mult mai favorabilă pentru atragerea și menținerea personalului calificat. Un număr tot mai mare de migranți, provenind din diferite medii sociale și culturale, poate diversifica societatea și poate aduce și anumite inovații culturale, însă, de asemenea, poate complica dezvoltarea unei politici de integrare eficace [176, p. 3]. Din acest motiv, noile forme de migrație, cum ar fi trecerea frontierei ca urmare a schimbărilor climatice, vor avea, cu certitudine, un impact asupra posibilei revizuiri a legilor și reglementărilor juridice existente.

Protecția drepturilor migranților a devenit o prioritate tot mai actuală, la fel ca și chestiunile legate de protecția drepturilor migranților ilegali [189, p. 4]. Însă, în prezent, nu există un acord comun aprobat la scară internațională care ar promova politici universale privind migrația internațională, cum

ar fi, de exemplu, principiul comerțului liber, consfințit în reglementările Organizației Mondiale a Comerțului. Astfel, considerăm că, pe măsura intensificării contradicțiilor generate de migrația internațională în procesul de globalizare economică, țările de origine ale migranților și țările de destinație ale acestora trebuie să ajungă la un acord privind crearea unui cadru comun de gestionare a migrației internaționale, prin care va fi posibilă reglementarea cererii și a ofertei pentru diferite tipuri de muncă [141, p. 20].

2.2. Geneza şi etapele procesului migrației forței de muncă în Uniunea Europeană

Migrația nu reprezintă doar un fenomen economic sau social, ci și o realitate istorică avînd caracteristici și etape proprii [22, p. 9]. Între 1750 și 1900, Europa a reprezentat regiunea-sursă a migrației la nivel mondial, trimițînd peste hotare aproximativ 70 de milioane de oameni – echivalentul unei treimi din rata de creștere a populației [158, p. 3]. Pînă la Primul Război Mondial, mai mult de 35 de milioane de oameni au plecat în America, Australia și în alte țări. În același timp, în țările din Europa de Vest a existat și o „acoperire peste limită" a locurilor prost plătite din metropolă de către reprezentanții fostelor colonii. Cu toate acestea, migrația din Europa de Vest a fost de cîteva ori mai mare decît fluxul migrațional orientat spre Europa de Vest [63]. Totodată, la începutul secolului al XX-lea activitatea industrială din țările europene mai prospere a condus la o supremație a acestora în cadrul economiei mondiale. De asemenea, 91% din capitalurile investite în lume erau tot europene: britanice, franceze, germane, belgiene, olandeze şi elvețiene. Dezvoltarea industrială a provocat exodul populației rurale spre orașe şi apariția marilor aglomerări urbane, care au schimbat radical raporturile dintre zonele rurale şi cele urbane. În același timp, dezvoltarea accelerată a metropolelor (sub aspect economic, al serviciilor şi, în general, al nivelului ridicat de trai) a devenit un pol de atracție pentru cetățenii din țările înapoiate, ceea ce a încurajat migraţia în plan internațional [35, p. 28 - 30]. În consecință, pe parcursul ultimilor 1950 de ani ai secolului trecut toate țările din Europa de Vest au devenit destinații pentru migranții internaționali [158, p. 3].

În linii generale, în opinia experților OCDE putem distinge următoarele etape sau „valuri" (noțiune introdusă de profesorul român D. Sandu) în evoluția istoriei postbelice a migrației europene [123, p. 2]:

a) Migrația forței de muncă și reconstrucția Europei: perioada 1950–1970;

Cel de-al Doilea Război Mondial a schimbat radical situația migrațională pe continentul european, întrucît revizuirea frontierelor, reîntoarcerea refugiaților, instituirea treptată a Cortinei de

Fier au cauzat întreruperea sau înghețarea parțială a relațiilor tradiționale de muncă existente în Europa [63]. Imediat după conflagrație, etnicii naționali și alte persoane deplasate au început să se întoarcă în țările de origine, generînd fluxuri migratorii în masă în Europa. Însă, reconstrucția Europei postbelice a necesitat un volum mare de forță de muncă străină, în special din Irlanda și Europa de Sud (Grecia, Portugalia, Spania și, într-o măsură mai mică, din Italia). Germania, de asemenea, s-a confruntat cu un aflux puternic de persoane strămutate din cauza războiului. Aceste ample mișcări migraționiste pe continentul european au contribuit la dezvoltarea și creșterile succesive economice înregistrate în Europa în perioada 1945–1975 [44, p. 96]. Sociologul britanic A. Giddens, utilizînd particularitățile politicii migraționale în calitate de clasificare, distinge patru modele de migrație, ce caracterizează mișcările globale de bază ale populației, începînd cu anul 1945: modelul clasic de migrație (relevant pentru astfel de state cum sînt Canada, Statele Unite ale Americii și Australia, care s-au format drept „națiunile migranților"); modelul colonial (caracteristic pentru state ca Franța și Marea Britanie, care, de obicei, erau mai favorabile influxului de imigranți din fostele colonii, în comparație cu imigranții din alte țări); modelul *gastarbeiterilor* (Germania, Elveția și Belgia, care promovau o asemenea politică); modelul ilegal (generat de constrîngerea exercitată prin legi cu privire la imigrație în mai multe state industriale) [56]. Pentru a stimula creșterea mobilității europene din 1961, europenilor li s-a permis să muncească în alte state membre, în măsura în care existau locuri de muncă vacante. Astfel, perioada 1960 - 1970 a fost marcată de importante fluxuri de cetățeni cu calificare joasă sau medie, care au plecat spre Vestul şi Nordul Europei în căutarea unui trai mai bun şi au beneficiat de generoasele programe de tip *guest worker* [21, p. 40]. Acest lucru se realiza, în special, prin intermediul acordurilor interstatale pe bază de contract, de exemplu, între Germania și următoarele țări: Italia - 1955, Grecia și Spania - 1960, Turcia - 1961, Maroc - 1963, Portugalia - 1964, Tunisia - 1965 și Iugoslavia - 1968. Belgia, Franța, Țările de Jos, Luxemburg și Elveția, de asemenea, au semnat acorduri similare cu majoritatea acestor statelor specificate mai sus [123, p. 3]. O analiză a proceselor și apoliticilor migraționale ale țărilor occidentale demonstrează că pînă la începutul anilor 1970 ai secolului trecut politica de recrutare a "muncitorilor-oaspeți" pe bază temporară a funcționat cu succes. Cerințele pieței forței de muncă și politica promovată în raport cu migrația erau în perfectă concordanță, fapt care a contribuit la dezvoltarea eficientă a acestor economii [63]. Sub presiunea guvernelor din țările de origine a migranților, în special din Europa de Sud, a devenit posibilă aflarea pe teritoriul țărilor-gazdă a membrilor de familie ai migranților muncitori. Astfel, a fost lansat mecanismul de creare a unei pături sociale marginalizate, așa-numitele „noile minorități", distincte de

minoritățile tradiționale. De asemenea, această etapă s-a caracterizat printr-un aflux mare de persoane repatriate în țara de origine: de exemplu, aproximativ 6,5 milioane de persoane, inclusiv 4,6 milioane de cetățeni ai metropolelor și 1,9 milioane de locuitori băștinași ai coloniilor, s-au strămutat din fostele colonii în metropole. Ba mai mult, Europa Occidentală a devenit destinația unor fluxuri importante de refugiați și de persoane strămutate în scop de reîntregire a familiei, provenind din Europa Centrală și de Est [63]. Analiza experților Comisiei Europene constată că în acea perioadă de timp formele imigrației forței de muncă au variat considerabil în concordanță cu circumstanțele istorice. Astfel, Franța, Belgia, Olanda și Marea Britanie aveau posibilitatea să recruteze forța de muncă din coloniile lor sau din fostele colonii, iar relațiile economice, politice și culturale ofereau șansa de a obține forță de muncă chiar fără a utiliza sisteme de recrutare specifice. Politica promovată față de lucrătorii din aceste țări era și una dură: ziua de muncă nelimitată, cele mai dificile, mai puțin prestigioase și mai necalificate locuri de muncă, stabilirea exclusiv în zonele special desemnate – așa-numitele „cartiere de cocioabe" [63]. Dimpotrivă, țări ca Germania sau Elveția, care nu aveau acces la forță de muncă „colonială", au implementat sisteme de recrutare a forței de muncă pentru atragerea lucrătorilor străini temporari, cărora li s-a acordat permisiunea de ședere ca „lucrători-oaspeți" [44, p. 96]. Denumirea de «gastarbeiter» dată, în limba germană, muncitorilor „oaspeți", a devenit un fel de paradigmă [123, p. 3].

În opinia cercetătorului I. Molodicova, procesele migraționale în perioada 1945 - începutul anilor 1970 au constituit rezultatul unor politici de stat de atragere a forței de muncă străină în țările din Europa de Vest, fapt ce a oferit ultimelor și cîteva avantaje, printre care: a) ocuparea nelimitată a forței de muncă; b) posibilitatea de a menține salariile la un nivel scăzut, raportat la condițiile de muncă precare; c) extinderea ocupării forței de muncă „part-time", inclusiv a muncii pe timp de noapte [63].

Totodată, este important să subliniem că în acea perioadă comunitățile europene nu au avut nicio competență în domeniul gestionării comune a migrației și azilului, coordonarea politicilor avînd loc numai în anumite domenii, cum ar fi cel de combatere a criminalității transnaționale și a terorismului [80].

b) Perioada crizelor economice: 1970 – prima jumătate a anilor 1980

Cea de-a doua perioadă a migrației a fost marcată de crizele economice, cauzate de creșterea prețului petrolului din 1973 și 1979 pe piața mondială. În consecință, structura migrației forței de muncă s-a modificat, întrucît șomajul în creștere și escaladarea tensiunilor sociale au determinat

guvernele să renunțe la politicile active de recrutare a forței de muncă străine [44, p. 96]. Aceasta a fost perioada de reorientare treptată a vectorului migrațional de pe axa Sud – Nord pe axa Est – Vest. Concomitent, avea loc consolidarea tendințelor integraționiste ale țărilor din Europa de Vest. Punerea în aplicare a mecanismului de migrație treptată, precum și formarea rețelelor de migranți a creat situația ca la mijlocul anilor ’80 ai secolului trecut, în multe țări europene, străinii să reprezinte o parte semnificativă a forței de muncă, inclusiv a celei ilegale. Germania a introdus chiar și măsuri speciale pentru a restricționa accesul străinilor la piața forței de muncă. Principalele domenii de ocupare a forței de muncă de către cetățenii străini au fost și rămân munca agricolă sezonieră, angajarea temporară în domeniul deservirii hotelurilor și alte ramuri legate de prestarea serviciilor [63].

Începînd cu mijlocul anilor 1970 ai secolului trecut, în țările din Europa de Vest se înregistrează o scădere semnificativă a natalității, ceea ce, concomitent cu creșterea speranței de viață, a generat o creștere a ratei populației în vîrstă. Realitățile date au intensificat presiunile asupra sistemelor de asigurare socială și, în primul rînd, a celor de pensii, pentru funcționarea optimă a cărora este necesar un raport de trei muncitori la un pensionar [35]. Astfel, reticența guvernelor occidentale în implementarea politicilor deschise privind naturalizarea lucrătorilor migranți era contrar cerințelor de dezvoltare economică. În pofida măsurilor restricționiste, un rol tot mai important a început să-l joace migrația graduală în scop de reîntregire a familiilor. Rata mai ridicată a natalității în rîndurile migranților, de asemenea, a contribuit la creșterea numerică a acestora [63]. Totodată, deși UE s-a extins în 1974 prin aderarea Marii Britanii, Irlandei și Danemarcei, migrația intracomunitară a stagnat nu doar ca urmare a crizei economice, ci și a convergenței salariilor între statele membre [44, p. 96].

c) Diversificarea țărilor-gazdă și de origine a fluxurilor de migranți, precum și creșterea numărului de solicitanți de azil, a refugiaților și minorităților etnice (sfîrșitul anilor 1980 – sfîrșitul anilor 1990 ai secolului trecut)

A treia perioadă este caracterizată de diversificarea țărilor-gazdă și a celor de origine ale fluxurilor de migranți. Țări de emigrație tradițională din Europa precum Spania, Italia, Irlanda, Grecia și Portugalia se transformă treptat în țări de imigrație [44, p. 97]. În anii ’80 ai secolului trecut - pentru prima dată în istoria modernă - soldul migrației în statele membre ale UE a devenit pozitiv [79, p. 6].

Semnarea Tratatului de la Maastricht în 1992 s-a reflectat pozitiv asupra migranților din țările UE, legalizîndu-le șederea în țara-gazdă. Astfel, în Germania la începutul anilor ’90 ai secolului trecut aproape 50% din lucrătorii migranți din țările UE au obținut dreptul de integrare. Numărul oficial de cetățeni non- UE în cele 15 țări dezvoltate din Europa de Vest a crescut la aproximativ 11 milioane

de persoane, inclusiv la 5 milioane de persoane - în Germania, la 2 milioane - în Franța și la 1 milion - în Marea Britanie [63].

Pe durata anilor ’90 ai secolului trecut s-a înregistrat o consolidare suplimentară a fluxurilor de migranți pe axa Est-Vest. Potrivit cercetătorului I. Molodikova, migrația a jucat un rol important în transformarea politică a țărilor est-europene. De exemplu, sub presiunea valurilor de migranți spre Occident, către sfîrșitul anului 1989, guvernul ungar a deschis granița cu Austria, iar fluxul de nemți din Germania de Est, de asemenea, s-a îndreptat spre Austria, făcînd inutil Zidul Berlinului și „Cortina de fier”. Căderea „Cortinei de fier” a condus la o simplificare a relațiilor de muncă din țările occidentale și central-europene, la creșterea fluxului de refugiați și a solicitanților de azil din zonele de conflict din fosta Uniune Sovietică și din fosta Iugoslavie. De asemenea, ciocnirile dintre turci și kurzi din sud-estul Turciei au generat un număr semnificativ de refugiați în statele membre ale UE [63].

Temerile față de afluxul mare și necontrolat din afară au pus bazele juridice pentru instituirea unui singur spațiu economic și politic al țărilor vest-europene. Deja în 1991, Comisia Europeană a condiționat elaborarea politicii migraționale în conformitate cu proiectul economic de creare a unei piețe interne fără frontiere. În acest sens, șefii de state și de guverne din statele membre ale UE, la reuniunea de la Edinburgh din 1992, au adoptat o declarație privind politica în domeniul migrației, reafirmîndu-și năzuințele de consolidare a eforturilor comune de combatere a migrației ilegale [50, p. 25]. Prin constituirea *Sistemului de Informații Schengen*, UE şi-a creat un instrument eficient pentru întărirea cooperării în domeniul mobilității şi al migraţiei. Consiliile de la Tampere (1999), Laeken (2001) şi Sevilla (2002) au dezbătut problema reconcilierii între aspirațiile emigranților privind o viață mai bună şi capacitatea de acceptare a acestor imigranți în țările-gazdă. În același timp, au fost lansate planuri de acțiune comunitară privind reducerea dimensiunii migraţiei ilegale [21, p. 40].

În opinia noastră, rezultatul politicii migraționale implementate de statele membre ale Comunității Europene în perioada 1980 – 1990 rezidă în faptul că după semnarea Tratatului de la Maastricht, concomitent cu formularea propriilor politici în ceea ce privește primirea și găzduirea străinilor, toate statele membre ale UE, într-o măsură diferită, au încercat să implementeze o politică comună de integrare. Totuși, potrivit experților occidentali, politica migrațională din acea perioadă se caracterizează, în primul rînd, prin așa-numita abordare „selectivă" (preferința pentru migranții din anumite țări, din anumite categorii și pentru anumite perioade de timp), decît prin politica de „reglementare” [63]. Dat fiind faptul că majoritatea țărilor europene au renunțat la restricționarea

numărului de refugiați și de solicitanți de azil, UE a rămas în mare parte închisă pentru migrația economică și non-economică. Cu toate acestea, există o serie de excepții notabile. De exemplu, Marea Britanie care în anii ’90 ai secolului trecut a primit aproximativ o jumătate de milion de imigranți din țările-sursă tradiționale, de asemenea, Italia, Grecia și Spania, care au devenit țări de imigrație [189, p. 2].

Conform statisticilor OCDE, cea de-a doua jumătate a anilor ’90 ai secolului trecut se caracterizează prin predominanța fluxurilor migratorii în scop de reunificare familială și prin revenirea interesului pentru migrația forței de muncă, mai ales,, în vederea recrutării lucrătorilor calificați și înalt calificați [44, p. 97].

d) Migrația forței de muncă „preferențială”. Creșterea migrației ilegale (sfîrșitul anilor 1990 ai secolului trecut – prezent)

La sfîrșitul anilor 1990 ai secolului trecut începe o nouă etapă a politicii de migrație a țărilor occidentale, materializată prin trecerea de la modelul etnic al statului național la modelul imigrant. Scăderea drastică a natalității, criza sistemului de pensii și lipsa locurilor de muncă în anumite domenii, precum și creșterea fluxului de imigrație ilegală au generat modificări în politica legislativă în domeniul migrației în țările Europei de Vest. Acest lucru s-a reflectat inclusiv în modificarea legislației în vederea detașării de modelul mono-etnic al statului și a acceptării elementelor specifice modelului imigrațional al statului, care includeau aplicarea programelor de integrare a migranților în viața socială a țărilor-gazdă [63].

Concomitent, a crescut și cererea forței de muncă necalificată, în special în agricultură, construcții și lucrări publice, precum și în serviciile casnice (cazul Italiei, Spaniei, Greciei și Portugaliei). În anii 1990 ai secolului trecut s-a consolidat și ponderea femeilor în rîndul migranților, mai ales în Franța, Grecia, Suedia, Marea Britanie și Italia. Tendința de „feminizare” se remarca în toate componentele fluxurilor migratorii, nu doar în cazul reunificărilor familiale. Statele din Europa Centrală și de Est s-au transformat din țări de emigrație în țări de imigrație și tranzit, devenind atractive pentru imigranții din Orientul Îndepărtat. Ca urmare a dezvoltării rețelelor internaționale de trafic și a creșterii dimensiunilor de migrație ilegală, statele membre ale UE au înăsprit măsurile represive împotriva traficanților, angajatorilor sau imigranților ilegali.

Din a doua jumătate a anilor 1990 ai secolului trecut s-au intensificat discuțiile cu privire la efectele și impactul migrației internaționale a lucrătorilor de calificare înaltă. Țări precum Marea Britanie, Germania și Franța au adoptat măsuri cu privire la facilitarea accesului pe teritoriul lor a

persoanelor cu calificare înaltă, în special din domeniul IT, pentru a face față competiției globale [63, p. 97].

Începînd cu anul 1998, statele membre se transformă treptat în țări de imigrație, fiind nevoite să elaboreze cadrul legal adecvat, inclusiv politici de integrare a imigranților [63]. La sfîrșitul anilor ’90 ai secolului trecut, abordarea defensiv-restrictivă a fost treptat abandonată, iar principiile care reglementează cooperarea la nivelul UE în acest sector strategic, s-au completat cu o viziune inovatoare, ce combină scopurile de supraveghere și control cu măsurile de precauție luate în cazul fluxurilor migraționale. În opinia cercetătorului E. Benedetti, această nouă viziune cuprinzătoare a conturat politica de migrație ca parte a unei strategii mai ample și articulate drept un model de cooperare în domeniile social, economic și de migrație, al cărui scop este de a „reaminti” și a „corela” diferite politici sectoriale: comerțul internațional și economia, cooperarea economică pentru dezvoltare, mediu și pentru protecția drepturilor omului [80, p. 10].

Extinderea UE cu încă 10 state în luna mai 2004 a marcat o sub-etapă importantă în cadrul etapei actuale de migrație a forței de muncă în UE. Cercetătorul italian P. Ruspini susține că factorii de incluziune și excluziune generați de extinderea din 2004 au creat frontiere „vizibile”, cum ar fi cele dintre Polonia și Ucraina, și frontiere „invizibile”, cum ar fi cele generate de existența concomitentă a diferențelor de salarizare și de noile limite de intrare și mobilitate. Totodată, afirmă P. Ruspini, spațiul de migrație al UE s-a extins și va crește în continuare către partea de sud-est, în timp ce „zona tampon” dintre Est și Vest s-a deplasat mai departe spre est. Prin urmare, granițele nu sînt la fel de poroase ca mai înainte, cel puțin la frontiera de est a UE. În general, dinamica migratoare centrifugă (spre Vest), împreună cu dinamica centripetă (către „nucleul” Rusiei), fac spațiul eurasiatic de migrare extrem de variabil [169, p. 186 - 190].

Actualmente, aproape toate statele europene sînt țări nete de imigrare, ca urmare a nivelului deosebit de ridicat de imigrare din anii 1990 ai secolului trecut. Austria, Franța, Germania, Olanda, Elveția, Marea Britanie și țările nordice sînt toate exemple relevante ale acestei tendințe. O excepție în acest sens este Germania care a cunoscut o scădere a fluxurilor în anii ’90 ai secolului trecut, deși acest lucru poate fi atribuit nivelului extrem de ridicat al afluxului migrațional de la începutul anilor 1990 ai secolului trecut. O a doua categorie de țări europene au devenit țări nete de imigrare, în mare parte, datorită prosperității economice (Irlanda, Spania, Portugalia, Grecia, Finlanda), precum și datorită redirecționării fluxurilor de migrație ca urmare a introducerii unor politici mai restrictive în țările din nordul Europei. În al treilea rînd, după 1989, fostele țări socialiste de la frontiera estică a UE

au devenit țări de tranzit importante pentru migranții care încercau să intre în țările prospere din vestul Europei. Acest model a persistat în cazul țărilor candidate să adere la UE și în cazul statelor asociate din Europa de Sud-Est. Creșterea economică și stabilitatea politică au transformat majoritatea țărilor recent aderate la UE în țări de destinație pentru migranții internaționali. Cipru, Ungaria, Republica Cehă, Slovacia și Slovenia înregistrează actualmente o migrație netă pozitivă [87, p. 2].

În termeni absoluți, la 1 ianuarie 2010 cei mai mulți cetățeni străini care locuiau în UE se aflau în Germania - 7,1 milioane de persoane, Spania - 5,7 milioane, Regatul Unit - 4,4 milioane, Italia - 4,2 milioane și Franța - 3,8 milioane. În termeni relativi, statul membru al UE cu cea mai mare proporție de cetățeni străini era Luxemburg, unde la începutul lui 2010 aceștia constituiau 43,0 % din populația totală. De asemenea, la 1 ianuarie 2010 existau proporții mari de cetățeni străini (minimum 10 % din populația rezidentă) în Letonia, Cipru, Estonia, Spania și Austria. Ca urmare a tendințelor migraționale recente, a crescut considerabil ponderea originarilor din țările „estice" (est-europenii - în Germania, marocanii și senegalezii - în Franța și Italia, foștii iugoslavi - în Țările de Jos). Cetățenii turci reprezentau cel mai mare grup de cetățeni străini care locuiau în UE în 2010, cu 2,4 milioane de persoane sau 7,2 % din totalul cetățenilor străini. Pe locul doi se situau cetățenii români, care locuiau în alt stat membru al UE (6,6 % din totalul cetățenilor străini), urmați de marocani (5,7 %). Grupul cetățenilor străini locuind în UE, care a înregistrat cea mai importantă creștere în perioada 2001 - 2010, a fost cel al cetățenilor români, al căror număr a crescut de șapte ori, de la 0,3 milioane în 2001 la 2,1 milioane pînă în 2010. De asemenea, în această perioadă a crescut considerabil și numărul cetățenilor polonezi și chinezi, iar în 2010 migranții originari din aceste două țări s-au situat printre cele mai mari zece grupuri de cetățeni străini. Următorul grup mare din afara UE a fost cel din Africa (24,5%), urmată de cele din Asia (22,0%), America (14,2%) și Oceania (0,8%) [39].

Primele permise de ședere eliberate resortisanților din țările terțe au atins cifra de aproape 2,5 milioane în 2011 [102]. Astfel, se observă clar lucrătorii că migranți reprezintă a doua categorie după clasificare din numărul general al resortisanților din țările terțe. Cele mai multe permise de ședere au fost eliberate în anul 2011 cetățenilor din Ucraina (aproximativ 204 000), SUA (aproximativ 189 000), India (aproximativ 179 000), China (aproximativ 153 000) și Maroc (aproximativ 120 000) [102, p. 3].

În același timp, conform datelor OIM din 2006, se estimează sosirea anuală în UE a unui număr de aproximativ de 500000 de imigranți ilegali. Pentru a contracara acest fenomen, Europa a realizat patru valuri de legalizări: în anii ’80 ai secolului trecut, la începutul și sfîrșitul anilor ’90 ai secolului

trecut și la începutul anului 2000. În total, aproximativ 3 719 200 de legalizări au avut loc pe durata întregii perioade, al patrulea val fiind cel mai mare, cu 2151100 de legalizări în Franța, Grecia, Italia, Portugalia și Spania [129, p. 13]. Deși statisticile privind migranții ilegali continuă să rămînă incomplete sau sînt afectate de deficiențe de fiabilitate, migrația ilegală continuă să fie o componentă majoră a migrației generale către UE [102, p. 3].

În acest context, considerăm că este important de menționat că în afară de influxul migranților lucrători din exteriorul Uniunii Europene, libera circulație a lucrătorilor în cadrul UE a fost unul dintre primele drepturi recunoscute cetățenilor de către legislația comunitară. În anii 1970 ai secolului trecut, legislația în domeniul liberei circulații a persoanelor s-a extins și a cuprins categoria lucrătorilor care muncesc pe cont propriu, iar în anii '90 ai secolului trecut–și categoria lucrătorilor detașați care lucrează temporar într-un alt stat membru. Ulterior, prin Tratatul de la Maastricht (1992), conceptul de liberă circulație a persoanelor a dobîndit o semnificație mai largă, care se referă la cetățenia europeană [21, p. 18]. Însă statele membre ale UE, adoptînd poziții şi politici diferite, s-au confruntat cu situații specifice în ceea ce privește migrația. În conformitate cu legislația comunitară, statele membre nu pot recurge la discriminarea lucrătorilor care provin din alte state membre şi a familiilor lor pe criterii de naționalitate, ei avînd dreptul să beneficieze de tratament egal nu doar în aspecte legate de angajare, ci şi în aspecte cum ar fi cazarea, scutirile de taxe, beneficiile sociale etc.[21, p. 30 - 31].

Cu toate acestea, migranții naționali din UE alcătuiesc doar o parte nesemnificativă a populației majorității statelor membre: de regulă, în proporție de 0,7 și 1% din numărul total al migranților [80]. Cel mai mare număr de cetățeni mobili din UE sînt stabiliți în Germania, Spania, Marea Britanie, Franța, și Italia [81, p.3].

În pofida existenței anumitor particularități legate de cel de-al patrulea val de migrație a forței de muncă în UE, există și anumite tendințe comune care influențează dinamica și conținutul acestor procese la nivel european. În primul rînd, în prezent, UE se confruntă cu manifestări ale procesului de îmbătrînire a populației, însoțite de un declin demografic. Dacă în anul 1990 deficitul natalității era observabil doar în Germania, Bulgaria şi Ungaria, atunci în 2002 acest fenomen s-a înregistrat deja în 12 țări din Europa Centrală [53, p.142]. În consecință, o mare parte a statelor membre ale UE se confruntă cu stagnarea sau scăderea numărului de populație aptă de muncă, precum și cu perspectiva reducerii forței de muncă autohtone. În toate țările din Europa de Vest speranța de viață a atins cele mai înalte niveluri istorice și continuă să crească. Prin contrast, cele mai multe țări din Europa Centrală

și de Est au trecut atît prin perioade de creștere a speranței de viață, precum și prin perioade de stagnare și chiar de scădere. Îmbătrînirea populației este reflectată în așa-numita „rată a dependenței de vîrstă", în conformitate cu care, în 2008, la fiecare 100 de europeni cu vîrsta de muncă 15 - 65 de ani se raportau 25 de persoane din grupa de vîrstă de peste 65 de ani. Către anul 2050, acest raport se va „deteriora" pînă la 50 de persoane în vîrstă raportate la 100 de europeni cu vîrsta de muncă [79, p. 6 - 8]. Potrivit celor mai recente pronosticuri ale EUROSTAT, se preconizează o scădere a populației apte de muncă în UE de pînă la 2906 milioane în următorii 50 de ani, pînă în 2060. Cu o populație în curs de îmbătrînire și, luînd în calcul ipoteza că migrația va continua la același nivel mediu ca și înainte, putem afirma că rata dependenței de vîrstă va crește de la 26,8% în 2012 la 52,6% în 2060 [102, p. 4]. Astfel, previziunile pentru 2011 – 2030 arată că, în pofida menținerii dimensiunii actuale a fluxurilor migratorii, în UE va continua declinul numărului de populație activă, ceea ce va conduce la pierderea a aproximativ 20 de milioane de persoane din totalul populației ocupate [21, p. 30 - 31]. Prin urmare, schimbările demografice se manifestă printr-un număr în scădere de lucrători și un număr din ce în ce mai mare de pensionari, iar gestionarea sistemului de pensii, bazat pe taxare pe măsura profitului, va deveni în curînd imposibilă [83, p. 27].

Cercetările demonstrează că, pentru a menține la un nivel constant numărul populației active economic în UE, ar fi necesar, în medie, de un aflux net de mai nu puțin de 1,5 milioane de muncitori migranți pe an. Cu toate acestea, din moment ce nu toți noii veniți se vor încadra în cîmpul muncii, migrația netă totală ar trebui să fie mai mare. Prin urmare, în perioada 2025 - 2050, acest număr ar trebui să crească pînă la 1,6 milioane de muncitori migranți pe an. Luînd în considerare cele expuse, în perioada 2005 – 2050, pentru ca Europa Centrală și de Vest să beneficieze de un număr de 72 de milioane de migranți activi economic, este necesar un aflux de migrație netă de 102 milioane de persoane în vîrstă de muncă (de 15 – 65 ani) [79, p. 10].

Această necesitate este conștientizată pe deplin și la nivelul Comisiei Europene. De exemplu, în „Al patrulea raport anual privind migrația și azilul", publicat pe data de 17 iunie 2013, se menționează că „Deși imigrația nu este singura modalitate de a contracara lacunele în materie de competențe acolo unde acestea există, ea este cu siguranță o parte a soluției comune care ar putea sprijini strategia de creștere economică a UE", precum și că „*UE deja observă efectele îmbătrînirii populației asupra productivității, competitivității și creșterii economice. Migrația bine gestionată nu poate fi un panaceu pentru această provocare comună, dar poate juca un rol pozitiv*" [102, p. 4]. În luna mai 2013, A. Piebalgs, Comisarul UE pentru dezvoltare, a subliniat că *„migrația ar trebui să fie*

recunoscută drept factor determinant al dezvoltării economice, sociale și de mediu favorabile incluziunii și, ca atare, ar trebui inclusă ca prioritate în agenda de dezvoltare post-2015" [42].

Astfel, actualmente, recrutarea migranților din țările terțe apare din ce în ce mai mult ca modalitate principala de a răspunde la cererea tot mai mare de forță de muncă calificată, de calificare medie, precum și necalificată. Începînd cu anul 2000, numărul de cetățeni activi economic, cu calificare medie și provenind din țările terțe, a crescut cu 50% în cadrul UE-15. Însă numărul de resortisanți din țările terțe cu calificare înaltă s-a dublat către anul 2008, alcătuind o pondere de 60% din creșterea totală a ocupării forței de muncă. Situația este nefavorabilă în cazul migranților mai puțin calificați, unde se înregistrează o creștere mai modestă a ocupării forței de muncă, deși creșterea e mai semnificativă în cazul naționalilor din țările terțe, decît în cazul cetățenilor UE [158, p. 10]. Analiza datelor *Sondajului asupra forței de muncă din UE* din 2007, de asemenea, indică asupra faptului că imigranții care se naturalizează în primii 10 - 15 ani sînt, în special, predispuși să rămînă angajați pentru munci de calificare joasă și prost plătite. Această concentrație sectorială de rezidenți străini poate fi parțial explicată prin lipsa forței de muncă și prin cerințe mai mici față de competențele specifice [158, p. 16].

Totodată, în opinia Comisiei Europene, deficitele serioase de personal calificat cu competențe specifice de gestionare și tehnice dăunează obiectivelor europene de dezvoltare durabilă. De exemplu, în 2015 se estimează că deficitul de profesioniști TIC (Tehnologia Informației și Comunicării) va fi de 384 000 - 700 000 de locuri de muncă, reprezentînd un impediment, în primul rînd, pentru sectorul respectiv, dar și pentru difuzarea TIC în toate sferele economice. În 2020, în sectorul sănătății se estimează un deficit de aproximativ 1 milion de profesioniști, care poate ajunge pînă la 2 milioane, dacă se iau în considerare profesiile auxiliare asistenței medicale, respectiv 15% din asistența necesară în UE. Astfel, migrația economică ajunge și ea să aibă o importanță strategică în combaterea deficitelor de competențe. Actualmente, potențialul mobilității intra-UE și al fluxurilor de imigrație din țările terțe nu este utilizat pe deplin și este insuficient direcționat spre satisfacerea necesităților pieței forței de muncă. Totodată, sînt înregistrate și cazuri de ocupare a locurilor de muncă de calitate proastă de către lucrători migranți, care posedă un nivel cu mult mai înalt de calificări profesionale. De aici rezultă importanța unei gestionări adecvate a potențialului și competențelor lucrătorilor migranți [15].

În acest sens, în noiembrie 2011 Comisia Europeană a prezentat un pachet de măsuri pentru stimularea cercetării, inovării și a competitivității în Europa, cu un buget de 80 mld. euro, sub

denumirea de „Orizont 2020”, pentru sprijinirea poziției UE ca lider mondial în domeniul științei. Este necesar de remarcat că unele state membre ale UE au înregistrat mai mult succes în atragerea forței de muncă calificate. De exemplu, rata migranților cu calificare înaltă în Irlanda este de 59,0%, în Danemarca – 37,8% și în Estonia – 37,0%. În același timp, alte țări au fost, cu preponderență, destinații ale migranților de calificare joasă: Portugalia - 50,5%, Malta - 50,4%, Belgia - 48,3%, Franța - 47,6%, Austria - 45,6%, Grecia - 44,4% și Spania - 43,9% [158, p. 13 - 14]. Cu toate acestea, competențele imigranților nu sînt distribuite egal între statele membre ale UE. În timp ce într-un număr de state membre datele demonstrează că procentul de persoane cu studii superioare este mai mare în rîndul imigranților, în mai multe țări de destinație, printre care în Franța, Germania și în Țările de Jos, imigranții sînt, în medie, mai puțin educați decît nativii [191, p. 1].

Începînd cu anul 1980, pentru a obține sprijinul electoral prin promisiuni de restricționare a migrației nedorite, partidele politice concurau pe fundalul politizării excesive a chestiunii migrației în majoritatea statelor vest-europene [80, p. 18 - 19]. De la începutul anilor 1990 ai secolului trecut migrația a fost gradual reconceptualizată sub forma unei amenințări la adresa securității statelor-gazdă, fiind pusă în legătură cu crima organizată, terorismul sau cu fundamentalismul islamic. După cum au observat numeroși comentatori, această redefinire a migrației nu a constituit un produs al schimbărilor reale legate de costurile acesteia, ci, mai curînd, reflecta o tendință crescîndă de a canaliza preocupările socioeconomice și culturale difuze către „problema” migrației [115, p. 20].

Temerile și neîncrederea față de imigranți au generat crearea și succesul unor partide care au adoptat și au promovat politici anti-imigrație în unele țări europene. Multe dintre aceste partide au asociat cu migrația numeroase problemele sociale, cum ar fi șomajul și criminalitatea. În Marea Britanie, Elveția, Danemarca, Franța, Germania, Italia, Olanda și Suedia opunerea rezistenței împotriva proceselor imigraționiste a devenit sloganul central în numeroase campanii electorale.

Ca răspuns la aceste preocupări, sindicatele din întreaga UE au lansat, în 2006, un avertisment cu privire la goana după salarii și beneficii sociale, în contextul în care cei mai săraci cetățeni ai Europei, generic numiți „instalatorul polonez”, au primit permisiunea de a lucra liber în țările occidentale mai bogate. Guvernul olandez a lansat în 2007 programul „*inburgering*” (literalmente, „a crea cetățeni”), în conformitate cu care potențialii imigranți nu pot deveni cetățeni ai Olandei pînă nu vor studia un curs de cultură olandeză și normele de comportament în societate. Mai recent, în august 2013, ministrul olandez al afacerilor sociale L. Asscher a cerut UE să se concentreze asupra „consecințelor negative” ale migrației forței de muncă din România și Bulgaria, într-un moment în

care cercetările recente indică caracterul exagerat al temerilor față de influxurile masive de imigranți [164]. Odată cu creșterea numărului de solicitanți de azil, Marea Britanie a adoptat o politică dură de imigrare și de naturalizare. În iulie 2011, A. Breivik, un susținător al viziunilor extremiste de dreapta, orientate inclusiv împotriva migranților de credință islamică, a comis un atac dublu în Oslo, în rezultatul căruia a ucis 77 de oameni.

Migrația forței de muncă din România și Bulgaria a devenit un subiect fierbinte în Marea Britanie, Olanda și Germania, mai ales înainte de ridicarea, la 1 ianuarie 2014, a ultimelor restricții privind accesul la piața forței de muncă. Un articol de opinie olandez co-semnat de D. Goodhart, militant britanic pentru introducerea restricțiilor antiimigrare, menționează *dumping*-ul salarial, exploatarea și „înghesuirea" lucrătorilor locali ca principalele „efecte secundare negative" ale libertății de circulație a lucrătorilor UE. Autorul face apel la adoptarea unor reguli mai stricte de pedepsire a companiilor care exploatează muncitori din noile state membre [164].

Un studiu referitor la migrație, realizat de Marshall Fund's Transatlantic Trends din Germania în 2009, constată o creștere a numărului de persoane din Europa care percep imigrația mai mult ca pe o problemă, decît ca pe o oportunitate. Numărul de europeni cu o atitudine negativă față de fenomenul imigrației a crescut în medie de la 43% în 2008 la 50% în 2009, cei mai sceptici fiind britanicii (66 % din respondenți au indicat că aceasta este o problemă), fiind urmați de spanioli (58%). Cea mai mare schimbare a fost observată în Olanda, unde proporția respondenților care au o atitudine negativă față de imigrație a crescut de la 36% la 45% [189, p. 188].

Cei care se opun necesității de recrutare a imigranților în scop de satisfacere a deficitului în sectoarele cu locuri de muncă care necesită un nivel redus de calificare critică recrutarea forței de muncă străină în perioadele de șomaj ridicat [158, p. 8]. Cele mai multe dintre argumentele de acest fel se rezumă la următoarele: cînd imigranții au calificări similare celor ale localnicilor, primii ar putea să-i înlocuiască pe cei din urmă pe piețele forței de muncă și, prin urmare, vor contribui indirect la creșterea șomajului. Acest lucru este valabil, în special, în cazul piețelor rigide de forță de muncă, care sînt ceva obișnuit în UE. De asemenea, în cazul în care imigranții nou veniți plătesc mai puține impozite decît echivalentul bunurilor publice pe care le folosesc (de exemplu, infrastructură, educație etc), atunci are loc acumularea unor costuri suplimentare în bugetele care trebuie să fie suportate de către localnici și de imigranții pe termen lung. Ba mai mult, în cazul sistemelor sociale generoase, imigranții ar putea fi atrași de beneficiile sociale pe care le-ar putea primi în țara - gazdă (așa-numitul „turism social"), punînd o povară suplimentară asupra trezoreriei [158, p. 4].

Angajamentul față de drepturile omului, convențiile privind reîntregirea familiei şi dreptul la azil, precum și electoratul etnic în creștere, complică restricționarea imigrației în mod eficient de către statele occidentale din cauza pretențiilor liberale ale acestora [97, p. 6]. În acest context, unele voci academice susțin că viziunile alarmiste legate de iminenta invazie a pieței muncii vest europene de către „estici" ar trebui înlocuite prin informarea corectă a cetățenilor asupra tendințelor de evoluție de pe piața muncii europene atît în termenii calificărilor necesare, cît şi a nevoii de extindere a pieței. Simpla inventariere a forței de muncă din Europa Centrală şi de Est nu constituie cifra reală a celor care au luat decizia finală de a se muta şi de a emigra efectiv, ci doar intenția acestora.

Cercetările întemeiate pe simulări econometrice au evidențiat, ca fiind cea mai probabilă, ipoteza unui număr de 4% din populația statelor Europei Centrale şi de Est, care ar putea să migreze, în timp ce analizele micro-, bazate pe chestionar, preconizează un număr care variază între 1% şi 4% [21, p. 43]. Temerile legate de migrația forței de muncă în masă din Polonia și din alte țări estice după aderarea la UE în 2004 s-au dovedit a fi exagerate. Același lucru este valabil și pentru România și Bulgaria [164]. Evaluările asupra impactului prezenței lucrătorilor din noile state membre din Estul şi Centrul Europei (UE-8) dovedesc că aceştia au contribuit la creșterea producției din țările de destinație, a ratei de ocupare şi a nivelului salariilor. Rata de ocupare a cetățenilor din UE-8 este superioară celei din vechile state membre, migranţii fiind tineri între 18–35 de ani, cu educație medie sau înaltă, care acceptă locuri de muncă, în general, sub calificarea lor şi contribuie la reducerea deficitului forței de muncă şi de competențe cu care se confruntă vechile state membre [21, p. 30 - 31].

În privința migrației intracomunitare, potrivit studiului Comisiei Europene „*Impactul cetățenilor mobili ai UE asupra sistemelor naționale de securitate socială*", publicat în 2013, în majoritatea țărilor UE, cetățenii din alte state membre nu beneficiază de mai multe ajutoare sociale decît cetățenii țării-gazdă. Studiul notează că cetățenii mobili ai UE, dar inactivi economic, reprezintă doar o parte foarte mică a beneficiarilor și că impactul revendicărilor acestora asupra bugetelor naționale destinate protecției sociale, este extrem de scăzut. Rezultatele acestui studiu le completează pe cele ale altor studii care demostrează, constant, că muncitorii din alte state membre sînt contribuitorii neți la finanțele publice ale țării-gazdă, plătesc mai multe impozite în bugetele țărilor-gazdă decît beneficiile pe care le primesc, deoarece tind să fie mai tineri și mai activi economic decît forța de muncă a țărilor-gazdă [131].

În opinia noastră, actualmente migrația de muncă în UE joacă un rol important la îmbunătățirea eficienței pieței forței de muncă. Toate sectoarele evitate de către localnici (de exemplu, locuri de muncă murdare, dificile și periculoase, locuri de muncă prost plătite, locuri de muncă cu calificare joasă în sectorul informal al economiei, locuri de muncă în sectoarele cu fluctuații sezoniere puternice, cum ar fi agricultura, reparația drumurilor și construcțiile, munca în hoteluri, restaurante și alte servicii legate de turism) depind, în mare măsură, de oferta imigranților. În absența lor, aceste sectoare, probabil, s-ar confrunta cu deficite grave de forță de muncă sau cu o creștere bruscă a costului acesteia.

În concluzie, trebuie să constatăm că migrația forței de muncă în UE s-a manifestat prin mai multe valuri distincte, care au generat apariția și menținerea unor tendințe comune la nivel european. Totuși, începînd cu anii 1990 ai secolului trecut (îmbătrînirea populației, scăderea natalității, necesitatea de a menține nivelul de bunăstare, importanța atragerii forței de muncă înalt calificate, creșterea migrației ilegale, politizarea excesivă a subiectului legat de migrație, importanța integrării mai bune a migranților etc.), au condiționat ajustarea politicilor migraționale din cadrul UE la anumite strategii cuprinzătoare și viziuni inovatoare. Devine din ce în ce mai pronunțată importanța integrării la toate nivelurile în cadrul strategiilor de dezvoltare a aspectelor legate de imigrație și emigrație, cu scopul maximizării potențialului de dezvoltare a migrației și mobilității. Astfel, considerăm că se impun eforturi suplimentare pentru ca inițiativele de dezvoltare ale UE în sectoare cum ar fi ocuparea forței de muncă, drepturile omului, comerțul, agricultura și mediul să rezulte din recunoașterea deplină a potențialului oferit de migrația bine gestionată și de mobilitate ca premise de dezvoltare. Chiar dacă experții predică cu certitudine apariția unor deficite cantitative și calitative ale forței de muncă, totuși, guvernele ar avea nevoie de mai multe „dovezi" evidente pentru a convinge electoratul de necesitatea forțelor suplimentare de muncă străină. Într-adevăr, predicțiile pot asigura o bază pentru planificarea politicilor în domeniul educației, pieței forței de muncă, bunăstării sau al reformelor sociale. Însă, din cauza sensibilității politice a fenomenului de imigrare, există probabilitatea ca politicile migraționale să rămînă sub incidența planificării de scurtă durată sau ad-hoc.

2.3. Politici migraţionale ale Uniunii Europene la etapa contemporană: esenţa şi forme

Analizînd politicile migraționale în cadrul UE la etapa contemporană, propunem să ne referim inițial la dimensiunea conceptual-teoretică a politicii migraționale, care se caracterizează prin polisemantică și contradicție atît la nivelul sferei politice, cît și al celei migraționale. Astfel, considerăm că evaluarea întregului spectru al abordărilor privind conținutul, direcționalitatea și metodele de realizare ne va permite să percepem mai bine caracterul și eficiența politicii migraționale înfăptuite la nivel de stat.

Cercetătorul rus E. Tiurucanova, sistematizînd mai multe viziuni ale experților internaționali, a identificat anumite componente importante în definițiile existente ale noțiunii de „politica migrațională”:

- aceasta este un produs al sistemului politic;
- politica migrațională reprezintă nu numai o prerogativă a statului, dar și a instituțiilor publice;
- diferite instituții publice – partidele politice, biserica, organizațiile publice – pot să aibă diverse puncte de vedere asupra scopurilor și mijloacelor politicii migraționale;
- aceasta este considerată drept o acțiune de armonizare a intereselor statului în sfera reglementării migrației la nivel federal și regional cu interesele migranților, ale comunității locale, elitelor politice și economice, ale partidelor politice, instituțiilor publice;
- aceasta reprezintă un proces de interacțiune între state, în timpul căreia se desfășoară transferul jurisdicției, întrucît migranții care încetează să facă parte dintr-o societate devin membrii altei societăți.

Așadar, opinează E. Tiurucanova, în *sensul larg* al cuvîntului, „politica migrațională”:

- reprezintă una dintre direcțiile distincte ale politicii de stat și este determinată de caracterul organizării statale și ale obiectivele urmărite de acesta;
- reprezintă doctrina de stat sau conceptul de reglementare a proceselor migraționale;
- este legată indispensabil de politicile economice, sociale, demografice, naționale, culturale implementate;
- este divizată în cea reală și cea declarată. Politica declarată are drept scop protecția intereselor migranților și ale refugiaților, în timp ce politica reală exprimă interesele statului -gazdă și ale elitelor de guvernare [69, p. 219].

Politica migrațională în *sens îngust* este orientată spre schimbarea numărului, componenței, direcției de mișcare a migranților, în vederea influențării integrării lor, fapt care este direct relaționat cu problema demografică [69, p. 220].

Se disting următoarele modele conceptuale de bază ale politicii migraționale:

1) Modelul sistemic. Politica migrațională este examinată ca fiind o parte a sistemului politic internațional. În cazul dat, controlul asupra imigrației este interpretat în calitate de necesitate structurală care derivă din discrepanța dintre forțele pieței deschise extrastatale, caracteristice procesului de globalizare, și forțele închise care se limitează la teritoriul entităților statale. În conformitate cu viziunea dată, limitele eficienței măsurilor de control din partea statului depind de existența regimului internațional cu un așa-zis „liberalism fixat", pe care se axează acordurile internaționale, în special în domeniul drepturilor omului.

2) Modelul pluralist. Politica migrațională este examinată ca fiind un proces caracterizat de un ansamblu de forțe acționare – de la antreprenori pînă la biserici, de la sindicate pînă la asociațiile etnice – care încearcă să obțină beneficii concrete, ignorînd, adeseori, calitatea sistemică a întregului.

3) Modelul realist. Adepții aceste teorii consideră că prioritățile statului reprezintă cheia de înțelegere a modului de gestionare a fluxurilor migraționale de către acesta.

4) Modelul neocorporativist. Modelele neocorporativiste în domeniul politicii migraționale vizează ajustarea limitărilor transnaționale la interesele naționale ale statelor de destinație a fluxurilor migratorii.

5) Modelul comunicativ. Politica migrațională se manifestă prin sistemul acțiunilor de comunicații, care acționează ca un lanț de mediere. În cadrul acestei abordări, cercetătorii își concentrează atenția, mai curînd, asupra componentei sociale a politicii migraționale. Un șir de particularități ale politicii migraționale depind, mai curînd, de contextul formulării politicii, decît de aspectele procesului de migrație [69, p. 221].

Specificul politicii migraționale este, de asemenea, determinat și de structura ei, care, în literatura de specialitate se divizează în următoarele trei segmente:

1) *Politica imigrațională (the immigration policy)* se referă la subiectele puse în legătură cu oferirea dreptului de reședință permanentă anumitor categorii de persoane, a dreptului de control asupra imigrației ilegale, de asigurare socială a imigranților legali (și ilegali);

2) *Politica integrării (the integration policy)* se referă la includerea imigranților (în primul rînd, de altă origine etnică, rasială, religioasă) în viața țării de reședință.

3) *Politica naturalizării (the naturalization policy)* se referă la condițiile și procedura de acordare a cetățeniei imigranților legali [69, p. 222].

În continuare, ne vom referi la analiza caracteristicilor politicilor migraționale la nivelul european, începînd cu anii 1950 ai secolului trecut, cînd au fost puse bazele UE. Acordurile încheiate în cadrul comunității europene în perioada 1950-1980 au avut drept scop reglementarea proceselor migraționale în statele membre ale UE, demonstrînd conștientizarea necesității de armonizare a acestei politici [69, p. 224]. Examinarea acordurilor ne permite să constatăm că statele membre ale UE încă nu au fost pregătite să renunțe integral la abordările naționale față de reglementarea proceselor migraționale și să implementeze politica imigrațională comună la nivel european.

Începînd cu sfîrșitul anilor 1960 ai secolului trecut, politicile imigraționale ale UE au urmat un curs neregulat din cauza diferitor caracteristici ale proceselor migraționale la nivel internațional, precum și din cauza percepției diferite a acestui fenomen de către statele de imigrație. Cu toate acestea, din acel moment procesele migraționale au trecut prin transformări *structurale* și *calitative* radicale, încetînd să mai fie caracterizate drept un eveniment unidirecțional, permanent și definitiv, ci mai degrabă ca un proces deschis, circular și reversibil, un fel de „*mișcare pendulară*", posibilă datorită avansării continue a mijloacelor de comunicare și transport [80, p. 8]. Începînd cu primii ani ai secolului al XXI-lea, la nivelul UE a apărut necesitatea reevaluării politicilor de migrație în conformitate cu noile tendințe demografice și economice, examinate în paragraful precedent [106]. De asemenea, la începutul secolului al XXI-lea statele membre ale UE s-au confruntat cu un șir de provocări în domeniul migrațional, soluționarea cărora este de o importanță primordială:

- reglementarea fluxurilor migraționale, care se transformă din fenomene episodice într-un factor permanent în cadrul UE;
- formularea și ajustarea politicii în raport cu fenomenul migranților ilegali și refugiaților;
- elaborarea și implementarea măsurilor cu privire la integrarea imigranților în țările de reședință;
- identificarea soluțiilor pe termen lung, cu obiectivul de diminuare a presiunii factorului demografic asupra dezvoltării economice (prin intermediul instrumentelor internaționale în domeniul investițiilor, comerțului, respectării drepturilor omului) [69, p. 224 - 225].

Guvernele și instituțiile UE acceptă din ce în ce mai mult ideea imposibilității stopării migrației, concentrîndu-și, de fapt, atenția asupra „gestionării migrației". În contextul dat, deja la sfîrșitul anilor 1990 ai secolului trecut au avut loc dezbateri cu privire la politica de migrație: modul în care politicile de migrație și politicile de dezvoltare pot fi combinate astfel încît efectele migrației

să fie pozitive atît pentru țările dezvoltate, cît și pentru cele în curs de dezvoltare [80, p. 5]. În plan european, preocupările privind instituirea politicii imigraționale comune au condus la aprobarea unor noi directive de reglementare a acestui domeniu în spiritul valorilor europene, avînd ca puncte de reper definirea cadrului juridic, a corelației dintre creșterea economică şi mobilitatea socială. Astfel, cadrului normativ european comun în domeniul migrației i-au fost adăugate instrumente financiare flexibile, precum şi sugestii/recomandări instituționale menite să confere un grad sporit de vizibilitate şi consistență reglementării, gestionării și instituționalizării domeniului dat. Pe de altă parte, ca urmare a acestei abordări, profesionalizarea gestionării problematicii la nivelul UE, dar mai ales la nivel național, a condus spre configurarea unui model funcțional şi conceptual comun tuturor celor implicați [3, p. 27].

În această ordine de idei, conform opiniei profesorului italian Benedetti, în studiul academic al integrării europene, pentru mult timp, a existat un decalaj între abordările teoretice ale neofuncționalismului și interguvernamentalismului. Astfel, neofuncționaliștii susțin că integrarea inițială a statelor membre sub forma zonelor economice va evolua în integrare sub forma zonelor politice (pentru că integrarea într-un singur sector determină interconexiunea dintre economiile statelor membre, iar acest lucru generează necesitatea de integrare a sectoarelor conexe). Acest proces ia amploare, fiind impulsionat și de către Comisia Europeană care acționează în calitate de „sponsor al integrării de mai departe”. Prin urmare, conform predicțiilor neofuncționaliste, de la începuturile sale sub forma Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului în 1950, UE va cîștiga, treptat, competențe exclusive într-un număr din ce în ce mai mare de domenii de politică, inclusiv cel al migrației.

Această opinie asupra integrării europene este contracarată de interguvernamentaliști care susțin că statele membre rămîn a fi cei mai importanți actori din cadrul UE. Națiunile preferă, mai curînd, certitudinea sau incertitudinea pe care o pot stăpîni, decît transferarea către Comisia Europeană a controlului asupra domeniilor politice importante pentru interesul național. Statele membre preferă să coopereze la nivel european, dar numai în cazurile cînd această cooperare este în interesul lor. În conformitate cu argumentele inter-guvernamentaliștilor, probabilitatea ca politica în domeniul migrației să cadă sub incidența legislației comune a Uniunii este una redusă. În schimb, statele membre vor încerca să își mențină controlul asupra politicii de migrație și să limiteze rolul Comisiei, fapt demonstrat și de situația actuală. Evoluția politicii migraționale a cunoscut o schimbare de accente, de la abordarea interguvernamentală, concentrată pe dezvoltarea de politici comune ale UE în domenii

specifice, spre un nou accent pus pe controlul național și pe cooperarea interguvernamentală [80, p. 25].

Astfel, în vederea gestionării eficiente a procesului de migrație, politicile migraţioniste ale UE pot fi convențional divizate în patru grupe: a) politici pentru reglementarea şi controlul fluxurilor migratorii; b) politici pentru combaterea migrației şi a angajării ilegale a lucrătorilor străini; c) politici pentru integrarea imigranților; d) politici privind cooperarea internațională în domeniul migrației [19, p. 7].

Aceste politici sînt reflectate în directive, strategii şi programe, printre care pot fi distinse următoarele:

- *Programul Tampere (1999)* ce introduce politica comună în domeniul azilului;

- *Programul Haga (2005) pentru întărirea libertății, securității şi justiției în UE*, urmat de *Programul de solidaritate şi management al fluxurilor migratorii pentru perioada 2007–2013 (2006)*. Acest program prevede o abordare echilibrată a migrației legale şi a celei ilegale, cuprinzînd măsuri pentru combaterea imigrației ilegale şi a traficului de persoane, cît şi planuri concrete de acțiune: *Planul cu privire la migraţia legală şi integrarea migranţilor*, care vizează, în special, imigraţia provenită din ţările terţe şi *Planul de acțiune European privind mobilitatea locurilor de muncă pe 2007–2010,* care se referă la mobilitatea geografică şi pe profesii în cadrul Uniunii Europene [19, p. 11];

- *Abordarea Globală a Migrației (GAM)*, adoptată de Consiliul European în 2005 şi 2006 [101], care se referă la toate stadiile migrației, urmărește utilizarea atît a beneficiilor migrației legale, cît şi a politicilor de asigurare a luptei împotriva migraţiei ilegale şi împotriva traficului de ființe umane [30]. Ca abordare politică, GAM reprezintă o tentativă bună de minimizare a tensiunilor din jurul politicii UE privind migrația, acordînd o pondere egală tuturor componentelor sale și comasînd competențele și resursele UE și ale statelor membre. Cu toate acestea, interesele politice diferite ale statelor membre par să deformeze cadrul politicii respective. După cum era de aşteptat, fostele puteri coloniale și statele membre din sudul UE sînt mult mai interesate de protejarea poziției lor față de partenerii africani. În același mod, statele membre din Europa Centrală se concentrează pe cooperarea lor cu Europa de Est, Rusia și Caucaz [185, p. 6];

- *Programul de la Stockholm* stabilește prioritățile UE pentru spațiul de justiție, libertate şi securitate pentru perioada 2010–2014. În conformitate cu prevederile Programului, UE va continua să îşi dezvolte gestionarea integrată a frontierelor şi politicile de acordare a vizelor pentru a eficientiza accesul resortisanților din țările terțe în Europa, asigurînd, totodată, securitatea propriilor cetățeni [32].

Pe baza *Pactului european privind imigrația şi azilul* (2008), UE trebuie să dezvolte o politică flexibilă şi cuprinzătoare privind migrația. Această politică ia în calcul nevoile pieței muncii din țările UE, reducînd la minimum exodul de creiere din țările terțe. De asemenea, trebuie aplicate politici de integrare viguroase, care să garanteze drepturile migranților. O politică comună privind migrația trebuie să includă reîntoarcerea eficientă şi durabilă, fiind, în acelaşi timp, necesară continuarea lucrărilor pentru prevenirea, controlul şi combaterea imigrației ilegale [29];

- *Noua abordare globală revizuită în materie de migrație şi mobilitate (GAAM)*;

Deşi migrația reprezintă o prioritate a agendei politice a UE, primăvara arabă şi evenimentele din sudul Mediteranei din 2011 au evidențiat încă o dată necesitatea unei politici coerente şi cuprinzătoare în materie de migrație la nivel comunitar. Acesta este motivul pentru care în noiembrie 2011 Comisia Europeană a propus consolidarea dialogului şi a cooperării operaționale cu țările terțe în domeniul migrației şi mobilității prin GAAM. Prin intermediul acesteia, mobilitatea resortisanților din țările terțe ocupă un loc central şi parteneriatele devin mai durabile şi mai puternic orientate spre viitor. Astfel, au fost propuse două cadre operaționale principale:

a) Crearea **parteneriatelor de mobilitate** cu țările aflate în imediata vecinătate a UE, inclusiv, cu Tunisia, Maroc şi Egipt, într-o primă fază;

b) **Crearea programelor comune privind migrația şi mobilitatea, care vor reprezenta** un nivel avansat de cooperare în baza unei serii de recomandări, obiective şi angajamente comune pentru dialog [103].

De asemenea, GAMM venea să completeze cei trei piloni tradiționali ai abordării globale – migrația legală, migrația ilegală şi migrația şi dezvoltarea -- cu un al patrulea pilon privind protecția internațională şi **dimensiunea externă a politicii în materie de azil. Astfel, politica revizuită** va fi mai integrată în politica externă a UE şi în cooperarea pentru dezvoltare, se va concentra mai mult asupra mobilității şi a politicii în materie de vize, se va alinia mai bine la obiectivele politicii interne a UE, în special la Strategia Europa 2020 [14], dar şi ale politicilor privind ocuparea forței de muncă şi educația.

În vederea analizei politicilor migraționale ale UE la etapa actuală, în continuare va fi utilizată categorizarea pilonilor GAAM, care, în opinia noastră, reprezintă cea mai coerentă şi cuprinzătoare politică în materie de migrație la nivelul UE.

a) Migrația legală de muncă;

Îmbunătățirea legislației curente şi a practicilor administrative este domeniul prioritar de creștere a mobilității forței de muncă în cadrul UE [79]. În bilanțul intermediar al Strategiei de la Lisabona, Consiliul a recunoscut importanța majoră de atragere a mai multor persoane pe piața forței de muncă, cu asigurarea concomitentă a unui nivel ridicat de protecție socială, a promovării egalității de gen și a incluziunii sociale [106].

Integrarea imigranților legali constituie o altă prioritate a UE în domeniul migrației și are în vedere accesul acestora la educație şi la pregătire profesională cu ajutorul pachetelor informative, al cursurilor de limbă şi de orientare civică etc. [19, p. 13]. Lipsa accesului la locurile de muncă, inclusiv rigiditățile pieței, recunoașterea incompletă de către societățile - gazdă a gradelor și abilitățile profesionale dobîndite, au fost identificate de către Comisia Europeană ca fiind cel mai mare obstacol în calea integrării și, astfel, cea mai importantă prioritate în cadrul politicilor naționale de integrare [158, p. 11].

Mediul cultural și de gender, de asemenea, apar în calitate de determinanți importanți. Comisia Europeană și Comisia Mondială privind Migrația Internațională (GCIM) au subliniat necesitatea unor politici de imigrare și a unor programe de integrare care să ia în considerare și dimensiunea de gen și să acorde o atenție sporită situației și incluziunii sociale a femeilor migrante [158, p. 10]. În acest sens, în iulie 2011 Comisia Europeană a propus un program pentru integrarea cetățenilor non-UE, cu accent pe acțiunile de participare economică, socială, culturală și politică mai activă a migranților și pe acțiunile desfășurate la nivel local. În 2012 statele membre au dat curs procesului de punere în aplicare a *Directivelor privind Permisul Unic (2011)* ce oferă resortisanților din țările terțe ce cad sub incidența respectivei directive, dreptul la tratament egal în raport cu cetățenii UE, de exemplu, în ceea ce privește condițiile de muncă, remunerarea, educația, formarea profesională și securitatea socială [102, p. 8].

Cu toate acestea, în opinia cercetătorului Benedetti, politica de integrare a UE se confruntă cu mai multe provocări în ceea ce privește incluziunea cetățenilor din țările terțe:

- În general, strategiile de integrare îi vizează pe resortisanții legali din țările terțe și, prin urmare, îi exclud direct pe lucrătorii ilegali. Aceștia constituie cele mai vulnerabile grupuri din cadrul societăților europene, care ar trebui să beneficieze cel mai mult de politicile de sensibilizare cu privire la drepturile lor.
- Migrația (economică) legală este considerată exclusiv o „chestiune" națională: competențele naționale se păstrează și în domeniul migrației legale [80, p. 14 - 15].

b) Migrația ilegală;

Importanța reducerii migrației ilegale este evidențiată și într-o Comunicare UE, publicată în anul 2000, prin care pune accentul pe „lupta împotriva imigrației ilegale" ca o parte a unei politici coerente în domeniul imigrației. Comunicări similare, cu accent pe migrația ilegală, au fost emise și în 2001, 2002, 2003 și 2006 [100]. În acest context, Consiliul a subliniat, în repetate rînduri, necesitatea unor măsuri de combatere a muncii ilegale, considerată ca un factor care încurajează migranții să intre ilegal în UE [80, p. 27]. Programul de la Haga din 2005 a formulat o perspectivă echilibrată de abordare a acesteia. În cadrul acestei abordări, luptei împotriva migraţiei ilegale i se asociază lupta împotriva traficului de persoane, în special de femei şi copii [19, p. 15].

UE analizează acest subiect prin prisma unor măsuri specifice destinate angajatorilor care acceptă lucrători nedeclarați, precum și prin colectarea de fonduri destinate unei politici umane și efective de reîntoarcere a migranților, în conformitate cu „Carta drepturilor fundamentale ale UE*"* din 2012. Ba mai mult, experiența demonstrează că majoritatea migranților ilegali inițial au intrat legal în UE, în baza unei vize pe termen scurt, însă din motive economice au rămas aici după expirarea perioadei de valabilitate a vizei de ședere. În acest context, capătă importanță dezvoltarea unor relații eficiente și credibile cu parteneri externi [181].

În 2010, Comisia Europeană a desemnat un *Coordonator al Uniunii Europene pentru politicile antitrafic de ființe umane* și a lansat un site web cu privire la măsurile antitrafic întreprinse de UE pentru a îmbunătăți colaborarea și coerența dintre acțiunile instituțiilor, agențiile UE, țările non-membre ale UE și actorii internaționali implicați în combaterea traficului de persoane [181]. De asemenea, Comisia Europeană a adoptat în 2012 *Strategia UE pentru perioada 2012–2016 în vederea eradicării traficului de persoane*. Conform acestei Strategii, Comisia va prezenta, o dată la 2 ani, situația măsurilor luate de țările UE privind combaterea traficului de persoane, primul raport fiind prezentat în anul 2014 [102, p. 28].

c) Migrația și dezvoltarea;

În unele documente de politici se presupune că creșterea nivelurilor de dezvoltare ale țărilor de origine a fluxurilor de migranți va elimina motivația economică pentru migrație și, prin urmare, va reduce imigrația în UE [80, p. 28]. Această abordare este susținută și de Comisia Europeană, care, în Comunicatul său din 2013, subliniază că „în cadrul politicii de migrație externă a UE deja au fost înregistrate progrese semnificative în maximizarea impactului migrației către UE asupra dezvoltării țărilor de origine. UE se angajează să-și continue activitatea pe domenii „tradiționale" de pe ordinea

de zi (remitențele, diaspora, exodul de creiere, migrația circulară)" [107, p. 12]. La rîndul său, acest concept este promovat și de unele țări de origine ale migranților. De exemplu, în noiembrie 2012, Republica Moldova, ca o țară de origine a migranților, a aprobat Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020", care abordează migrația din perspectiva capitalului uman şi a dezvoltării unui model de creştere economică. Strategia „Moldova 2020" urmăreşte scopul de a stimula formarea de capital prin înlăturarea constrîngerilor în afaceri sau prin investirea remitențelor şi de a crea mai multe oportunități în țară, pentru a reține forța de muncă, astfel încît către anul 2020 să fie atins obiectivul ce presupune reducerea pînă la 10% a numărului tinerilor migranţi [7, p. 21].

Acest mod de abordare a generat propuneri pentru soluționarea în țările de origine a „cauzelor primare" ale migrației și ale fluxurilor de refugiați printr-o utilizare mai bine direcționată a asistenței pentru dezvoltare, prin comerț, investiții străine directe sau instrumente de politică externă ale UE. Sînt lansate propuneri pentru a promova așa-numita „acceptare în regiune", și anume sprijinul pentru asigurarea protecției refugiaților în țările sau regiunile de origine, astfel încît aceștia să nu fie obligați să solicite azil în Europa [80, p. 20 - 21]. Spre exemplu, în Republica Moldova, în perioada 2007 – 2013, un număr de circa 200 de proiecte aferente migrației au fost implementate sau sînt în curs de implementare, inclusiv cu asistența financiară a CE. Acestea variază de la dimensiunea de abilitare și de guvernare eficientă a migrației de muncă pînă la protecția şi abilitarea victimelor violenței domestice şi ale traficului de ființe umane. În general, o parte considerabilă din proiectele ce țin de migrație au fost sau sînt implementate sub egida Parteneriatului de Mobilitate, 85 de inițiative care au tangență cu migrația au fost sau sînt în proces de implementare în diferite domenii, de la profilul migraţional pînă la scheme/proiecte de promovare a migrației circulare [6, p. 225].

d) Protecția internațională și **dimensiunea externă a politicii în materie de azil.**

Cooperarea cu țările terțe este abordată ca un element important al politicii de migrație și, deja în anul 1991, Comisia a solicitat includerea politicii migraționale în politica externă a UE [98]. Acest domeniu de cooperare cu țările terțe a devenit cunoscut ca „dimensiune externă" a cooperării UE în domeniul justiției și afacerilor interne (JAI) [115, p. 16]. În conformitate cu opinia expusă de Benedetti, în cadrul acestui sector de cooperare cu țările de origine şi de tranzit apare posibilitatea individualizării a două abordări distincte:

- Prima abordare implică forme de cooperare ce utilizează instrumente tradiționale de control intern sau comunitar în domeniul migrației. Raționamentul constă în implicarea țărilor de origine și de tranzit în consolidarea controalelor la frontieră, în combaterea intrării ilegale, a traficului de migranți sau a

readmisiei migranților care au acces în UE în mod ilegal. Viitoarele state membre au fost obligate să încorporeze *acquis-ul comunitar* în legislația lor națională, ceea ce presupune introducerea unor controale mai stricte la frontiere, dar și a unor politici de imigrație și azil mai dure [80, p. 19].

Un alt element al externalizării a cuprins o serie de prevederi destinate să faciliteze reîntoarcerea solicitanților de azil și a migranților ilegali în țările terțe. Principalul instrument l-au reprezentat acordurile de readmisie semnate cu țările terțe, care au fost încurajate sau, în cazul țărilor candidate, obligate să aplice standardele UE de gestionare a migrației sau să încheie acorduri de readmisie a migranților ilegali [181, p. 20]. Acordurile de readmisie la nivelul UE au înlocuit (sau, mai curând, ar fi trebuit să înlocuiască) acordurile bilaterale dintre statele membre ale comunității și țările terțe cu care UE urmează să negocieze vreun mandat. Pentru a spori atractivitatea lor, acestea sînt adesea combinate cu acordurile de facilitare a eliberării vizelor [183, p. 9]. De exemplu, în domeniul readmisiei, între anii 2009 şi 2011, Republica Moldova a semnat protocoale de implementare adiționale la Acordul de Readmisie UE–RM cu 11 state membre ale UE, precum şi acorduri de readmisie cu 5 state non-UE [6, p. 202 - 203].

Protagoniștii externalizării managementului migrației, și anume oficialii din domeniul JAI, au avut drept scop transferarea mecanismelor de control național la nivelul UE. Indiferent de efectele reale asupra refugiaților, imigranților și asupra țărilor de tranzit sau de origine, aceste abordări au avut un anumit potențial de atracție și popularitate în rîndurile electoratului, un potențial ce ar putea avea un impact imediat și tangibil asupra gestionării migrației [80, p. 20].

- Cea de-a doua abordare poate fi vag definită drept o „politică preventivă”: măsuri menite să schimbe factorii care influențează deciziile oamenilor de a se strămuta sau de a schimba destinațiile alese.

Numeroși experți, funcționari și reprezentanți ai grupurilor lobbiste, cu perspectivă liberală sau în drepturile omului, tratează abordările preventive ca pe o alternativă mai blîndă la măsurile de control al migrației. Ca și în cazul externalizării, prevenirea este abordată ca o formă de cooperare internațională ce ar putea compensa, cel puțin parțial, deficiențele de control al migrației interne. Abordarea respectivă tinde să gestioneze problema controlului migrației într-un mod care nu ar pune în pericol drepturile și libertățile imigranților și ale refugiaților. În schimb, potențialilor migranți sau refugiați li s-ar oferi posibilitatea reală de a rămîne în țările lor de origine [80, p. 21].

Măsurile din categoria celor „preventive” includ încercări de a soluționa cauzele fluxurilor de migrație și de refugiați sau de a asigura refugiații cu acces la protecție mai aproape de țările lor de

origine. Abordările preventive antrenează implementarea unei game diverse de instrumente pentru a spori opțiunile potențialilor refugiați sau migranți: asistență pentru dezvoltare, comerț și investiții străine directe sau instrumente de politică externă [80, p. 17]. În acest context, este important de menționat și un astfel de instrument de interacțiune cu țările de origine și de tranzit cum ar fi Parteneriatele de Mobilitate. Conceptul Parteneriatelor de Mobilitate își are originea în Direcția Generală (DG) pentru Libertate, Securitate și Justiție (JLS) a Comisiei Europene care negociază acestea cu țările partenere în numele UE [106].

Parteneriatele de Mobilitate continuă tendința politicilor migraționale implementate la nivelul UE, fiind legate și de alte domenii de acțiune. Există două motive principale care explică aceste legături: în primul rînd, Comisia a recunoscut necesitatea de a oferi țărilor terțe un stimulent pentru a coopera cu UE în domeniul migrației ilegale; în al doilea rînd, argumente politice de o anvergură mai largă (fără a avea vreo legătură cu migrația) sînt incluse în politicile migraționale. Acest lucru se referă, evident, la țările partenere selectate pentru participare în cadrul Parteneriatelor de Mobilitate, precum și la motivațiile propuse de statele membre pentru aderarea la acordurile în cauză [80, p. 39 - 40]. În decembrie 2007, Consiliul UE pentru JAI a adoptat decizia de a iniția un dialog privind Parteneriatul de Mobilitate cu 2 țări-pilot, Republica Moldova și Cape Verde. Foarte importantă a fost considerată selectarea unor țări care ar fi „victorii rapide”, cu alte cuvinte, țări cu care nu ar fi prea dificil de ajuns la un acord într-o perioadă scurtă de timp [80, p. 46].

Parteneriate de Mobilitate au fost semnate cu Republica Moldova (2008), Republica Cape Verde (2008), Georgia (2009) și cu Armenia (2011). În conformitate cu instrumentele Parteneriatelor de Mobilitate, un astfel de parteneriat urmează să fie încheiat cu țările care se angajează să coopereze cu UE în gestionarea fluxurilor de migrație și care caută un acces mai îmbunătățit pe teritoriul UE pentru cetățenii lor. Aceste țări urmează să își asume angajamente în domeniul privind combaterea migrației ilegale. În schimb statele membre ale UE își vor asuma angajamente în unele sau în toate dintre următoarele domenii: îmbunătățirea oportunităților de migrație legală pentru cetățenii țării partenere; asistarea țării partenere în dezvoltarea capacității de gestionare a fluxurilor de migrație legală; implementarea măsurilor de combatere a riscului privind exodul de creiere și promovarea migrației circulare sau de reîntoarcere a migranților, precum și ameliorarea procedurilor de eliberare a vizelor de scurtă ședere pentru cetățenii țării partenere.

Arhitectura parteneriatelor este orientată spre un rezultat clar, ia în considerare structurile preexistente și creează altele noi numai acolo unde este necesar. Acestea combină monitorizarea atît

la nivel politic, cît și la nivel tehnic. Instrumentul de bază de monitorizare este un tabel de marcaj (scoreboard) care conține informații cu privire la inițiativele, partenerii responsabili, punctele de contact, indicatorii de evaluare, perioada de punere în aplicare a inițiativelor și cu privire la sursa lor de finanțare. Mecanismele de implementare sînt responsabile pentru monitorizarea punerii în aplicare a proiectelor din tabelul de marcaj.

În conformitate cu experiența acumulată pînă în prezent, valoarea complinitoare a parteneriatelor pentru mobilitate rezidă, în primul rînd, în faptul că acestea sînt cuprinzătoare și reflectă întregul spectru al abordării globale a migrației, în timp ce instrumentele folosite pînă acum s-au concentrat doar pe aspectele specifice ale abordării globale. În linii generale, parteneriatele de mobilitate reprezintă o trecere de la metoda tradițională de elaborare a politicilor în UE și reflectă tendințele generale ale politicii migraționale comunitare. Statele membre sînt reticente în preluarea controlului asupra migrației legale și, prin urmare, încearcă să își mențină supravegherea asupra acestei politici [80, p. 39 - 40]. Atribuția Comisiei Europene a fost, prin urmare, limitată, iar Parlamentul European și Curtea de Justiție nu joacă niciun rol în situația dată. Parteneriatele sînt bazate pe voluntariat și nu poartă caracter obligatoriu. Acest lucru este în conformitate cu argumentul că, în cazul în care procesul decizional al UE urmează să acționeze în domenii pe care statele membre le consideră sensibile sau domenii-cheie pentru suveranitatea lor, atunci apare necesitatea unui element de voluntariat [80, p. 45].

În același timp, în opinia lui Benedetti, problema reală constă în faptul că niciun model stabilit de cooperare nu a apărut încă, iar politicile UE privind dimensiunea externă a JAI sînt la un nivel foarte scăzut. Multe state membre ale UE gestionează în continuare politica lor de migrație ca o chestiune de afaceri interne, negociind și încheind acorduri bilaterale cu statele terțe de origine sau de tranzit ale migranților, fără a avea o abordare cu adevărat europeană asupra problemelor de migrație și o strategie cuprinzătoare care le-ar trata la nivel european [80, p. 17]. Ba mai mult, interesele și prioritățile divergente ale țărilor de origine și de tranzit fac imposibilă aplicarea uniformă a acesteia [183, p. 3]. Datorită acestei situații, cooperarea a inclus o combinație a celor două tipuri de abordare: externalizarea instrumentelor de control și prevenirea [80, p. 17].

O parte importantă a politicilor migraționale comune ale UE o constituie schimbarea paradigmei acestui proces, dictată, pe de o parte, de fenomenele interne din UE (cum ar fi îmbătrînirea populației și declinul forței de muncă activă), iar, pe de altă parte, de provocările și oportunitățile globalizării și, respectiv, de necesitatea atragerii lucrătorilor de calificare înaltă. În scop de reacționare

la fenomenele date, factorii de decizie europeni recunosc că UE trebuie să devină un actor economic mai inovator și mai competitiv. Astfel, pentru valorificarea potențialului migrației, Comisia Europeană a elaborat un set de măsuri care au fost și încă urmează a fi realizate, printre care pot fi menționate următoarele:

- realizarea, începînd cu 2012, a *Panoramei competențelor în UE*, în scop de îmbunătățire a transparenței pentru cei care caută un loc de muncă, lucrători, întreprinderi și/sau pentru instituții publice;
- completarea, pînă în 2012, în toate limbile europene, a *Clasificării europene a aptitudinilor, competențelor și ocupațiilor (ESCO)* ca interfață comună între universul muncii și cel al educației și formării;
- lansarea în 2011 a *Noii agende pentru integrarea cetățenilor din țări terțe* oferind astfel structuri îmbunătățite și instrumente pentru facilitarea schimbului de cunoștințe și includerea priorităților de integrare ale statelor membre în toate domeniile politice relevante etc. [15, p. 14 - 16];

În acest context, este important de menționat că în 2007 a fost adoptată una din cele mai importante inițiative în domeniul atragerii migranților de calificare înaltă și anume *Cartea Albastră a UE* (*EU Blue Card)*. Aceasta are drept scop contribuirea la competitivitatea UE și, prin urmare, la creșterea economică și oferirea drepturilor pentru toți resortisanții din țările terțe care locuiesc legal în UE [118]. Cartea Albastră a UE are ca scop crearea unei proceduri unice de aplicare pentru cetățenii non-UE care doresc să locuiască și să lucreze în UE, oferind o serie de drepturi pentru migranții din statele membre [96, p. 2]. Cartea Albastră este valabilă timp de 3 ani și poate fi reînnoită. Aceasta permite deținătorilor și familiilor acestora să locuiască, să muncească și să călătorească în întreaga UE. Pentru obținerea Cărții Albastre, solicitantul trebuie să dețină un contract de muncă pentru un an în UE cu un salariu de trei ori mai mare decît salariul minim din Uniunea Europeană. Dreptul de ședere permanentă este oferit, în mod automat, după expirarea termenului de 5 ani de aflare legală pe teritoriul UE, iar procedura de aplicare durează mai puțin de 3 luni [96, p. 15]. Astfel, potențialii imigranți nu vor trebui să treacă prin 28 de proceduri diferite, deoarece vor cunoaşte condițiile de admitere în oricare dintre statele membre [96, p. 4]. Cu toate acestea, dificultatea punerii în aplicare a Cărții Albastre a UE apare din cauza pragului național de salarizare care diferă considerabil în întreaga Europă, de la mai mult de 43000 euro/an în Luxemburg, pînă la peste 2.000 euro/an în Bulgaria [79, p. 20].

Numeroși observatori, cum ar fi, de exemplu, experții germani Angenedt și Parkes, consideră că programul respectiv nu poate satisface cererea mereu crescîndă a forței de muncă de calificare înaltă în UE [73, p. 1]. Potrivit acestora, statele membre, cum ar fi Danemarca, Irlanda și Marea Britanie, se tem să nu își piardă suveranitatea națională, fapt care pare surprinzător, din moment ce toate statele membre se confruntă cu un deficit semnificativ de specialiști de calificare înaltă (și care sporește în contextul presiunii demografice). Ba mai mult, migranții de calificare înaltă sînt considerați ca fiind relativ neproblematici din perspectiva politicii de integrare în societate, luînd în considerare argumentele aduse de unele state membre ale UE cu privire la așa-numita „*limită a capacității de absorbție"* [73, p. 2]. Pentru a atenua temerile unor state membre, Comisia Europeană a oferit fiecăruia dreptul de a stabili numărul de lucrători imigranți care pot fi admiși pe piața forței de muncă interne în baza Cărții Albastre [96, p. 7].

La nivel național, mai multe state membre ale UE au inițiat deja programe specifice sau au introdus modificări în regulamentele interne cu scopul de a facilita accesul la piețele lor de muncă pentru muncitorii imigranți de calificare înaltă, în special pentru lucrătorii de calificare înaltă, cum ar fi cercetătorii și inginerii de sisteme software. Unele țări iau în considerare, de asemenea, și politicile de imigrare selectivă legate de ocuparea forței de muncă, pentru a atenua deficitul acesteia, cu toate că obiectivele și procedurile pot varia de la o țară la alta. De exemplu, Spania, Italia și, mai recent, Portugalia și Germania au început să susțină politicile selective similare cu cele din Australia, Canada și Noua Zeelandă [130, p. 39].

Un număr de studii axate pe determinarea stimulentelor migrației „creierelor strălucitoare" au demonstrat că forțele motrice ale migrației sînt mai mult decît mixte, iar migranții sînt atrași de o gamă variată de factori. Oportunitatea reprezintă un motor evident și, cu cît mai deschisă și mai accesibilă este o piață a muncii, cu atît este mai atractivă pentru un potențial migrant. Acest lucru poate fi observat în cazul politicilor pe piața forței de muncă irlandeze, spaniole și britanice de tip *laissez-faire*, dar și în cazul Suediei, unde poartă forma unei alegeri politice explicite [79, p. 22]. În acest context, o abordare proactivă față de imigrație ar putea juca un rol esențial în combaterea deficitului de forță de muncă și de competențe, cu condiția corespunderii calificării imigranților. Prin urmare, viitoarele mecanisme de selecție a unei politici de migrație proactive ar trebui să evolueze atît din perspectiva calificărilor, cît și a capacității de adaptare a potențialilor imigranți. Din cauza unei competiții internaționale deja existente, pentru a obține talente și abilități, țările europene și UE, în

ansamblu, vor trebui nu doar să stabilească mecanisme de selecție și de admitere, dar și să ofere migranților condiții suficient de atractive [158, p. 19].

Cu privire la subiectul privind intrarea și ședederea profesioniștilor de calificare înaltă, statele membre ale UE recunosc potențialul impact al exodului de creiere pentru țările de origine ale migranților. De exemplu, în GAM în anul 2005, CE constată că „*ar putea apărea necesitatea unei politici de imigrare care ar include revenirea sau migrația circulară*" [110, p. 8]. Punctul 2.4 din Comunicatul Comisiei Europene „*Migrație și Dezvoltare: cîteva orientări concre*te" din 2005 precizează că „*Comisia încurajează statele membre să dezvolte mecanismul [...] pentru a limita recrutarea activă în cazurile în care ar avea repercusiuni negative, în mod semnificativ pentru țările în curs de dezvoltare"* [82, p. 13].

Următorul Comunicat al CE *„Abordarea globală în privința migrației după un an: către o politică europeană cuprinzătoare în privința migrației*" din 2006 notează că „*în dezvoltarea unor politici care să țină cont de potențialele beneficii ale migrației forței de muncă în Europa pentru țările terțe, UE ar trebui să conştientizeze şi riscul exodului de creiere şi implicațiile sale socio-economice pentru țările în curs de dezvoltare"* [101].

Efectele pozitive ale „circulației creierelor" pentru țările de origine pot fi consolidate și utilizate pentru dezvoltarea țării. Potrivit unor cercetători, prezența unei elite de calificare înaltă este necesară în cazul în care țara dorește să progreseze pe calea dezvoltării economice și să implementeze cu succes reformele de tranziție. Pentru a crea condiții de circulație, statul ar trebui, cel puțin, să încurajeze întoarcerea cetățenilor săi, să majoreze investițiile în domeniul științei și educației, să dezvolte contactele cu diaspora și să inițieze, eventual, o „discriminare" pozitivă pe termen scurt în ocuparea forței de muncă, plata impozitelor și asigurarea cu locuințe. De exemplu, R. Iredale propune ca „țările de origine" să încurajeze și să sprijine participarea specialiștilor lor de calificare înaltă în procesul migrațional, dar să nu blocheze această oportunitate. De asemenea, trebuie să remarcăm faptul că politica de reîntoarcere ar trebui să aibă o orientare pe termen lung, deoarece poate fi eficientă doar în cazul în care țara de origine poate oferi potențialului migrant, la revenirea în țară, condiții satisfăcătoare de muncă în domeniul său de specialitate, fapt care necesită un nivel ridicat de dezvoltare socioeconomică. În acest sens, o infrastructură științifică bine dezvoltată, investiții semnificative în sectorul științific, consolidarea guvernării democratice, asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale constituie mediul necesar cu efect pozitiv asupra acestui tip de migrație [182, p. 82 - 84].

Referindu-ne la dimensiunea instituțională a politicii migraționale la nivelul UE, este important de menționat că CE joacă un rol politic mai pronunțat în anumite domenii (politica externă în domeniul frontierelor, vizelor, azilului), decît în altele (politica externă în domeniul migrației legale). În anumite cazuri, sînt implicate și unele dintre subdiviziunile Comisiei Europene, cum ar fi: Directoratul General (DG) Afaceri Interne (DG HOME), Directoratul General pentru Dezvoltare și Cooperare – EuropeAid (DG DEVCO) [185, p.7]. Alte Directorate Generale, de asemenea, exercită un impact asupra politicii de migrație prin activitatea lor în domeniile de dezvoltare, prin relații externe și de ocupare a forței de muncă. Din ce în ce mai mult, problemele legate de integrarea migranților sînt, de asemenea, abordate de DG Educație și Cultură. Migrația forței de muncă se încadrează, în special, în domeniul de competență al DG Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Egalitate de Șanse [169, p. 10].

Luînd în considerare faptul că UE se confruntă cu provocări în domeniul migrațional (în special în problema deficitului de competențe specifice, în atragerea talentelor, în diminuarea impactului negativ al declinului demografic, în combaterea migrației neregulamentare, în protejarea celor care se află în căutare de azil), a apărut necesitatea acută de a gestiona mai bine migrația în toate aspectele sale la nivel european. Prin urmare, în anul 2014 s-a decis a i se încredința unui comisar european responsabilități speciale în materie de migrație pentru a conlucra în acest domeniu cu toate statele membre și cu țările terțe cele mai vizate [24, p. 10].

De asemenea, dimensiunea externă a migrației implică două agenții: FRONTEX (*Agenția Europeană pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale statelor membre*) și ETF (*Fundația Europeană de Formare*). FRONTEX este implicată în dezvoltarea și implementarea politicilor în domeniul său de competență, adică în gestionarea frontierelor și cooperarea cu statele membre, coordonînd și raționalizînd intervenția UE în acest domeniu [185, p. 7].

Totuși, în opinia lui A. Weinar, UE nu are capacitatea, la nivel supranațional, de a implementa toate politicile sale în domeniul migrației. În alte domenii de politică ale UE, un mecanism de punere în aplicare este susținut de o agenție la nivelul UE, însă, în cazul migrației, există doar două astfel de organisme: FRONTEX (pentru gestionarea frontierelor) și Biroul European de Sprijin pentru Azil (EASO – pentru politica de azil, încă nu este operațional). Nu există niciun organism al UE care ar sprijini elaborarea politicilor privind migrația și dezvoltarea sau migrația legală. Partea tehnică este în mîinile altor actori: cel mai frecvent, statele membre (avînd competențe exclusive în unele domenii) și partenerii de implementare (organizații internaționale, ONG-uri și alte agenții). Astfel, în prezent,

OIM, Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) și Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor în domeniul Migrației (ICMPD) sînt cele care joacă un rol important la punerea în aplicare a dimensiunii externe a politicilor UE și care primesc o cotă importantă a fondurilor UE destinate acestui domeniu. Însă angajamentul lor în definirea politicii și în implementarea prin sprijinul instrumentelor descrise mai sus nu sînt de o importanță egală [185, p. 10].

Statele membre sînt, de asemenea, implicate în formularea politicilor de migrație la nivel național (în special, prin intermediul ministerelor afacerilor externe și interne), precum și prin intermediul grupurilor din cadrul Consiliului UE, de exemplu, *Grupurile de lucru privind azilul și migrația.* După adoptarea Tratatului de la Lisabona în 2007, Parlamentul European are, de asemenea, dreptul de a vota pe marginea acordurilor obligatorii cu țările terțe, în special pe marginea acordurilor privind readmisia. În restul cazurilor Parlamentul European este doar informat sau are rol consultativ [185, p. 8].

În contextul celor expuse mai sus, ne vom referi și la deficiențele principale în elaborarea și implementarea politicilor europene comune în domeniul migrației. În opinia lui Weinar, la care subscriem și noi, principala lacună a cadrului de politici europene în domeniul migrației este caracterul ambiguu și dispersat al acestuia. De la bun început, chestiunile migraționale au fost percepute ca un domeniu care nu prevede ca statele să cedeze din suveranitatea lor (împreună cu asemenea probleme cum ar fi reglementarea pieței forței de muncă, sistemele de securitate socială și impozitarea), iar abordarea comună este indezirabilă. Statele membre ale UE au fost reticente în a ceda structurilor europene supranaționale prea multe din atribuțiile lor, creînd, în conformitate cu opinia expusă de Weinar, un spațiu european cu 28 de abordări diferite asupra politicii migraționale care permit doar o armonizare minimă [185, p. 1 - 2].

Statele membre sînt reticente în a renunța la controlul asupra migrației legale, pe care încă o consideră o problemă de politică națională. În plus, articolul 79 alineatul (5) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), cu privire la dezvoltarea politicii de imigrare a UE, prevede în mod expres că „*acest articol nu trebuie să afecteze dreptul statelor membre de a stabili contingentele de admisie pe teritoriile lor a resortisanților din țările terțe aflați în căutarea unui loc de muncă*” [111]. Astfel, reticența statelor membre de a preda controlul asupra migrației legale este codificată în legislația UE [80, p. 44]. CE, la rîndul său, subliniază că migrația legală este una dintre cele trei componente ale Abordării Globale [106, p. 2] și, prin urmare, trebuie să fie luată în considerare în cazul în care UE urmărește o abordare echilibrată a migrației [80, p. 44].

După cum a fost menționat în paragraful anterior, politica în domeniul migrației la nivelul UE și la nivel național este, de asemenea, unul dintre cele mai fierbinți subiecte din dezbaterea politică actuală. Considerentele politice depășesc percepțiile bazate pe cercetările științifice, iar politica de imigrație se poate schimba brusc ca urmare a evoluțiilor electorale [97, p. 14]. Guvernele europene şi electoratele se află în fața unor provocări majore care, într-un fel, explică şi atitudinea ambivalentă față de fenomenul imigrației: o tendință de încurajare şi, în acelaşi timp, manifestări de respingere, oportunism economic şi dezamăgiri în rezultatele proceselor de integrare, şi exemplele pot continua [22, p. 10 - 11].

În același timp, după cum menționează corect cercetătorul român N. Iancu, conflictele se mută pe scena internă, având în vedere faptul că în multe țări europene numărul şi puterea economică şi politică a grupurilor etnice crește. Acest fapt generează noi presiuni şi stimulente pentru includerea intereselor etnice minoritare în politicile economice şi sociale, iar aceste tendințe intră adesea în conflict cu mișcările populiste [22, p. 7]. Pe de o parte, politicile promovate invocă argumente de tip economic: aportul de competențe, acoperirea unor activități față de care nativii UE nu se simt atrași, îmbătrînirea populației din țările europene, fapt ce conduce la o rată de dependență crescută etc. Chiar și în cazul în care opțiunea pentru imigrație nu este prima printre alegerile administrațiilor vest-europene, ea este adesea o soluție la asimetriile dintre cerere și ofertă pe piața muncii. Pe de altă parte, avem reacțiile anti-migrație, a căror utilizare, adesea populistă, în lupta politică nu trebuie să umbrească demersul științific în analizarea rațiunilor și efectelor acestora. Populația autohtonă îi percepe pe migranți și ca pe o amenințare demografică (familiile tinere de migranți au mai mulți copii, integrarea este, evident, lentă), o amenințare economică (dispute asupra aportului economic efectiv al migrației pentru economiile receptoare, în ce măsură impozitele plătite acoperă serviciile publice consumate, efectul asupra locurilor de muncă mai puțin calificate deținute de autohtoni) sau de natură socioculturală (enclavizarea etnică a periferiilor marilor orașe, tensiuni și violențe interetnice, criminalitate, terorism, fragmentare socială, disoluția identității colective etc.). În plan politic, pe fundalul diminuării capacității statului de a garanta securitatea socială, nemulțumirea şi îngrijorarea autohtonilor pun puterea politică într-o dilemă [22, p. 10]. De exemplu, în Marea Britanie, în 2010, guvernul laburist, alarmat de reacția negativă a numeroși alegători față de extinderea imigrației, a anunțat o serie de măsuri menite să limiteze unele fluxuri de imigrație, în timp ce continua să încurajeze migrația forței de muncă calificate [97, p. 8 - 9]. De asemenea, după extinderea UE în 2004 și 2007, libertatea deplină de mişcare a forţei de muncă era percepută ca o amenințare. Dovada o

reprezentau unele opinii din Germania şi Austria, care susţineau că eliminarea restricţiilor de liberă circulaţie ar conduce la importante fluxuri de lucrători din Est, care acceptă salarii mai mici, ameninţînd astfel stabilitatea salariilor din aceste state [21, p. 43]. În rezultat, începînd cu anul 2000, a fost aplicată perioada tranzitorie pentru accesul la piaţa de muncă din UE, formula celor 7 ani (2+3+2) [21, p. 48]. Actualmente, pentru cetăţenii provenind din Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia şi Ungaria restricţiile de muncă au fost ridicate începînd cu 1 mai 2011. Astfel, aceştia au dreptul de a lucra fără permis, ca lucrători independenţi sau angajaţi, oriunde în UE, în Islanda şi Norvegia. Totodată, Comisia Europeană a încheiat dispoziţiile tranzitorii şi posibilitatea de a impune restricţii privind lucrătorii români şi bulgari, în mod irevocabil, la 31 decembrie 2013 [1]. În pofida poziţiei oficiale a CE, unele state membre ale UE se împotrivesc acestei decizii, ca urmare a unor raţiuni politice şi economice naţionale.

În opinia lui N. Iancu, dilema politică în domeniul migraţiei reflectă mult mai mult decît o tensiune între raţionamentul economic şi considerentele politice. Ea dezvăluie o ambiguitate de bază în logica statelor democratic-liberale ale bunăstării, care încearcă, pe de o parte, să susţină un proiect impresionant de promovare a drepturilor egale, dar şi să instituie o protecţie bine conturată a unui grup specific, delimitat în cadrul propriilor frontiere. Aceste presiuni divergente s-au cristalizat într-o serie de dileme politice la nivel european, care pot fi clasificate în patru categorii: politica în domeniul migraţiei forţei de muncă; politica de control a migraţiei, sistemele de azil şi de protecţie şi, respectiv, politicile cu privire la integrare. Toate acestea pot fi puse în aplicare doar într-un context mai larg de cooperare la nivel european, avînd ca obiectiv managementul şi controlul migraţiei [22, p. 10 - 11]. Însă eforturile de a dezvolta un sistem european nu sînt limitate numai de lipsa voinţei politice, dar şi de diferenţele existente între experienţa de migraţie şi structura pieţei forţei de muncă. Pieţele forţei de muncă europene variază foarte mult în cadrul UE din punct de vedere al veniturilor, oportunităţilor şi beneficiilor sociale, fapt care complică construirea unei politici migraţionale comune [79, p. 18 - 20].

Analizînd politicile migraţionale în UE, vom remarca faptul că legătura dintre schimbările demografice şi politicile privind migraţia va reprezenta o problematică importantă în viitorul apropiat, date fiind îmbătrînirea populaţiei, rata înaltă de şomaj şi, prin urmare, necesitatea menţinerii unui anumit nivel de bunăstare în cadrul UE. Din acest considerent, deducem că este nevoie de o politică privind migraţia economică în UE, care ar asigura bunăstarea, ar consolida sistemele de sănătate, de protecţie socială şi de pensii, inclusiv, angajarea legală şi remunerată a migranţilor. De asemenea, o

politică de succes a UE privind migrația economică ar presupune gestionarea fluxurilor migratorii în cooperare cu țările de origine, ținînd cont de realitatea și de necesitățile lor, în baza situațiilor de tip „cîștigător – cîștigător” și pentru a compensa situațiile negative care pot apărea [106].

Dovezile cu privire la legătura dintre imigrație și îmbătrînirea populației sugerează că imigrarea nu poate soluționa, pe cont propriu, problemele legate de acest fenomen, iar intrările nete de imigranți pot compensa doar parțial evoluțiile demografice. Fenomenul de îmbătrînire a populației îi afectează pe migranții înșiși, care, pe măsură ce înaintează în vîrstă, tind să preia modelele de natalitate specifice țării-gazdă. Evident, o funcționare mai bună a pieței forței de muncă va conduce, în viitor, la o integrare mai armonioasă a unui număr din ce în ce mai mare de imigranți din țările non-UE [130, p. 45]. Acest fapt poate genera implicarea mai multor femei în ocuparea forței de muncă, încurajarea persoanelor în vîrstă să lucreze pînă la pensionare, instruiri și un nivel de educație mai receptive la necesitățile pieței, rate mai mari de participare a migranților, politică familială activă [79, p. 8].

Viteza de schimbare și natura dinamică a fluxurilor curente de migrație prezintă o adevărată provocare pentru factorii de decizie. Predicțiile arată că consecințele pe termen lung ale schimbărilor demografice ar trebui să fie tratate cu atenția cuvenită de către politicieni și nu doar din perspectiva celor mai apropiate alegeri. Trebuie de recunoscut că reformele necesare pentru a compensa declinul și îmbătrînirea populației vor fi dureroase, vor afecta întreaga populație și vor remodela situația socială a viitoarelor generații [83, p. 28]. Cu siguranță, mai mult sau mai puțin vizibil, guvernele vor insista pe o „triere” mai atentă a fluxurilor de imigranți, în măsură să mărească prin aceasta numărul și calitatea migranților „doriți”, respectiv, să poată stopa ferm intrarea celor „nedoriți”, chiar dacă în această categorie intră, pe lîngă migrații ilegali, și refugiații, solicitanții de azil sau cazurile umanitare [22, p. 7].

Sîntem de acord cu cercetătorul Castles că, inițial, factorii de decizie în procesul de elaborare și implementare a politicii migraționale ar trebui să înțeleagă că fenomenul migrațional reprezintă un proces social, cu o dinamică inerentă, caracterizat de trei principii-cheie: importanța factorului migrațional; autosusținerea procesului migrațional imediat după declanșarea lui; apariția dependenței structurale reciproce între țările de emigrație și imigrație. Politica în domeniul migrației este sortită eșecului dacă nu abordează cauzele atît ale migrației economice, cît și ale celei forțate în modelul actual al inegalității globale. Rețelele transnaționale în toate formele lor vor submina controlul migrației atîta timp cît se bazează pe logica națională și sînt separate politicile-cheie cu privire la

asistență externă, comerț, dezvoltare și guvernare. Exemplul UE poate servi drept dovadă că chiar și cea mai avansată comunitate supranațională întîlnește dificultăți în depășirea logicii controlului național.

După cum a fost menționat anterior, înțelegerea proceselor migraționale trebuie să fie legată de analiza mecanismului de formare a politicului și a politicilor în cadrul statelor și structurilor supranaționale la nivel european. Aceasta include examinarea intereselor tuturor segmentelor din societate, precum și a modalităților de articulare a lor. De exemplu, în timp ce procesele migraționale sînt de durată lungă, ciclurile politice sînt de durată scurtă, deoarece sînt determinate de perioadele electorale. Experiența UE vine să elucideze dificultatea formulării politicilor corespunzătoare de reacție la cauzele de origine ale proceselor migraționale în contextul diferențierii obiectivelor instituțiilor UE și ale guvernelor statelor membre ale UE, deoarece implementarea abordării transversale şi integrate de către Guvern („the-whole-of-Government") este dificilă atît în cadrul unui stat național, cît și la nivel supranațional.

2.4. Concluzii la compartimentul 2

Acest compartiment a fost dedicat examinării contextului actual, genezei și etapelor migrației forței de muncă în UE, precum și analizei politicilor migraționale comunitare la etapa contemporană:

1. Sintetizînd punctele de vedere ale unor experți, autorul a dedus următoarele domenii principale de schimbări în procesele de migrație internaționalăîn contextual global actual: a) globalizarea și schimbările în țările de origine și în țările de destinație a migranților; b) intensificarea migrației sau accelerarea creșterii economice și a proceselor de migrație în toate regiunile lumii; c) stratificarea migrației; d) feminizarea migrației; e) nivelul scăzut al natalității și îmbătrînirea populației în țările dezvoltate; f) globalizarea şi cererea de forță de muncă; g) includerea problematicii migrației pe agenda politică la nivel mondial;

2. S-a constatat că la nivel mondial se menține o probabilitate înaltă ca fluxurile de migrație să crească sau, cel puțin, să rămînă constante în următorii 20 de ani, fapt care poate varia din punct de vedere al anvergurii, al nivelului de acoperire și al complexității;

3. Din perspectiva genezei procesului migrației forței de muncă în UE, perioada post-belică este caracterizată de patru valuri, fiecare avînd caracteristicile sale distincte. Cel de-al patrulea sau prezentul val de migrație a forței de muncă în UE este caracterizat de anumite tendințe comune (îmbătrînirea populației, scăderea natalității, necesitatea menținerii nivelului de bunăstare, importanța

atragerii forței de muncă de calificare înaltă, creșterea migrației ilegale, politizarea excesivă a subiectului migrației, importanța integrării mai bune a migranților etc.). Acestea influențează dinamica și conținutul procesului migrației la nivel european și au condiționat necesitatea ajustării corespunzătoare a politicilor migraționale în cadrul UE;

4. Începînd cu primii ani ai secolului al XXI-lea, la nivelul UE s-a impus necesitatea reevaluării politicilor de migrație în conformitate cu noile tendințe demografice, sociale și economice**,** concentrîndu-și, de fapt, atenția asupra **„**gestionării migrației" și încurajînd situațiile de tip „cîștigător – cîștigător" între țările de origine și de destinație ale migranților. În consecință, politicile migraționiste ale UE includ, la momentul de față, următoarele patru domenii: a) politici pentru reglementarea şi controlul fluxurilor migratorii; b) politici pentru combaterea migrației şi a angajării ilegale a lucrătorilor străini; c) politici pentru integrarea imigranților; d) politici privind cooperarea internațională în domeniul migrației;

5. În același timp, politicile europene comune în domeniul migrației forței de muncă au caracter ambiguu și dispersat, fiind influențate de reticența statelor membre de a ceda din suveranitatea lor (în special, în probleme cum ar fi reglementarea pieței forței de muncă, sistemele de securitate socială și impozitarea), ceea ce permite doar o armonizare minima;.

6. Politica în domeniul migrației la nivelul UE și la nivel național ocupă un loc de frunte în topul dezbaterilor politice actuale, în care considerentele politice depășesc percepțiile bazate pe cercetările științifice, iar politica migrațională se poate schimba brusc, în dependență de evoluțiile electorale;

7. Persistă probabilitatea că, în pofida necesității de reacționare rapidă și eficientă la provocările curente de ordin demografic, economic, social etc., guvernele europene se vor confrunta cu dificultăți în justificarea și convingerea electoratului de importanța elaborării și implementării politicilor și programelor în domeniul migrației. În contextul dat, necesitatea de a-i informa corect pe cetățenii UE asupra tendințelor de evoluție de pe piața muncii europene devine extrem de importantă;

8. Consecințele pe termen lung generate de schimbările demografice, economice, sociale etc. pe continentul european ar trebui să fie tratate cu atenția cuvenită de către politicieni, și nu doar din perspectiva celor mai apropiate alegeri. Astfel, înțelegerea proceselor migraționale trebuie să fie legată de analiza mecanismului de formare a politicului și a politicilor în cadrul statelor și structurilor supranaționale la nivel european, examinînd modalitățile de articulare a intereselor tuturor segmentelor din societate.

3. MIGRAȚIUNEA FORȚEI DE MUNCĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Colapsul Uniunii Sovietice și, prin urmare, obținerea independenței de către Republica Moldova, deteriorarea semnificativă a situației socioeconomice și liberalizarea regimului de ieșire-intrare pe teritoriul țării au determinat includerea cetățenilor moldoveni în procesele migraționale internaționale, începînd cu anii 1990 ai secolului trecut. În condițiile RM, acest fenomen se caracterizează prin patru etape sau valuri în evoluția sa, cu dinamica și particularitățile proprii fiecărei etape. Actualmente, statele membre ale UE înglobează aproape jumătate din fluxurile forței de muncă din RM, ceea ce cauzează un impact politic, social, economic, cultural atît asupra țărilor de destinație, cît și asupra țării de origine a lor, și care impact necesită a fi studiat cu toată minuțiozitatea.

Rolul și locul politicilor migraționale în RM și UE este condiționat de importanța incontestabilă a integrării și adaptării migranților în UE, de necesitatea gestionării eficiente a proceselor migraționale, a valorificării efectelor pozitive și a neutralizării eventualelor riscuri eminente migrației forței de muncă. Conștientizarea acestui fapt determină imperativitatea de a consolida, ajusta și armoniza cadrul normativ și instituțional al politicilor migraționale atît la nivel european, cît și la cel autohton. În acest context, atît pentru statele-gazdă, cît și pentru RM se impune imperios elaborarea politicilor migraționale orientate spre reîntoarcerea și reintegrarea migranților de muncă moldoveni din UE din motive de ordin demografic, social, economic etc. Finalitatea acestor acțiuni ar presupune subordonarea priorităților naționale generale și a perspectivelor de dezvoltare a țării.

3.1. Fluxurile și tendințele generale ale migrației de muncă a cetățenilor Republicii Moldova în Uniunea Europeană

Scurt istoric și factorii principali determinanți ai tendințelor migraționiste

Destrămarea URSS şi declararea la 27 august 1991 a independenței statului a generat pentru cetățenii Republicii Moldova un şir de oportunități, inclusiv posibilitatea de a se deplasa peste hotare temporar sau permanent, cu stabilirea locului de trai în afara ţării [6, p. 4 - 46]. Pe de o parte, fenomenul emigrației a început după colapsul Uniunii Sovietice şi a luat amploare pe parcursul crizei financiare în anii 1998 - 1999, cînd reducerea numărului de locuri de muncă, disponibilizările în masă şi micşorarea considerabilă a salariilor sau chiar neachitarea salariilor de către întreprinderile falite şi

de sectorul bugetar i-au determinat pe moldoveni să caute locuri de muncă peste hotare pentru a supraviețui şi a scăpa de sărăcie [6, p. 152]. Veniturile reduse rezultate din cultivarea loturilor de pământ, lipsa oportunităților de angajare, salariile mici din sectorul agricol, cumulate cu o infrastructură slab dezvoltată şi servicii de calitate joasă au condus la diminuarea numărului de locuitori antrenați în agricultură şi în activitățile conexe acesteia şi au contribuit semnificativ la exodul masiv al forţei de muncă, în special din mediul rural, prin procese paralele de emigrare şi urbanizare (*A se vedea Figura 3.1*) [6, p. 48 - 49].

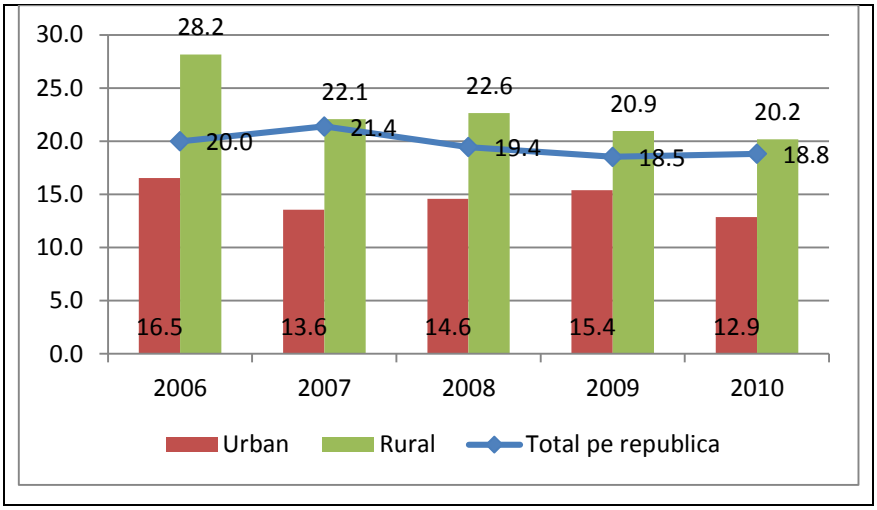

Figura 3.1. Evoluţia migraţiei temporare din mediul urban şi rural, % [6, p. 45 - 46]

Pe de altă parte, democratizarea țării, liberalizarea procedurilor de ieşire, intrare şi de traversare a frontierei RM, amplificate de schimbările dramatice de ordin socioeconomic, au descătuşat mentalitatea, au consolidat dorința de a-şi asuma riscuri, de a conta pe capacitățile, cunoştințele şi talentele proprii, de a deveni o parte componentă a procesului european comun. Acestea au stimulat convingerea, literalmente, a oricărui locuitor al RM de a-şi părăsi țara. Dacă ideea de a emigra şi a schimba domiciliul permanent nu este atractivă pentru fiecare cetățean al RM, atunci intenția de a se angaja temporar peste hotare şi de a cîştiga bani devine scopul majorității cetățenilor apți de muncă. Ei sînt dispuşi să accepte conştient diferite riscuri şi privațiuni, să achite sume exagerate de bani pentru a munci peste hotare şi să renunțe, prin urmare, la întreținerea sa şi a familiei sale din salariul cîştigat în Republica Moldova [68, p. 111 - 112]. La momentul de față, factorii care au determinat plecarea la muncă peste hotare sînt, în mare parte, de natură economică: lipsa oportunităților de a obține venituri adecvate pentru trai. Astfel, în anul 2013, 3 din 4 (76,5 %) migranţi

au indicat ca motiv principal al plecării peste hotare *salariile mici în Republica Moldova.* Printre alte motive au fost invocate lipsa locurilor de muncă conform competențelor/calificărilor avute (8,8 %) şi condițiile de muncă proaste(6,0 %) [16, p. 10] (*A se vedea Anexa 6*).

Într-un mediu atît de dificil, migraţia pare să fie o strategie de supraviețuire. Fluxurile migraţionale sînt uneori impulsionate de istoriile de succes ale migranţilor şi de reţelele sociale constituite peste hotare (rude, cunoştinţe şi prieteni apropiaţi, care deja locuiesc şi muncesc acolo) [6, p. 51]. Astfel, datele cercetărilor sociologice relevă că, în cazul elucidării cauzelor și tendințelor de emigrare din RM, o deosebită valoare au *teoria rețelelor sociale* și *teoria economică neoclasică* [11, p. 26], care au fost descrise desfășurat în compartimentul I al tezei în cauză. Prin urmare, migrația forței de muncă din RM a evoluat în diferite perioade de timp, cristalizîndu-se în două forme de bază: migrația permanentă şi migrația temporară [6, p. 45 - 46].

Migraţia permanentă a luat amploare în 1985 – 1995 şi a vizat patru ţări principale de destinaţie: Israel, Rusia, Ucraina şi Germania. Ulterior, fluxurile emigrării permanente au fost atrase de Canada, un flux care continuă şi pînă în prezent, în mare parte reprezentat de specialiştii de calificare înaltă şi de familiile acestora [6, p. 28]. Migraţia temporară a înregistrat progresiv proporţii semnificative începînd cu 1990, şi s-a produs, în mare parte, pentru a îmbunătăţi situaţia economică/financiară sau pentru căutarea oportunităţilor de studii, ultima incluzînd tineretul care a obţinut oportunitatea de a depune dosare de aplicare în mod individual pentru burse în străinătate. Impulsionat de situaţia social-economică, fenomenul migraţional a evoluat şi în funcţie de politicile migraţioniste adoptate în diferite perioade de timp, inclusiv sub impactul unor variabile, cum ar fi aflarea legală sau ilegală peste hotare [6, p. 45 - 46].

Analizînd trecutul și prezentul trendurilor migraționiste, pot fi identificate următoarele patru etape în evoluția proceselor de migrație din RM, începînd cu obținerea independenței:

Prima etapă (1990 - 1994). Specificul acestei etape constă în reglementarea proceselor migraţioniste, care îşi aveau rădăcini în spaţiul geopolitic sovietic şi post-sovietic, inclusiv, în protecţia drepturilor moldovenilor care activau în fostele republici sovietice (aproximativ 560 mii de persoane). Deteriorarea situaţiei social-economice şi aprofundarea sărăciei a condus la faptul că în prima jumătate a anilor 1990 ai secolului trecut a luat amploare migraţia economică comercială de tip „suveică” („shattle”, „celnok”), reprezentînd migraţia în scop de procurare de bunuri peste hotare şi de comercializare a acestora în ţară la un preţ mai mare. Rutele de bază ale migraţiei comerciale de acest tip erau înspre Turcia, Rusia, România, Germania şi Polonia (în special în raioanele de nord). În

următorii ani aceasta se reduce treptat şi este înlocuită integral cu migraţia forţei de muncă. Pentru această perioadă este caracteristică şi migrația internă a populației din regiunea transnistreană, în special spre capitala țării, generată de conflictul armat din 1992 [6, p. 46].

A doua etapă (1995 - 2000). Această etapă se caracterizează prin integrarea republicii în procesele migraţionale orientate, mai ales, spre Europa. Anii 1998 - 1999 au fost marcați de criza economică acută, care a condus la pierderea locurilor de muncă, deteriorarea semnificativă a pieței, creșterea sărăciei, afectînd 73 % din totalul populației. În rezultat, ia amploare migrația spontană de muncă, preponderent ilegală. Totodată, încep să se contureze efectele pozitive ale fenomenului migrației, care pînă în 2000 viza, în special, Rusia şi Italia. Au crescut intrările valutei străine în RM, şi a crescut interesul pentru fenomenul migrației atît al publicului general, cît şi în rîndurile factorilor de decizie politică. Autoritățile statului încep să întreprindă măsuri de reglementare a proceselor migrației de muncă [6, p. 47].

A treia etapă (2001 - 2006). Această etapă se caracterizează prin măsurile adoptate de Guvernul RM pentru a promova legalizarea şi reglementarea fluxurilor migrației ilegale, precum şi protecția drepturilor migranţilor în țările de destinație. În perioada respectivă migrația ilegală era determinată de dificultatea de a obține viză, de lipsa posibilității de a pleca la muncă legal în afara țării din cauza numărului mic de acorduri în domeniul muncii încheiate între RM şi alte state, precum şi de impozitele mari ce urmau să fie plătite pentru obținerea legalizării șederii pe teritoriul țărilor de destinație. În această perioadă au fost inițiate un șir de dialoguri cu 19 ţări, au fost semnate acorduri bilaterale în domeniul migrației de muncă şi deschise în RM consulate ale principalelor state recipiente ale migranţilor ilegali de muncă (Portugalia, Grecia şi Italia) [6, p. 47 - 48].

Etapa a patra (din mai 2006 pînă în prezent). În luna mai 2006, în cadrul procesului de reorganizare a administrației publice centrale, a fost dizolvat Serviciul de Stat Migrațiune, iar competențele acestuia au fost divizate între două ministere. Astfel, MAI a creat în cadrul său BMA, care a preluat competențele în domeniul imigrării străinilor şi al azilului, iar Ministerul Economiei şi Comerțului – competențele în domeniul migrației forței de muncă. Începînd cu 2009, aceste responsabilități au fost delegate MMPSF. Actualmente este promovată abordarea conceptuală privind reglementarea migraţiei forţei de muncă, desfășurarea reformei instituționale şi cooperarea mai strînsă cu UE. Odată cu lansarea cursului spre integrarea europeană, RM realizează eforturi esențiale privind reglarea proceselor migraţionale, iar migrația ilegală la muncă este înlocuită treptat cu politici în vederea reglementării migrației legale, prin semnarea acordurilor cu țările de destinație [6, p. 48 - 49].

Referindu-ne la destinațiile geografice de emigrare, vom menționa că, dacă anterior se păstra tendința emigrării forței de muncă din RM în statele CSI, în primul rînd, în Federaţia Rusă, atunci, relativ recent, apare vectorul de vest și de sud-vest al migrației forței de muncă. În acest context, este important de subliniat că treptat se produce reorientarea lucrătorilor migranți spre statele membre ale UE, în special spre Italia, Portugalia, Spania, Grecia, care sînt caracterizate prin ponderea semnificativă a sectorului neformal în economiile țărilor [68, p. 126] (A se vedea Anexa 6). Plasarea pe prim-plan a vectorului de vest al migrației de muncă a fost favorizată de un şir de factori, cei mai importanți fiind următorii: distanța geografică realmente egală a RM atît față de statele membre ale UE, cît și față de Federaţia Rusă; apropierea grupului lingvistic latin pentru moldoveni, a grupului lingvistic turc pentru găgăuzi, a grupului lingvistic slavon pentru vorbitorii de limbă rusă din Moldova; rețeaua persoanelor cunoscute, creată prin intermediul diasporei evreiești-moldovenești în Germania, Israel și din alte state; liberalizarea regimului de vize între RM şi UE, începînd cu aprilie 2014; o serie de amnistii migraţionale şi alte mecanisme de reglare a migraţiei în statele membre ale UE, care au permis transformarea statutului ilegal în cel legal; un nivel înalt al criminalității, debandadei antreprenoriale, polițienești și birocratice în Federaţia Rusă [68, p. 126 - 127]. Cîștigurile vădit mai mari în statele membre ale UE, în comparație cu cele din Federaţia Rusă, reprezintă unul din factorii-cheie în acest sens. În conformitate cu datele cercetărilor sociologice, un lucrător migrant din RM, care lucrează peste hotare, cîștigă lunar 543 de dolari SUA, în țările CSI–368 de dolari SUA, în timp ce în țările occidentale – în mediu 600-1000 de dolari SUA și numai în Germania – 1300 de dolari SUA. Lucrătorii migranți moldoveni, care activează în domeniul construcțiilor în Rusia, cîștigă în mediu de la 450 pînă la 750 de dolari SUA, iar în statele UE - de la 900 pînă la 1500 de dolari SUA [67, p. 30 - 31].

Dacă inițial reprezentanții minorităților naționale erau mai activi în procesul migrației de muncă, atunci la etapa actuală în astfel de procese participă reprezentanții tuturor grupurilor etnice, inclusiv ai națiunii titulare [70, p. 158 - 170]. Totodată, cu excepția Transnistriei și Găgăuziei, care se orientează preponderent spre Rusia şi Turcia, în alte regiuni și zone ale ţării componentul etnic nu determină comportamentul migrațional al populației RM [68, p. 127 - 128].

Tendințele migraționale actuale

Din perspectiva statisticii, există diverse abordări naționale în ceea ce privește evaluarea numărului de persoane implicate în procesele migraţionale, acestea fiind diferite de abordările internaţionale în acest sens. În această ordine de idei, numărul de persoane din țară implicate în procesele migraţionale este calculat diferit. În RM sînt utilizate, în linii mari, trei abordări privind estimarea emigrării internaţionale, acestea fiind: i. „emigrarea documentată", această formă incluzînd retragerea vizei de reşedinţă şi declararea emigrării pe termen lung sau pentru totdeauna din ţară, cunoscută şi sub noțiunea de emigrare permanentă; ii. plecarea la muncă sau în căutare de lucru peste hotare, considerată, de asemenea, ca fiind „migrare temporară/ circulară"; şi iii. plecarea din ţară înregistrată la frontieră, aceasta de facto incluzînd pe ambele: „emigrarea documentată/permanentă" şi „migrarea temporară/circulară" [6, p. 54].

Astfel, numărul de migranţi variază considerabil în dependență de sursa de informație şi de metodologia de evaluare aplicată: 92 184 de emigranţi documentați, conform RSP în 2013, începînd cu anul 2005 [6, p. 27]; circa 300000 de persoane sau aproximativ 25 % din populaţia activă din punct de vedere economic, cu o medie anuală de 311 000 de persoane în 2010, conform AFM [6, p. 28]; aproximativ 800 – 900 000 de lucrători migranţi, conform reprezentanţilor domeniului academic [168]; de la 340 mii pînă la 1 mln. de persoane, conform cifrelor care figurează în mass-media moldovenească; mai mult de 700 mii de persoane, conform datelor Băncii Mondiale, ceea ce constituie aproape jumătate din numărul populației apte de muncă; circa 750 000 de persoane, conform estimărilor OIM care calculează fluxul anual al migranților la un nivel de aproximativ 1,4 % din totalul populației RM [168] (*A se vedea Anexa 6*). Însă, OIM apreciază că este foarte dificil de estimat acest fenomen, inclusiv, din cauza lipsei controlului formal la porțiunea transnistreană a hotarului cu Ucraina. Baza de date EUROSTAT, cu informații colectate din treizeci de ţări din cadrul Zonei Economice Europene, care găzduiesc migranţi moldoveni, oferă date valoroase în scopul comparării numărului acestora cu datele furnizate de autoritățile moldovenești. În conformitate cu aceste date, stocul cumulativ al imigranţilor moldoveni în UE a fost estimat la circa 196 mii de persoane, conform situaţiei din 31 decembrie 2010. Aceasta a reprezentat o creștere de aproximativ 60 % în comparație cu nivelul atins în 2007 [6, p. 57 - 58]. În același timp, această cifră diferă de cele care se vehiculează în RM, fapt explicat prin evidenţa insuficientă a acestor persoane în ţară. De aici rezultă necorelarea definiției aplicate în RM privind emigrarea cu definiţia internațională utilizată în acest scop, precum şi lipsa de informaţii despre persoanele stabilite cu traiul în afara ţării [6, p. 71] (*A se vedea Anexa 6*)

Subestimarea datelor cu privire la numărul de migranţi moldoveni se produce în rezultatul mai multor scăpări şi inexactităţi, ca de exemplu, migranţii cu statut iregular nu sînt incluşi în aceste estimări din cauza caracteristicilor specifice ale acestei surse de date (imigranți documentați) [6, p. 29]. În același timp, acest număr ar putea fi supraestimat, deoarece persoanele înregistrate în țările-gazdă sînt antrenate în migrația temporară, sezonieră şi nu pot fi considerate drept emigranți, prin definiție [6, p. 57 - 58]. Unele din persoanele date au și dubla cetățenie a încă unuia din statele membre ale UE fie că au fost naturalizate, fie că au reclamat originile istorice (de exemplu, în România sau Bulgaria). Recent, numărul de cetățeni moldoveni care au solicitat cetățenia statelor membre ale UE a crescut considerabil, însă aceștia deocamdată nu este reflectat în statistica privind persoanele străine care își au reședința în țara-gazdă în mod legal. În perioada 2000 – 2010, 43 882 de cetățeni ai RM au devenit cetățeni ai statelor membre ale UE (în special, ai României, Portugaliei, Italiei, Bulgariei, Germaniei, Marii Britanii și Irlandei) [157, p. 58 - 59]. Aceasta, de asemenea, ar însemna că Guvernul RM trebuie să acorde o atenție specială persoanelor care au fost repatriate, precum și diasporei moldovenești, cu scop de folosire a potențialului lor pentru dezvoltarea țării [157, p. 71].

Conform informației din baza de date EUROSTAT, în perioada 2005–2010 fluxul cel mai mare de imigrări din Moldova a fost înregistrat în anul 2010 către Italia şi a constituit 27034 de persoane [6, p. 65]. De asemenea, cetățenii moldoveni sînt reprezentați cel mai masiv (datele anului 2009) în Portugalia – 21353 de persoane (12,8 %), Spania – 17536 de persoane (10,5 %), Germania – 13214 de persoane (7,9 %), România – 10450 de persoane (6,3 %), Cehia – 8435 de persoane (5,1%) [41, p. 124 - 125]. Țări precum Franța, Marea Britanie, Grecia, Cipru, Lituania, Estonia ș. a. nu oferă date statistice EUROSTAT-ului privind numărul de rezidenți moldoveni, de unde iarăși rezultă că situația prezentată este incompletă [157, p. 57] (*A se vedea Anexa 6*).

Marea majoritate a moldovenilor imigrează în statele membre ale UE în scop de muncă (46.5 % din numărul total al permiselor de ședere), de reunificare a familiei (78 606 de permise de ședere sau 33,6 %) sau din alte motive [157, p. 61] (*A se vedea Anexa 6*).

Conform datelor oficiale ale EUROSTAT-ului privind permisele de ședere, lucrătorii migranți din RM în UE sînt preponderent femei (în 2010 au fost eliberate pentru femei 24 845 de permise de ședere pentru desfășurarea unei activități remunerate, în comparație cu 8 298 de permise eliberate pentru bărbați). De exemplu, în Italia numărul de femei a constituit în 2010 aproape 2/3 din numărul total de persoane plecate din RM [6, p. 67]. Totodată, în trimestrul IV 2012 bărbații predominau în mai multe state membre, în special în Franța (70 % bărbați și 30 % femei) și Portugalia (69, 2 %

bărbați și 30, 8 % femei) [25, p. 6]. Pentru comparație, proporția bărbaților care pleacă în Rusia a constituit peste 70 % pe parcursul perioadei analizate [6, p. 85 - 86].

Cetățenii moldoveni desfășoară în UE, cu precădere, activități casnice, în sectorul de construcții și în agricultură, în timp ce rata migranților de o calificare înaltă este scăzută. Conform autorităților moldovenești, migranții din RM sînt relativ tineri, cu vîrste cuprinse între 20 și 49 de ani [157, p. 62]. Datele statistice arată că un rol semnificativ asupra formării fluxului migrațional îl are nivelul de instruire care influențează asupra capacității de integrare pe piața muncii. Astfel, migranţii plecaţi la muncă în Italia, Portugalia şi în România se caracterizează prin ponderea mai mare a persoanelor cu nivel înalt de instruire (studii superioare, medii de specialitate şi secundar profesionale). În Italia aceștia constituie 59 % din totalul celor aflaţi aici, în Portugalia – 54,9 %, în România – peste 78 %. Pentru comparație, în Rusia, Turcia, Israel, Ucraina, Grecia este dominantă de ponderea migranţilor cu studii liceale, medii generale sau cu nivel scăzut de calificare [6, p. 86].

Semnificația migrației ilegale în UE scade și are loc, de asemenea, reducerea numărului de migranți ilegali. Datele statistice ale Centrului Internațional pentru problemele migrației și politicii de dezvoltare (ICMPD, Viena, Austria) servesc ca dovadă în acest sens (A se vedea Anexa 6). Aceasta se explică prin faptul că problemele securității și migrației încep să ocupe locul-cheie în strategia migrațională a UE. Respectiv, crește controlul la hotarele UE cu statele vecine. Multe țări, care în trecut erau vecinii UE, devin membri cu drepturi depline și încep să consolideze sistemul de control la frontieră [68, p. 124 - 125].

În acest context, este important de remarcat că procesul migrațional are un impact semnificativ asupra lucrătorilor calificați, în special, din sectorul educației și al ocrotirii sănătății. Aşadar, ca urmare a salarizării joase şi a condiţiilor de muncă precare, în perioada 1996 - 2000, peste 12 mii de cadre medicale au părăsit sistemul sănătății, circa 82 % din totalul acestora fiind personal medical mediu. În consecință, nivelul de asigurare cu medici s-a redus cu circa 14,3 %, iar a personalului medical mediu cu circa 21%. Odată cu relansarea economică în primii ani ai secolului al XXI-lea şi introducerii schemelor de asigurări obligatorii de asistență medicală, intensitatea exodului din sistem s-a redus, însă fluctuația şi deficitul de personal rămîne a fi o problemă actuală. De exemplu, în anul 2010, în sistemul de ocrotire a sănătății activau 10619 medici şi 22003 de personal mediu. Comparativ cu anul 2009, numărul acestora a scăzut cu 1,3 % pentru medici şi cu 0,6 % pentru personalul medical mediu, iar în raport cu anul 2005 – cu circa 2 %. Gradul de asigurare cu lucrători medicali este de 29,8 medici

şi 64,5 lucrători medicali cu studii medii la 10000 de locuitori, menţinîndu-se puţin sub nivelul mediu al UE unde reprezintă de 32,3 şi 77,5 la 10000 de locuitori [6, p.156] (*A se vedea Anexa 6*).

În prezent, UE susţine o iniţiativă gestionată de Organizaţia Mondială a Sănătăţii în RM, care-şi propune să transforme migraţia lucrătorilor medicali într-o mobilitate circulară, fortificînd instruirea cadrelor şi prevenind riscul exodului şi al „irosirii de creiere" din RM. Este preconizat crearea unui cadru favorabil pentru migrația legală a acestora cu reducerea efectelor negative ale acestui fenomen asupra sistemului de sănătate, cît şi pentru facilitarea reintegrării lucrătorilor medicali reîntorşi.

Migrația personalului din sistemul de învățămînt din RM a condus la înrăutățirea procesului didactic. Astfel, din cauza salariilor neatractive, care sînt printre cele mai mici în economia națională, în perioada 2005–2010 circa 9,4 mii de profesori au părăsit sistemul educațional. Datele statistice arată că ponderea cadrelor didactice tinere în învățămînt este în scădere, pe cînd ponderea celor de vîrsta pensionării este în creștere continuă [6, p. 157] (*A se vedea Anexa 6*). Conform datelor studiului privind impactul migraţiei cadrelor didactice şi ale cercetătorilor asupra economiei, ale sistemelor de învăţămînt şi ale competitivității forţei de muncă pe termen scurt, mediu şi lung, în RM din 2013, cel puțin, o jumătate dintre profesorii intervievați şi-au exprimat intenția de a pleca peste hotare, 40,4 % dintre respondenți au spus că vor să plece peste hotare pentru o muncă temporară, iar 7,9 % – să plece peste hotare definitiv şi 5,4 % – pentru studii. Principalele motive pentru a migra sînt: de a cîştiga mai mulți bani peste hotare; de a îmbunătăți condițiile de trai ale familiei; de a cumpăra o casă/ apartament pentru familie/copii; de a obține experiență nouă, calificări noi şi de a accesa cele mai bune servicii şi tehnologii; de a plăti pentru studiile copiilor; situația economică, politică şi socială din RM sau a nu vedea niciun viitor în țară pentru dînșii sau pentru copiii lor.

Probabilitatea de a pleca din RM pe parcursul următoarelor 12 luni este mai înaltă în rîndul celor care dețin cetățenie dublă, predau la universitate și/sau sînt cercetători cu un grad științific, precum şi în rîndul celor care au o experiență de muncă de peste 20 de ani şi locuiesc în mediul urban. Țările din topul celor mai preferate de către respondenți sînt: Italia - 23,3 %, Canada - 17,4 %, Franţa - 15,1 %, Federaţia Rusă - 10,5 %, Germania - 9,3 %, SUA - 9,3 %, Marea Britanie - 3,5 %, România, Spania, Israel - 2,3 % fiecare, Olanda, Portugalia, Bulgaria, Belgia – 1,2 % fiecare. Țara de destinație este aleasă în baza următoarelor criterii: oportunități mai bune de angajare în cîmpul muncii şi salarii mai mari în comparație cu alte țări (69,8 %), prieteni şi rude care lucrează în țara dată (46,5 %), faptul că vorbesc limba țării date (44,2 %), costuri de trai reduse în comparație cu alte țări (24,4 %), oportunităţi mai bune de studii (17,4 %) [6, p.156 - 160].

Cadrul instituțional de gestionare a migrației

Pe parcursul ultimilor ani, conştientizarea migraţiei drept un fenomen pozitiv pentru dezvoltarea ţării, angajamentul concomitent de a gestiona proactiv provocările şi oportunitățile acesteia, dar şi costurile sociale negative, au generat activități intense de ordin legislativ la nivelul de elaborare a politicilor întreprinse de Guvernul RM. A fost adoptată o multitudine de documente conceptuale şi legi care determină politica migraţională în domeniile-cheie ale gestionării migraţiei şi practicilor migraţionale pentru o perioadă de termen mediu şi lung. Majoritatea din acestea sînt în conformitate cu standardele internaționale şi acquis-ul comunitar, ţinînd cont de contextul aspirațiilor de integrare europeană a statului moldav [6, p. 39 - 40]. Această opinie este împărtășită și de reprezentanții Centrului pentru Migrație, Politică și Societate (COMPAS), afiliat Universității din Oxford. Se consideră că implementarea politicilor migraționale este facilitată de atitudinea curentă deschisă a Guvernului față de țările occidentale, precum și de un nivel înalt al responsabilității în raport cu obligațiile și oportunitățile oferite de UE [168].

Guvernul RM a recunoscut la cel mai înalt nivel necesitatea unei abordări coordonate şi integrate pentru gestionarea migraţiei prin intermediul Strategiei Naţionale de Dezvoltare 2012–2020, care a fost adoptată în iulie 2012 şi se axează pe remitenţe şi pe emigrarea tinerilor. Totuși, prevalența vădită a migraţiei şi impactul asupra societății condiționează necesitatea evaluării interconexiunilor sectoriale cu migraţia şi a conectării multinivelare la politicile naționale de dezvoltare. Pentru a menţine concordanța agendelor cu privire la migraţie şi dezvoltare, Guvernul RM a promovat în 2011 un proces cu privire la consolidarea integrării sistematice a migraţiei în strategiile naţionale de dezvoltare, un proces condus de Cancelaria de Stat în cadrul unei abordări care vizează întregul guvern, susţinut de Echipa de Ţară ONU în Moldova cu OIM în calitate de punct de contact [6, p. 43]. La moment, RM dispune de un cadru instituţional bine dezvoltat în domeniul gestionării migraţiei, cît şi de politici migraţionale elaborate cu participarea numeroșilor actori instituţionali. Cel puţin 12 autorităţi de stat cu diverse mandate şi funcţii se ocupă direct de gestionarea proceselor migraționale. De asemenea, a fost creat un mecanism amplu de coordonare a politicilor migraționale prin intermediul a şapte organe interinstituționale de coordonare în domeniul migraţiei. Acestea sînt de diverse niveluri: comisii, comitete, grupuri de lucru cu diferiți moderatori. Accentul tematic şi funcţiile acestora variază de la planificarea strategică pînă la planificarea sectorială, monitorizarea implementării şi coordonarea activităţilor ce ţin de instrumente şi procese specifice [6, p. 41].

RM promovează şi investeşte în dialogul bilateral, multilateral şi internațional cu privire la migraţie. În 2008 aceasta a aderat la unul din primele două Parteneriate de Mobilitate cu UE. Este una din cele mai active ţări din Parteneriatul Estic şi susţine activ Panelul vizînd Migraţia şi Azilul, fiind un partener activ şi în cadrul Procesului Söderköping. Moldova ia parte la procesul de la Praga şi la cel de la Budapesta, vine cu contribuții notabile şi participă constant la Forul Global pentru Migraţie şi Dezvoltare, găzduind un eveniment al FGMD la Chişinău sub preşedinția elveţiană în 2011. Pe parcursul anilor 2008 - 2014, 11 acorduri bilaterale vizînd securitatea socială au fost semnate cu statele membre UE (România, Luxemburg, Austria, Estonia, Cehia, Belgia, Polonia, Ungaria, Bulgaria, Lituania şi Portugalia). Pe parcursul anilor 2009 - 2011 a fost încheiat un Acord de Readmisie cu UE şi au fost semnate 11 protocoale de implementare cu statele membre ale UE, adiţional, fiind încheiate acorduri de readmisie şi cu 5 state non-membre UE [6, p. 40 - 41].

Cel puţin zece organizaţii internaționale/interguvernamentale pot fi descrise ca fiind actori asociaţi activi atît în ceea ce priveşte definirea abordărilor, cît şi din perspectiva parteneriatului pentru implementarea acțiunilor axate pe migrație, iar OIM deţine o autoritate clară în ceea ce priveşte conducerea sectorului dat [6, p. 41].

Concomitent, deşi la moment există un mecanism instituțional solid, precum şi un cadru legislativ care stabileşte şi pune bazele unui sistem eficient de management al migraţiei, politicile migraţionale sînt gestionate de o varietate de reglementări guvernamentale şi de instrumente legislative care determină apariţia dublărilor şi crearea unor conflicte. Strategiile şi planurile de acţiuni se suprapun ocazional şi nu se complementează din cauza lipsei mecanismelor şi capacității pe deplin dezvoltate de monitorizare şi evaluare. Astfel, migrația nu este abordată comprehensiv şi nu ni se oferă un răspuns despre cum să maximizăm rezultatele de dezvoltare ale migraţiei şi cum să reducem efectele sociale negative ale acesteia. Procesele migraţionale sînt incluse doar într-un context specific, fără intercalarea acestora în domeniul ocupării şi al îmbunătățirii remunerării pentru muncă, educație, sănătate şi protecție socială [6, 217].

Sistematizînd tendințele actuale din domeniul migrației de muncă a cetățenilor RM în spațiul UE, precum și cadrul existent de gestionare a migrației, în opinia noastră, următoarele domenii pot fi identificate pentru elaborarea în continuare a politicilor şi intervențiilor de program: a) stimularea migrației de reîntoarcere şi a migraţiei circulare de muncă; b) consolidarea protecției sociale a migranților; c) fortificarea cadrului național de gestionare a migrației, inclusiv a dezvoltării capacităților instituționale; d) stimularea investiției productive a remitențelor şi dezvoltarea ÎMM în

regiuni; e) monitorizarea consistentă a fluxurilor migraţionale; f) lupta împotriva migraţiei ilegale şi împotriva traficului de fiinţe umane; g) protecţia membrilor de familie lăsaţi în ţară fără grija celor plecaţi peste hotare; h) adaptarea strategiilor şi politicilor educaţionale din ţară la necesităţile pieţei naţionale de muncă; i) consolidarea transferului de abilităţi şi inovaţii, a mobilităţii academice ca mijloc de combatere a exodului de creiere; j) facilitarea accesului la serviciile medicale şi gestionarea mobilității profesioniştilor medicali; k) implicarea diasporei în calitate de interlocutor şi de actor în politicile de dezvoltare [6, p. 42 - 43].

3.2. Integrarea lucrătorilor migranţi moldoveni în Uniunea Europeană: probleme şi politici europene

Actualmente, statele membre ale UE și-au confirmat angajamentul de a susține în continuare ideea fundamentală a integrării ca factor al dezvoltării economice și al coeziunii sociale pentru a spori și mai mult contribuția migranților la creșterea economică și la bogăția culturală. Astfel, în opinia experților CE, integrarea cu succes a migranților în UE ar contribui semnificativ la îndeplinirea de către aceasta a obiectivelor pe care le-a stabilit în Strategia *„Europa 2020”*, și anume creșterea ratei de ocupare la 75 % pînă în 2020, reducerea ratelor de abandon școlar la mai puțin de 10 %, creșterea procentului populației care și-a încheiat educația terțiară și scoaterea din sărăcie sau excluziune socială a 20 de milioane de persoane [13, p. 2 - 4].

Subscriem la opinia experților Comisiei Europene precum că integrarea este un proces în permanentă evoluție, dinamic și bidirecțional de adaptare reciprocă între imigranți și societățile-gazdă [13, p. 2]. Profesorul olandez H. Entzinger susține că există trei domenii de integrare: a) drepturile legale și politice; b) integrarea socială și economică; c) integrarea culturală [120, p. 2]. În același timp, cercetătorul german H. Esser propune patru forme de bază de integrare:

- **Aculturație** (numită și socializare): proces prin care o persoană dobîndește cunoștințe, standarde culturale și competențe necesare pentru a interacționa cu succes într-o societate (de exemplu, numărul de migranți care nu se confruntă cu dificultăți în ce privește limba vorbită; numărul de migranți care nu au putut să se angajeze, deoarece nu posedă/nu înțeleg limba societății-gazdă; numărul de migranți care au comunicat cu angajatorii direct în țara-gazdă în timp ce cautau de lucru, înainte de a pleca în străinătate, etc.);

• **Plasament**: o persoană cîștigă o poziție în societate, în sistemele de învățămînt sau în cele economice, în profesie sau în calitatea sa de cetățean. Plasamentul implică, de asemenea, beneficierea

de drepturi asociate cu anumite poziții, precum și posibilitatea de a stabili relații sociale și de a obține capital cultural, social și economic. Aculturația este o condiție prealabilă pentru plasament (de exemplu, numărul mediu de ani petrecuți de migranți în străinătate, cota de migranți care au un loc de muncă în străinătate, numărul de lucrători migranți care au avut beneficii sociale de bază în ultimul lor loc de muncă, numărul de migranți care au soți și copii în țara de origine);

• **Interacțiune**: formare a relațiilor și rețelelor de către indivizii care împărtășesc orientări reciproce. Acestea includ prietenii, relații romantice și căsătorii sau, mai general, calitatea de membru în cadrul grupurilor sociale (de exemplu, numărul de migranți care au fost înșelați la locul lor de muncă, numărul de migranți drepturile cărora au fost încălcate la locul lor de muncă, numărul de migranți care au fost exploatați la locul lor de muncă);

• **Identificare**: autoidentificare individuală cu un oarecare sistem social, cînd o persoană se socoate drept o parte a unui organism colectiv. Identificarea are atît aspecte cognitive, cît și emoționale (de exemplu, numărul de migranți care s-au stabilit cu traiul în străinătate sau ar dori să facă acest lucru) [121, p. 2].

De asemenea, integrarea migranților se examinează în baza metodologiei MIPEX care reprezintă un ghid de instrumente și de referință complet interactiv pentru a evalua, compara și a îmbunătăți politica de integrare în toate statele membre ale UE, în Norvegia, Elveția, Canada și în SUA. Metodologia presupune că indexul de integrare a politicilor naționale ale statelor membre ale UE se determină în corespundere cu 150 de parametri, unificați în 7 grupuri de bază: mobilitate pe piața muncii; reunificare a familiei; educație; participarea politică: ședere permanentă; cetățenie; nediscriminare [64, p. 1].

Combinînd idei de la ambele abordări, este posibil de a stabili un alt cadru pentru evaluarea integrării migranților [121, p. 3] (*A se vedea Anexa 7*).

Luînd în considerare metodologia menționată mai sus, vom diviza convențional diferiți indicatori de integrare în cîteva domenii-cheie, care, în opinia noastră, sînt relevante pentru lucrătorii migranți din RM.

A. Integrare prin participare

Integrarea presupune angajamentul societății-gazdă de a-i primi pe migranți, respectîndu-le drepturile și cultura și informîndu-i cu privire la obligațiile care le revin. În același timp, migranții trebuie să își manifeste voința de a se integra și de a respecta normele și valorile societății în care

trăiesc [13, p. 4 - 5]. Este necesar de remarcat că statele membre ale UE nu sînt egale din perspectiva indexului politicii de integrare. Anume cele mai solicitate țări de către migranții moldoveni în UE (Portugalia, Spania, Italia, Grecia, Irlanda, România, Cehia, Germania, Franța) promovează o politică de integrare ce se caracterizează printr-o deschidere suficientă, înțelegere pozitivă și implementare a proceselor de integrare. În același timp, există excepții însoțite de realizarea insuficientă a integrării pentru toate sau pentru anumite grupuri de resortisanți din țările terțe, ceea ce este relevant și pentru imigranții din RM [64, p. 4].

Dobîndirea de cunoștințe lingvistice

Este un fapt general acceptat că dobîndirea de competențe lingvistice este esențială pentru integrare. O bună cunoaștere a limbii conduce la creșterea șanselor de angajare, la o mai mare independență și la o participare sporită a femeilor migrante la piața muncii [13, p. 5]. Astfel, dacă în anul 1999 numai în Germania a fost introdus examenul obligatoriu la cunoașterea limbii pentru obținerea statutului de rezident permanent, atunci astăzi atare practică este legalizată și se folosește și în alte țări, cum ar fi Portugalia, Cehia, Italia etc. Vom reține că studierea/posedarea limbii societății-gazdă, de asemenea, reprezintă și respectul față de poporul, cultura și tradițiile ei [64, p. 5 - 6].

În conformitate cu datele AFM din 2012, 79% din lucrătorii migranți moldoveni nu se confruntă cu dificultăți în ce privește cunoașterea limbii țării-gazdă. În Rusia proporția este mai mare [121, p. 11 - 12]. În majoritatea statelor UE, integrarea lingvistică a cetățenilor moldoveni decurge destul de eficient. Aceasta poate fi explicată, în primul rînd, prin faptul că limbile utilizate de către populația RM aparțin grupelor lingvistice utilizate în multe țări ale UE (de exemplu, limba română este o limbă romanică, limba găgăuză face parte din grupul turc de limbi, limba rusă utilizată de ruși, ucraineni, bulgari etc. în Moldova aparține grupului de limbi slave). Este de remarcat și faptul că există și un mediu social și lingvistic comun, reprezentat de limba rusă, pentru migranții moldoveni în UE, care s-a format prin intermediul diasporei evreiești-moldovenești în Germania, Israel și în alte țări. Situația similară se atestă și cu privire la mediul vorbitorilor de limba română în UE, care, de asemenea, s-a extins ca urmare a formării active a diasporei române pe continentul european în ultimii 20 – 25 ani. În al doilea rînd, în sistemul educațional școlar și universitar autohton se studiază multe limbi ale Uniunii Europene: română, engleza, franceza, spaniola, italiana, germana, bulgara. Creșterea nivelului de pregătire lingvistică este de o performanță incontestabilă [64, p. 5].

Participarea și mobilitatea pe piața muncii

Integrarea cu succes a migrantului în noul sistem social depinde și de disponibilitatea unui loc de muncă, de posibilitatea cîștigării banilor pentru cazare și hrană, pentru întreținerea familiei sale acasă sau în țara-gazdă, dacă se află alături. În conformitate cu datele cercetărilor sociologice, marea majoritate a migranților moldoveni sînt angajați în cîmpul muncii în țările-gazdă. De exemplu, în Italia, pe teritoriul căreia migranții moldoveni sînt prezenți în masă, în anul 2007, din 64526 de migranți moldoveni legali 51149 de persoane lucrau fără nicio pauză, adică 252 de zile. Femeile constituie 2/3 din numărul total al persoanelor angajate legal [64, p. 6].

În același timp, în multe state membre există o diferență considerabilă între ratele de ocupare a resortisanților din țările terțe și a resortisanților UE. De exemplu, în 2010, la nivelul UE, rata de ocupare a resortisanților din țările terțe cu vîrsta cuprinsă între 20 – 64 de ani era cu 10 % mai mică decît cea a populației totale din aceeași grupă de vîrstă. În special, ratele de ocupare a femeilor migrante sînt substanțial mai scăzute atît față de rata medie de ocupare, cît și față de rata de ocupare a bărbaților migranți. Întrucît participarea la piața muncii este una dintre cele mai bune și concrete modalități de integrare în societate, eforturile de reducere a acestor diferențe trebuie să-i vizeze deopotrivă pe lucrătorii migranți și pe migranții care au venit în UE în contextul de reîntregire a familiei sau în calitate de beneficiari de protecție internațională [13, p. 5].

În toate statele membre în care sînt disponibile date statistice se observă o supracalificare a resortisanților din țările terțe, în special a femeilor, în raport cu locurile de muncă pe care le ocupă [13, p. 5]. Angajarea în același domeniu de activitate economică peste hotare este caracteristică doar pentru 12 % din numărul de migranți din țările de destinație cercetate, de obicei, pentru cei din domeniul construcțiilor, ocrotirii sănătății și serviciilor sociale, transportului și telecomunicațiilor, serviciilor comunitare, sociale și personale. Pentru marea majoritate a migranților se constată o discrepanță între nivelul de instruire și calificare deținut și activitățile economice exercitate de către aceștia. Astfel, muncitorii moldoveni de calificare înaltă se angajează și prestează munci necalificate, fapt ce conduce la reducerea sau chiar la pierderea calificării deținute („brain waste” sau „irosirea de creiere”) [11, p. 14 – 15]. În plus, salariul lucrătorilor migranți moldoveni, atît bărbați, cît și femei, este considerabil mai mic în comparație cu salariul mediu pe țară [64, p. 6 – 7]. De exemplu, în Italia, Franța, Portugalia și în Marea Britanie, la sfîrșitul anului 2012, veniturile migranților moldoveni

oscilează de la 120 de euro la 4000 de euro pe lună. Există însă diferențe semnificative pentru țările cercetate [11, p. 33] *(A se vedea Tabelul 3.1.)*

Tabelul 3.1. Veniturile migranților moldoveni peste hotare pe țări, 2012 (euro) [11, p. 33]

	Italia	**Franța**	**Portugalia**	**Regatul Unit al Marii Britanii**
Venitul minim	260	400	120	350
Venitul maxim	4000	3700	2000	3750
Media	1030	1493	922	1735
Mediana	980	1400	870	1650
Modul	1000	1400	1000	1250

În cazul dat este valabilă realitatea faptului că lucrătorii migranți moldoveni sînt cetățeni ai unui stat care nu face parte din UE și, respectiv, sînt automat plasați într-o situație mai defavorizată pe piața muncii țării-gazdă din prisma angajării în cîmpul muncii, recunoașterii calificării și garantării drepturilor [64, p. 7].

În același timp, este important de remarcat creșterea numărului de migranți moldoveni care se ocupă de afaceri în țările-gazdă. Aceasta servește drept dovadă a faptului că mobilitatea de muncă obține noi posibilități pentru a fi realizată. Marea majoritate a oamenilor de afaceri de origine moldovenească este concentrată în domeniul construcțiilor – 70,2% (în raport cu toți lucrătorii migranți în Italia – 39,1 %) și cel al comerțului – 8,2 % (în raport cu toți lucrătorii migranți – 35,0 %). După cum remarcă ziarul „La Republica. Metropoli" (7 iunie 2009), la 31 decembrie 2008 în Italia au fost înregistrate 2245 de întreprinderi create de cetățeni moldoveni. Pentru comparație, cetățenii Ucrainei au înregistrat 2213 întreprinderi în Italia în aceeași perioadă de timp. Bineînțeles, astfel de situație pe piața muncii este caracteristică pentru lucrătorul migrant legal. Pentru migrantul ilegal realitatea este mult mai complicată și presupune: lispa asistenței și susținerii de stat în căutarea locului de muncă; disponibilitatea de a se angaja oriunde și, deci, renunțare la cariera și statutul de profesionist; lipsa unor mecanisme instituționale de protecție și dependența de particularitățile personale ale angajatului; disparitățile salariale; lipsa asigurărilor medicale, protecției și a susținerii sociale [64, p. 7].

Referindu-ne la căutarea locului de muncă, lucrătorii migranți identifică un șir de factori ce determină eficiența în căutarea și obținerea acestuia. În primul rînd, cunoașterea limbii țării-gazdă. În

al doilea rînd, cunoașterea mentalității angajatorului, care nu va angaja o persoană necunoscută. În al treilea rînd, profesionalismul solicitantului de muncă. În al patrulea rînd, prezența statutului legal al lucrătorului migrant. În al cincilea rînd, accesibilitatea informației despre locuri de muncă disponibile, inclusiv prin intermediul activizării capitalului social, rețelelor migraționale (rude, cunoștințe care se află la muncă în UE), utilizarea posibilităților informaționale și comunicaționale (internet) pentru căutarea locurilor vacante de muncă. În al șaselea rînd, asistența și recomandările din partea persoanei care îl cunoaște personal pe angajator, iar acesta din urmă îl respectă din punct de vedere al caracteristicilor sale profesionale și personale [64, p. 7 - 8].

Eforturi la nivelul sistemului educațional

Majoritatea țărilor UE au un procent din ce în ce mai mare de elevi de origine din părinți migranți. În întreaga UE, în anul 2011 procentul neresortisanților din grupa de vîrstă 6 - 17 ani este de 5,7 %, respectiv 7,9 % în grupa de vîrstă 18 - 24 de ani. Copii cu vîrsta cuprinsă între 6 - 17 ani care nu sînt resortisanți reprezintă în Germania și Austria peste 9 %, în Spania și Irlanda - peste 11 %, în timp ce în Luxemburg - peste 45 % [13, p. 6].

Referindu-ne la situația migranților moldoveni, un raport al Băncii Mondiale relatează pentru 2006 un număr de circa 9000 de persoane care îşi făceau studiile în afara ţării [3, p. 58]. Ministerul Educației din RM dispune de date oficiale privind numărul de cetățeni moldoveni aflați la studii peste hotare în baza tratatelor internaționale, care în 2010 a fost de 4000 de persoane, însă nu există o evidenţă a numărului celor care solicită şi obţin locuri pentru studii peste hotarele ţării pe cont propriu. Respectiv, numărul de moldoveni care studiază peste hotare este mult mai mare [6, p. 78]. Conform datelor statistice oferite de reprezentanții Ambasadei RM în Italia, numărul de cetățeni moldoveni înmatriculați la instituțiile de învățămînt în anul de studii 2012 - 2013 a fost de 1756 de persoane [11, p. 41]. Comparația cu indicatorii similari din categoria tuturor migranților în Italia indică faptul că majoritatea elevilor de origine moldovenească nu s-au născut în Italia, ci au sosit în țară în rezultatul procesului de reunificare a familiilor. Vom remarca faptul că, deși lucrătorii migranți moldoveni se caracterizează printr-un statut redus de calificări în activitățile de muncă, totuși ei au un nivel educațional și de pregătire înalt, distingîndu-se prin dorința de a se integra în societatea-gazdă. Circumstanțele date se resimt și asupra copiilor migranților. În rezultat, dorința de a învăța a copiilor condiționează, la rîndul ei, dorința părinților de a se integra în societățile-gazdă sau de a se întoarce acasă [64, p. 10].

Asigurarea unor condiții de viață mai bune

Procesul de adaptare și integrăre a imigrantului într-o măsură considerabilă depinde și de protecția sa legală și socială în țara de reședință. În cel mai sensibil mod, astfel de probleme sînt percepute de lucrătorul migrant prin prisma nivelului salariului său comparat cu nivelul salariului băștinașului, prezenței asigurării medicale și posibilității reale de protejare a drepturilor sale în structurile de stat ale țării de reședință [64, p. 8]. În țara de destinație, salariații beneficiază de o anumită protecție socială care pare a fi, totuși, destul de modestă. De exemplu, la sfîrșitul anului 2012, 17,8 % din lucrătorii migranți au declarat că beneficiază la locul de muncă de asigurare medicală, 14,8 % – de concediu medical plătit, 13,2 % – de concediu anual plătit; pentru 1 lucrător migrant din 10 angajatorul plătește contribuții în fondul de pensii (11,1 %) sau salariatul beneficiază de indemnizație pentru accidente de muncă (10,8 %) și doar 4,2 % sînt asigurați în caz de șomaj. De plăţi pentru ore suplimentare de lucru beneficiază 1 din 4 salariați (27,8 %), iar 4 din 5 (81,6 %) au declarat că săptămînal beneficiază de zile de odihnă [25, p. 13].

Însă constatăm și faptul că aproximativ fiecare al patrulea migrant moldovean lucrează informal. Dar există și diferențe în ceea ce privește modalitatea de angajare în UE. De exemplu, în Italia și Portugalia peste 80 % din migranții moldoveni muncesc legal, în baza unor contracte pe termen lung sau scurt, pe cînd în Franța și Marea Britanie – informal, în baza înțelegerilor verbale (63 % și 48 %, respectiv) [11, p. 15].

Statutul resortisantului din țările terțe care nu fac parte din UE are un impact negativ asupra asigurării persoanelor cu pensii. În rezultat, migranții ilegali, inclusiv cei originari din RM, care au statut de șomeri, nu se bucură de o oarecare protecție socială sau legală. Există cazuri de acțiuni antiumane, antisociale, diferite încălcări ale legislației în vigoare [64, p. 8].

De asemenea, migranții se confruntă și cu bariere de acces la asistență medicală peste hotare. Astfel, printre cele mai frecvente obstacole sînt: i) problema lipsei asigurării medicale – 34 %; ii) statutul de ședere ilegală care face dificil accesul la medici – 28,7 %; iii) constrîngerile financiare – 25 %; iv) interdicția de a părăsi locul de muncă în zilele lucrătoare – 14,7 %; și v) teama de a nu pierde locul de muncă – 20,5 % [6, p. 186 - 187] (*A se vedea Anexa 8*).

De menționat că însăși sistemul public de asigurări sociale al Republicii Moldova nu deține condiții avantajoase pentru migranți și pentru familiile acestora. Accesul se face în baza respectării condițiilor generale privind contribuțiile la sistemul public de asigurări sociale. Majoritatea

migranților care muncesc peste hotare nu participă la sistemul public de asigurări sociale, aceasta generînd sporirea presiunii asupra populaţiei ocupate în economie, dar şi subminînd durabilitatea financiară a acestui sistem. Actualii migranţi sînt potenţiali solicitanți de alocații sociale de stat (prestații cu caracter de ajutor social asemănător pensiilor sociale) mărimea cărora în anul 2010 au fost de circa 9 ori mai mică decît mărimea medie a pensiilor pentru limita de vîrstă [6, p. 180].

Autoritățile moldovenești întreprind anumite măsuri în scop de facilitare a integrării imigranților moldoveni în UE. În acest sens, este de remarcat semnarea Acordurilor bilaterale în domeniul migrației forței de muncă cu Italia (2003). Actualmente se negociază elaborarea și semnarea unui Acord cu privire la activitățile întreprinderilor mixte moldo-italiene. Republica Moldova intenționează semnarea acordurilor bilaterale în domeniul asigurărilor sociale cu statele membre ale UE, pe teritoriul cărora sînt prezenți migranți din RM. Cu unele țări astfel de acorduri deja au fost semnate: Portugalia (anul 2009), Bulgaria (2009), România (2010), Luxemburg (2011) [64, p. 9], Austria (2011), Estonia (2011), Cehia (2011), Belgia (2012), Polonia (2013) [23]. Ba mai mult, o serie de alte state și-au exprimat disponibilitatea de a reglementa relaţiile în domeniul asigurărilor sociale: Letonia, Spania, Israel, Franţa [6, p. 179 - 180].

Reintegrarea familiei

Este cunoscut faptul că viața familială garantată constituie o condiție importantă pentru integrarea imigranților. Statele membre ale UE, în general, creează condiții favorabile pentru reintegrarea familiilor, promovînd politica de corespundere a abordărilor și politicilor naționale cu standardele UE. Atitudinea pozitivă din partea țărilor-gazdă față de reintegrarea familiilor a fost resimțită și de migranți. Deja în perioada 2003 - 2004 autoritățile moldovenești înregistrau o creștere de 2,5 ori a numărului de pașapoarte eliberate copiilor. Tendințele respective continuă și astăzi, avînd chiar o pondere mai semnificativă [64, p. 9].

Începînd cu anul 2008, fluxul anual al emigrării copiilor este în descreştere stabilă şi s-a redus în 2012 cu 22 % faţă de anul 2011. Astfel, în 2012 numărul de copii cu vîrsta sub 18 ani, plecaţi cu părinţii peste hotare, a constituit 567 de persoane faţă de 1088 de persoane în anul 2007. Conform datelor BMA, în perioada 2007 - 2012 au plecat peste hotare 6033 de copii împreună cu părinții lor. Spre regretul nostru, Ministerul Educației al RM nu are un sistem stabilit de colectare şi evidenţă a datelor privind numărul de copii luaţi peste hotare de către părinți. Datele nu sînt colectate în mod sistematic şi sînt prezentate la cerere. Aceste date sînt parțial incomplete, întrucît exactitatea lor

depinde de cît de conștiincios profesorii le înregistrează în școli. Ba mai mult, datele sînt colectate în baza informației furnizate de părinți, care nu tot timpul sînt dispuși să declare că pleacă peste hotare. Pentru anul 2010, MMPSF a prezentat un stoc cumulativ de 52065 de copii cu părinți plecați peste hotare, comparativ cu cifra de 54176 de copii oferită de Ministerul Educației. Cu toate acestea, diferențele în cauză statistic nu influențează tendințele în acest domeniu. O a treia sursă de date este și MAI care monitorizează evoluția anuală a delincvenței juvenile, raportînd pentru anul 2010 o cifră de 29681 de copii rămaşi fără îngrijirea ambilor părinți, ultimii fiind plecați la muncă peste hotare [6, p. 59].

Ședere permanentă (de lungă durată)

Un parametru important al integrării migrantului în societatea-gazdă îl constituie statutul său de ședere permanentă (de lungă durată). În medie, lucrătorul migrant din RM se află 1,9 ani peste hotare: 2,8 ani – în statele membre ale UE, 1,5 ani – în CSI și 2,1 ani – în alte țări. Vom reține că durata mai lungă de aflare a migrantului moldovean în UE poate fi explicată prin faptul că pentru o parte considerabilă a lucrătorilor migranți din RM este necesar ca, inițial, să treacă de la etapa aflării ilegale la etapa statutului temporar legal. Ulterior ei obțin statutul de ședere permanentă [64, p. 12]. Prin urmare, migranții rămîn acolo cît mai mult posibil, muncesc pentru a cîștiga suficient ca să-și plătească datoriile și de a cumpăra tot ce și-au planificat. În caz contrar, este nevoie de mult mai mult timp, de eforturi și resurse pentru a ajunge din nou în UE, precum și de a găsi un loc de muncă. În afară de aceasta, pentru migranții care se află ilegal în UE întoarcerea acasă poate fi costisitoare și riscantă [121, p. 13].

Cetățenie

Obținerea cetățeniei statului membru al UE îi permite lucrătorului migrant din RM să se integreze mai eficient în societatea-gazdă, să beneficieze de aceleași drepturi și libertăți ca și cetățenii acesteia. De exemplu, cetățenia românească deținută de migranții din RM le oferă posibilitatea de circulație liberă în țările UE, dar și de ședere legală pe teritoriul acestor state. Datele cercetării sociologice relevă că în 2012, de exemplu, 87 % din migranții moldoveni din Marea Britanie, 49 % din Franța și 24 % din Italia posedă cetățenie românească. În perioada 2000 – 2010 43882 de cetățeni ai RM au devenit cetățeni ai statelor - membre ale UE (cu precădere ai României, Portugaliei, Italiei, Bulgariei, Germaniei, Marii Britanii, Irlandei) [64, p. 13]. De exemplu, în 2012 în Portugalia erau

înregistrați, conform datelor oficiale ale autorităților portugheze, 6000 de moldoveni care obținuseră cetățenia acestei țări. Spre comparație, numărul de moldoveni cu cetățenie franceză, britanică, italiană a fost mult mai mic, dar care va crește în următorii ani, întrucît mai mulți moldoveni vor întruni condițiile pentru depunerea dosarului de obținere a cetățeniei țării-gazdă (perioada de ședere legală, perioada de muncă legală, cunoașterea limbii țării de destinație etc.) [11, p. 14 - 17].

Nediscriminare

După cum demonstrează practica și rezultatele sondajelor sociologice, lucrătorii migranți moldoveni în UE nu resimt discriminarea din motive rasiale, politice sau religioase. Acest lucru se datorează politicilor de integrare și anti-discriminare ce se implementează atît la nivelul UE, cît și în fiecare țară în parte și poate fi explicat prin faptul că cetățenii moldoveni demonstrează capacitatea înaltă și dorința de a se adapta și de a se integra în societatea-gazdă, manifestă tendința de a respecta legile și normele de comportament, posedă limba, etc. Aceasta rezultă și din apartenența moldovenilor la rasa albă și la religia creștină. Dar sondajele indică și că o anumită doză de discriminare are totuși loc. De exemplu, mulți cetățeni ai Republicii Moldova, care dețin și pașaport român cu dreptul de aflare nelimitată pe teritoriul UE, nu sînt predispuși să declare cetățenia română, identificîndu-se drept cetățeni doar ai RM. Motivul l-ar constitui anumite stereotipuri și suspiciuni exercitate la adresa cetățenilor români. Însă discriminarea reală, în masă, rezultă din statutul resortisantului din țările terțe, în special din statutul ilegal al lucrătorului migrant, ceea ce se reflectă asupra activității sale de muncă, a salariului și protecției sociale [64, p. 13 - 14].

Biserica reprezintă un element esențial în viața moldovenilor de peste hotare, precum și a celor rămași în RM. Migranții moldoveni frecventează biserica ortodoxă moldovenească sau pe cea ortodoxă română. Biserica, în cele mai dese cazuri, este locul unde moldovenii, de sărbătorile religioase, se întîlnesc cu conaționalii sau unde comemorează cele mai importante evenimente din viață: cununia, botezul, fapt ce îi face să se simtă ca și în patrie [11, p. 14].

Participarea migranților la procesul democratic

Participarea migranților la procesul democratic este importantă pentru integrarea acestora. Obstacolele de caracter legislativ și structural din calea participării politice a acestora trebuie să fie depășite în cea mai mare măsură posibilă. Ar trebui să se consolideze implicarea reprezentanților migranților, inclusiv a femeilor, în elaborarea și punerea în aplicare a politicilor și a programelor în

materie de integrare. În opinia experților CE, printre măsurile menite să consolideze participarea democratică a migranților ar figura formarea și îndrumarea, acordarea dreptului de vot pentru migranți în cadrul alegerilor locale, crearea de organisme consultative locale, regionale și naționale, încurajarea spiritului antreprenorial, a creativității și a inovării [13, p. 8]. Resortisanții din țările terțe au dreptul să candideze în cadrul alegerilor locale în 13 state-membre ale UE, să voteze în cadrul alegerilor locale în 7 țări, în cadrul alegerilor generale – în 2 țări (în Portugalia și în Marea Britanie). Structurile consultative la nivel local există în 15 țări, la nivel național – în 11 țări. Însă ele oferă puține posibilități pentru participarea activă a migranților la eficientizarea politicilor. Aproape jumătate din statele membre finanțează activitatea politică a migranților, iar în o treime din aceste țări migranții sînt informați despre drepturile lor politice. De remarcat că migranții legali, inclusiv din Republica Moldova, care se află pe teritoriul UE, beneficiază de drepturile civice. Însă, spre regretul nostru, actualmente nu există nicio statistică disponibilă privind realizarea drepturilor de vot de către migranții moldoveni care participă la alegerile locale, regionale sau naționale în țările de reședință [64, p. 11].

Cît privește participarea migranților moldoveni la viața politică din Republica Moldova, putem să constatăm că participarea lor la procesul de votare peste hotare s-a îmbunătățit. Dreptul de a participa la vot peste hotare este recunoscut pentru cetățenii moldoveni care își au viza de reședință sau se află temporar în afara țării, fără nicio restricție cu privire la perioada absenței sau obligația de a avea viza de reședință în țară. CEC-ul și MAEIE-ul și-au îmbunătățit capacitățile lor de a organiza și facilita procedura de vot în afara țării pentru migranții moldoveni, inclusiv în afara misiunilor diplomatice oficiale ale RM, precum și pe teritoriul țărilor unde Republica Moldova nu are prezență diplomatică. Capacitatea îmbunătățită a contribuit la creșterea participării migranților la procedura de vot, în special luînd în considerare numărul considerabil de cetățeni ai RM care se află peste hotare. Prin urmare, ultimele alegeri parlamentare din 30 noiembrie 2014 au demonstrat elocvent eficiența acestor eforturi. La aceste alegeri au participat 73 311 alegători care au votat peste hotare (pentru comparație, la alegerile parlamentare din 2010 au participat 64 201 de alegători, iar la alegerile parlamentare din 2009 - 17 484 de persoane) [10].

Există o interdependență între participarea la alegeri și studiile deținute, întrucît odată cu creșterea nivelului de studii crește și ponderea celor care participă la alegeri. Motivele celor care nu au participat la alegeri sînt diverse: imposibilitatea de a merge la secția de votare din cauza serviciului (17,8 %), lipsa dorinței de participare (10,5%), distanța prea mare pînă la ambasada sau la consulatul

RM (8,5 %). Problema cozilor mari a fost invocată de puțini participanți la studiu (3,0 %) [11, p. 56 - 57]. Cu toate acestea, avînd în vedere numărul de moldoveni care locuiesc în străinătate, acest indicator, analizat prin prisma cifrelor absolute, rămîne relativ scăzut.

B. Implicarea țărilor de origine

Țările de origine pot contribui la susținerea procesului de integrare în trei moduri: 1) pregătind integrarea mult înainte de plecarea migranților; 2) susținîndu-i pe migranți atunci cînd aceștia se află în UE, de exemplu, acordîndu-le sprijin prin intermediul ambasadelor; 3) pregătind întoarcerea temporară sau definitivă a migranților care au acumulat experiență și cunoștințe [13, p. 11].

Măsuri de sprijinire a integrării luate înainte de plecare

Țările de origine ar putea să îi ajute pe migranți, furnizîndu-le informații înainte de plecare, de exemplu, informații privind vizele și permisele de muncă necesare, dar și oferindu-le o formare lingvistică sau profesională pentru a-și consolida competențele. În acest scop, în opinia experților Comisiei Europene, ar trebui să se acorde sprijin țărilor terțe în ceea ce privește măsurile luate înainte de plecare și, de asemenea, în vederea îmbunătățirii metodelor de recunoaștere a calificărilor și a competențelor posedate de către migranți [13, p. 11].

În același timp, este important de remarcat că, în conformitate cu rezultatele chestionării lucrătorilor migranți, precum și ca urmare a interviurilor cu experți efectuate de cercetătorul moldovean V. Moșneaga în 2012, majoritatea cetățenilor moldoveni din UE nu dispun de oportunități suficiente pentru a obține informații cu privire la activitatea instituțiilor de stat din țările-gazdă și din RM, la posibilitățile de contribuire la procesul luării deciziilor și realizarea politicii integrării la nivel național, regional și local. Acest fapt poate fi explicat prin mai multe motive, inclusiv prin asigurarea insuficientă a persoanelor de spațiul informațional și comunicațional al UE, direcționarea unidimensională spre obținerea doar a unui salariu mai mare, prin oboseala după o zi de muncă extenuantă, prin activismul social redus etc. [64, p. 11 - 12]. În contextul dat, în lipsa altor soluții, datele cercetărilor sociologice arată că încă de la etapa de pregătire pentru plecare, 4 din 5 migranți moldoveni apelează la rude pentru a fi ajutați să emigreze, iar 70 % din migranți își aleg destinațiile pentru că deja au contacte sociale sau chiar un loc de muncă garantat. Totodată, 70 % dintre migranți

se află peste hotare împreună cu rudele sau cu prietenii, ceea ce subliniază repetat valabilitatea teoriei rețelelor de migranți în raport cu migranții moldoveni în UE [6, p. 181].

Contacte benefice între comunitățile din diasporă și țările lor de origine

Asociațiile moldovenilor peste hotare și diaspora moldovenească în proces de formare contribuie activ la diminuarea nostalgiei, a stresurilor, la soluționarea multor probleme primordiale pentru lucrătorii migranții în vederea căutării de locuri vacante de muncă, a acomodării, consultațiilor, stabilirii unor noi contacte interpersonale și, în general, a integrării în țara-gazdă [64, p. 1516]. Dificultățile cu care se confruntă reprezentanții organizațiilor diasporei sînt determinate de nivelul redus de participare a moldovenilor la diverse activități. În cadrul organizațiilor s-a constituit un nucleu restrîns de persoane care-și dedică timpul pentru activitatea acestora. Cu toate acestea, o bună parte din asociații reușesc să fie o sursă importantă de informare pentru migranții moldoveni, să promoveze Republica Moldova peste hotare, tradițiile și obiceiurile acesteia, să mențină relațiile cu serviciile de migrație din țările de destinație, să coopereze cu diferiți actori sociali. De exemplu, analizînd situația din Portugalia, Italia, Franța și Marea Britanie, s-a constatat că în 2012 - 2013 organizațiile diasporei din Portugalia au înregistrat cea mai mare frecvență de accesare a serviciilor oferite. 47,4 % dintre participanții la cercetare au confirmat că mențin legătura cu acestea, în comparație cu 38,7 % dintre migranții din Franța, 27,0 % – dintre cei din Italia și 19,0 % – dintre cei din Regatul Unit al Marii Britanii [11, p. 16].

Migranții moldoveni, indiferent de țara în care se află, au invocat frecvent lipsa unui spațiu în care s-ar putea întîlni periodic și care ar putea consolida relațiile dintre ei. Alte necesități/solicitări, la care aceștia și-ar dori să aibă un răspuns din partea organizațiilor diasporei, sînt: (i) înființarea unor centre culturale pentru promovarea culturii, tradițiilor și obiceiurilor naționale; (ii) înființarea unor centre lingvistice pentru studierea limbii țărilor - gazdă pentru maturi și a limbii române pentru copii; (iii) înființarea unor servicii de informare și consultanță juridică, inclusiv on-line; (iv) înființarea unor servicii de consultanță antreprenorială (deschiderea și gestionarea unei afaceri în Moldova sau peste hotare); (v) înființarea unor servicii psihologice pentru migranți, familii etc. [11, p. 37].

Migranții moldoveni întreține contacte puternice interpersonale la locul migrației, precum și legăturile cu comunitățile lor de baștină. În Portugalia, Italia, Franța și Marea Britanie, de exemplu, rețelele sociale ale migranților moldoveni constituie un factor important în integrarea pe piața muncii pentru 65% dintre moldoveni [11, p. 14]. Aceste rețele sociale joacă un rol crucial în asistarea

migranţilor moldoveni să gestioneze riscurile legate de migraţie, să micşoreze costurile financiare aferente şi să sporească cîştigurile. De exemplu, circa 40 % dintre migranţii moldoveni se întîlnesc săptămînal în locuri publice, iar 66 % îşi fac vizite reciproce la domiciliu o dată pe lună. Cu familiile şi prietenii din RM migranţii comunică prin telefon (94 % săptămînal), pe internet (40 % săptămînal) sau prin SMS (37 % săptămînal), iar 9 din 10 migranţi revin în vizită regulat (anual) în RM. Migranţii din regiunea UE vin mai des acasă în lunile august şi decembrie [6, p. 181]. Aflîndu-se peste hotare, 35% dintre migranții moldoveni se interesează cu regularitate, iar 49 % ocazional despre situația socială, politică și economică din RM, comunicînd frecvent cu rudele sau cu prietenii rămași în țară [11, p. 16].

Migrația circulară și dezvoltarea în țările de origine

Migrația circulară a fost promovată de curînd ca soluție de cîștig triplu, ce aduce beneficii țărilor de destinație, țărilor de origine și lucrătorilor migranți, dar și ca mecanism major de a colecta avantajele migrației de muncă pentru dezvoltare. În ultimii ani, a crescut interesul față de aceasta ca instrument de politici migraționale, ce soluționează probleme sensibile și litigioase. În acest sens, anual sînt puse în discuție programe ce vizează: satisfacerea nevoilor de pe piețele muncii din țările de destinație, fără stabilirea permanentă acolo a migranților; soluționarea chestiunii „scurgerii creierelor"; promovarea dezvoltării în țările de origine printr-un flux constant de remitențe; revenirea în patrie a forţei de muncă calificate; crearea de noi întreprinderi și diminuarea migrației nereglementate. În ultimii ani, atît CE, cît și Forumul Global pentru Migrație și Dezvoltare, pledează pentru migrația circulară controlată prin asemenea tactici [46, p. 7].

Analiza situației din Italia, Portugalia, Franța și din Marea Britanie în anul 2012 a demonstrat că perioada pe care o petrec marea majoritate a migranților cînd revin în Moldova este de o lună de zile. Or, ei revin, de obicei, în perioada în care au concedii. Regatul Marii Britanii atestă tendința de a reveni acasă pentru o perioadă de 2 - 3 luni (și mai mult de 3 luni) la 18 % dintre migranți, situație explicabilă prin faptul că unii dintre acești migranți au afaceri în RM [11, p. 28] (*A se vedea Figura 3. 2*).

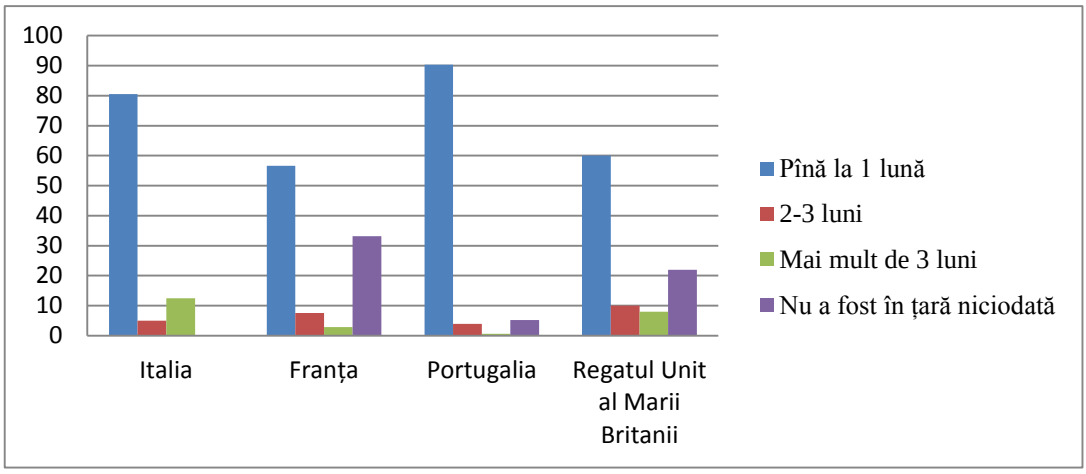

Figura 3.2. Perioada de ședere în Moldova la ultima revenire, anul 2012 (%) [11, p. 28]

În opinia noastră, este important să subliniem și următorul detaliu specific migrației temporare a moldovenilor peste hotare. Intenția de migrare peste hotare pentru o perioadă temporară se transformă frecvent în șederea pentru o perioadă nedeterminată. Marea majoritate a migranților nu sînt siguri de perspectivele de viitor, ei fiind în „așteptarea" unor schimbări ce ar putea să le influențeze deciziile de revenire în țara de origine sau de rămînere în țările de destinație. Decizia de a rămîne definitiv peste hotare sau de a reveni în țara de origine va depinde de circumstanțele sociale, economice, politice din țara de origine și din cea de destinație. Datele statistice colectate în Italia, Portugalia, Franța și Marea Britanie în 2012 atestă că 27 % dintre participanții la studiu intenționează să revină în RM, alte 17 % dintre aceștia susțin că nu planifică o revenire pentru totdeauna în Moldova. Mai frecvent au relatat despre deciziile de a reveni în RM migranții cu vîrsta de peste 40 de ani. Descendenții migranților născuți peste hotare sau care s-au alăturat familiei la o vîrstă timpurie, cel mai probabil se vor integra în țările de destinație [11, p. 135]. Migranții circulari și temporari ar trebui susținuți printr-un cadru legislativ bazat pe drepturi care poate să asigure un statut legal clar și să faciliteze mobilitatea. Parteneriatele de mobilitate încheiate cu țări partenere ar putea reprezenta un cadru adecvat pentru promovarea inițiativelor privind integrarea în statele membre ale UE, de care ar putea beneficia și țările de origine. Mesajele politice pozitive exprimate de ambele părți ar putea contribui la crearea unui mediu mai favorabil pentru integrare, dar și pentru migrație temporară și circulară [13, p. 11].

În concluzie, ținem să remarcam faptul că procesul de adaptare socială și integrare a migranților moldoveni în țările-gazdă în cadrul UE decurge destul de eficient. De exemplu, analiza

comparativă a bunurilor durabile deținute de către migranții moldoveni în țara de origine și în cea de destinație relevă tendința unor moldoveni de a-și procura imobil peste hotare, inclusiv de a deține economiile bănești în această țară. Cei mai mulți dintre migranți posedă și afaceri, mai frecvent peste hotare decît în Republica Moldova. Procurarea imobilului și deschiderea unei afaceri reflectă, în același timp, dorința acestor moldoveni de a se integra în țările de destinație [11, p. 38]. În opinia noastră, integrarea cu succes a migranților moldoveni în țările-gazdă ale UE va micșora de la sine eventualele rate de revenire a migranților moldoveni acasă. Faptul, fără îndoială, trebuie să fie luat în calcul în momentul de elaborare și implementare a politicilor migraționale de către autoritățile moldovenești atît în vederea integrării cetățenilor străini, cît și în privința reintegrării cetățenilor moldoveni care se întorc acasă din statele membre ale UE.

Subscriem la opțiunile cercetătorului D. Cheianu-Andrei că, pentru a contribui la integrarea cu succes a migranților moldoveni în spațiul UE, autoritățile guvernamentale din Republica Moldova trebuie să-și direcționeze acțiunile spre: (i) semnarea acordurilor de securitate socială cu principalele țări de destinație a migranților moldoveni; (ii) susținerea programelor de migrație circulară destinate moldovenilor; (iii) elaborarea unor programe pentru diaspora moldovenească care să mențină relațiile cu migranții moldoveni, dar și să contribuie la păstrarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, inclusiv la promovarea culturii moldovenești peste hotare; (iv) crearea condițiilor pentru dezvoltarea mediului de afaceri, implementarea programelor de atragere a remitențelor în economie pentru a stimula revenirea migranților moldoveni în țara de origine etc. De asemenea, organizațiile diasporei moldovenilor trebuie să-și dezvolte relațiile de parteneriat, serviciile prestate și colaborarea cu autoritățile publice locale din țările de destinație și cu cele din țara de origine [11, p. 17].

3.3. Reîntoarcerea şi reintegrarea lucrătorilor migranţi moldoveni din Uniunea Europeană în Republica Moldova

Spre deosebire de diversele aspecte ale politicilor migraționale ale statului moldovenesc, descrise în capitolele precedente, începînd cu anul 2006, direcția principală de activitate devine valorificarea fenomenului migrației, efectelor ei pozitive și, în primul rînd, a remitențelor lucrătorilor migranți pentru dezvoltarea social-economică a RM [68, p. 143]. Iar începînd cu anul 2008, în opinia experților CE, s-au înregistrat progrese clare în unele domenii de gestionare a migrației cum ar fi: readmisia, facilitarea migrației (reîntoarcerea, administrarea pieței muncii în RM), semnarea acordurilor bilaterale privind munca și protecția socială, îmbunătățirea sistemului de azil în RM,

reglementarea migraţiei (fortificarea securității la frontieră, îmbunătățirea securității documentelor, promovarea mobilității) [6, p. 241]. În acest context, politica migrațională modernizată începe să fie examinată drept o parte componentă a politicii sociale. Astfel, tendința principală devine asigurarea subordonării scopurilor politicii migraționale priorităților naționale și legătura ei cu perspectivele de dezvoltare a țării [47].

Simultan cu problemele menționate, încep să fie actuale chestiunile legate de reîntoarcerea acasă a lucrătorilor migranți, ceea ce are importanță atît pentru țările-gazdă, cît și pentru țările de origine ale migranților. Pentru țările de origine, cum este Republica Moldova, actualitatea reîntoarcerii migranților este dictată de următoarele motive: potențialul demografic valoros; astfel de persoane sînt capabile să-și asume riscuri, să se manifeste într-un mediu străin, inițial nefavorabil; este un strat sociocultural, democratic, profesional și lingvistic nou; aceștia sînt oameni care au cîștigat bani și sînt capabili să investească în dezvoltarea economiei și a sferei sociale [68, p. 153]. Conform Fundației Europene de Instruire (FEI), migraţia de întoarcere contribuie la dezvoltarea locală chiar mai mult decît remitenţele. Remitenţele sînt utilizate în mare parte pentru consum, pe cînd economiile care deseori constituie scopul sau premisa pentru migraţia de întoarcere a moldovenilor se folosesc mai degrabă pentru activităţi productive [30, p. 19].

Există o oarecare autoselecție negativă în procesul de reîntoarcere a migranților, deoarece multe dintre persoanele reîntoarse sînt mai puțin competente în comparație cu migranții care rămîn peste hotare. Totuși capacitățile și productivitatea multora dintre cei reîntorși în Republica Moldova par a fi mai avansate decît erau la plecare. Acest fapt este confirmat și de cercetările Băncii Mondiale, conform cărora experiența și abilitățile acumulate peste hotare sînt esențiale pentru reangajarea imediată a migranților reîntorși. Astfel, majoritatea migranților reîntorși se angajează imediat. Rezultatele cercetării companiei CBS-AXA constată o rată de angajare de 63 %. Datele FEF (Fundației Europene de Formare) indică o rată de angajare de 46 % a persoanelor reîntoarse [156, p. 65 – 67]. Datele statistice ale Organizației Internaționale a Muncii demonstrează că aproximativ 30 % din migranții reîntorși s-a angajat imediat, iar 2/3 – pe parcursul perioadei care nu depășește 6 luni (72 % – bărbați și 65 % – femei) [182]. În pofida discrepanței dintre cifrele prezentate, ele oricum sînt în favoarea angajării rapide a migranților reîntorși în comparație cu rata de ocupare a ne-migranților. Persoanele reîntoarse și-au găsit locuri de muncă în sectoarele de creștere a economiei moldovenești. De exemplu, o cincime din migranții reîntorși s-au angajat în domeniul construcțiilor, o pătrime – în

administrația publică, o zecime – în sectorul comerțului cu ridicata și cu amănuntul și încă o zecime - în domeniul transportului și comunicațiilor.

Majoritatea persoanelor reîntoarse lucrează în aceleași sectoare ca și pînă la migrație, deși mulți lucrători se transferă în alte sectoare, în special migranții reîntorși care au fost angajați în construcții înainte de plecare [156, p. 67]. Însă oamenii cu experiența migrației de muncă devin mai „exigenți" pe piața națională a muncii. Spre deosebire de conaționalii lor, care nu au participat la procesul migrației de muncă peste hotare, ei compară situația din țara natală cu situația din țările în care au lucrat. Ei insistă în căutarea locurilor prestigioase de muncă, cu un salariu mai mare [65, p. 15]. Luînd în considerare faptul că forța de muncă calificată nu poate fi utilizată în întregime în țară, iar economia republicii nu este în stare să valorifice potențialul acesteia, în asemenea condiții „pierderea capitalului uman" poate fi justificată. Așadar, emigrarea forței de muncă calificate poate fi considerată și drept o pîrghie de păstrare a potențialului ei. În același timp, degradarea potențialului uman provoacă un dezechilibru și are un impact negativ asupra procesului de dezvoltare socioeconomică durabilă a țării noastre [65, p. 19].

Studiile recente din 2013 și 2014 relevă că în total 59 % dintre migranți s-au pronunțat pentru intenția de revenire în RM [27]. Migranţii moldoveni cu reşedința în țările UE doresc să se întoarcă după o perioadă medie de 6 ani, pe cînd migranţii din CSI doresc să se întoarcă după 4 ani. Aproape toți migranții reîntorși invocă motive personale sau familiale de revenire acasă, subliniind că experiența migrațională a presupus niște cheltuieli personale considerabile, cu mult mai mari decît s-au așteptat inițial. Acest fapt sugerează că motivele economice, precum disponibilitatea locurilor de muncă bine plătite, care ar corespunde calificării lor, nu joacă rolul primordial în luarea deciziei de a reveni acasă [156, p. 67]. Totodată, este important de menționat că, în prezent, pentru marea majoritate a migranților moldoveni este caracteristică starea de așteptare (*„stand by"*), fără obiective clare de viitor. Decizia de a rămîne definitiv peste hotare sau de a reveni în țara de origine va depinde de circumstanțele sociale, economice, politice din țara de origine, dar și din cea de destinație (de exemplu, obținerea cetățeniei, investiții în bunuri scumpe, lansarea afacerii, reîntregirea familiei etc.) [11, p. 17].

Anume urmărind scopul de stimulare a reîntoarcerii migranților moldoveni din statele membre ale UE și de valorificare a potențialului lor, în Republica Moldova au fost implementate cu succes un șir de activități relevante pentru reintegrarea şi reîntoarcerea migranţilor moldoveni, cum ar fi: proiectul pilot „*PARE 1 + 1*", *Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET)* care

prevede oferirea de instruire în domeniul dezvoltării abilităților antreprenoriale, precum şi asistența financiară pentru inițierea afacerilor. De asemenea, au fost implementate activități care-şi propun să îmbunătățească sistemul de recunoaștere a abilităților şi calificărilor (de exemplu, Concepţia sistemului de validare a învățării non-formale şi informale), cît şi să fortifice piaţa locală a forţei de muncă, inclusiv în contextul Parteneriatului de Mobilitate UE - RM. În ceea ce privește obiectivul de maximizare a impactului de dezvoltare al migraţiei şi mobilităţii, un oarecare progres a fost atins prin intermediul canalizării remitențelor în investiții. *Programul de stat de susținere a dezvoltării întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2009 - 2011,* aprobat în luna februarie 2009, ar putea fi menționat în acest sens. După cum Strategia anterioară a fost în vigoare pînă în anul 2011, Guvernul a elaborat *Strategia de susținere a sectorului întreprinderilor mici şi mijlocii pentru anii 2012 - 2020* şi *Planul de acțiuni de realizare a acesteia pentru anii 2012 - 2014.* Aceasta se desfăşoară în contextul de trecere de la modelul de dezvoltare economică bazat pe consum la o nouă paradigmă, orientată spre export, investiții şi inovații [6, p. 218 - 219].

Începînd cu anul 2010, Guvernul RM a recunoscut, la nivel legislativ și strategic, necesitatea unei abordări coordonate şi integrate pentru a gestiona migraţia prin intermediul *Strategiei Naţionale de Dezvoltare 2012 - 2020 („Moldova 2020")*, aprobată în iulie 2012. Procesul îşi propune să integreze migraţia în instrumentele naţionale de dezvoltare, precum şi în Cadrul de Parteneriat Naţiunile Unite – Moldova 2013 - 2017. Acesta prevede sporirea coerenţei activităţii ONU cu privire la fenomenul migraţiei şi stimularea capacităţilor organizației privind oferirea de consultanţă Guvernului refertotor la problemele ce ţin de migraţie şi dezvoltare [6, p. 217].

În același context, *Strategia Naţională a RM în domeniul migraţiei şi azilului (2011 - 2020)* şi *Planul Naţional de Acţiuni pentru 2011 - 2015 cu privire la implementarea Strategiei Naţionale în domeniul migraţiei şi azilului* reflectă eforturile de ajustare a politicilor naţionale din domeniul migrației la *Abordarea Globală a UE faţă de migraţie şi mobilitate*. Strategia cuprinde toate cele patru domenii ale acestui fenomen: promovarea migraţiei legale, lupta împotriva migraţiei ilegale, stimularea migrației pentru dezvoltarea țării şi asigurarea dreptului la azil [6, p. 217 - 218].

Astfel, este important de recunoscut că implementarea cu succes a acțiunilor și programelor enumerate mai sus se datorează și unei asistențe masive din partea donatorilor externi, inclusiv a instituțiilor europene, în perioada 2007 – 2013. În această perioadă, un număr de circa 200 de proiecte aferente migraţiei au fost implementate sau sînt în curs de implementare. De exemplu, în 2011 se implementau de 3,5 ori mai multe programe de asistenţă străină decît în 2007. Acestea variază de la

guvernarea eficientă la dimensiunea de abilităţi a migraţiei de muncă pînă la protecţia şi abilitarea victimelor violenţei domestice şi la traficul de fiinţe umane [6, p. 225].

În linii generale, procesul anual de evaluare a impactului asistenţei externe, inclusiv în domeniul migraţiei, asupra dezvoltării sociale şi economice a Moldovei, realizat de Cancelaria de Stat a RM în 2011, a relevat că autorităţile moldoveneşti ar solicita mai mult suport în următoarele domenii: a) migraţia de muncă (pentru a stimula migraţia de reîntoarcere şi migraţia circulară); b) protecţia socială a migranţilor; c) fortificarea gestionării migraţiei la nivel naţional, inclusiv dezvoltarea capacităţilor instituţionale; d) investirea eficientă a remitenţelor şi dezvoltarea ÎMM-urilor în regiuni; e) monitorizarea fluxurilor migraţionale; f) lupta împotriva migraţiei ilegale şi împotriva traficului [6, p. 231]. Prin urmare, se observă o tendință clară de conștientizare obiectivă a importanței stimulării migrației de reîntoarcere și a migrației circulare de către structurile de stat în vederea valorificării potențialului și beneficiilor acestora pentru dezvoltarea strategică a RM.

Cooperarea cu diaspora şi cu asociaţiile cetăţenilor moldoveni de peste hotare constituie o parte a politicii de stat. Din perspectiva instituţională, s-a elaborat un cadru specific pentru dialogul diaspora – țara de baştină. La moment, accentul se pune pe protecţia cît mai susținută a cetăţenilor moldoveni aflați peste hotare, pe conservarea identității culturale şi pe stimularea reîntoarcerii migranţilor. În acestă ordine de idei, în ultima perioadă de timp a fost adoptat *Planul de Acţiuni pentru susţinerea diasporei moldoveneşti pentru 2006 - 2009*, *Planul Naţional de Acţiuni pentru 2008 cu privire la protecţia cetăţenilor RM de peste hotare* şi *Planul de Acţiuni pentru susţinerea culturală şi socială a diasporei moldoveneşti pentru 2012 - 2014*. Scopul acestor documente rezidă în promovarea şi crearea condiţiilor pentru susținerea dezvoltării şi manifestării identităţii culturale şi lingvistice în ţara de reşedinţă, garantîndu-se cooperarea multidimensională cu moldovenii care domiciliază peste hotare [6, p. 219].

Pentru a consolida mecanismul de cooperare cu asociaţiile diasporei moldoveneşti, la 19 octombrie 2012, în organigrama Cancelariei de Stat a fost creat BRD aflat în subordinea directă a Prim-ministrului [6, p. 219 - 220]. Obiectivele strategice ale BRD pot fi divizate în două direcții: pe de o parte, BRD asigură coordonarea politicilor și programelor pentru diasporă la nivel de Guvern și ministere și, pe de altă parte, dezvoltă un dialog continuu cu diaspora moldovenească [34, p. 3].

La nivel de coordonare a politicilor în RM, 30 de ministere, birouri și agenții dezvoltă politici cu și pentru diasporă. Astfel, toate instituțiile publice relevante au desemnate persoane responsabile pentru aceasta, contribuind la o mai bună coordonare a acțiunilor în domeniu. În vederea dezvoltării

dialogului cu diaspora și a consolidării capacităților asociațiilor, BRD menține legătura cu 200 de asociații ale diasporei din 30 de țări ale lumii [34, p. 3].

Concomitent, în pofida tendințelor pozitive în schimbarea paradigmei instituționale și de politici cu privire la reintegrarea și reîntoarcerea migranților moldoveni din statele membre ale UE, motivele și cauzele reîntoarcerii lucrătorilor migranți acasă, în Republica Moldova, pot fi diferite, ele fiind determinate atît de factori individuali, cît și de factori instituționali. Factorii individuali denotă particularitățile persoanei, lucrătorului migrant, deschiderea și capacitatea de a comunica, de a se adapta și integra în alt mediu lingvistic și social [68, p. 161]. Printre acești factori e și durata ședерii pe teritoriul altei țări, cunoașterea limbii și, respectiv, posibilitatea contactării cu populația băștinașă. Un factor suplimentar, ce îl poate determina pe lucrătorul migrant să se întoarcă în țară, este incapacitatea acestuia de a se adapta la un alt ritm, mai intensiv, al activității de muncă [68, p. 164]. Însă uneori dorința de a obține un salariu decent peste hotare, efectuînd o muncă necalificată, intră în contradicție cu scăderea reală a statutului social și profesional, pe care lucrătorul îl deține în Republica Moldova. Astfel, pericolul de a degrada în calitate de specialist calificat poate constitui un factor de reticență pentru a pleca la muncă peste hotare sau un factor ce condiționează reîntoarcerea acasă. Un factor important rezidă atît în păstrarea statutului obținut în RM, cît și al specificului comportamentului și comunicării, determinat de acest statut. În primul rînd, acest fapt se referă la persoanele implicate în procesul de predare și care dispun de calități vădite de lider. Pentru ei limitarea posibilității de a comunica reprezintă, literalmente, o tragedie. Un alt factor esențial ce influențează decizia de a se reîntoarce îl reprezintă problema privind asigurarea cu pensii, în special pentru migranții care se apropie de vîrsta de pensioare. De asemenea, motive ale reîntoarcerii pot fi următoarele: îngrijirea persoanelor vîrstnice (părinți); dorința de a-și pune în valoare posibilitățile de creație; probleme de sănătate, luînd în considerare costurile înalte ale tratamentului medical peste hotare, în special dacă migrantul se află ilegal peste hotare; dorința de a crea o familie cu o conațională; dorința de a oferi studii superioare copiilor, de a asigura viitorul lor. Fără îndoială, reîntoarcerea pentru un migrant ilegal deseori este legată și de deportare. Printre alți factori care stimulează reîntoarcerea acasă a migranților figurează și dorința de a-și proteja viața proprie ca urmare a coliziunii cu reprezentanții lumii interlope; atitudinea critică asupra țării-gazdă și înțelegerea faptului că aceasta are multe probleme proprii [68, p. 164 –171].

Criza mondială financiar-economică din perioada 2008 - 2010 a agravat problema migrației de muncă și a reîntoarcerii lucrătorilor migranți din țările de reședință. Înrăutățirea stării materiale se

atestă și în statele membre ale UE. Prin urmare, lucrătorii migranți, precum și membrii familiilor lor suferă din cauza consecințelor crizei. În primul rînd, acest fapt este legat de incertitudinea viitorului, ceea ce îl condiționează pe migrant să caute alte variante care să ofere stabilitate lui și familiei sale [68, p. 154]. Ca urmare, lucrătorii migranți au demonstrat o diversitate de strategii în acest sens:

a) să rămînă în țara de reședință;

b) să se deplaseze în altă țară a UE sau în altă regiune a lumii;

c) să părăsească țara de reședință și să se întoarcă în RM rupînd orice legătură cu țara - gazdă;

d) să se întoarcă temporar în țara de origine, păstrînd posibilitatea returului în țară de reședință;

e) să se întoarcă definitiv în țara de origine, păstrînd posibilitatea returului liber în țara de reședință. Dar și în acest caz pot apărea diferite variante. Cetățeanul își păstrează cetățenia obținută / permisul de ședere legală, permisul de angajare în această țară a UE. Este valabilă și o altă opțiune: migrantul reîntors acasă își păstrează imobilul (casa, apartamentul) în țara de reședință unde locuiesc copii săi etc.;

f) să se reîntoarcă temporar sau definitiv/ transferul activității de muncă din UE în RM prin intermediul activității de reprezentant al companiei țării de reședință, uneori chiar și în filiala angajatorului său (de exemplu, italian);

g) să păstreze raporturile cu țara-gazdă prin intermediul migrației circulare, determinate de deschiderea afacerii proprii a lucrătorului sau a rudelor sale în țara de reședință a UE și a filialei în RM, unde locuiește și o administrează [68, p. 156 – 159].

Totodată, contrar pronosticurilor făcute de comunitatea de experţi pe marginea impactului crizei economice recente asupra migraţiei moldovenilor peste hotare:

a) nu putem vorbi despre o revenire masivă a migranţilor de peste hotare în urma crizei;

b) nu par a fi cei mai afectaţi migranţii din sectorul construcţiilor. Dacă e să îi comparăm pe migranţii reveniţi definitiv cu cei reveniţi temporar, constatăm că intenţii de a nu mai pleca sînt declarate într-o mai mare măsură de către migranţii care au muncit în sectorul casnic (14,9 % reveniţi definitiv şi doar 9,4 % reveniţi temporar) şi în comerţ (10,8 % faţă de 7,8 %), decît de cei din construcţii (unde au muncit 54,9 % din cei reveniţi definitiv şi 48,5 % din cei reveniţi temporar) [8, p. 16].

Creşterea semnificativă a numărului de migranţi reveniţi definitiv (ca intenţie) se pare că se datorează crizei economice doar parţial. În funcţie de *motivele de reîntoarcere* în ţară 1 din 4 migranți a invocat responsabilități familiale, 1 din 10 a venit în vacanţă/concediu, nu a găsit de lucru sau pentru a se ocupa de perfectarea documentelor. Aproximativ aceleași proporții le au şi migranţii care s-au

întors fie din motive de sănătate, fie că şi-au realizat scopul propus. Printre alte motive de reîntoarcere au fost enunțate următoarele: condiţii proaste de muncă, salarii mici; înşelări, exploatări sau nesiguranţă [25, p. 14 - 15] (*A se vedea Anexa 8*).

În același timp, rezultatele cercetărilor sociologice arată că numărul moldovenilor care se declară hotărîți să revină definitiv în Moldova este destul de mic și este determinat, în mare parte, de realizarea așteptărilor ce țin de migrație. În același timp, pentru fiecare din țările cercetate (Italia, Franța, Portugalia și Marea Britanie) s-a constatat că mai puțin de 20 % dintre moldoveni sînt decișii să nu mai revină niciodată cu traiul în Moldova [11, p. 39] (*A se vedea Anexa 8*).

Surprinzător este faptul că o astfel de măsură cum este facilitarea întoarcerii migraţiei la baştină, întreprinsă de autorităţile mai multor ţări de destinaţie a migranţilor, este, pe de o parte, foarte rar atestată ca motiv de revenire, iar pe de altă parte, nu impune migranţilor decizia de a nu mai pleca. Acest lucru este sugerat de faptul că doar 0,8% din migranţii reveniţi temporar au indicat acest lucru drept motiv de revenire şi niciunul din migranţii reveniţi definitiv [8, p. 16].

Astfel, în opinia noastră, în viitorul apropiat, nu putem să ne așteptăm la o revenire în masă a migranților moldoveni din statele membre ale UE în Republica Moldova. Ba mai mult, putem presupune că migrația de muncă a cetățenilor RM în spațiul UE va rămîne, constant, o realitate de o importanță primordială pentru dezvoltarea și creșterea statului. Concluzia dată se confirmă și de datele companiei de cercetare sociologică Gallup din luna aprilie 2013, conform cărora fiecare al treilea cetăţean ar prefera să părăsească definitiv Moldova [116], precum și de cea a AFM, efectuată de BNM al RM în al IV-lea trimestru al anului 2012, conform căruia peste 90 % (50,7 mii) din persoanele cu locuri de muncă asigurate peste hotare (la care intenţionau să se întoarcă), sînt migranţii reîntorşi [25, p. 15] (*A se vedea Anexa 8*).

În opinia reprezentanților CE, este probabil ca migrația forței de muncă în UE sau în Federația Rusă să rămînă o strategie foarte atractivă pentru cîștigarea existenței. Indiferent de evoluțiile economice și politice din Federația Rusă, este de așteptat ca statele membre ale UE să rămînă o opțiune atractivă pentru lucrătorii migranți chiar și în cazul în care acestea se confruntă cu o încetinire sau cu stagnarea creșterii economice. De asemenea, este probabil ca cererea pentru activitățile casnice în statele membre să nu fie influențată de o eventuală scădere economică. După cum a demonstrat migrația forței de muncă din Republica Moldova în Portugalia, cu referire la subiectul în cauză, rămîne în vigoare un mecanism de autoreglare a fluxurilor de migrație a forței de muncă, prin care imigrația legală și nereglementară tind să crească în perioade de cerere sporită și să scadă cînd această cerere se

diminuează. Institutul Universitar European (IUE) remarcă faptul că aceleași mecanisme de reglare existau încă în 1990, cînd resortisanții din țările din Europa Centrală puteau călători fără viză în UE [17].

Presiunea exercitată de migrație la granițele UE mai curînd va crește decît va scădea în cazul în care RM se va confrunta și în continuare cu probleme economice și sociale. Conform EUBAM, este probabil ca volumul migrației ilegale din RM către statele membre ale UE să rămînă același. Modul de operare, traseul urmat și numărul de migranți aflați în situație ilegală pot varia anual în funcție de mai mulți factori de respingere (*push factors*) și de atracție (*pull factors*), interni și externi [13]. Institutul Universitar European - Centrul pentru politici în domeniul migrației (IUE) observă că realitatea demografică din RM înregistrează clar faptul că potențialul de migranți se diminuează, întrucît țara se confruntă cu cel mai accelerat proces de îmbătrînire din Europa [13]. Cu toate acestea, printre motivele care vor contribui la menținerea ritmurilor actuale ale migrației de muncă și vor reduce ratele probabile ale reîntoarcerii migranților moldoveni din spațiul UE pot fi menționate următoarele:

În primul rînd, omul, plecînd peste hotare la muncă, se ghidează de motive economice, de dorința de a asigura o stare materială decentă pentru sine și pentru membrii familiei sale. În cazul revenirii acasă, în Republica Moldova, ei nu vor avea parte de o situație social-economică mai bună, de un salariu mai mare. Trebuie reținut faptul că în RM salariul lunar mediu brut variază între 138 de dolari SUA în sectorul agriculturii și pînă la 199 de dolari SUA în sectorul educației, 270 de dolari SUA în sectorul public, 503 dolari SUA în sectorul TIC, 556 de dolari SUA în sectorul serviciilor financiare. Ba mai mult, salariile reale sînt și ele afectate considerabil de ratele înalte de inflație [15, p. 34]. În același timp, în conformitate cu „Monitorul Adecco cu privire la oportunitățile de angajare și satisfacție", elaborat de firma de consultanță transnațională în domeniul resurselor umane Adecco, salariul mediu lunar în perioada 2008 – 2013 a constituit 2866 de euro în Irlanda, 2 421 de euro în Germania, 2321 de euro în Marea Britanie, 2130 de euro în Franța, 1898 de euro în Spania, 1078 de euro în Portugalia [175]. Astfel, diferența medie este de aproximativ 5 - 10 ori în comparație cu realitățile din RM. Însă, cît de paradoxal ar părea, unele studii demonstrează că, în rezultatul deplasării muncitorilor în alte țări și al apariției deficitului forței de muncă (cel puțin în cadrul anumitor grupuri sau sectoare de calificări), oamenii care rămîn pe loc pot beneficia de salarii majorate considerabil.

În Republica Moldova există cazuri de impact pozitiv al emigrării peste hotare asupra salariilor naționale. În general, 10 % de creștere a ratelor de emigrare se asociază cu o creștere medie a salariilor

cu 3,2 %. Totodată, se înregistrează diferențe substanțiale din perspectiva impactului emigrației asupra salariilor în diferite sectoare ale economiei: impactul emigrației, în general, este mai accentuat în domeniul construcțiilor și în cel al serviciilor. În sectoarele date, oscilația salarială implicată depășește de două ori indicatorii similari în domeniul agriculturii și al industriei. La finele anului 2012, pentru 44,5% din migranţi, mărimea salariului mediu ridicat peste hotare avea valori cuprinse între 500 şi 1000 de dolari SUA, iar 13,3 % au avut salarii de peste 1000 de dolari SUA [25, p. 14].

Sondajele de opinii, desfășurate în localitățile rurale de către Centrul de cercetare CASE-Moldova (iulie - noiembrie 2008) și compania CBS AXA (decembrie 2009), au constatat că lucrătorii migranți nu intenționează să revină acasă chiar și în condițiile unei reduceri considerabile a salariului de muncă în UE. Ei vor încerca să continue transferarea banilor către cei apropiați, în Moldova. În conformitate cu rezultatele acestei cercetări, membrii familiei migrantului afirmau că chiar dacă venitul migrantului ar constitui 500 – 600 de dolari SUA, atunci potențialul migrant ar rămîne să muncească acasă. La rîndul lor, migranții afirmă că s-ar întoarce acasă dacă ar cîștiga aproximativ 700 – 800 de dolari SUA lunar, ceea ce depășește salariul mediu curent în Moldova de aproximativ 2,5 ori [65, p.2]. De asemenea, vom mai remarca faptul că în condițiile crizei financiar-economice mondiale din perioada 2008 – 2010, a avut loc înrăutățirea situației pe piața muncii în Republica Moldova. Potrivit cu datele sondajelor sociologice, în condițiile crizei, 25 % din respondenți au declarat că ei sau membrii familiilor lor și-au pierdut locul de muncă. Prin urmare, crește potențialul migrațional, deoarece aproape fiecare al treilea respondent fie intenționează să caute loc de muncă peste hotare, fie nu știe ce are de gînd să întreprindă [65, p.12].

În al doilea rînd, pînă în luna aprilie 2014, de cînd RM beneficiază de regimul liberalizat de vize cu UE, părăsind uniunea, migranții erau puși în situația să exploreze de la bun început variantele reintrării într-un stat membru cu scop de a munci. Însă acum costul neoficial al vizei (eliberarea vizei într-un regim de urgență, uneori cu implicarea schemelor corupte) putea să difere substanțial de cel oficial [66, p.3].

În al treilea rînd, mulți migranți au luat credite pentru procurarea de imobil sau pentru soluționarea altor probleme de ordin material, ceea ce, de asemenea, îi descurajează pe oameni să părăsească țara-gazdă.

În al patrulea rînd, mulți lucrători migranți continuă să-i susțină financiar pe apropiații lor, care locuiesc în RM [68, p. 155]. În conformitate cu studiul independent realizat în 2009 de „CBS-AXA”, 51,1% din cei intervievați consideră că aportul pe care migranţii îl pot realiza ţine de

expedierea remitenţelor către familiile rămase în ţară. De aici se desprinde cu claritate percepţia impactului pozitiv major pe care l-a avut procesul de migraţie de pînă acum, şi anume asigurarea venitului de existenţă a familiilor. Totuşi, la nivel de economie naţională, acesta se limitează ca impact pozitiv doar la creşterea consumului [8, p.13] (A se vedea Anexa 9).

În conformitate cu raportul „*Fluxurile de Migranți și Remitențe: Trenduri Recente și Pronosticuri, 2013 - 2016*", elaborat de Echipa pentru migrație și remitențe, de Grupul cu privire la Perspectivele de Dezvoltare al Băncii Mondiale, ponderea remitențelor în PIB în RM a atins nivelul de 24,5 % în anul 2013 (locul 3 în regiunea Europei și Asiei Centrale), iar volumul remitențelor – cifra de aproximativ 2 mld. dolari SUA (locul 10 în regiunea Europei și Asiei Centrale) [167, p.15] (A se vedea Anexa 9).

Analiza datelor furnizate de cercetarea gospodăriilor casnice demonstrează că remitențele s-au dovedit a fi mai eficiente în reducerea sărăciei decît toate programele de asistență socială combinate în Republica Moldova. Gospodăriile care au „exportat" lucrătorii săi spre economiile mai prospere, de obicei, consumă pe cap de locuitor cu 20 % mai mult, decît reprezentanții gospodăriilor fără migranți. În conformitate cu estimările Băncii Mondiale, existența unui migrant crește consumul unei gospodarii sărace din RM cu pînă la 40 % [156, p. 57] (A se vedea Anexa 9).

În al cincilea rînd, țările UE importatoare de muncă se confruntă cu problema îmbătrînirii populației și cu cea a deficitului de muncă, situație ce a fost deja descrisă în capitolul precedent. În același timp, Republica Moldova nu poate crea, pur și simplu, numărul suficient de locuri de muncă atît pentru noii veniți pe piața muncii, cît și pentru mulți moldoveni care muncesc peste hotare [156, p. 58]. Presupunînd o creștere rapidă în ocuparea forței de muncă de 3 % pe an pentru Republica Moldova, ar fi nevoie de mai mult de 15 ani de a crea locuri de muncă pentru toți lucrătorii săi din țară și de peste hotare [156, p. 64].

În al șaselea rînd, datele colectate de IUE sugerează că ridicarea unui obstacol din calea circulației, sub forma liberalizării regimului de vize, conduce la creșterea migrației care se stabilizează în timp. În cazul dat va exista o creștere a fluxurilor temporare și pe termen scurt din RM către UE fie pentru vizite *bona fide* (în majoritate), fie pentru a ocupa pe termen scurt un loc de muncă. Pe baza experienței anterioare (de exemplu, exonerarea de obligația de a deține viză pentru cetățenii din statele Europei Centrale la mijlocul anilor '90 ai secolului trecut sau aderarea acestora la UE în 2004), este probabil ca această creștere a migrației să aibă un caracter temporar, deși IUE nu exclude o creștere a

migrației permanente, avînd în vedere modelele de reîntregire a familiei în unele state membre (de exemplu, în Italia).

Este dificil să se estimeze durata acestei creșteri temporare, deoarece va depinde de mai multe variabile: tendința de a migra, mijloacele financiare destinate turismului, starea economiei în Republica Moldova și în țara de destinație. De asemenea, este probabil să crească fluxurile de călători aflați în situație legală, întrucît liberalizarea regimului de vize se va transpune prin posibilitatea de a călători în UE mai ușor și mai puțin costisitor [17]. Potrivit IUE, facilitarea călătoriilor pe termen scurt, ca urmare a liberalizării regimului de vize, va face din UE o destinație mai atractivă pentru migranții cu calificare înaltă din două motive principale: facilitarea vizitelor de familie, după cum s-a menționat anterior și, la un nivel mai general, formarea unei percepții mai pozitive despre UE ca destinație. Liberalizarea regimului de vize va avea un impact pozitiv asupra schimburilor și activității comerciale, asupra cercetării și inovării, precum și asupra mobilității pentru studenți și cercetători [17].

După părerea expertului polonez M. Jaroszewicz, toate eventualele scenarii de evoluție a dinamicii forței de muncă a cetățenilor RM în UE, după liberalizarea regimului de vize în aprilie 2014, indică o oscilație la aproximativ 400000 de lucrători migranți moldoveni în UE către 2050. De asemenea, în viziunea expertului, se va evidenția tendința de a solicita nu doar statut de rezident al UE pe termen lung, dar și de a obține cetățenia statelor membre ale uniunii [136, p. 65].

În al șaptelea rînd, instabilitatea politică, lipsa de încredere în instituțiile statului, gradul înalt de corupție, incapacitatea conducerii politice a statului de a răspunde doleanțelor cetățenilor săi, lipsa perspectivelor clare de dezvoltare și a acțiunilor de schimbare a unei astfel de situații spre bine reprezintă, de asemenea, un catalizator al migrației, precum și un obstacol în calea reîntoarcerii migranților moldoveni în țară.

În conformitate cu datele Programului de cercetare a opiniei publice „Barometrul Opiniei Publice din Moldova” (noiembrie 2014), în RM cea mai mare parte a populației (3/4) este de părerea că: a) direcția în care merg lucrurile în RM este una greșită; b) populația rămîne preponderent nesatisfăcută de ceea ce întreprinde conducerea țării în mai multe domenii. Aspectele care trezesc cea mai mare insatisfacție pentru populație sînt: salariile, pensiile, locurile de muncă, nivelul de trai, combaterea corupției. În linii generale, gradul de insatisfacție a crescut în raport cu toate domeniile față de perioada respectivă de acum 2 ani; c) peste jumătate dintre respondenți nu sînt mulțumiți de situația economică actuală din RM și de felul în care trăiesc. Nemulțumirile populației sînt legate, în

primul rînd, de insuficiența banilor și de viața politică din țară [4]. În acest context, se poate constata că actualmente populația privește viitorul cu un optimism foarte rezervat sau chiar cu lipsa acestuia, iar calitatea vieții și încrederea în instituțiile de stat e departe de nivelul dorit, ceea ce va conduce în continuare la menținerea ritmurilor existente de migrație peste hotare.

Astfel, luînd în considerare cele menționate, reîntoarcerea lucrătorilor migranți, după cum a fost demonstrat în studiul nostru, nu este doar o problemă economică, ci și una socială care necesită luarea în calcul a mai multor factori. În astfel de situații, factorul material și financiar nu joacă întotdeauna un rol important. Prin urmare, problema reintegrării migranților reîntorși este mult mai complicată decît pare la prima vedere. Acest fapt se manifestă în condițiile în care cetățenii RM plecați la muncă se întorc acasă deja migranți transnaționali cu o identitate neclară, ștearsă. În opinia cercetătorului V. Moșneaga, la migranții moldoveni apar un șir de alte calități determinate de identitatea lor dublă. Ei învață să calculeze, să compare, să-și identifice interesul propriu și chiar avantajele în dualitatea comportamentului și a perceperii lucrurilor. Prin urmare, statul moldovenesc, stimulînd și încurajînd reîntoarcerea și reintegrarea, trebuie să ia în considerare acest lucru [68, p. 173 - 174].

Primul lucru pe care ar trebui să-l întreprindă statul moldovenesc ar fi să ofere o perspectivă clară a unei intenții și a unei acțiuni reale de a schimba situația curentă spre bine, de a se preocupa de cetățenii săi, de lucrătorii migranți peste hotare, mai ales, în UE și în Federația Rusă, și aceasta nu doar la nivel declarativ, electoral, de partid sau politic. Problema constă în conștientizarea faptului că procesul de revenire nu constituie un act formalizat sau un raport statistic cu privire la numărul de migranți reîntorși. Acesta se manifestă drept o reacție a populației la eficacitatea reformelor social-economice implementate. După cum remarca cercetătorul francez J. Tapinos, „cînd omul decide să emigreze, aceasta reprezintă decizia sa personală; cînd omul decide să rămînă, aceasta demonstrează încrederea sa în guvern și în piață" [65, p. 1].

În al doilea rînd, statul moldovenesc ar trebui să se ghideze de faptul că motivul plecării peste hotare în scop de a munci reprezintă consecința problemelor economice și material-financiare. Însă reîntoarcerea acasă nu este în exclusivitate o chestiune de ordin economic, ci presupune soluționarea mai multor probleme din diverse sfere de activitate a societății moldovenești, începînd cu dezvoltarea infrastructurii pînă la contracararea corupției și birocratismului. În acest context, programele elaborate și implementate de către stat ar trebui să aibă un efect real, și nu unul formal. Baza lor materială, financiară, informațională, social-psihologică și culturală ar trebui să fie transparentă, incluzînd nu

numai direcțiile de activitate, dar și mecanismele de realizare [68, p. 174]. Toate acestea pot fi definite drept un sistem politic democratic, care funcționează eficient, precum și drept o societate civilă dezvoltată. Modelele naţionale de gestionare a migraţiei trebuie să se axeze pe un set comprehensiv şi bine structurat de interese şi obiective specifice ţării. Acestea trebuie să se refere la diferitele aspecte ale politicii publice generale cum ar fi politica pieţei muncii, politica demografică, politicile de reîntoarcere şi reintegrare etc. Este necesar de dezvoltat capacităţile instituţiilor guvernamentale care se ocupă de problemele migraţionale (mai multe resurse materiale, ateliere de instruire, eliminarea impedimentelor birocratice, luarea în considerare a practicii şi a expertizei locale, evitînd bizuirea excesivă pe intervenţiile experţilor externi etc.). În contextul dat, structurile care urmează să preia rolul de coordonare trebuie să dispună de resurse umane, iar fluctuaţia de personal în cadrul autorităţilor locale din RM şi pierderile aferente de capital uman trebuie să fie abordate în mod eficient. Autorităţi de divers nivel şi caracter ar putea să analizeze ulterioara posibilitate a realizării unor activităţi de colaborare pentru a îmbunătăţi coordonarea lor internă. De exemplu, cele mai bune practici/modele de „politici bune" pot fi discutate sub forma unor ateliere sau şedinţe interinstituţionale regulate. Astfel, s-ar consolida ideea responsabilităţii comune în rîndul autorităţilor moldoveneşti pentru a fortifica coordonarea internă. Este necesară şi consolidarea activităţii de conlucrare şi consultare cu ONG-urile şi oficiile statistice în procesul de rezistare la provocările impuse de migraţie. Integrarea migraţiei în planificarea dezvoltării trebuie să fie implementată sub forma unor procese pe termen lung, care necesită o voinţă politică puternică şi asumarea răspunderii din partea guvernului. Aceasta implică, neapărat, capacităţi naţionale corespunzătoare, coordonare şi cooperare durabilă în cadrul instituţiilor de stat şi coerenţă între domeniile de intervenție a politicilor. Acțiunile cu privire la integrarea migraţiei în politicile de dezvoltare trebuie să fie sincronizate cu planificarea curentă a obiectivelor sectoriale pe termen lung, în scop de a obţine coerenţă şi coordonare a activităţilor. Aceste politici trebuie să fie corelate, în special, cu procesul de planificare a fondurilor publice. Astfel, ar putea fi susţinute prin includerea resurselor financiare adecvate la etapa de proiectare a Cadrelor de cheltuieli pe termen mediu şi a bugetelor anuale pentru fiecare sector. Ba mai mult, Guvernul şi partenerii săi trebuie să se asigure că obiectivele iniţiativelor de politici migraţionale sînt înțelese, acceptate şi susținute nu doar de autorităţile guvernamentale, de partenerii sociali – sindicate şi patronate, dar şi de ONG-uri şi de cetăţeni/opinia publică [6, p. 243 - 246].

Un plan naţional de integrare a migraţiei în planurile de dezvoltare este semnificativ, deoarece prevede un mandat pentru elaborarea, fluidizarea şi integrarea politicilor şi a strategiilor sectoriale

implementate de diferite ministere de resort (agricultură, educaţie, economie etc.) în viitoarea strategie generală vizînd migraţia. Un astfel de proiect se elaborează sub forma unei foi de parcurs care menționează expres angajamentul guvernului faţă de fenomenul migraţiei drept o problemă. Provocarea constă în stabilirea legăturii între obiectivele şi abordările sectoarelor de dezvoltare „tradiţională" cu cele adoptate cu privire la migraţie (infrastructura, sectorul locativ, sănătatea, educația etc.). De exemplu, intervenţiile cu privire la reducerea sărăciei, protecţia socială şi crearea de locuri de muncă au demonstrat sinergie cu eforturile de combatere a traficului de persoane, întrucît au impact asupra unor factori de vulnerabilizare a persoanelor faţă de trafic. Eforturile pentru implicarea diasporei pot avea efecte pozitive pentru astfel de sectoare cum sînt sănătatea, educaţia şi infrastructura, în cazul cînd contribuţiile diasporei cu resurse financiare şi calificări vor fi canalizate anume spre domeniile date şi se vor potrivi investițiilor interne [6, p. 245 - 246]. În acest context, *Strategia Naţională a Moldovei în domeniul migraţiei şi azilului (2011 - 2020)*, adoptată în 2011 *şi Planul Naţional de Acţiuni pentru 2011 - 2015 cu privire la implementarea Strategiei Naţionale în domeniul migraţiei şi azilului* integrează domeniul migraţiei şi azilului în cadrul general al politicilor de dezvoltare a ţării. De asemenea, acestea contribuie la noua strategie de dezvoltare a RM – "*Strategia de Dezvoltare Naţională: Moldova 2020: şapte soluţii pentru RM*" (în vigoare din ianuarie 2012), care stabileşte un bun start pentru integrarea migraţiei în procesul de dezvoltare naţională. „Moldova 2020" se mai axează, printre altele, și pe reducerea emigrării tinerilor (cu 50% pînă în 2050) sub egida celor şapte piloni ai săi, unul dintre care este educaţia, precum şi pe atragerea remitenţelor sub formă de investiţii. Aceasta mai este corelată şi cu strategiile sectoriale, implementate de diferite ministere de resort – de exemplu, de Programul Naţional Strategic în domeniul securităţii demografice a RM (2011 - 2025) (aprobat în 2011); de Planul Naţional de Acţiuni în domeniul ocupării pentru 2012 (aprobat în 2011). Un „plan naţional de dezvoltare" de acest caracter ar putea să completeze sau să fie integrat în Planul Naţional de Acţiuni pentru 2011–2015, indiferent de implementarea Strategiei Naţionale în domeniul migraţiei şi azilului.

În al treilea rînd, statul moldovenesc trebuie să ia în considerare faptul că peste hotare pleacă cetățenii moldoveni, iar decizia cu privire la reîntoarcerea acasă este luată deja nu de lucrătorii migranți plecați, ci de lucrătorii migranți moldoveni transnaționali. Diferența dintre tipurile date de migranți se axează pe următoarele: migrantul de primul tip dorește să se revină acasă, acumulînd anumite resurse financiare, în timp ce cel din al doilea tip determină returul său printr-o varietate de condiții. Percepția lumii de către migrantul transnațional reprezintă percepția lumii de către o persoană

care constant compară, care trăiește în realitatea identităților multiple, care sînt combinate, interacționează și se interferează unele cu altele. Aceste identități sînt determinate de experiența și cunoștințele sale atît despre Moldova ca țară de origine, cît și despre țara-gazdă, țară de reședință și de muncă, o țară membră a UE [68, p. 175]. În acest context, sînt extrem de interesante rezultatele cercetării recente „Impactul migrației forței de muncă asupra răspîndirii democrației – datele din fosta republică sovietică" ale unui grup de cercetători din Germania, SUA și Franța, care, analizînd exemplul RM, au investigat dacă migrația forței de muncă peste hotare va conduce la sporirea susținerii forțelor democratice și reformatoare în țară. Subiectul cercetării l-a constituit fenomenul politic real–modificarea numărului de locuri ale Partidului Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM) în Parlamentul RM pe parcursul timpului. A fost examinată corelarea acestui indicator cu schimbarea fluxurilor migraționale spre Est și Vest. În cadrul cercetării a fost analizată situiația din 36 de raioane din Moldova (aproximativ 26 de localități rurale în fiecare raion) [61]. Rezultatele cercetării au arătat că migranții mențin legături strînse cu apropiații și rudele lor rămase acasă: comunică prin intermediul telefonului și internetului, călătoresc regulat acasă, transferă remitențe. Acest fapt favorizează răspîndirea informațiilor și modelelor de comportament de peste hotare, ceea ce are impact asupra preferențelor politice în țara de origine [61]. Cercetătorii au concluzionat că în gospodăriile casnice, a căror membri se aflau în statele membre ale UE nu mai puțin de 3 luni, dominau tendințele anticomuniste, iar cetățenii au mai puțină încredere în mass-media și în autoritățile statului. Prin urmare, prima întrebare se referă la corelația cauză-efect. Oare acele persoane deveneau pro-occidentali, acumulînd experiența migrațională, și determinau opțiunea politică a rudelor doar lăudînd telefonic țara lor de reședință? Sau aceștia au emigrat spre Vest, deja avînd valori occidentale? Ori a existat un motiv ascuns care a determinat intenția cetățenilor de a pleca în țările occidentale și de a vota împotriva PCRM? S-a dovedit că toate opțiunile acționează independent, că anume experiența de viață democratică peste hotare a condus la schimbările politice de acasă [57]. Datele cercetării sugerează că atunci cînd fluxurile migraționale spre Vest erau nesemnificative și migranții se îndreptau spre Rusia, Turcia și Ucraina, precum și în alte țări din Est, PCRM obținea mai mult de 50 % de locuri în Parlament. Creșterea emigrării în statele membre ale UE și în SUA a condus la scăderea numărului de locuri ale PCRM în Parlament și a constituit mai puțin de 47 % în iulie 2009. Prin urmare, imposibilitatea de a obține majoritatea parlamentară a determinat pierderea puterii de către PCRM în 2009. Astfel, globalizarea pieței muncii are anumite consecințe politice importante, care

trebuie de luat în considerare în procesul de elaborare a politicilor migraționale în țările-gazdă și în țările de origine ale migranților [61].

În al patrulea rînd, revenirea migranților se axează pe consolidarea și facilitarea legăturii cu țara de origine. În această ordine de idei, trebuie să fie accentuată importanța diasporei moldovenești care se consolidează în multe state membre ale UE. Autorităţile moldoveneşti ar trebui să considere asociaţiile diasporei drept un interlocutor şi un actor în elaborarea şi implementarea politicilor vizînd migraţia şi dezvoltarea [6, p. 243]. Încurajarea implicării migranţilor în ţările de origine şi de destinaţie nu înseamnă necesarmente că aceste politici trebuie să se axeze doar pe chestiuni de migraţie. Politicile şi programele ar trebui să respecte o abordare inclusivă şi pe măsura posibilităţii să ofere oportunităţi pentru toţi membrii societăţii, inclusiv pentru migranţi [6, p. 247 - 248].

În al cincilea rînd, în raport cu problemele socioeconomice de colaborare, reîntoarcere și reintegrare a migranților moldoveni, ar trebui să fie aplicat alt principiu – cel al „relațiilor cu oamenii maturi". Esența acestei abordări constă în comunicarea egală între ambele țări. Lucrătorul migrant transnațional din RM, luînd decizia de a deschide o afacere acasă, se ghidează de experiența țării-gazdă. Prin urmare, cu scop de ridicare a atractivității domeniului de afaceri în RM, se impune simplificarea procedurii de deschidere și înregistrare a întreprinderilor mici, aplicînd principiul „ghișeului unic". Statul moldovenesc, care este destul de pasiv și cu puțină experiență în acest sens, ar trebui să nu monopolizeze dreptul la formularea „regulilor de joc", ci să aplice deciziile de compromis în raport cu reprezentanții businessului mic. Indubitabil, acest fapt presupune și introducerea anumitor înlesniri fiscale (de exemplu, neimpozitarea în primii 3 ani de funcționare a afacerii etc.), și astfel de înlesniri ar trebui să cuprindă nu numai businessul mic de origine migrațională, ci și întregul spectru al businessului mic moldovenesc. Pentru a îmbunătăți garanțiile și a reduce riscurile legate de incertitudinile politicii statului moldovenesc în sfera businessului, trebuie să fie examinate anumite înlesniri pentru businessul mic și mijlociu cu capital mixt etc. [68, p. 177]. În acest context, de o importanță sporită este valorificarea potențialului financiar al remitențelor în scop de maximalizare a cîștigurilor economice obținute ca urmare a procesului de migrație. Astfel, pot fi utilizate anumite mijloace, cum ar fi: micșorarea costului remitențelor prin intermediul canalelor *formale*; folosirea remitențelor pentru a consolida sectorul financiar și a reduce costul creditelor bancare; gestionarea impactului macroeconomic asupra economiei țării, al intrărilor considerabile ale remitențelor. Migranții reîntorși reprezintă o sursă importantă de cunoștințe despre realitățile de peste hotare și pot asigura fonduri de investiții. Însă astfel de opțiuni pot fi aplicabile doar dacă migranții

vor fi conectați la sectorul privat prin intermediul rețelelor instituționalizate din țara de origine. Politicile monetare și de schimb valutar pot minimiza impactul negativ asupra prețurilor și concurenței, iar Banca Națională poate colecta și analiza datele relevante privind procesele migraționale în scop de înțelegere și reacționare la eventuale influențe asupra economiei domestice. Autoritățile statului pot coordona acțiunile lor cu țările de destinație a lucrătorilor migranți pentru a diminua vulnerabilitatea cetățenilor săi peste hotare, a identifica și a susține politicile elaborate în acest sens [156, p. 60 - 61].

În al șaselea rînd, asigurarea informațională. Este cunoscut faptul că cetățeanul Republicii Moldova nu are încredere în reformele implementate și în promisiunile statale, însă o are față de rudele, prietenii și apropiații săi. Anume valorificarea acestui sistem comunicațional neformal poate contribui la implementarea politicii statale în domeniul migrației. Prin urmare, pot fi soluționate problemele conexe acestui fenomen sînt reîntoarcerea, lansarea unei afaceri, conectarea la sociumul etnocultural modern al RM. Este necesar de a promova, inclusiv la nivelul zvonurilor, „istoriile de succes" ale migranților reîntorși care au reușit să lanseze acasă o afacere proprie [68, p. 177 - 178].

În al șaptelea rînd, reintegrarea lucrătorilor migranți reîntorși. Problema dată se referă la rezolvarea contradicției interioare între ceea ce a fost „acolo" și ceea ce este „aici". În acest sens, ar fi logic de relansat practica anterior existentă de funcționare a asociațiilor de prietenie cu țările străine. Rolul unei astfel de asociații ar trebui să se axeze pe favorizarea comunicării și cooperării cetățenilor moldoveni reîntorși recent cu migranții care au revenit anterior și sînt capabili să-și împărtășească experiența reintegrării individuale [68, p. 178]. De asemenea, trebuie menționat subiectul necorespunderii calificărilor pe piaţa muncii, care reprezintă un obstacol pentru asigurarea reintegrării migranților. Acesta este cauzat de lipsa coordonării între strategiile şi politicile naționale în domeniul educaţiei cu necesităţile pieţei naționale a muncii și poate fi soluționată prin intermediul unor astfel de măsuri cum sînt crearea unui sistem de prognozare a calificărilor [6, p. 242 - 243].

3.4. Concluzii la compartimentul 3

După destrămarea URSS şi obţinerea independenţei de către Republica Moldova, migraţia forţei de muncă din ţară a evoluat în diferite perioade de timp. Acest fenomen a trecut prin patru etape distincte, înregistrînd o creştere anuală progresivă a numărului de cetăţeni moldoveni plecaţi peste hotare în căutarea locurilor de muncă. Înspre statele - membre ale UE se îndreaptă aproape jumătate din fluxurile forţei de muncă din RM. Factorii care au determinat plecarea la muncă peste hotare sînt, în mare parte, de natură economică, generaţi de lipsa oportunităţilor de a obţine venituri adecvate pentru trai. Într-un mediu atît de dificil, migraţia pare să fie o strategie de supravieţuire.

1. Datele cercetărilor sociologice relevă că, în caz de elucidare a cauzelor şi a tendinţelor de emigrare din RM, o deosebită valoare o au *teoria reţelelor sociale* şi *teoria economică neoclasică*;

2. Pe parcursul ultimilor ani, conştientizarea migraţiei drept un fenomen pozitiv pentru dezvoltarea ţării, necesitatea de a gestiona provocările şi oportunităţile acesteia, dar şi costurile sociale negative au generat activităţi intense de ordin legislativ la nivelul elaborării politicilor întreprinse de către Guvernul RM;

3. Începînd cu anul 2006, direcţia principală de activitate devine valorificarea fenomenului migraţiei, a efectelor ei pozitive şi, în primul rînd, a remitenţelor lucrătorilor migranţi pentru dezvoltarea social-economică a RM. Din acest punct de vedere, obiectivele politicii migraţionale devin subordonate priorităţilor naţional-generale şi se orientează spre perspectivele de dezvoltare a ţării;

4. Actualmente, în Republica Moldova există un mecanism instituţional solid, precum şi un cadru legislativ care stabileşte bazele unui sistem eficient de management al migraţiei. Dar politicile migraţionale sînt gestionate de o varietate de reglementări guvernamentale şi de instrumente legislative care determină apariţia dublărilor şi suprapunerilor, fără abordarea migraţiei într-un format atotcuprinzător;

5. În opinia noastră, pentru elaborarea în continuare a politicilor şi intervenţiilor de program pot fi identificate următoarele domenii: a) stimularea migraţiei de reîntoarcere şi a migraţiei circulare de muncă; b) consolidarea protecţiei sociale a migranţilor; c) fortificarea cadrului naţional de gestionare a migraţiei, inclusiv a dezvoltării capacităţilor instituţionale; d) stimularea investiţiei remitenţelor şi dezvoltarea ÎMM-urilor în regiuni; e) monitorizarea consistentă a fluxurilor migraţionale; f) lupta împotriva migraţiei ilegale şi împotriva traficului de fiinţe umane; g) protecţia membrilor de familie rămaşi în ţară fără grija celor plecaţi peste hotare; h) adaptarea strategiilor şi politicilor educaţionale la necesităţile pieţei naţionale de muncă; i) consolidarea transferului de abilităţi şi inovaţii pentru

sectorul academic, ca mijloc de combatere a exodului de creiere; j) facilitarea accesului la servicii medicale şi gestionarea mobilității profesioniștilor medicali; k) implicarea diasporei în calitate de interlocutor şi de actor în politicile de dezvoltare;

6. Procesul de adaptare socială și integrare a migranților moldoveni în țările-gazdă decurge destul de eficient. În opinia noastră, integrarea cu succes a migranților moldoveni în UE va micşora eventualele rate de revenire acasă a acestora;

7. Decizia migrantului de muncă moldovean de a rămîne definitiv peste hotare sau de a reveni acasă va depinde de circumstanțele sociale, economice, politice din țara de origine și din cea de destinație;

8. Considerăm că în viitorul apropiat nu putem să contăm pe o revenire în masă a migranților moldoveni din statele membre ale UE. În context, putem presupune că migrația de muncă a cetățenilor RM în spațiul UE va rămîne un factor constant și o realitate impunătoare pentru dezvoltarea și creșterea statului moldovenesc;

9. Este probabil ca migrația forței de muncă în UE să rămînă o strategie foarte atractivă pentru cîștigarea existenței, chiar și în cazul în care statele membre s-ar confrunta cu o încetinire sau cu o stagnare a creșterii economice. Aşadar, luînd în considerare cele deja menționate, reîntoarcerea lucrătorilor migranți constituie doar o problemă economică, dar nu și una socială, ultima necesitînd o analiza complexă a mai multor factori de influență.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică soluționată constă în reconceptualizarea și elucidarea, din punct de vedere științific și methodologic, a esenței și formelor politicilor migraționale de muncă în cadrul statelor membre ale UE, în general, și în RM, în particular.

Concluziile ştiinţifie și recomandările expuse în lucrarea dată reprezintă rezultatul activității științifice și de cercetare a autorului, care și-a găsit reflectarea în 20 de articole și studii științifice, publicate de autor în reviste de specialitate din țară și de peste hotare; în, cel puțin, 5 proiecte de cercetare la nivel regional și international, care au permis acumularea materialelor informative de ordin teoretico-conceptual, analitic și de sinteză, care au fost pe larg folosite în cadrul lucrării științifice**;** în suport didactic în predarea cursului universitar optional. Scopul urmărit de către autor a fost valorificarea potențialului migrației de muncă în vederea maximizării beneficiilor și minimizării efectelor negative de durată ale acesteia pentru dezvoltarea țărilor.

Rezultatele științifice obținute au contribuit la efectuarea unei cercetări integrate a politicilor migraționale de muncă în UE, fiind corelată și la realitățile din Republica Moldova în acest domeniu. Studiul în cauză a oferit o valoare științifică de caracter complinitor pentru mediul național academic și de experți cu privire la dinamica și impactul multidimensional al politicilor migraționale de muncă asupra dezvoltării Republicii Moldova.

În această ordine de idei, analiza migrației forței de muncă în UE la etapa contemporană, inclusiv din RM, a condus la formularea următoarelor **concluzii**:

1. Distingem patru etape-cheie ale migrației forței de muncă în UE, care, la etapa actuală, se caracterizează de anumite tendințe comune: a) fenomenul de îmbătrînire a populației europene, însoțit de un declin demografic general; b) scăderea numărului populației în vîrstă de muncă; c) creșterea cererii forței de muncă; d) politizarea excesivă a chestiunii migrației, ceea ce a generat crearea și succesul unor partide antiimigrație. Astfel, recrutarea de către statele membre ale UE a migranților din țările terțe se impune tot mai mult ca un răspuns adecvat la provocările menționate. Însă, avînd în vedere sensibilitatea politică a subiectului dat, persistă probabilitatea că guvernele se vor confrunta cu dificultăți în ce privește justificarea introducerii programelor de integrare a imigranților, iar politicile migraționale vor rămîne sub incidența planificării ciclurilor electorale de scurtă durată sau ad-hoc;
2. Începînd cu primii ani ai secolului al XXI-lea, Guvernele și instituțiile UE își concentrează atenția asupra „gestionării migrației” și anume asupra moduluiu în care politicile de migrație și de dezvoltare

pot fi combinate în așa fel încît efectele migrației să fie pozitive atît pentru țările dezvoltate, cît și pentru cele în curs de dezvoltare;

3. Principala lacună a cadrului de politici europene în domeniul migrației este caracterul lor ambiguu și dispersat. Statele - membre sînt reticente în a ceda din suveranitatea lor, fapt care a creat un spațiu european cu 28 de abordări diferite privind politicile migraționale. Rațiunile politice adeseori depășesc percepțiile bazate pe cercetările științifice, iar politica de imigrație se poate schimba brusc, ca urmare a evoluțiilor electorale;

4. După obținerea independenței, Republica Moldova, trecînd prin cîteva etape migraționale, înregistrează, continuu și consistent, un aflux migraţional anual sporit de cetăţeni moldoveni. Statele membre ale UE înglobează aproape jumătate din fluxurile de lucrători migranți moldoveni. Factorii care au determinat și continuă să determine plecarea la muncă peste hotare sînt de ordin economic, iar migraţia pare să fie o strategie de supravieţuire. Ținem să menționăm că remitențele migranților contribuie semnificativ la formarea PIB-ului al țării. În cazul elucidării cauzelor și tendințelor de emigrare din RM, o valoare deosebită o au *teoria rețelelor sociale* și *teoria economică neoclasică;*

5. Pe parcursul ultimilor ani, a crescut nivelul de conştientizare de către autoritățile RM a importanței valorificării potențialului și beneficiilor migrației pentru dezvoltarea strategică a țării. Actualmente, RM dispune de un cadru instituţional bine dezvoltat în domeniul gestionării migraţiei. Însă varietatea de reglementări guvernamentale, de strategii şi de instrumente legislative determină apariţia dublărilor şi crearea unor conflicte la capitolul privind gestionarea politicilor migraţionale;

6. Procesul de integrare a migranților moldoveni în țările-gazdă din cadrul UE decurge destul de eficient, ceea ce va micșora de la sine eventualele rate de revenire a migranților moldoveni acasă în viitorul apropiat;

7. Migrația de muncă a cetățenilor RM în spațiul UE va rămîne un factor constant extrem de atractiv pentru cîștigarea existenței. Presiunea exercitată de migrație la granițele UE mai curînd va crește, decît va scădea în cazul în care în RM vor prevala în continuare problemele economice și sociale.

Identificarea unor obstacole şi provocări în manifestarea migraţiei forţei de muncă a permis formularea unor ***recomandări*** concrete, care ar putea îmbunătăți situația în domeniul de cercetare şi ar constitui un punct de referinţă privind lucrările ulterioare:

1. Pentru elaborarea în continuare a politicilor/programelor de către *autoritățile RM* în domeniul migrației forței de muncă și al integrării migranților moldoveni în UE, pot fi identificate următoarele aspecte: a) stimularea migraţiei de reîntoarcere şi a migraţiei circulare de muncă; b) consolidarea

protecției sociale a migranţilor prin semnarea de acorduri de securitate socială cu principalele țări de destinație a migranților moldoveni; c) fortificarea cadrului naţional legal şi instituțional de gestionare a migraţiei; d) stimularea investirii remitenţelor, acordarea înlesnirilor fiscale pentru afacerile migranților reîntorşi şi dezvoltarea ÎMM-urilor în regiuni; e) lupta împotriva migraţiei ilegale şi împotriva traficului de ființe umane; f) protecția membrilor de familie rămaşi în ţară fără grija celor plecaţi peste hotare; g) adaptarea strategiilor şi politicilor educaţionale naţionale la necesităţile pieţei naţionale de muncă; h) consolidarea transferului de abilităţi şi inovaţii pentru sectorul academic, ca mijloc de combatere a exodului de creiere; i) facilitarea accesului la servicii medicale şi gestionarea mobilităţii profesioniştilor medicali; j) implicarea diasporei în calitate de interlocutor şi de actor în politicile de dezvoltare;

2. Pentru a stimula reîntoarcerea şi reintegrea lucrătorilor migranți moldoveni din UE, *autoritățile RM* trebuie: a) să asigure perspectiva clară a unor acțiuni reale de a schimba situația curentă spre bine nu doar la nivel declarativ, electoral, de partid şi politic; b) să soluționeze probleme de ordin economic, social, politic, începînd cu dezvoltarea infrastructurii pînă la contracararea corupției şi a birocratismului; c) să dezvolte capacitățile instituțiilor guvernamentale care se ocupă de problemele migraționale; d) să asigure integrarea migrației în planificarea dezvoltării ca strategie durabilă, care necesită: voință politică puternică şi asumare a răspunderii de către Guvern; coordonare şi cooperare durabilă între autoritățile statului; coerență între abordările sectoarelor de dezvoltare „tradițională" cu cele adoptate cu privire la migrație (infrastructura, sectorul locativ, sănătatea, educația etc.); e) să asigure accesul la sursele credibile de informații – recunoaşterea şi consolidarea rolului sistemului comunicațional neformal (rude, prieteni etc.); f) să racordeze şi să armonizeze strategiile şi politicile naționale în domeniul calificărilor şi educației cu necesitățile/cerințele pieței muncii, prin crearea unui sistem de prognozare a calificărilor (care să includă validarea şi acreditarea corespunzătoare a calificărilor împreună cu transferul de inovații în anumite sectoare);

3. Pentru a-şi asigura în continuare prosperitatea conform strategiilor şi programelor de dezvoltare, *autoritățile UE* ar trebui să transforme comunitatea europeană într-o uniune mai competitivă la nivel global, gestionînd eficient politica europeană comună privind migrația forței de muncă şi mobilitatea migranților. Aceasta trebuie să capteze forță de muncă străină suplimentară, talente şi investiții, inclusiv prin informarea corectă a cetățenilor comunității despre tendințele de evoluție de pe piața muncii europene şi prin continuarea dialogului prioritizat şi a cooperării cu țările partenere din vecinătatea UE.

BIBLIOGRAFIE

a) În limba română

1. AGERPRES. Liberi la muncă în toate ţările UE, restricţiile pentru români pe piaţa muncii, ridicate din 2014. 17 iulie 2013. http://www.realitatea.net/liberi-la-munca-in-toate-tarile-ue-restrictiile-pentru-romani-pe-piata-muncii-ridicate-din-2014_1227316.html (vizitat 10.08.2013)

2. Ailinei D. ș.a. Diminuarea inegalităților – condiție esențială a coeziunii economice și sociale. Contract cercetare nr. 91-050/21.09.2007. PN II – parteneriate în domenii prioritare. Etapa III/2009. Corelaţia inegalităţi – tipuri comportamentale - coeziune economică şi socială. Activitatea (faza) III.1. Realizarea unor scenarii privind pierderile de forță de muncă și capital uman ale României. București. 2009. http://www.coeziune.ase.ro/files/Lucrare%20faza%203.pdf (vizitat 10.11.2009)

3. Alexe I. ș.a. Gestionarea benefică a imigraţiei în România. București: Fundația Soros România, 2010, 176 p.

4. Barometrul de opinie publică. Republica Moldova. In: Institutul de Politici Publice, noiembrie 2014.

5. Bădescu I. Migraţia internaţională ca problemă social. Studiu de caz: migranţii pentru muncă din Italia. In: Sociologia Azi. Revista Institutului de Sociologie al Academiei Române, octombrie 2013. http://sociologia-azi.ro/wp-content/uploads/2013/10/Chestiunea-sociala-a-migratiei-pentru-munca.pdf (vizitat 27.07.2014)

6. Burdelnîi E., Vremiș M., Craievschi-Toartă V., ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013

7. Burdelnîi E., Terzi-Barbăroșie D. Suport de curs: MIGRAȚIA ȘI DEZVOLTAREA. Chișinău, UNDP – Moldova, Programul Pilot Comun Integrarea Migraţiei în Strategia Naţională de Dezvoltare (MOMID), 2013, p. 21

8. Cantarji V. ș.a. Impactul Socio-Economic al Crizei Economice asupra Migraţiei şi Remiteţelor în Republica Moldova. Primii indicatori. Organizația Internațională pentru Migrație. Chișinău. 2009.

9. Casiadi O. Mobilizarea diasporei ştiinţifice a Republicii Moldova – contribuţii pentru dezvoltarea ţării de origine. In: MOLDOSCOPIE, (2) (XLIX). 2010, pp. 26 – 43

10. CEC a totalizat rezultatele alegerilor parlamentare din 30 noiembrie.//Curier electoral din 5 decembrie 2014. http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2014/electoral-news/20141205/ (vizitat 19.01.2015)

11. Cheianu-Andrei D. Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii. In: Ciclul de studii "Cartografierea diasporei moldovenești" II, realizat de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova în cadrul proiectului UE-OIM, finanțat prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI), "Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de mobilitate UE-Moldova". Chișinău, 2013

12. COM – Comisia Comunităților Europene. Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. Consolidarea abordării globale a migrației: Coordonare, Coerență și Sinergii Sporite. COM (2008) 611 final, Bruxelles, 8.10.2008. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0611:FIN:RO:PDF (vizitat 12.06.2012)

13. COM - Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social și Comitetul Regiunilor. Agenda europeană pentru integrarea resortisanților țărilor terțe. COM (2011) 455 final, Bruxelles, 20.7.2011. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0455:RO:NOT (vizitat 03.09.2012)

14. COM – Comunicare a Comisiei. EUROPA 2020. O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii. COM (2010) 2020 final, Bruxelles, 3.3.2010. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:RO:PDF (vizitat 11.12.2012)

15. COM – Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor. O agendă pentru noi competențe și locuri de muncă: o contribuție europeană la ocuparea integrală a forței de muncă. COM (2010) 682 final, Strasbourg, 23.11.2010. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0682:FIN:RO:PDF (vizitat 21.11.2011)

16. Comisia Europeană – Comunicat de presă. Consolidarea mobilității și a cooperării în centrul strategiei revizuite a UE în domeniul migrației. European Commission - IP/11/1369 18/11/2011. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1369_ro.htm

17. COM - Raport al Comisiei către Parlamentul European și Consiliu. Posibile impacturi ale viitoarei liberalizări a regimului de vize cu Republica Moldova în materie de migrație și de securitate în Uniunea Europeană Evaluare preliminară. COM/2012/0443 final, Bruxelles, 03.08.2012. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0443:FIN:RO:HTML(vizitat 04.03.2013)

18. Constantin D-L. ș.a. Fenomenul migraţionist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană. In: Proiect PAIS II. Studiul nr. 5.Institutul European din România. Bucureşti, 2004

19. Constantin D-L. ș.a. Perspective europene de abordare a azilului şi migraţiei. In: Proiect SPOS 2008 – Studii de strategie şi politici. Studiul nr. 4.Institutul European din România. Bucureşti, noiembrie 2008

20. Constantinescu M. Teorii ale migraţiei internaţionale. In: Sociologie Românească, 2002, nr. 3–4, pp. 93-144

21. Cucuruzan R. Migraţia şi mobilitatea forţei de muncă din România în contextul integrării europene. EFES. Cluj Napoca, 2009

22. Iancu, N. Migrația internațională a forței de muncă: considerații teoretice și repere ale fenomenului migraționist în România în contextual European. Oradea, 2012. 30 p.

23. Informaţiile prezentate de dl Sergiu SAINCIUC, Viceministrul Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei al Republicii Moldova în cadrul seminarului Seminarul internaţional "Noi tendinţe în migraţie – aspecte demografice", organizat în contextul şedinţei de lucru a Biroului Comisiei ONU pentru Populaţie şi Dezvoltare **(**Chişinău, 17 ianuarie 2013)

24. Juncker J.- C. Un nou început pentru Europa: Agenda mea pentru locuri de muncă, creștere, echitate și schimbări democratice.Orientări politice pentru viitoarea Comisie Europeană. Jean-Claude Juncker, candidat la funcția de Președinte al Comisiei Europene, Strasbourg, 15 iulie 2014, 16 p. http://ec.europa.eu/about/juncker-commission/docs/pg_ro.pdf (vizitat 10.09.2014)

25. Migrația forței de muncă. În: Ancheta forței de muncă, Biroul Național de Statistică. Chișinău, 2013

26. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova. Notă Informativă la proiectul Hotărîrii Guvernului cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru anii 2014-2016 privind susținerea reintegrării cetățenilor reîntorși de peste hotare. Aprilie 2014, http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_1551_NOTA-INFORMATIVA-PLAN-REINTOARCERE-24-martie.pdf

27. Națiе în migrație, 8 aprilie 2013. Bloguvern. http://bloguvern.md/2013/04/08/natie-in-migratie/

28. Orizont 2020: Comisia propune investiții în valoare de 80 de miliarde de euro în cercetare și inovare pentru a încuraja creșterea economică și crearea de locuri de muncă, European Commission - IP/11/1475 30/11/2011. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-1475_ro.htm

29. Pactul european privind imigrația și azilul. Consiliul Uniunii Europene. 13189/08 ASIM 68. Bruxelles, 24 septembrie 2008. http://register.consilium.europa.eu/pdf/ro/08/st13/st13440.ro08.pdf (vizitat 13.05.2012)

30. Politica UE în domeniul migrației. O amplă politică europeană în domeniul migrației. First steps to DE, IT, GR. Autonomus lerning for immigrants. http://www.firststeps-project.eu/web/content.asp?lng=ro&section=SOCRATES (vizitat 01.03.2013)

31. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, 2007-2012, Raport Analitic. Biroul Migrație și Azil, Ministerul Afacerilor Interne al RM. Chișinău, 2013

32. Programul de la Stockholm – o Europă Deschisă și Sigură în Serviciul Cetățenilor și pentru protecția acestora. In: Jurnalul Oficial al Uniunii Europene. 2010/C 115/01, 4.5.2010. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:RO:PDF (vizitat 24.05.2012)

33. Prohnițchi V., Lupușor A. Opțiuni privind valorificarea remitenților și economiilor emigranților pentru dezvoltarea Republicii Moldova. Chișinău: UNDP, 2013. 45 p.

34. Raport de activitate al Biroului pentru relații cu diaspora al Cancelariei de Stat. Un an de la creare. Chișinău, 2013.

35. Riza, R. Repere istorice ale fenomenului migrațional. In: Revista de Științe Politice, 2010, nr. 27, pp. 27-36

36. Roman M., Voicu C. Câteva efecte socioeconomice ale migraţiei forţei de muncă asupra ţărilor de emigraţie. Cazul României. In: Economie teoretică şi aplicată, volumul XVII, No. 7(548), 2010, pp. 50-65

37. Sabin D. Fenomenul migrator în România. Studiu de caz: italienii (1868-2010). În: *Sfera Politicii*, 2011, nr.158

38. Sandu D. Lumile sociale ale migrației românești în străinătate. Iași: Polirom, 2010. 232 p.

39. Statistici privind migrația și populația migrantă. Eurostat, decembrie 2011

40. Stănciugelu Ș. ș.a. Al patrulea val: migrația creierelor pe ruta România-Occident. București, 2011

41. Șerban, M. Dinamica migrației internaționale: un exercițiu asupra migrației românești în Spania. Iași: Lumen, 2011, 288 p.

42. Transformarea migrației într-un factor determinant pentru dezvoltare. Europa.eu, Press Release RAPID, IP/13/450, 22.05.2013. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-450_ro.htm (vizitat 02.12.2013)

43. Transparency International: lansarea Indicelui Percepерii Corupţiei 2013, 3 decembrie 2013, http://www.transparency.md/

44. Tudorache C. Evoluția fenomenului migrației în Europa. In: Economie teoretică și aplicată**,** 2006, nr. 6., pp. 95-100

45. Vlase I., Anghel R. Migrație și schimbare socială. Reflecții conceptuale pentru studiul efectelor migrației românești. In: Raport în cadrul proiectului PN-II-ID -PCE-2011-3-0602, finanțat de Consiliul Național pentru Cercetare Științifică în România, 2012

46. Wickramasekara P. Migrația circulară: câștig triplu sau sfârșit obscur. In: Global Union Research Network Discussion Paper No. 15, February 1, 2011

47. Zwager N., Cojocaru N. Consolidarea legăturii dintre migraţie şi dezvoltare în Moldova. In: Raport, elaborat pentru Banca Mondială în cadrul Reţelei de învăţare a specialiştilor din domeniul migraţiei şi remitenţelor (MIRPAL), Centrul de Analiza si Investigaţii Sociologice, Politologice şi Psihologice (CIVIS), Agenţia Internaţională pentru Informaţie din Ţara de Origine (IASCI). Chișinău, 2010

b) în limba rusă

48. Алешковский И., Ионцев В. Тенденции международной миграции в глобализирующемся мире. In: Век Глобализации, 2007, nr. 2, pp. 77-87

49. Блинова М. Глобальные миграционные процессыв современных теориях миграции(социологический аспект). В: Миграция и социально-экономическоеразвитие стран региона Балтийского моря. Материалы международной конференции. Светлогорск, 5—7 июня 2008. Под редакцией Л. Л. Емельяновой, Г. М. Федорова. Калининград: Проект 2007/137—550, Интеррег 3а / Тасис «Новый подходк миграционному регулированию в Юго-Восточной Балтике:европейский контекст» в рамках Программы «Соседство:Литва — Польша — Калининградская областьРоссийской Федерации», 2008, с. 275-280

50. Блинова М. Международные миграционные процессы: аналитический обзор. В: Социология. Журнал Российской Социологической Ассоциации, 2007, номер 3-4, с. 258-267

51. Блинова М. Состояние и перспективы исследования миграционных процессов в контексте глобализации. В: Материалы XIII Международной научной конференции студентов, аспирантов и молодых ученых «Ломоносов». Том 1. Москва: Изд-во МГУ, 2006, pp. 171-172

52. Бреттелл К., Холлифилд Д. Теория миграций. В: Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Жанны

Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля. Москва: Центр миграционных исследований, 2007, с. 33-71

53. Бурдельний Е. Проблеми регулювання транскордонних міграцій в Республіці Молдова і Україні в контексті розширення ЄС (*Проблемы регулирования трансграничных миграций в Республике Молдова и Украине в контексте расширения ЕС*)". In: Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів: Збірник наукових праць. Чернівці: Букрек, 2009. т. III. с. 141 – 153

54. Бурдельный Е. Международная миграция в эпоху глобализации. In: Procesul de globalizare: provocări şi soluţii: USM, CEPO, 2004, с. 38 – 54

55. Бурдельный Е. Некоторые аспекты трудовой миграции в Республике Молдова. In: Миграционная ситуация и миграционная политика в современном мире/ Материалы международной школы – семинара: Миграция: теория, методы и практика регулирования миграционных процессов, Смоленск: Универсум, 2003, с. 33-38

56. Вашко И.Государственная политика регулирования трудовой миграции: зарубежный опыт и возможности его использования в Республике Беларусь. В: Журнал международного права и международных отношений, 2012, № 1, с. 103-112

57. Дворников В. Что разрушило коммунизм в Молдавии? Звонок маме. In: Slon.ru. 22.11.2013.http://slon.ru/economics/kak_razvalit_totalitarizm_otkryt_granitsy_dlya_migrantov_ottuda-1020124.xhtml (vizitat 13.04.2013)

58. Дювель Ф. Пространственная мобильность населения: индикаторы, категории и типологии. В: Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля. Москва: Центр миграционных исследований, 2007, с. 71-96

59. Зомбарт В. Буржуа. Москва: Наука, 1994, 443 с

60. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция. Учебное пособие. Москва: Экономический факультет МГУ, ТЕИС.2005. 286 с.

61. Куричева Е. Мигранты привозят демократию на родину. In: Экспертный портал Высшей школы экономики. 14.11.2013. http://opec.ru/1583478.html (vizitat 08.09.13)

62. Массей Д. Синтетическая теория международной миграции. В: Мир в зеркале международной миграции. Научная серия: Международная миграциинаселения: Россия и современный мир. Гл. ред. В.А. Ионцев. М.: МАКС-Пресс, 2002, выпуск 10, с. 132-148

63. Молодикова И.Н. Основные этапы и методы регулирования трудовой миграции в западноевропейских странах. În: Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты. Отв. Ред. Ж.А. Зайончковская. Москва, 2003, с. 270-285

64. Мошняга В. Молдавские трудовые мигранты в Европейском Союзе: Проблемы интеграции. În: CARIM-East RR 2012/40, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. 2012

65. Мошняга В. Социально-политическое влияние трудовой миграции в Молдове. În: CARIM-East RR 2012/17, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. 2012

66. Мошняга В. Циркулярная миграция населения Республики Молдова. În: CARIM-East RR 2012/60, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. 2012

67. Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу и не только...Chișinău: CEP USM, 2005. 195 с.

68. Мошняга В. и др. Проблемы реинтеграции и возвращения трудовых мигрантов из Европейского Союза в страны Пограничья. Вильнюс: ЕГУ, 2012. 344 с.

69. Тюруканова Е. Современный миграционный режим и его особенности в России. В: Методология и методы изучения миграционных процессов. Междисциплинарное учебное пособие. Под ред. Жанны Зайончковской, Ирины Молодиковой, Владимира Мукомеля. Москва: Центр миграционных исследований, 2007, с. 96 – 113

70. Цуркан В., Руснак Г. Мотивы трудовой миграции: этнический аспект. În: Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы, CAPTES, Chișinău, 2000, с. 158-170

71. Челидзе Н., Бурдельный Е. Международная трудовая миграция в контексте глобальных трансформаций. În: Труды Тбилисского Государственного Университета, Экономика, Тбилиси, 2005, стр. 147-159

c) În limba engleză

72. Akhtar S. Remarks by Assistant-Secretary-General for Economic Development. In: High Level Expert Policy Dialogue on Migration in the Post 2015 Development Agenda. Stockholm. 26th

February 2013. http://www.un.org/esa/population/migration/Akhtar_Sweden_Feb_2013_FIN.pdf (vizitat 27.05.2013)

73. Angenendt S., Parkes R. Three options for EU Policy on Highly Qualified Immigrants. In: SFP (German Institute for International and Security Affairs) Comments 14, 2010. http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2010C14_adt_pks_ks.pdf(vizitat 02.06.2011)

74. Arango, J. Explaining migration: a critical view. In: International Social ScienceJournal, 2000, Vol. 52, issue 165. http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2451.00259/abstract (vizitat 17.05.2013)

75. Bachmeier J.D., Bean F.D. Cumulative causation and patterns of Mexican immigration to U.S. metropolitan destinations. In: Prepared for presentation at the International Conference for the International Union for the Scientific Study of Population (September 27 – October 2, 2009), august 2009, Marrakesh, Morocco. http://iussp2009.princeton.edu/papers/93067 (vizitat 17.07.2012)

76. Barbara Lüthi. Migration and Migration History, Version: 1.0. In: Docupedia-Zeitgeschichte, 28. September 2010. http://docupedia.de/zg/Migration_and_Migration_History?oldid=84637 (vizitat 22.08.2013)

77. Barroso, José Manuel Durão (2013): Discurs privind starea Uniunii – 2013, European Commission - SPEECH/13/684 11/09/2013. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-684_ro.htm

78. Bartram, D. The normative foundations of 'policy implications': reflections on international labour migration. In: Work, Employment and Society, 2010, 24(2): 355-365

79. Batra A.K. ș.a. Round table theme 1: Labour immigration. In: Labour Migration and its Development Potential in the Age of Mobility, 15-16 October 2009, Malmö, Sweden. http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Intranet-Mobilitate/Malmo/Malmo_imigratia_fortei_de_munca.pdf (vizitat 11.03.2011)

80. Benedetti E. EU migration policy and its relations with third countries: Russia, Ukraine, Belorussia and Moldova. In: EU Migration Policy and its Reflection in Third Countries: Belarus, Moldova, Russia, Ukraine. ISCOMET Institute for Ethnic and Regional Studies. 2012, pp. 7-75

81. Benton M., Petrovic M. How free is free movement? Dynamics and drivers of mobility within the European Union. Brussels: Migration Policy Institute Europe. 2013

82. Bertozzi, Stefano Legal Immigration: Time for Europe to Play its Hand. In: CEPS Working Document, 257. 2007. http://aei.pitt.edu/7381/01/downfree.php%3Fitem_id%3D1458 (vizitat 19.02.2011)

83. Bijak J. ș.a. Population and labour force projections for 27 European countries, 2002–2052: impact of international migration on population ageing. In: Eur J Population, 23(1). 2007. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2798050/pdf/10680_2006_Article_9110.pdf (vizitat 06.12.11)

84. Blue Card proposal–assessing implications for development. In: Eucoherence.org. (2008). http://www.eucoherence.org/renderer.do/clearState/false/menuId/227351/returnPage/313375/pageId/227351/itemId/512303/realItemId/512303/instanceId/227393 (vizitat 15.04.2012)

85. Bodvarsson O., Van der Berg H. The Economics of Immigration: Theory and Policy. Second Edition. New-Yourk: Springer, 2013, 474 p.

86. Borjas, G.J. Economic Theory and International Migration. In: International Migration Review, 1989, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's (Autumn, 1989), pp. 457-85

87. Boswell, C. Migration in Europe. In: A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration, Migration Research Group, Hamburg Institute of International Economics. 2005. http://storage.globalcitizen.net/data/topic/knowledge/uploads/2010072785740705.pdf (vizitat 18.08.2012)

88. Boyd, M. Family and Personal Networks In International Migration: Recent Developments and New Agendas. In: International Migration Review, 1989, nr. 23, p. 638–70

89. Brettel C. B., Hollified J. F. Migration Theory: Talking Across Discpiplines. In: Routledge: New-York and London. 2000

90. Brochmann G. Is Immigration a Threat to the Traditional Welfare States of Western Europe? In: Migration Policy Institute, 2003, University of Oslo, Policy Brief Number 4, 18 p.

91. Budnik K. Temporary Migration in Theories of International Mobility of Labor. National Bank of Poland. Warsaw. 2011

92. Cases F. etc. Shadow Households and Competing Auspices: Migration Behavior in the Philippines. In: Journal of Development Economics, volume 17. 1985, pp. 27-28

93. Castles S. Why migration policies fail. In: Ethnic and Racial Studies, Vol. 27, No. 2, March 2004, pp. 205-207

94. Castles S., Miller M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World, 4th Edition. Palgrave MacMillan: UK and Guildford Press, 2009. 357 p.

95. Cecilia Malmström on the adoption of a visa waiver suspension mechanism. European Commission - MEMO/13/784 12/09/2013. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-784_en.htm

96. Cerna, L. Towards an EU Blue Card? The Proposed Delegation of National High-Skilled Immigration Policies to the EU-Level. In: Paper prepared for the ISA Annual Conference, San Francisco (March 26-29, 2008). 2009. http://www.euractiv.com/29/images/isa08_proceeding_253922_tcm29-171069.pdf (vizitat 07.11.2012)

97. Coleman D. A. An overview of recent migration to Europe. Panel 1. Recent Immigration Patterns and their Implications for PolicyWorkshop on Population, Economics, Integration and law: Implications for Immigration Policy. In: Workshop on Population, Economics, Integration and law: Implications for Immigration Policy (San-Diego). 27 – 30 March 2010. http://migrationfiles.ucdavis.edu/uploads/rs/files/2010/coleman-recent-immigration-patterns.pdf (vizitat 13.07.2012)

98. COM - Commission Communication to the Council and the European Parliament on Immigration. SEC/91/1855 FINAL, 23.10.1991. http://aei.pitt.edu/1260/1/immigration_policy_SEC_91_1855.pdf

99. COM - Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries. COM (2002) 703 final, Brussels, 3.12.2002. http://www.iemed.org/cd1/documents/Documents%20a%20linkar/Commission/Comissi%C3%B3%20europea%20informe%20Migration%20and%20development%20COM(2002)703.pdf (vizitat 16.03.12)

100. COM - Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on a Community immigration policy. COM (2000) 757 final, Brussels, 22.11.2000. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0757:FIN:EN:PDF (vizitat 17.03.12)

101. COM - Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. The Global Approach to Migration one year on: Towards a comprehensive European migration policy. COM (2006) 735 final, Brussels, 30.11.2006. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0735:FIN:EN:PDF (vizitat 18.04.2012)

102. COM - Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. 4th Annual Report on Immigration and Asylum. COM(2013) 422 final, Brussels, 17.6.2013. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/immigration/general/docs/4th_annual_report_on_immigration_and_asylum_en.pdf (vizitat 19.09.2013)

103. COM - Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Global Approach to Migration and Mobility. COM (2011) 743 final, Brussels, 18.11.2011. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0743:FIN:EN:PDF (vizitat 26.10.2012)

104. COM - Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The EU Strategy towards the Eradication of Trafficking in Human Beings 2012–2016. COM (2012) 286 final, Brussels, 19.6.2012. http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/crime/docs/trafficking_in_human_beings_eradication-2012_2016_en.pdf (vizitat 23.03.2013)

105. COM - Communication to the Spring European Council. Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy. Communication from President Barroso in agreement with Vice-President Verheugen. COM (2005) 24 final, Brussels, 2.2.2005. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:en:PDF (vizitat 18.09.2012)

106. COM-Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Global Approach to Migration and Mobility. SEC (2011) 1353 final, COM (2011) 743 final, Brussels, 18.11.2011. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/news/intro/docs/1_en_act_part1_v9.pdf (vizitat 16.05.2013)

107. COM-Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Maximising the Development Impact of Migration. The EU contribution for the UN High-level Dialogue and next steps towards broadening the development-migration nexus. COM (2013) 292 final, Brussels,

21.5.2013. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/immigration/general/docs/maximising_the_development_impact_of_migration.pdf (vizitat 31.05.2013)

108. Comments by IOM on the European Commission Green Paper on an EU approach to managing economic migration. 2005. P. 4. http://ec.europa.eu/home-affairs/news/consulting_public/0016/contributions/iom_en.pdf

109. Commission Staff Working Document. Mobility partnerships as a tool of the Global Approach to Migration. Brussels, 18.9.2009. SEC(2009) 1240 final. http://www.statewatch.org/news/2009/sep/eu-com-mobility-migration-sec-1240.pdf

110. Conditions of Entry and Residence of Third Country Highly-Skilled Workers in the EU. In: European Migration Network. 2007, 38 p.

111. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. 9.5.2008, Official Journal of the European Union, C 115/49. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:115:0047:0199:en:PDF

112. David H. ș.a. Global Transformations: Politics, Economics and Culture. Great Britain: Polity, 2000, 515 p.

113. De Haas, H. The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry. In: Journal of Ethnic and Migration Studies,2010,36 (10), p. 1587-1617.

114. Ellerman D. Labour Migration: A Developmental Path or a Low-Level Trap? In: Development in Practice, 2005, Vol. 15, No. 5, pp. 617-630

115. EP - European Parliament resolution of 26 September 2007 on the policy plan on legal migration. Brussels, 2007. http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2007-0414+0+DOC+XML+V0//EN (vizitat 19.10.2012)

116. Esipova N., Pugliese A. Desire to Leave FSU Ranges Widely Across Countries. In: GALLUP, April 4, 2013. http://www.gallup.com/poll/161591/desire-leave-fsu-ranges-widely-across-countries.aspx?version=print (vizitat 06.04.2013)

117. EU Commission research finds that migrants are no burden on welfare and services. In: MRN, migrants' rights network. News. October 15, 2013. http://www.migrantsrights.org.uk/news/2013/eu-commission-research-finds-migrants-are-no-burden-welfare-and-services (vizitat 16.10.2013)

118. Europa.eu. Making Europe more attractive to highly skilled migrants and increasing the protection of lawfully residing and working migrants, 23 October 2007. http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1575

119. European Commission Launches New Push for 'Blue Card. In: Spiegel online. October, 23, 2007. http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,513083,00.html (vizitat 15.02.2012)

120. Freeman, G. The Decline of Sovereignty? Politics and Immigration Restriction in Liberal States. In: Joppke C. ș.a. Challenge to the Nation-State: Immigration in Western Europe and the United States. Oxford: Oxford Scholarship Online, 2003, pp. 86-109

121. Ganta V. Measuring the integration of labor migrants abroad: the case of Moldova. In: CARIM-East Research Report 2013/34, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. 2013. 21 p.

122. Garip F. Social capital and migration: how do similar resources lead to divergent outcomes? In.: Demography, 2008, August, 45(3), p. 591-617

123. Garson J.-P., Loizillon A. Changes and Challenges. Europe and Migration from 1950 to Present. In: The Economic and Social Aspects of Migration. Conference Jointly Organised by The European Commission and the OECD Brussels, 21-22 January 2003), 2003. http://www.oecd.org/els/mig/15516948.pdf (vizitat 26.05.2013)

124. Glick N ș.a. Theorizing transnational migration. In: Anthropological quaterly, 1995, 68:1, p. 48-63

125. Global approach to migration: Priority actions focusing on Africa and the Mediterranean. In: Council of the European Union. 15582/05 ASIM 64 RELEX 747. Brussels, 13 December 2005. http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st15/st15744.en05.pdf (vizitat 19.08.2013)

126. Global Wage Gap Continues to Widen. *New Worldwatch Institute report examines discrepancies among earners and regions as well as the widening gap between wages and productivity. In: World Watch Institute. January 30, 2013.*http://www.worldwatch.org/global-wage-gap-continues-widen (vizitat 25.03.2013)

127. Global Wage Report 2012/13: Wages and Equitable Growth. Conditions of Work and Employment Branch (TRAVAIL). In: International Labor Office. Geneva. 2012. P. IV.

128. Globalization 101. Migration and Globalization. In: The Levin Institute. The State University of New York. 2010. http://www.globalization101.org/uploads/File/Migration/migration2010.pdf (vizitat 18.06.2013)

129. GLOPP. Migration Networks and the Concept of Social Capital. In: Adapted from: Susan Thieme. Social Networks and Migration: Far West Nepalese Labour Migrants in Delhi. Münster. 2006. http://www.glopp.ch/C1/en/multimedia/C1_pdf3.pdf (vizitat 22.07.2012)

130. Guardia D., Pichelmann K. Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges. In: European Economy. European Commission. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Economic Papers. N. 256. 2006, 50 p.

131. Hanson G. H. The Economic Consequences of the International Migration of Labor. In: Annual Review of Economics, 2009, nr. 1, pp. 179 - 207

132. Hollifield J. F. Why do states risk migration? In: Paper prepared for IPSA's 22nd World Congress of Political Science, Reshaping Power, Shifting Boundaries, July 8-12, 2012, Madrid, Spain, pp. 26-27

133. Impact of mobile EU citizens on national social security systems. In: European Commission, Employment, Social Affairs and Inclusion, news, Brussels, 14.10.2013. http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=1980&furtherNews=yes (vizitat 18.10.2013)

134. Individual Submission for the Compilation prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15(B) of resolution 5/1 of the Human Rights Council. In: International Organization for Migration, Mission to the Republic of Moldova (IOM). March 2011. http://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/session12/MD/IOM-InternationalOrganisationMigration-eng.pdf (vizitat 09.12.2012)

135. International Migration and the Millennium Development Goals. In: Selected Papers of the UNFPA Expert Group Meeting (11-12 May 2005, Marrakech, Morocco). 2005

136. Jaroszewicz M., Lesińska M. Forecasting migration between the EU, V4 and Eastern Europe:impact of visa abolition. Warsaw: Center for Eastern Studies, 2014, 230 p.

137. King R., Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer. In: Willy Brandt Series of Working Papers, International Migration and Ethnic Relations. Malmo: Malmo Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, 2012, 3/12, 48 p.

138. Kritz M., Lim L., Zlotnik H. International migration systems: a global approach. Oxford: New York: Clarendon Press; Oxford University Press, 1992

139. Lewis, W.A. The Principles of Economic Planning: A Study Prepared for the Fabian Society. London: D.Dobson, 1952

140. Li, N. Social capital: a theory of social structure and action. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 284 p.

141. Li, P. World Migration in the Age of Globalization: Policy Implications and Challenges. In: New Zealand Population Review, 33/34, 2008, pp. 1-22

142. Liang, Z. ,Chunyu, M. Cumulative Causation, Market Transition, and Emigration from China. In: NIHPA Authoe Manuscripts. Department of Sociology, State University of New-Yourk. AJS, 114 (3), 2008

143. Lucas R. E. B. International Labor Migration in a Globalizing Economy. In: Carnegie Papers, 2008, number 92, Trade, Equity, and Development Program

144. Mansoor A., Quillin, B. Migration and remittances: Eastern Europe and the former Soviet Union. The World Bank: Europe and Central Asia Region. 232 p.

145. Massey D. S. Why Does Immigration Occur? In: Hirschman C. The Handbook of International Migration: The American Experience. New York: Russell Sage Foundation, 1999, 502 p.

146. Massey D. S., Espinosa K. E. What's Driving Mexico-U.S. Migration? A Theoretical, Empirical, and Policy Analysis. In: American Journal of Sociology, 1997, nr. 102, pp. 939-999

147. Massey D. Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. In: Population Index, 1990 Spring, nr. 56 (1), pp. 3-26

148. Massey D., Fussel E. The limits to cumulative causation: international migration from Mexican urban areas. In.: Demography, 2004 February, nr. 41(1), pp. 151-171

149. Massey D.S. ș.a. Worlds in Motion Understanding International Migration at the End of the Millennium. Oxford: Clarendon Press, 1998, 362 p.

150. Massey D.S., Goldring L., Durand J. Continuities in Transnational Migration: An Analysis of 19 Mexican Communities. In: American Journal of Sociology, 1994, nr. 99, pp. 1492-1533

151. Massey, D. S. ș.a. An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case. In: Population and Development Review, 1994, nr. 20, pp. 431-466

152. Massey, D.S. ș.a. Return to Aztlan: The Social Process of International Migration from Western Mexico. Berkeley, California/London, England: University of California Press, 1987

153. Matloob P., Vickerman, R. Immigration, Labour Mobility and EU Enlargement. In: Department of Economics, University of Kent, 2002, nr. 2, 09. http://www.econstor.eu/bitstream/10419/68124/1/359224598.pdf (vizitat 22.09.2013)

154. Migration in an interconnected world: new directions for action. In: Report of the Global Commission on International Migration (GCIM). 2005

155. Mittelman, J. The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance. New Jersey: Princeton University. 2000. 272 p.

156. Moldova After the Global Crisis. Promoting Competitiveness and Shared Growth. In: Report No. 55195-MD. World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region. June 14, 2011

157. Mosneaga V., Cirlig V. Migration Movements between Moldova and the the EU: Policies and Numbers. In: Research Papers drafted within the framework of the "Building Training and Analytical Capacities on Migration in Moldova and Georgia (GOVAC)" project, International Centre for Migration Policy Development (ICMPD), 201, p. 42-75

158. Münz R. Migration, Labor Markets, and Integration of Migrants: An Overview for Europe. In: SPD Discussion Paper, 2008, nr. 0807, 56 p.

159. Münz R. ș.a. What are the migrants' contributions to employment and growth? In: Migration Research Group, HWWI Policy Paper, 2007, nr. 3-3

160. Özden Ç., Schiff, M. International Migration, Economic Development and Policy. Washington, DC: World Bank and Palgrave Macmillan. 2007, 324 p.

161. Palloni A. ș.a. Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Networks. In: American Journal of Sociology, 2001, nr. 106, pp. 1262-1298

162. Park, R., Burgess E., McKenzie R. The city. The University of Chicago Press: Chicago and London, 1925, 142 p.

163. Piore, M.J. Birds of Passage: Migrant Labor Industrial Societies. New York: Cambridge University Press. 229 p.

164. PoP V. Dutch call for code orange' on EU labour migration. In: EUObserver.com, 19.08.13. http://euobserver.com/social/121144 (vizitat 20.08.13)

165. Portes, A. Migration and social change: Some conceptual reflections. In: Journal of Ethnic and Migration Studies, 2010, 36(10), pp. 1537 – 1563

166. Preda, G. Southeast Europe turns "brain drain" into "gain". In: SETimes. The news and views of Southeast Europe. 2007. http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/articles/2007/06/25/reportage-01 (vizitat 19.06.2012)

167. Ratha D. ș.a. Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook, 2013-2016. In: Migration and Development Brief 21, Migration and Remittances Team, Development Prospects Group 21. October 2013

168. Ratzmann N. Moldova and the EU: Liberalizing or Securitising Migration? In: Research Resource (COMPAS, University of Oxford), 2013, Report nr. 4

169. Ruspini P. The post-enlargement migration space. In: International Migration in Europe. New Trends and New Methods of Analysis. IMISCOE Research: Amsterdam University Press. 2008. 179-199 p.

170. Salt, J; Clarke, J. International migration in the UNECE region: Patterns, trends, policies. In: International Social Science Journal**,** 2000, 52 (165), pp. 313-328

171. Singleton A. Moving Europe: EU research on migration and policy needs. In: Research*EU (European Commission, Directorate-General for Research Socio-economic Sciences and Humanities). 2009. ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/ssh/docs/ssh_research_migration_20090403_en.pdf (vizitat 11.07.2012)

172. Stark O., Bloom D. The New Economics of Labor Migration. In: The American Economic Review. Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association,1985, Vol. 75, No. 2, pp. 173-178

173. Stevens B. The Future of International Migration to OECD countries. Paris: OECD, 2009, 283 p.

174. Talent Shortage. In: Survey Research Results, Manpower Group, 2012. https://candidate.manpower.com/wps/wcm/connect/be31f5804b6f7c07ada6ff4952b5bce9/2012_Talent_Shortage_Survey_Results_ManpowerGroup.pdf?MOD=AJPERES (vizitat 13.06.13)

175. Tallantyre S. Spanish wages are 17% below European average. In: The Local. Spain's news in English, 21 May 2013. http://www.thelocal.es/20130521/spanish-wages-below-european-average

176. Talwar R. Scenarios for the Global Economy and Implications for Migration. In: The Future of International Migration to OECD Countries. OECD Publishing, 2009, 283 p.

177. Taran P., Geronimi E. Globalization, Labour and Migration: Protection is Paramount. In: Conferencia Hemisférica sobre Migración Internacional: Derechos Humanos y Trata de Personas en las Américas (Santiago de Chile, 20-22 November 2002). International Migration Programme. International Labor Office Geneva. 2002

178. Thomas W., Znaniecki F. The Polish peasant in Europe and America. Monograph of an immigrant group. Boston: Richard G. Badger, The Gorham Press, 1918-1920.

179. Tiiu, P. ș.a. Labour flexibility and migration in the EU Eastward enlargement context: the case of the Baltic States. In: Ezoneplus Working Paper, 2002, No. 11, 76 p.

180. Todaro M.P. A Model of Labour Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries. In: The American Economic Review, 1969, Vol. 59, nr. 1, pp. 138-148

181. Towards a common European Union migration policy. In: European Commission, Press release database, Brussels, IP/07/1575, 23.10.2007. http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/immigration/immigration_integration_en.htm (vizitat 19.10.2012)

182. Vedran, H. Brain Drain. Threat to Successful Transition in South East Europe?. In: Southeast European Politics, 2004, nr. 5 (1), pp. 76-93

183. Vremiș M. ș.a. Return Labour Migration and the Socio-economic Development of the Republic of Moldova. International Labour Organization, Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (DWT/CO-Budapest). – Budapest: ILO, 2014.

184. Wallerstein, I. World-systems Analysis. In: Modelski G. ș.a. World System History, in Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS), Developed under the Auspices of the UNESCO, Oxford: Eolss Publishers, 2004

185. Weinar, A. Improving EU and US Immigration Systems' Capacity for Responding to Global Challenges: Learning from experiences. In: Research Report, EU Cooperation Challenges in External Migration Policy, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2011

186. Withol de Wenden C. Immigration and Globalization. In: Refugee Watch, 2009, nr. 33, pp. 48-58

187. Wooldridge, Adrian. The battle for brainpower. A survey of talent. In: The Economist, October 5, 2006

188. World Bank Group – Moldova Partnership. Country Program Snapshot. October 2013.

189. World Migration 2008. Managing labour mobility in the evolving global economy. IOM: World Migration Report Series, 2009, 562 p.

190. World Migration Report 2010. The Future of Migration: Building Capacities for Change. IOM: World Migration Report Series, 2011, 273 p.

191. Zaiceva A., Zimmermann K.F. Scale, Diversity, and Determinants of Labour Migration in Europe. In. Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 3595, 2008, 37 p.

192. Zimmermann K. F., Kahanec M. High-Skilled Immigration Policy in Europe. In. DIW Berlin German Institute for Economic Research, Discussion Papers 1096, 2011, 40 p.

ANEXE

Anexa 1. Glosar de termeni selectivi în domeniul migrației internaționale

Acordul Schengen: la 14 iunie 1985, Republica Federală Germania, Franța, Belgia, Luxemburg și Olanda au semnat Acordul Schengen cu privire la eliminarea treptată a controlului de la frontierele comune ale acestor țări. Principalele prevederi ale acordului vizează crearea, în urma eliminării controlului de frontieră, a unui spațiu comun de securitate și justiție. Următoarele sunt obiectivele principalele ale acordului:

- armonizarea prevederilor legate de intrarea și ședereа de scurtă durată în spațiul Schengen a cetățenilor din afara UE (viza comună);
- problema azilului;
- probleme legate de combaterea traficului de substanțe narcotice;
- cooperarea polițienească;
- cooperarea dintre statele-membre ale Schengen în domeniul justiției.

Părțile semnatare ale Acordului Schengen sunt: Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Finlanda, Germania, Grecia, Islanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Norvegia, Portugalia, Spania și Suedia.

Circulația creierelor: deplasarea în străinătate pentru studii sau pentru a obține un loc de muncă în tară gazdă, și, ulterior, revenirea în țară de origine.

Comunități gazdă: comunitățile locale în care sunt integrați imigranții (integrarea socială).

Diasporă/comunitate de migranți: diaspora este numele dat unei comunități de imigranți stabiliți permanent în alte țări decît cea de origine. Conceptul de diasporă se referă la o situație în care oamenii dintr-o țară sunt împrăștiați în străinătate și formează o comunitate în țările de destinație. În schimb, o comunitate de imigranți este, în general, considerată o comunitate de migranți temporari. Astăzi, însă, este neclară distincția între conceptul de diasporă și comunitate de migranți. Ambii termeni sunt tot mai mult folosiți cu referire la cetățenii dintr-o țară stabiliți în străinătate, temporar sau permanent, independent de statutul lor juridic.

Cetățenie: Legătură juridică specială între o persoană și statul său, dobîndită prin naștere sau prin naturalizare, indiferent că este prin declarație, opțiune, căsătorie ori alte mijloace, în conformitate cu legislația națională.

Emigrarea: Acţiunea prin care o persoană care a avut anterior reşedinţa obişnuită pe teritoriul unui stat încetează să mai aibă reşedinţa obişnuită pe teritoriul statului în cauză pentru o perioadă care este sau se aşteaptă să fie de cel puţin 12 luni

“Exodul creierelor”: emigrarea lucrătorilor calificați dintr-o țară, sector economic, sau domeniu de activitate (de exemplu - cercetare), pentru a beneficia de un regim favorabil al salarizării și condițiilor de trai.

Fluxuri de migranți: numărul persoanelor care intră într-o altă țară sau părăsesc teritoriul țării lor într-o anumită perioadă de timp (datele statistice sunt, în general, furnizate anual).

Gestionarea migrației: sistemul instituțiilor de stat, cadrelor legale, mecanismelor și practicelor, care își au drept scop reglementarea migrației și protecția migranților.

Imigrație: acţiunea prin care o persoană îşi stabileşte reşedinţa obişnuită pe teritoriul unui alt stat pentru o perioadă care este sau se aşteaptă să fie de cel puţin 12 luni, după ce, în prealabil, a avut reşedinţa obişnuită într-un alt stat

Imigrant: persoana sosită dintr-o țară străina pentru a se stabili cu traiul (definitiv sau temporar) în țară de destinație.

Integrare: Procesul prin care migrantul se acceptă în societate, atît individual, cît şi în grup. Se referă la un proces de adaptare în ambele sensuri de către migranţi şi societatea-gazdă, deşi cerinţele concrete diferă de la o țară la altă. Integrarea nu presupune neapărat stabilirea definitiv cu traiul. Aceasta presupune, totuşi, respectarea drepturilor şi obligaţiilor migrantului şi societăţii în ceea ce priveşte accesul la piaţa muncii şi respectarea unor valori fundamentale, ceea ce uneşte migrantul cu societatea gazdă.

Integrarea migraţiei în dezvoltare: procesul de evaluare a impactului migrației asupra oricărei acţiuni (sau scopuri) prevăzute în cadrul unei Strategii de Dezvoltare. Aceasta presupune integrarea aspectelor ce ţin de migraţie şi dezvoltare în legislaţie, politici şi programe la toate nivelele (local, naţional şi, dacă e cazul, regional). Se mai presupune, de asemenea, integrarea aspectelor ce ţin de migraţie şi dezvoltare la toate etapele de planificare a strategiei de dezvoltare, inclusiv elaborarea, implementarea, monitorizarea şi evaluarea.

“Irosirea inteligenţei”: situația în care migranţii înalt calificaţi sunt angajaţi în posturi pentru care ei deţin o calificare mai înaltă.

Managementul migrației: atribuțiile instituțiilor de stat în cadrul sistemului național de administrare a migrației transfrontaliere, în special cu privire la gestionarea intrărilor și aflarea străinilor pe

teritoriul statului național, precum și cu privire la protecția refugiaților și altor persoane în căutarea protecției.

Migrant: nu există o definiţie general-acceptată a noţiunii de migrant la nivel internaţional. Naţiunile Unite consideră drept „migrant" persoana care se află pe teritoriul unui stat străin mai mult de un an, indiferent de cauză, caracterul voluntar sau involuntar ori mijloacele regulamentare sau neregulamentare la care s-a recurs pentru a migra. Cei care călătoresc pentru perioade mai scurte în scop turistic sau de afaceri nu cad sub aceasta definiţie. Cu toate acestea, de multe ori acest termen este utilizat cu referire la migranţi cu termen mai scurt, cum ar fi muncitorii sezonieri.

Migrantul economic: persoană, care părăsește locul său obișnuit de reședință cu scopul de a se stabili cu traiul în afara țării sale de origine, pentru îmbunătățirea calității sale de viață. Acest termen este adesea folosit pentru a distinge vag de refugiați, care fug de persecuție, și este, de asemenea, utilizat în mod similar pentru a se referi la persoanele, care încearcă să intre pe teritoriul unei țări fără permisiune legală și/ sau prin intermediul unor proceduri de azil fără motiv de bună credință. Acesta poate fi, de asemenea, aplicate unor persoane care părăsesc țara lor de origine, în scopul de a se angaja în cîmpul de muncă.

Migraţie: presupune deplasări de diferite tipuri, cum ar fi părăsirea ţării de origine de către migranţi economici sau de către refugiaţi, precum şi de membrii familiilor acestora.

Migrație circulară: migraţie fluidă a oamenilor între ţări, inclusiv deplasările temporare sau de lungă durată care pot sa aducă beneficii tuturor actorilor, dacă aceasta se întâmplă voluntar şi este relaţionată la cerinţele pentru forţă de muncă ale ţărilor de origine şi destinaţie.

Migrație forţată: se referă la mişcările de refugiaţi şi persoane deplasate intern (persoanele care se deplasează din cauza conflictelor), precum şi la persoanele care se deplasează din cauza dezastrelor naturale sau de mediu, a dezastrelor chimice sau nucleare, a foametei sau a proiectelor de dezvoltare.

Migraţie neregulamentară: Deplasări care au loc în afara cadrului normativ al ţărilor de origine, de tranzit sau destinaţie. Nu există o definiţie clară şi universal-acceptată pentru migraţia neregulamentară. Din perspectiva ţării de destinaţie, aceasta este intrarea, şederea sau munca fără autorizațiile sau documentele necesare, conform legislaţiei privind imigrarea. Din perspectiva ţării de origine, migraţia neregulamentară reprezintă traversarea frontierei internaţionale fără paşaport sau alt document de călătorie, sau cu neglijarea cerințelor administrative de părăsire a ţării. Există şi tendinţa de a restrânge semnificația migraţiei neregulamentare la cazurile de contrabandă de persoane şi trafic de fiinţe umane.

Migrant pe termen lung: o persoană care se mută în altă ţară, decât cea de reședință obișnuită, pentru o perioadă de cel puțin un an.

Migranți permanenți: migranți permanenți sunt acei migranți care pleacă în străinătate fără nici o intenție de a reveni sau care beneficiază de un statut ce le permite să rămână în țara gazdă pe termen nelimitat.

Migrant pe termen scurt: persoane care se mută într-o altă țară decât ţara lor de reședință obișnuită, pentru o perioadă de cel puțin 3 luni, dar mai mică de 12 luni, cu excepția cazurilor în care mutarea în acea țară este în scopuri de recreere, vacanță, vizite la prieteni și rude, afaceri, tratament medical sau pelerinaj.

Migrantul de muncă: persoana care migrează pentru un loc de muncă. Terminul de migraţie economică este utilizat uneori pentru a substitui termenul de migraţie pentru muncă. Cu toate acestea, terminul de migraţie economică are o accepțiune mai largă, cuprinzând şi migrația în scopul îmbunătăţirii calității vieții din punct de vedere economic şi social.

Migranți temporari sau sezonieri: migranții care rămân în țara de destinație pentru o perioadă limitată și, ulterior, revin acasă permanent sau pentru o perioadă scurtă înainte de a emigra din nou (către aceeași sau altă țară de destinație).

Migrație voluntară: se referă la mișcările care au loc la alegerea sau voința liberă a persoanelor de a face acest lucru (spre deosebire de migrația forțată). Totuși, aceste alegeri individuale pot fi puternic influențate de constrângeri sociale sau economice (de exemplu, sărăcia, stagnarea economică sau tensiunile rasiale din țările de origine), dar acest lucru nu înseamnă neapărat că persoana a fost forțată să migreze în același mod în care un refugiat este forțat să plece din țara sa de teama persecuției.

Mobilitate spațiala: totalitatea tipurilor de mobilitate geografică a persoanelor. Migrația este o formă a mobilității spațiale care implică schimbarea rezidenței între unități geografice bine definite.

Pașaport biometric: pașaport ce are incorporat un cip în care sunt memorate o serie de date biometrice (amprente digitale, date faciale, amprenta retinală, etc.) cu ajutorul cărora se realizează identificarea calatorilor în tranzitul de frontieră. În egală măsura, autoritățile poliției de frontieră vor putea compara datele de pe cip cu cele din bazele proprii de date (consemne, persoane date în urmărire, etc.).

Permis de ședere: reprezintă o autorizație de orice tip emisă de către un stat care acorda, în acest mod, unui străin, dreptul de ședere pe teritoriul său. Aceasta definiție nu se refera la permisiunea de

reședință temporară pe teritoriul unui stat în scopul înaintării unei cereri de azil de către un străin sau de obținere de către acesta a permisului de reședință.

Politica migrațională: acțiunile statului, direcționate spre exercitarea reglementării și controlului asupra intrării pe teritoriul statului, precum și spre crearea condițiilor pentru aflarea persoanelor, care intenționează să se stabilească cu traiul permanent, să obțină un loc temporar de muncă sau statut de azil.

Potențial migrator: numărul estimat al persoanelor cu probabilitate ridicată de a migra către anumite locații, în anumite condiții (spre exemplu, libera circulație).

Reintegrare: Re-includerea sau re-încorporarea unei persoane într-un grup sau proces (de exemplu, a migrantului în societatea ţării de baştină sau de reşedinţă obişnuită).

Reîntoarcere: în general, actul sau procesul de revenire în locul de origine. Aceasta poate fi în limitele teritoriale ale unei ţări, ca în cazul reîntoarcerii persoanelor intern strămutate sau între ţări, cum ar fi reîntoarcerea muncitorilor migranţi sau refugiaţilor. Există şi sub-categorii ale reîntoarcerii care fie indică modul (de exemplu, reîntoarcere voluntară, forţată, asistată), fie categoria persoanelor (de exemplu, repatrierea refugiaţilor).

Remitenţe: Reprezintă transferuri de mijloace băneşti şi de bunuri de peste hotare, ce au impact asupra veniturilor gospodăriilor. Ele rezultă din circulaţia temporară sau permanentă a oamenilor cu scopul muncii în alte economii, stabilirea cu traiul permanent, precum şi din relaţii interumane: cadouri, donaţii, moşteniri. Ele pot fi în numerar şi nonnumerar, expediate prin canale oficiale (cum ar fi transferuri prin reţele electronice), sau prin canale informale (cum ar fi banii sau bunurile transportate peste frontiere).

Resortisant: persoana fizică sau juridică, aparținând unui stat, unui teritoriu aflat sub administrația altui stat.

“Risipa creierelor”: pierderea aptitudinilor care are loc atunci, cînd lucrătorii înalt calificați acceptă forme de angajare care nu solicită utilizarea aptitudinilor și experienței dobîndite la vechiul loc de muncă.

Stat (țară) de destinație: statul (țară) în care imigrantul dorește sa se instaleze (legal sau ilegal).

Stat (țară) de origine: statul (țară) de proveniență a emigrantului.

Stat (țară) de tranzit: statul (țară), teritoriul căruia imigrantul îl traversează în scopul ajungerii în statul (țară) de destinație.

Surse*:* termenii utilizați au fost adaptați de către autor din următoarele surse - IOM, Glossary on Migration. În: International Migration Law Series nr. 25, 2011. http://publications.iom.int/bookstore/free/IML_1_EN.pdf (vizitat 24.08.2014); Integrarea migrației în strategiile de dezvoltare. În: Programului Pilot comun „Integrarea migraţiei în strategiile naţionale de dezvoltare în Moldova"(MOMID). Chișinău, OIM, 2010. http://iom.md/attachments/110_mainsteaming%20migration%20RO.pdf (vizitat 23.08.2014); Glosar Schengen-termeni, noțiuni, concepte. In: Istorie și politică. ScriGroup.com. http://www.scrigroup.com/istorie-politica/stiinte-politice/GLOSAR-SCHENGEN-TERMENI-NOTIUN53576.php (vizitat 23.08.2014); International Migration Policies. Government Views and Priorities.ST/ESA/SER.A/342, New-York: Department on Economic and Social Affairs, Population Division,
United Nations, 2013. http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/InternationalMigrationPolicies2013/Report%20PDFs/z_International%20Migration%20Policies%20Full%20Report.pdf (vizitat 1.10.2014); Burdelnîi, E., Terzi-Barbaroșie D. Curs privind migrația și dezvoltarea: suport de curs. Chișinău: Programul Pilot Comun Integrarea Migraţiei în Strategia Naţională de Dezvoltare (MOMID), UNDP, 2013. 41 p.

Anexa 2. Teorii ale migrației internaționale

Microeconomia	**Nivel mai ridicat de agregare**	
Inițierea migrației		**Perpetuarea migrației**
Noua economie a migrației		
	Teoria pieței de muncă duale	
	Teoria sistemului mondial	
		Teoria rețelei
		Teoria instituțională
		Cauzarea cumulativă

Tabelul dat clasifică teoriile în conformitate cu nivelul de analiză, separîndu-le în teorii de inițiere și de perpetuare a migrației. Teoriile microeconomice privesc migrația drept un rezultat al deciziilor luate de subiecți individuali - persoane fizice sau familii/gospodării. Teoriile care analizează prin prisma nivelului mai ridicat al agregării, inclusiv teoriile macroeconomice, leagă migrarea de forțele de muncă la nivel economic național sau mondial. Nu este exclusă existența unor mecanisme microeconomice care facilitează fluxurile de migrație, însă accentul este pus pe interdependența dintre deciziile individuale de imigrare.

Surse: Budnik K. Temporary Migration in Theories of International Mobility of Labor. National Bank of Poland. Warsaw. 2011. http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/89_en.pdf (văzut19.11.2013), p. 10

Anexa 3. Teoriile microeconomice ale migrației internaționale

Nivelul analizei	**Motiv**	**Destinație/ alegere**	**Piețe**	**Utilitate**
Teoria neoclasică a migrației				
Individual	Maximizarea venitului așteptat	Destinația cu cele mai înalte venituri așteptate. În cazul în care muncitorii sunt heterogeni, apar diferite modele de selecție pentru diferite direcții (de exemplu, pentru muncitori calificați și necalificați).	Costul migrației între pieţele forței de muncă (monetare și non pecuniare);	Standard
Noua economie a migrației				
Familie/ gospodărie	Minimizarea riscului	Destinație unde condițiile de pe piața muncii sunt negativ sau slab corelate cu situația de pe piața forței de muncă din țara de origine	Piețe de asigurări incomplete (de exemplu, șomaj, invaliditate, piețe de asigurări agricole, piețe de asigurări a livrării în termen)	Altruist
	Obținerea capitalului fizic sau uman în prezența unor constrângeri de capital		Piețe de capital incomplete	Standard
	Minimizarea pierderii relative			Importanța consumului/ venitului relativ

Surse: Budnik K. Temporary Migration in Theories of International Mobility of Labor. National Bank of Poland. Warsaw. 2011. http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/89_en.pdf (văzut19.11.2013), p. 10

Anexa 4. Teoriile migraționale orientate spre un nivel mai ridicat al agregării (teoriile de nivel mezo-)

Nivelul de analiză	Forța motrice	Piețe	Mecanism	Direcția fluxurilor	Forța motrice implicită	Push/ Pull
	Teoria neoclasică					
Regional	Dezechilibrul pe piețele locale ale forței de muncă	Costul migrației între piețele forței de muncă (monetare și non-pecuniare)	Muncitorii migrează spre regiunile cu salarii mai înalte	Regiuni cu cerere relativ înaltă și ofertă scăzută de muncă	Maximizarea veniturilor migranților	Pull și push
Teoria pieței duale a forței de muncă						
Național	Dezvoltarea economică a regiunilor destinatare	Piețele de muncă segmentate (separarea în sectorul primar și secundar, prin intermediul instituțiilor și / sau a investițiilor ridicate în capitalul uman necesar în sectorul capitalului intensiv)	Migranții completează blocajele formate în sectorul secundar, care apar din cauza salariilor scăzute. Salariile din sectorul secundar sunt menținute la un nivel scăzut de norme sau de constrângerile tehnologice.	Țări dezvoltate	Reducerea costurilor forței de muncă ale angajatorilor. Maximizarea veniturilor migranților. Preocupările localnicilo referitor la statut.	Pull
			Probleme în motivarea muncitorilor localnici			Pull
			Oferta scăzută a lucrătorilor localnici care doresc să ocupe poziții în sectorul secundar din			Pull

			cauza tranziției demografice			
Teoria sistemelor mondiale						
Internați onal	Globalizare	Piețele de mărfuri internaționa le	Pentru a face față concurenței de pe piețele globale, fermierii consolidează terenurile și introduc noi metode de producție. În acest mod, este redusă cererea forței de muncă în agricultură și se contribuie la crearea forței de muncă mobilă.	Către țările dezvoltate din țările în curs de dezvoltare pătrunse de globalizare	Minimizarea costurilor de către producători	Push
		Transformar ea procesului de producție segmentată, specializare majorată	Reorganizarea procesului de producere, bazat pe munca plătită și concentrat în orașele globale, căutând să-i determine pe muncitori să părăsească comunitățile tradiționale		Minimizarea costurilor de către producători	Push/ Pull
		Reducerea costurilor pentru transportare / Libera circulație a bunurilor, capitalului și a piețelor forței de muncă	Dezvoltarea rețelelor de comunicații și de transport din regiunile periferice, inițiată de către investitorii străini, reduce costurile mișcării forței de muncă.		Reducerea costurilor bănești ale migrației	Push

		Evoluția normelor sociale	Impactul culturii globale și a companiilor străine asupra populațiilor regionale din zonele îndepărtate le face mai mobile și mai motivate să se deplaseze. Aceste efecte includ influența asupra competențelor, așteptările lucrătorilor, introducând noi modele de lucru (feminizarea, educația și instituțiile.		Reducerea costurilor sociale ale migrației (când normele sociale contează)	Push

Surse: Budnik K. Temporary Migration in Theories of International Mobility of Labor. National Bank of Poland. Warsaw. 2011. http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/89_en.pdf (văzut19.11.2013), p. 10

Anexa 5. Teoriile perpetuării în migrația internațională

Canal	**Mecanism**	**Piețe**	**Forța motrice implicită**	**Push/ pull**
Teoria rețelei				
Rețele	Rețelele constituie o formă de capital social pe care oamenii se pot baza pe pentru a avea acces la locuri de muncă în străinătate	Informații incomplete despre piețele forței de muncă din străinătate	Reducerea costurilor și a riscurilor migrației	Pull
Teoria instituțională				
Instituții (private și organizații pe bază de voluntariat, promovând migrația)	Migrația declanșează crearea de instituții care prestează servicii (subterane sau umanitare) pentru alți lucrători care aspiră să intre pe piață. Acestea constituie o formă de capital social pentru noii sosiți.	Barierele juridice sau informațional e dintre piețele forței de muncă	Activitate orientată spre profit a organizațiilor. Reducerea costurilor și a riscurilor migrației	Pull
Cauzarea cumulativă				
Normele sociale: cultura	Emigranții modifică normele sociale/ atitudinile față de migrație în comunitatea de origine.	Costurile migrației	Reducerea costurilor non-financiare ale migrației.	Push
Normele sociale: serviciul	Concentrarea imigranților într-un sector determină stigmatizarea acestuia în calitate de sector al imigranților	Importanța statutului meseriei pentru nativi.	Creșterea cererii de imigranți.	Push

Surse: Budnik K. Temporary Migration in Theories of International Mobility of Labor. National Bank of Poland. Warsaw. 2011. http://www.nbp.pl/publikacje/materialy_i_studia/89_en.pdf (văzut19.11.2013), p. 10

Anexa 6. Tendințele generale ale migrației de muncă a cetățenilor RM în UE

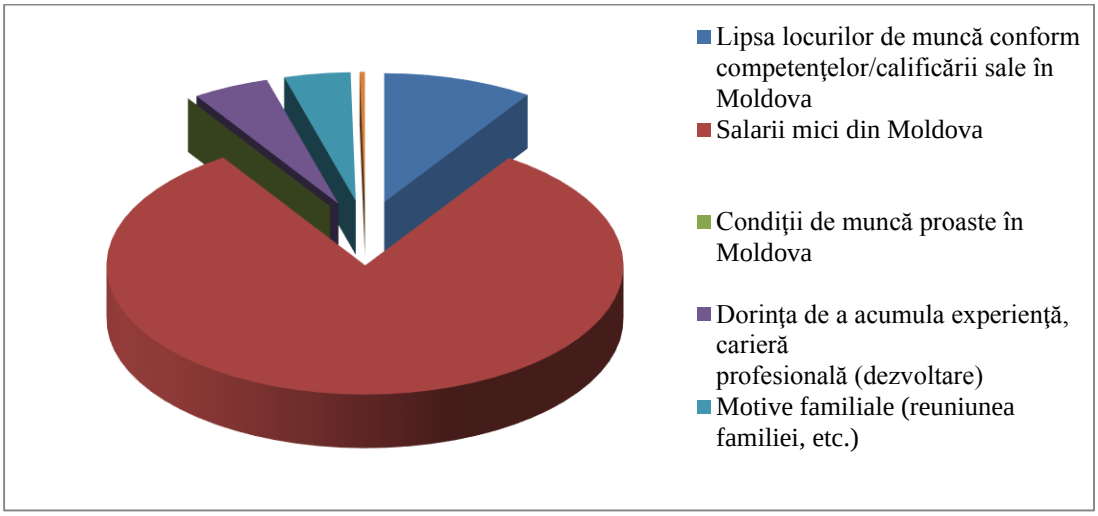

Fig. A6.1 Motivele plecării peste hotare, %, anul 2013

Surse: Migrația forței de muncă. In: Ancheta forței de muncă, Biroul Național de Statistică. Chișinău, 2013.

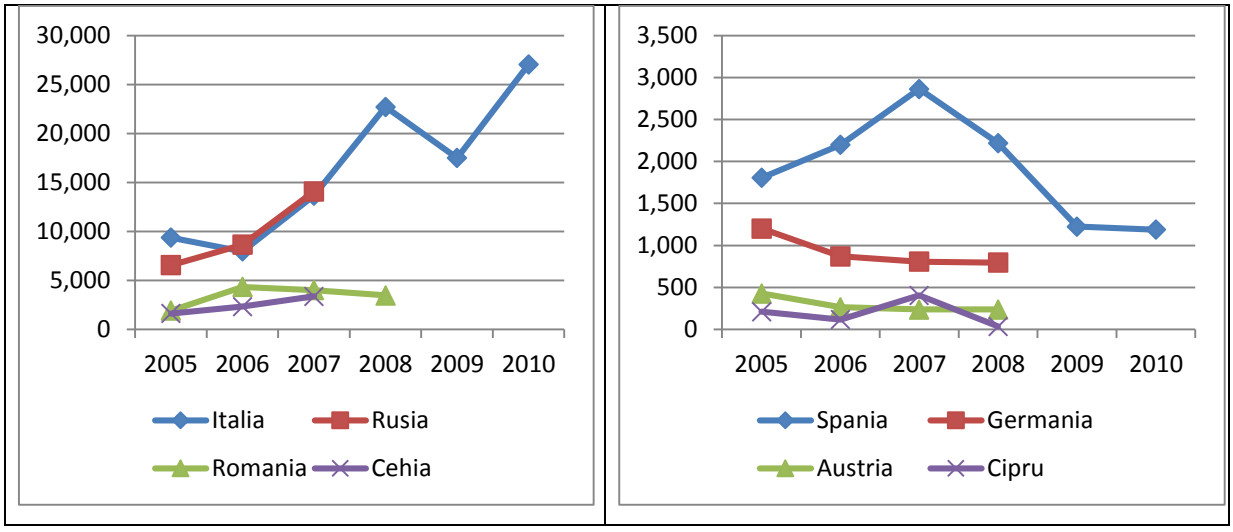

Fig. A6.2. Evoluţia imigrării din Moldova în funcţie de ţările de destinaţie, persoane [6, p. 67]

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013.

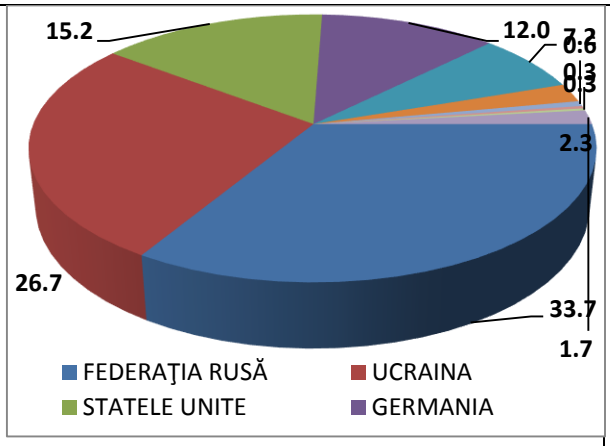

Fig. A 6.3 Distribuția numărului cetățenilor moldoveni care locuiesc peste hotare conform datelor din Moldova, în funcție de țările gazdă, %, 2010

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 57-58

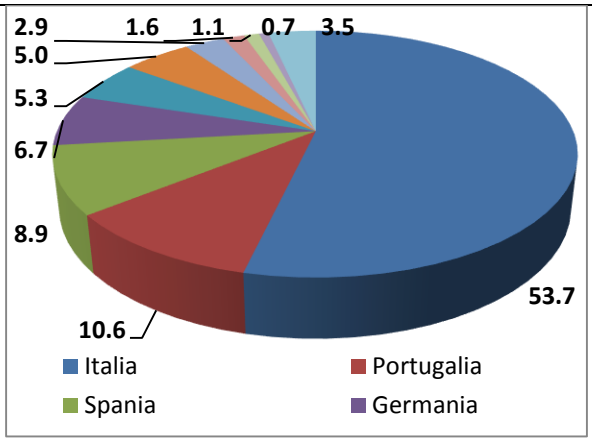

Fig. A 6.4 Distribuția numărului cetățenilor moldoveni care locuiesc peste hotare conform datelor țărilor gazdă, %, 2010 [6, p. 57-58]

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 57-58

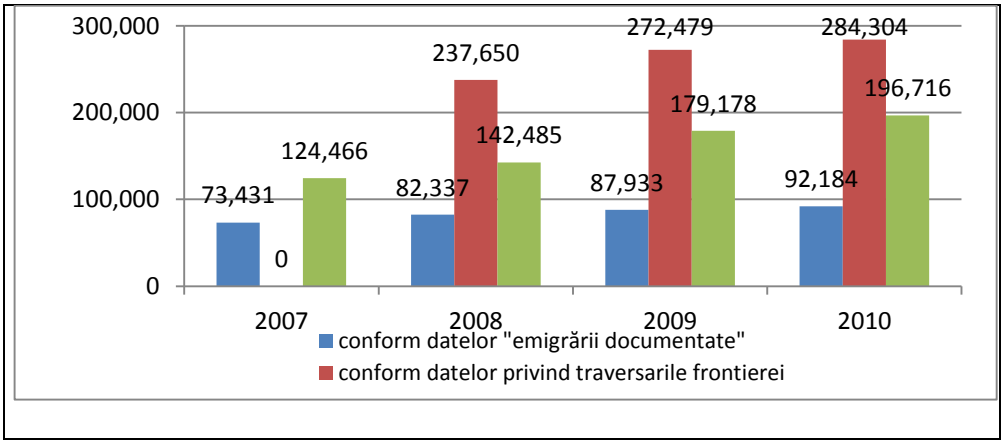

Fig. A 6.5. Evoluția numărului de cetățeni moldoveni care locuiesc peste hotare, persoane

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 57-58

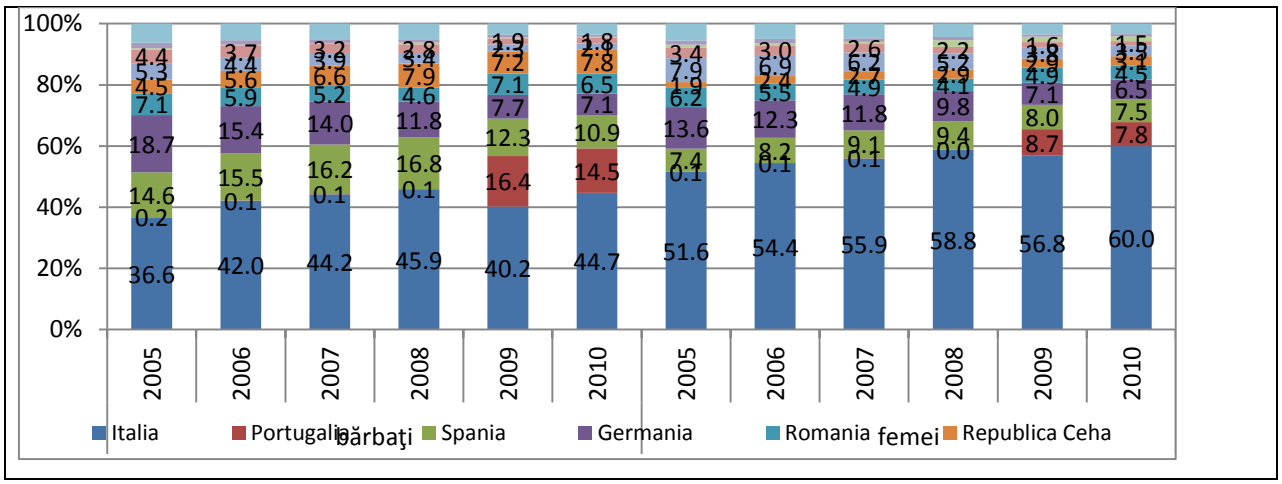

Fig. A 6.6 Distribuția numărului cetățenilor moldoveni care locuiesc peste hotare conform datelor ţărilor gazde, %

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 57-58

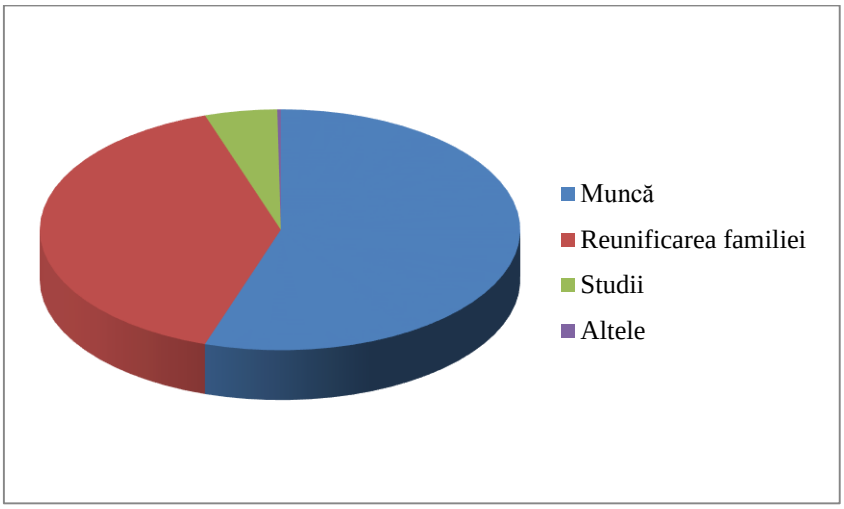

Fig. A 6.7 Motive pentru imigrația moldovenilor în statele-membre ale UE, în conformitate cu datele EUROSTATUL-ului, 2010

Surse: Moldova After the Global Crisis. Promoting Competitiveness and Shared Growth. In: Report No. 55195-MD. World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Unit, Europe and Central Asia Region. June 14, 2011, p. 62

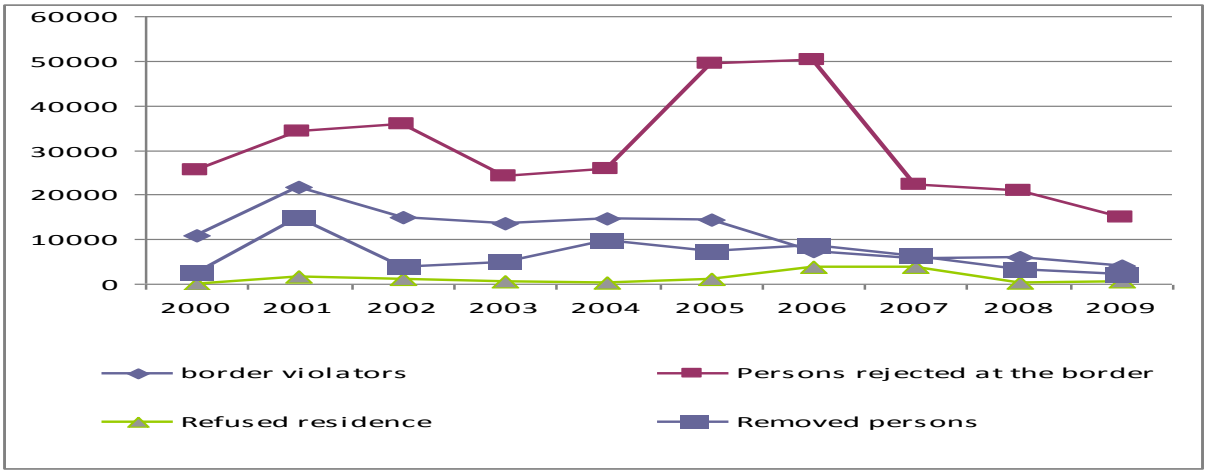

Fig. A 6.8 Dinamica migrațiunii ilegale (în conformitate cu formele contracarării) a cetățenilor moldoveni în perioada anilor 2000-2009 (numărul cazurilor)

Surse: Мошняга В. и др. Проблемы реинтеграции и возвращения трудовых мигрантов из Европейского Союза в страны Пограничья. Вильнюс: ЕГУ, 2012. 344 с., pp. 124-125

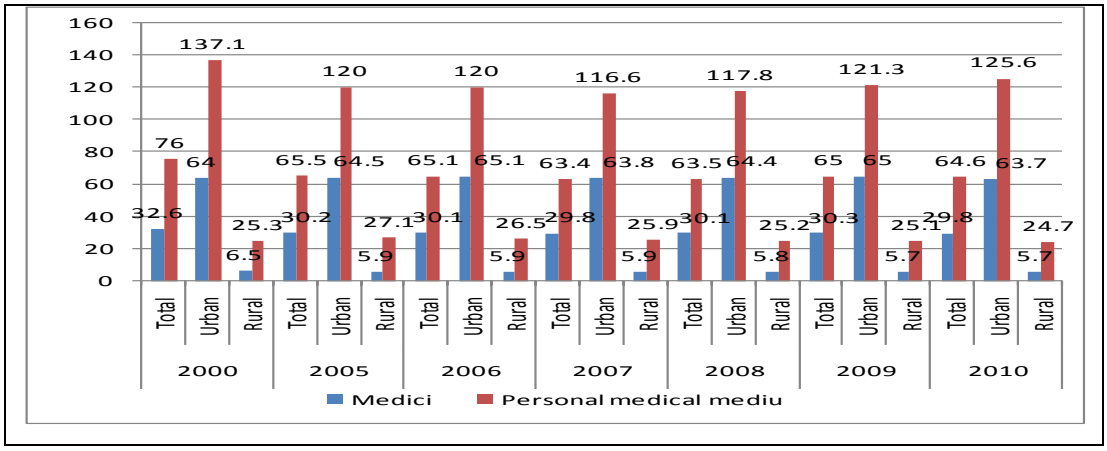

Fig. A 6.9 Distribuția personalului medical pe medii de reședință, 2000-2010 [6, p.157]

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 57-58

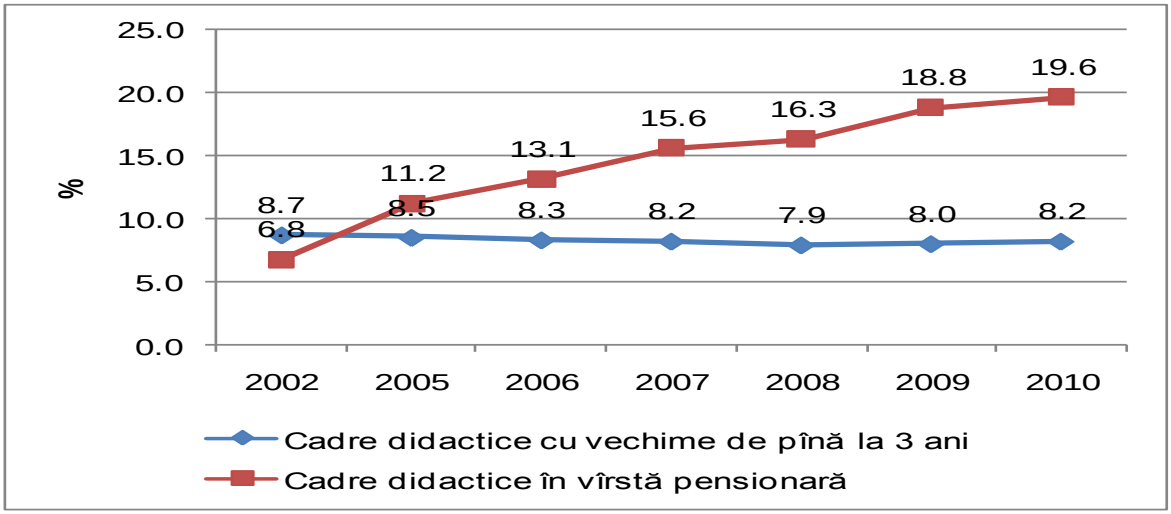
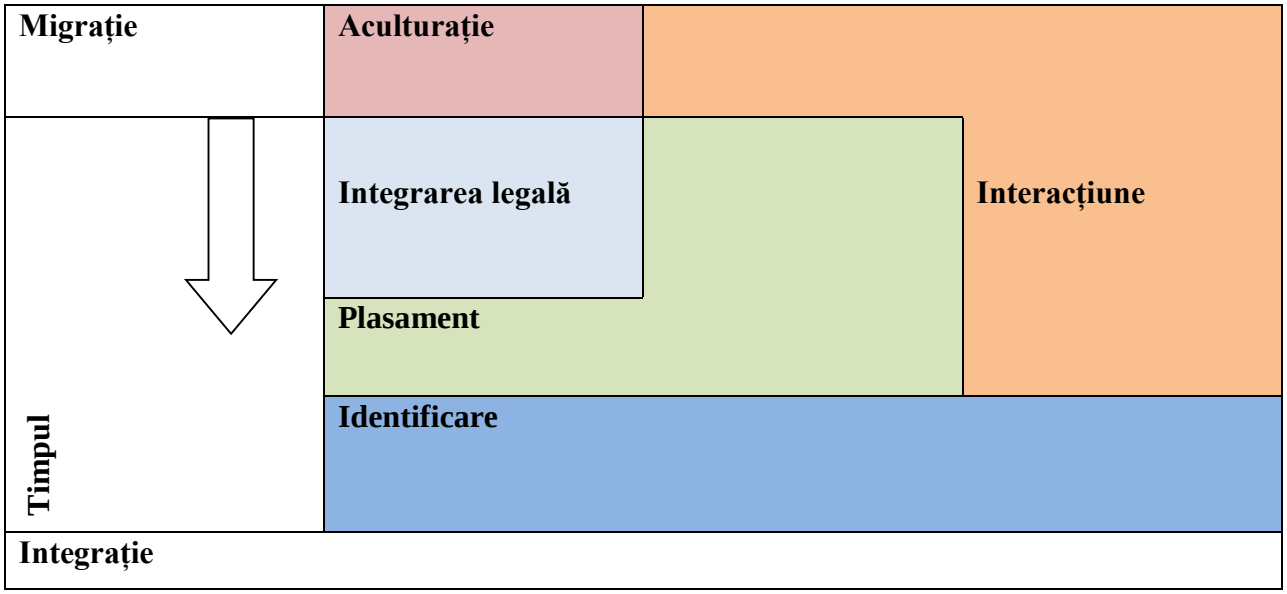

Fig. A 6.10 Ponderea cadrelor didactice tinere și celor în vîrstă pensionară în sistemul învățământului general, 2002-2010

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 157

Anexa 7. Diferite etape ale procesului de integrare a migranților

Surse: Ganta V. Measuring the integration of labor migrants abroad: the case of Moldova. In: CARIM-East Research Report 2013/34, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, San Domenico di Fiesole (FI): European University Institute. 2013. 21 p., p. 20

Anexa 8. Intenţiile de revenire în ţară a migranţilor de muncă moldoveni

Tabel A 8.1 Repartizarea migranţilor după motivele reîntoarcerii în ţară, 2012 (%)

Total	**100,0**
Vacanţă / concediu	11,5
Înregistrare / pregătirea documentelor pentru legalizare	10,2
Responsabilităţi familiale	27,4
Expirarea contractului / permisului de lucru	6,0
Motive de sănătate	9,4
Nu a găsit de lucru / clienţi peste hotare	10,4
Lucru sezonier	5,9
Realizarea/atingerea scopului	9,0
Condiţii proaste de muncă/salarii mici; nesiguranță/instabilitate, exploatare/înșelare, stoarcere/jecmăneală	7,3
Alte motive	2,9

Surse: Migrația forței de muncă. In: Ancheta forței de muncă, Biroul Național de Statistică. Chișinău, 2013, p. 15

Tabel A 8.2 Planificarea revenirii pentru totdeauna în RM pe țări, 2012 (%)

Intențiile de revenire	**Italia**	**Portugalia**	**Franța**	**Regatul Unit al Marii Britanii**
Da, intenționez să trăiesc și să lucrez în Moldova	30,0	14,9	28,3	34,0
Nu, niciodată	17,5	14,9	15,1	19,0
Nu știu/dificil de spus	52,5	70,2	56,5	47,0

Surse: Cheianu-Andrei D. Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii. In: Ciclul de studii "Cartografierea diasporei moldovenești" II, realizat de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova în cadrul proiectului UE-OIM, finanțat prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI), "Susținerea implementării componentei de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de mobilitate UE-Moldova". Chișinău, 2013, p. 39

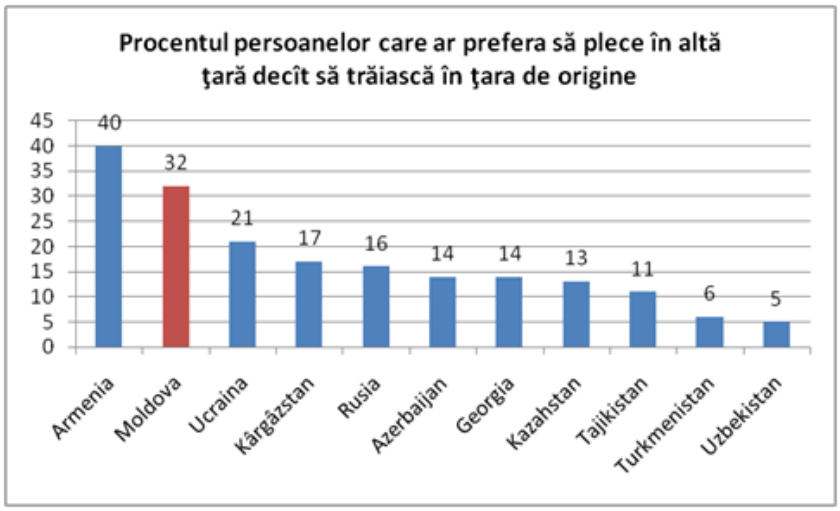

Fig. A 8.1 Procentul persoanelor, care ar prefera să plece în altă țară, decît să trăiască în țara de origine, 2013 [115]

Surse: Ellerman D. Labour Migration: A Developmental Path or a Low-Level Trap? In: Development in Practice, 2005, Vol. 15, No. 5. http://www.ellerman.org/Davids-Stuff/Dev-Theory/Migration-Path-or-Trap.pdf (vizitat 27.04.2012)

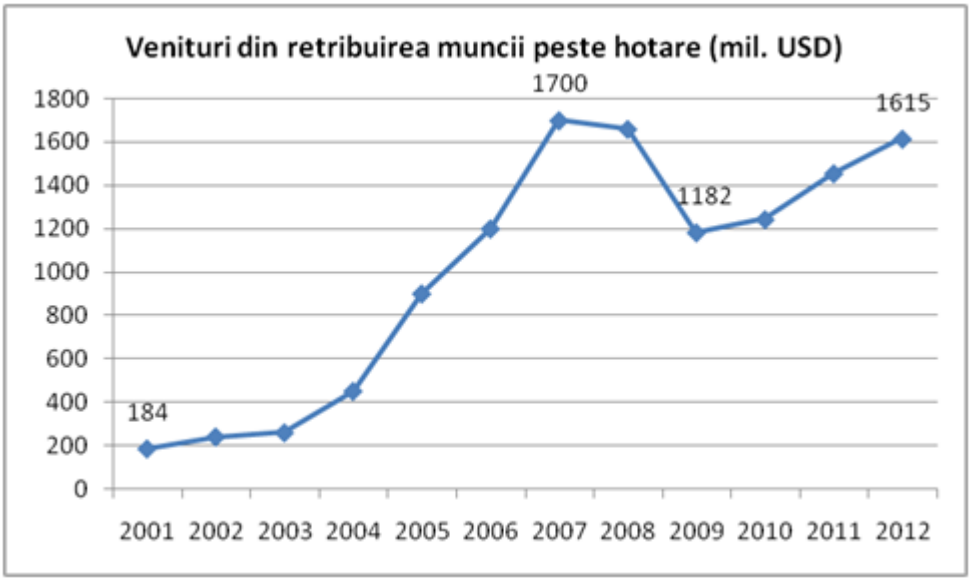

Fig. A 9.1 Venituri din retribuirea muncii peste hotare, 2001-2012

Surse: Nație în migrație, 8 aprilie 2013. Bloguvern. http://bloguvern.md/2013/04/08/natie-in-migratie/

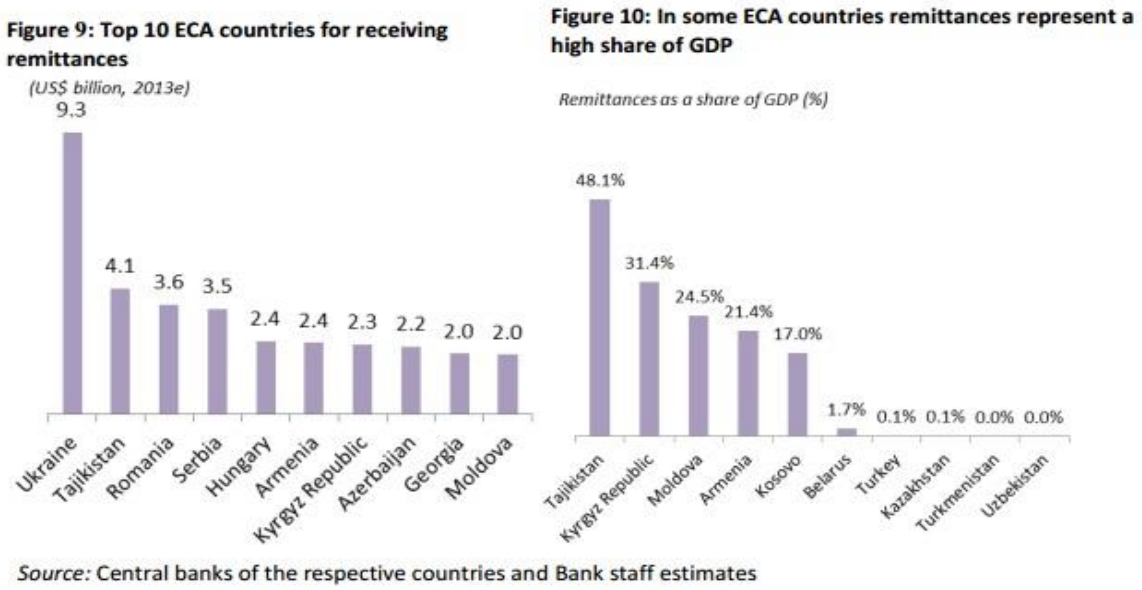

Fig. A 9.2 Fluxurile de Migranți și Remitențe: Trendurile Recente și Pronosticuri, 2013-2016
Surse: Ratha D. ș.a. Migration and Remittance Flows: Recent Trends and Outlook, 2013-2016. In: Migration and Development Brief 21, Migration and Remittances Team, Development Prospects Group 21. October 2013. http://bancamea.md/app/webroot/uploaded/MigrationandDevelopmentBrief21.pdf (vizitat 29.10.13), p. 15

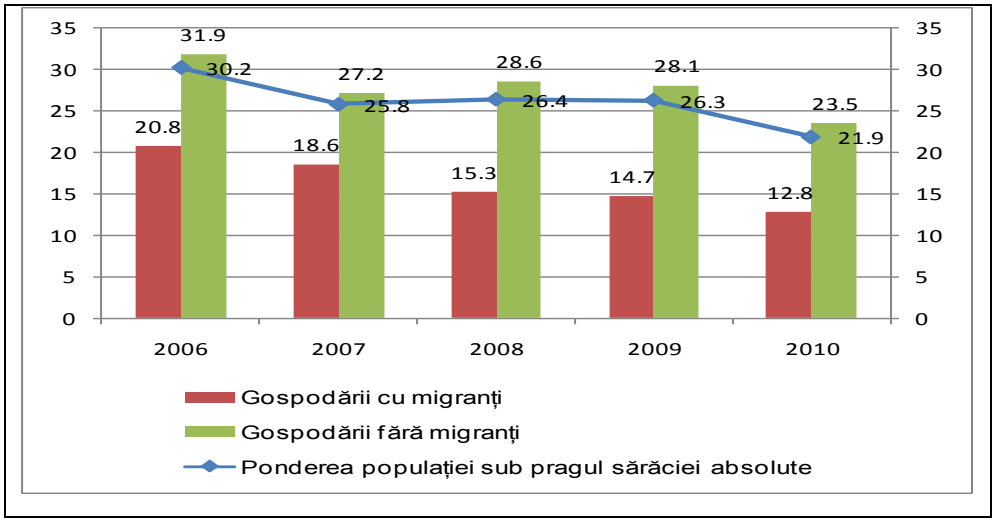

Fig. A 9.3: Rata sărăciei în gospodăriile cu migranți versus cele fără migranți, 2006-2010

Surse: Burdelnîi E. ș.a. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Chișinău, 2013, p. 157

DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, Eugeniu BURDELNÎI, magistru în Politică, Securitate și Integrare declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări şi realizări ştiinţifice. Conştientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecinţele în conformitate cu legislaţia în vigoare referitor la drepturile de autor.

BURDELNÎI Eugeniu

Semnătura

Data

CURRICULUM VITAE

BURDELNÎI Eugeniu Nicolae

Data şi locul naşterii: 23 august 1980 (Chişinău, Republica Moldova)

Cetăţenia: Republica Moldova

Studii:
2003 – prezent - Studii doctorat (frecvența redusă) la specialitatea 23.00.01, Universitatea de Stat din Moldova (USM)
2008 – 2009 - Studii de Masterat la Universitatea din Londra (University College London) (Magistru în domeniul Politicii, Securităţii şi Integrării)
2002 – 2003 - Studii de masterat la Facultatea de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea de Stat din Moldova (Magistru în Ştiinţe Politice)
1998 – 2002 - Facultatea de Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, Universitatea de Stat din Moldova (specialitatea: Ştiinţe Politice)

Stagii:
2015 septembrie – 2016 ianuarie – Programul de Burse de Cercetare, administrat de Corporația Carnegie New-York și Consiliul Național pentru Cercetări Est-europene și Euroasiatice (Washington DC, SUA), în cadrul Universității Georgetown, Școala Edmund A. Walsh pentru Serviciu Străin, Institutul de Studiere a Migrației Internaționale (ISIM)
2003 (ianuarie-februarie) - Universitatea RUTGERS (New Jersey, SUA) în cadrul proiectului de cooperare interuniversitară, finanţat de către Departamentul de Stat din SUA.

Domeniile de interes ştiinţific: politicile migraționale, politicile UE în domeniul migrației forței de muncă, reîntoarcerea și reintegrarea migranților de muncă, globalizarea și migrațiunea internațională a forței de muncă, migrația circulară, migrația forței de muncă înalt calificate, mobilitatea forței de muncă, migrațiunea și dezvoltarea, integrarea migrației în politicile de dezvoltare (migration mainstreaming), mecanismele de consolidare instituțională și funcțională a democrației parlamentare

Activitatea profesională:
Noiembrie 2003 – prezent - Şeful Secţiei Relaţii Interparlamentare, Adjunctul Directorului, Direcţia Relaţii Externe, Parlamentul Republicii Moldova
Septembrie 2002 – mai 2007 - Lector la Facultatea Relaţii Internaţionale, Ştiinţe Politice şi Administrative, catedra Relații Internaționale, Universitatea de Stat din Moldova
Septembrie 2002 – noiembrie 2003 - Adjunctul Directorului Programului Angajamentului Civic, Implementat de Universitatea de Stat din Moldova în parteneriat cu Universitatea Rutgers, SUA

Participări în proiecte ştiinţifice naţionale şi internaţionale:
Aprilie – iulie 2012 – Contribuția la Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova, la solicitarea Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM)
Septembrie 2010 – ianuarie 2012 - Activitatea de cercetare "*Problemele reintegrării şi reîntoarcerii migranţilor de muncă din UE (analiza comparativă a situaţiei din Ucraina, Moldova şi Belarus)*" în cadrul Programului "*Transformările sociale în regiunea vecină – Belarus, Ucraina şi Moldova*", organizat de: Corporaţia Carnegie, New York; ACRT/ACCELS; ACER; şi Centrul CASE, Belarus

Septembrie 2006 – Septembrie 2007 - Activitatea de cercetare*"Studierea practicilor regulării migraţiei transfrontaliere în Moldova, Ucraina şi Belarus în contextual extinderii UE"*în cadrul Programului "*Transformările sociale în regiunea vecină – Belarus, Ucraina şi Moldova*", organizat de: Corporaţia Carnegie, New York; ACRT/ACCELS; ACER; şi Centrul CASE, Belarus

Participări la foruri ştiinţifice (naţionale şi internaţionale):
Din aprilie 2008 - Absolvent al Fundaţiei "21st Century Trust" (Londra/Oxford). A fost selectat drept participant la Conferinţa "Administrarea migraţiei: faţa neglijată a globalizării?" în Londra, organizată de Colegiul Goodenough şi Fundaţia Academică a Camerei de Comerţ şi Industrie din Londra. Fundaţia reuneşte mai mult de 1 100 lideri la nivel mondial din 100 de ţări, care reprezintă Guvernele naţionale, domeniul afacerilor, ONG-uri, mass-media, etc.

Lucrări ştiinţifice şi ştiinţifico-metodice publicate - numărul de monografii, articole, materiale ale comunicărilor ştiinţifice, brevete de invenţii, manuale, ghiduri etc.:
38 articole ştiinţifice publicate în culegerile conferinţelor şi reviste de specialitate din Moldova, România, Slovenia, Federația Rusă, Ucraina, Georgia, Kazahstan, Belarus, Ungaria, inclusiv o monografie (grup de autori), editată în Lituania și Profilul Migrațional Extins al RM (grup de autori), editat în Elveția.

Premii, menţiuni, distincţii, titluri onorifice etc:
Din septembrie 2015 – Cîștigator al Bursei Carnegie la Universitatea Georgetown (Washington, SUA)
Din septembrie 2008 - Cîştigator al Bursei OSI/UCL Chevening la Universitatea din Londra (Marea Britanie)
Octombrie – decembrie 2006 - Cîştigator al Bursei OSI/FCO Chevening la Universitatea din Oxford (Marea Britanie).
Iunie – iulie 2005 - Cîştigator al Programului John Smith la Edinburgh şi Londra, Marea Britanie.

Cunoaşterea limbilor (limba de stat şi limbile străine – cu indicarea gradului de cunoaştere):
Româna – fluent; engleza – fluent; rusa – fluent; franceza – începător

Date de contact (adresa, telefon, email):
MD – 2023, Chișinău, str. Voluntarilor 12/2, ap. 4; telefon mobil: + 373 79525162; email: eugen_burdelnii@yahoo.com